

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta

Kulttuuriin liittyvät koulutustarpeet Kokkolan seudulla 2000-luvun
alkuvuosina

Yhteiskuntapolitiikka / kulttuuripolitiikan koulutusohjelma

Pro gradu –työ

Syyskuu 2006

Laatija: Tiina Kukkonen

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO YHTEISKUNTATIETEELLINEN TIEDEKUNTA

Tekijä Tiina Katriina Kukkonen			
Työn nimi: Kulttuuriin liittyvät koulutustarpeet Kokkolan seudulla 2000-luvun alkuvuosina			
Oppiaine Yhteiskuntapolitiikka / kulttuuripolitiikan koulutusohjelma		Työn laji	Pro gradu
Aika	Syyskuu 2006	Sivumäärä	174 s. + 7 liitettä
<p>Tiivistelmä – Abstract</p> <p>Pro gradussa kohteena ovat kulttuuriin liittyvät koulutustarpeet alle 36 000 asukkaan kaksikielisessä kaupungissa Kokkolassa maaseutuympäristöineen 2000-luvun alkuvuosina. Koulutustarvekäsittelyä ja seudun kulttuurin ja -koulutuksen kenttää jäsennetään. Tarpeita analysoidaan seudun kulttuuri ja -koulutusorganisaatioihin pohjautuvan kyselyn 68 vastauksin verraten tuloksia seudun ja maan tilastoihin.</p> <p>Koulutus muodostaa yhteiskunnan segmentin. Koulutus ja kulttuurikoulutus segmentoituvat (i) aloiltaan, (ii) tasoiltaan, (iii) alueiltaan ja (iv) kieliltään. Suuntautuminen eri aloille, osaamisen tasolle ja tehtäviin, ja toisaalta koulutusresurssien käyttö ovat koulutusvalintojen haasteita. Koulutuksella tavoitellaan yhteiskuntarauhaa, alueellista saatavuutta (mm. Koulutus ja tutkimus ..., 2004), innovatiivisuutta, tuottoa, kilpailukykyä, työvoiman allokoitua, tai rakenneongelmien vaimentumista. Vaihtoehtoisia tai ristiriitaisia ovat (i) yhteiskuntaan sopeuttamisen – luovuuden, (ii) elinikäisen oppimisen – koulutuksella signaloinnin (Spence 1973), ja (iii) koulutukseen perustuvan valikoinnin - työvoiman allokoimisen tavoitteet. Valintaa tehdään (i) kapeaan ammattialaan erikoistavina tehokkaampien riskikkäämpien koulutusten ja (ii) yleistaitoisen osaamisen välillä. Työvoimatարpeiden ja -tarjonnan kohtaamattomuudet ja epävarmuus lisäävät tarvetta laajemmalle osaamiselle, elinikäiselle oppimiselle, uudelleenkoulutuksille, nostavat kustannuksia, ja vaikeuttavat suunnittelua. Arrow-Lind (1970):een perustuen yhteiskunnan kannattaa tarjota koulutusta kyettänsä yksittäisiä toimijoita paremmin riskinkantoon.</p> <p>Koulutus toimii tuotannon tekijänä. Hyödykkeenä koulutus on normaalin (Lazear 1977). (i) Koulutus voi sisältää investointia inhimilliseen pääomaan taitojen ja palkkatulojen vuoksi, ja yhteiskunnan kehittämiseksi ja innovatiivisuuden lisäämiseksi. (ii) Koulutus voi sisältää kulutusta: subjektiivista nauttimista koulutuksesta, tai yhteiskunnan näkökulmasta työmarkkinoilta yli jäävän väestön varastointia: jälkimmäinen kertoo yhteiskunnan rakenneongelmien hyväksymisestä. Yhdistettynä hyödykkeenä (G. Becker 1965) koulutuksen kulutus- ja investointipiirteet ovat erottamattomia. Yksilöiden toiveet ja taidot voivat suuntautua eri aloille työpaikkojen kanssa. Kulttuurikoulutuksiin haetaan runsaasti työllistävyyteen verrattuna, etenkin kulttuurin II asteella opiskelleita siirtyä Suomessa muille aloille ja pois työelämästä (Ks. Ammattikorkeakoulun ... tilastoina 2004, 29). Koulutussuunnittelua vaikeuttavat Arrow:n (1950) kuvaamat esteet yhteiskunnallisten preferenssien rakentamisessa yksilöiden preferensseistä ja diktaattorisen päätöksenteon ongelmat, jos yksilöiden preferenssit eivät toteuta toisiaan. Tavoitteita ei aina kyetä järjestämään koulutussuunnittelussa tai saavuttamaan koulutuksella. Eri tavoitteisiin suuntautuvat koulutukset ovat vaihtoehtoisia yksilölle ja toisinaan yhteiskunnan rakenteiden kehitykselle. Koulutustarpeet suhteutuvat lähikäsitteisiin hyötyyn, haluun, mielihyvään, tahtoon, tottumukseen, onnellisuuteen, tarpeiden rajattomuuteen ja yksittäisten tarpeiden kylläisyyteen. Monisyiset koulutustarpeet tyydyttyvät myös Maslow:n (1998) tarvehierarkiasta poiketen.</p> <p>Kokkolan seudun kulttuuriin liittyvät koulutukset ovat eri-ikäisten vapaata sivistystyötä ja ammatti- tai ammattikorkeakoulutuksia. Aluetta tuodaan esiin kulttuurimaakuntana. Kulttuurin harrastamista korostetaan (Käsi- ja taideteoll. yhd. ... Tilastokeskus 2003). Silti alueen väestön ajankäyttö kulttuuriin on alittanut maan keskiarvon (Taide- ja kultt.harr..., Tilastokeskus 2003), väestön koulutustaso oli Suomen alhaisin vuonna 2004 (Valtioneuv. ... [2006], 53) ja yliopiston kulttuurikoulutus puuttuu. Kulttuuri työllisti maakunnan työvoimaan suhteutettuna puolet maan keskiarvosta – poikkeuksena klassinen musiikki työllisti hyvin. Kulttuurin matalaa ostovoimaa ja -halukkuutta selittänevät maatalouden ja teollisuuden vahvuus, yrittäjähenkisyys, uskonnolliset kulttuuri-toiminnat, ja toimihenkilöiden niukkuus. (Tilastokeskuksen tilastot 2003)</p> <p>Kulttuuri ja koulutus kiinnostivat vastanneita, joilla oli yhteys kaupungin kulttuuri- ja koulutusorganisaatioihin tai -järjestöihin vuosien 2003–2004 vaihteessa. He vastasivat kielijakaumaltaan kokkolalaisia, olivat keskimääräistä iäkkäämpiä ja koulutettuja, ja tulivat hyvin toimeen. Koulutustarpeet eivät χ^2-testissä eronneet merkittävästi toimenkuvan, taiteenalan tai vastanneiden organisaatiotyypin mukaan, joten koulutustarpeita tutkittiin yhtenäisesti Kokkolan seudun kulttuuri- ja kulttuurikoulutuksen kentällä. Vastauksia analysoitiin SPSS ja EXCEL -ohjelmilla määrällisesti ja tekstinä laadullisesti. Aineisto toi esiin kulttuurirajojen häilyvyyttä. (i) Itsensä kulttuurin ammattilaisiksi tai taiteilijoiksi mieltävät vastanneet työskentelivät kiinteissä organisaatioissa tai tekivät usein ei-kulttuurista työtä. Monet vastanneet toimivat useissa kulttuurialan organisaatioissa ja järjestöissä. Vastanneet kokivat kulttuurilla ja taiteella olleen itseis- ja välinearvoa esimerkiksi järjestöissä, mutta vähän markkina-arvoa seudulla. Myös Keski-Pohjanmaan väestön pienuus ja elinkeinorakenne ovat rajoittaneet kulttuurikoulutusten perustamista. (ii) Spesifit kulttuurikoulutustarpeet esiintyivät aineistossa usein omakohtaisina ja maltillisina: useimmat vastanneet toimivat työelämässä. Kertoisiko vastanneiden toive saada itselleen sisällöltään kulttuurista täydennyskoulutusta kulttuurikoulutuksen kulutuskomponentista – organisaatioilleen ja seudulle he toivoivat enemmän kulttuuria tukevien muiden alojen koulutusta. Kulttuurin alojen osajamäärän ja osaamisen tason nostamiseen nähtiin vastauksissa enintään lievää tarvetta. Vastanneet suhteuttivat kulttuurin- ja taiteenalojen koulutustarpeita koko kulttuurin kenttään, ja alueen resurssien ja kulttuurityöllisyyden niukkuuteen. Vaikka yhdenmukaisia sosiaalisia preferenssejä ei loogisesti (Arrow 1950) voida aina muodostaa yksilöiden preferensseistä, kyselyssä seudun yleiset koulutustarpeet ilmenivät melko yhdenmukaisina. Kulttuurista kiinnostuneet vastanneet kokivat organisaatioissaan ja seudulla melko voimakkaita kulttuuria tukevien muiden alojen määrällisiä ja laadullisia tarpeita. Esimerkiksi markkinointiosaamista toivottiin, heitä on vähän myös alueen työllisessä työvoimassa (Työll. työv. kulttuuriammateissa..., Tilastokeskus 2003). Kulttuuria tukevien alojen koulutuksilla vastataan työvoiman tarpeisiin ja edistetään resursseja. Myös suuremmat oppilasmäärät mahdollistuvat eri alojen opetusyhteistyönä.</p> <p>Pro gradun esityö toteutui Kokkolan kaupungin Kulttuurin elinikäisen oppimisen strategiaprozessissa viiden Euroopan kaupungin ENLACE-projektin Euroopan Komission Education and Culture -ohjelman Learning Regions -aloitteen R3L- ja paikallisiin rahoit.</p>			
Asiasanat: kulttuuripolitiikka, koulutustarve, koulutussuunnittelu, kulttuurikoulutus, kulttuurin kenttä, kunta, maakunta, EU-hanke.			
Säilytyspaikka: Jyväskylän yliopisto / Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta			

SISÄLTÖ

1.	JOHDANTO	1
1.1.	Tutkimuskysymykset	1
1.2.	Tutkimuksen positio.....	4
1.2.1.	Kulttuuriin liittyvän koulutuksen strategiahanke Kokkolan seudulla.....	4
1.2.2.	Kyselytutkimus Kokkolan seudusta.....	7
1.3.	Koulutustarvetutkimus	9
2.	KOULUTUSTARPEET.....	13
2.1.	Hierarkiat ja segmentit koulutustarpeiden jäsentäjinä	13
2.1.1.	Yksilön ja yhteiskunnan koulutustarpeiden moninaisuus	13
2.1.2.	Tarpeiden vaikutussuhteet.....	15
2.1.3.	Tarpeiden suhde lähikäsitteisiin.....	20
2.2.	Yksilön koulutustarpeet	24
2.2.1.	Yksilöiden hyötyjen vertailtavuus	24
2.2.2.	Yksilön tarpeet ja ulospäin suuntautuminen	31
2.2.3.	Yksilöt sosiaalisessa vuorovaikutuksessa	34
2.3.	Koulutustarpeet ja –tavoitteet yhteiskunnan kannalta	40
2.3.1.	Koulutuksen järjestämisen tavat yhteiskunnassa	40
2.3.2.	Koulutus yhteiskuntaan integroijana.....	42
2.3.3.	Koulutus segmenttinä ja tuotannon tekijänä	44
2.4.	Yhteiskunnallinen koulutussuunnittelu.....	48
2.4.1.	Koulutussuunnittelu ja epävarmuus	48
2.4.2.	Yhteiskunnallisen koulutussuunnittelun rajatut strategiat	53
3.	AINEISTO	59
3.1.	Tutkimuksen kohderyhmät	59
3.2.	Elinikäisen oppimisen näkökulman yhteys aineistoon	60
3.3.	Kulttuurikoulutuksen kenttä ja aineiston edustavuus.....	64
3.4.	Vastausten käsittely	66
3.5.	Vastanneiden ryhmittelyä	69
4.	KULTTUURIN RAJAUKSIA, KOULUTUS- JA TYÖNÄKYMIÄ.....	77
4.1.	Kulttuurin rajauksia suomalaisessa koulutus- ja työelämässä	77
4.1.1.	Taiteen ja kulttuurin määrittelyitä.....	77
4.1.2.	Kulttuurialan rajauksista työllisyysnäkyymiin.....	83
4.1.3.	Taiteen ja kulttuurin koulutuksesta	96
4.2.	Taiteen ja kulttuurin luokitteluja Kokkolan seudun aineistossa	101

4.2.1.	Kulttuurin ja taiteen tekijöiden määrä Kokkolan seudulla.....	101
4.2.2.	Vastanneet taiteenaloittain	105
5.	VASTANNEIDEN NÄKEMYS KOULUTUSTARPEISTA.....	110
5.1.	Kuinka paljon vastanneilla oli näkemystä koulutustarpeista	110
5.2.	Vastanneiden omat koulutustarpeet	112
5.3.	Vastanneiden organisaatiokohtaiset koulutustarpeet	115
5.3.1.	Vastanneet organisaatioittain	115
5.3.2.	Vastanneiden organisaatioissaan kokemat koulutustarpeet	120
5.4.	Vastanneiden näkemys yleisistä koulutustarpeista Kokkolan seudulla	126
5.4.1.	Vastanneiden näkemys kulttuuriin liittyvistä koulutustarpeista seudulla	126
5.4.2.	Vastanneiden näkemys kulttuuria tukevien muiden alojen koulutustarpeista seudulla.....	137
6.	PÄÄTELMÄT	143
6.1.	Tutkimusasetelma	143
6.2.	Koulutuksen funktiot ja koulutustarpeet	144
6.2.1.	Tarpeiden suhde lähikäsitteisiin.....	144
6.2.2.	Koulutus yhteiskunnan tarpeena ja tehtävänä.....	146
6.2.3.	Koulutus investointina tuotannontekijään.....	151
6.2.4.	Kulttuuriin liittyvä koulutus ja tarve työllistymiseen	152
6.2.5.	Päätöksentekotapoja koulutussuunnittelussa	155
6.3.	Kokkolan seutu kulttuurikoulutuksen segmenttinä.....	158
6.3.1.	Tarve segmenttirajauksille	158
6.3.2.	Kulttuurin työllisyys, väestöpohja ja tarve kulttuurialojen työtuloille Keski-Pohjanmaalla	160
6.3.3.	Koulutustaso ja olemassa oleva kulttuurialan koulutus Kokkolan seudulla	164
6.3.4.	Kyselyn tulokset.....	167
6.3.5.	Koulutussuunnittelun kehityssuuntia	170
6.4.	Kysymyksiä jatkotutkimusta varten.....	172

KUVIOLUETTELO

Kuvio 1 Maslown tarvehierarkian ja koulutuksen vuorovaikutus	17
Kuvio 2 Vastanneiden aktiivisuus luottamustoimissa ja järjestöissä.....	73
Kuvio 3 Taiteen ja kulttuurin ammattilaisten määriä eri määrittelyiden mukaan.....	86
Kuvio 4 Suomalainen oppivelvollisuuskoulutus ja ammattiin tähtäävä koulutusjärjestelmä.....	97
Kuvio 5 Kulttuurin ja muiden alojen absoluuttiset opiskelijamäärät koulutusasteittain 2001	100
Kuvio 6 Vastaukset taiteenaloittain	106
Kuvio 7 Vastanneiden näkemys kulttuuriin liittyvien koulutustarpeiden voimakkuudesta Kokkolan seudulla.....	112
Kuvio 8 Vastaukset organisaatioittain	116
Kuvio 9 Vastanneiden näkemys markkinointikoulutustarpeista organisaatiossaan heidän koulutuksensa mukaan	122
Kuvio 10 Vastanneiden näkemys organisaationsa johtamiskoulutustarpeista heidän koulutuksensa mukaan	123
Kuvio 11 Vastanneiden organisaatiossaan kokemat tarpeet kirjallisuuden koulutukselle heidän koulutustasonsa mukaan.....	125
Kuvio 12 Tarve tallennepohjaisen ja esittävän taiteen osaamisen kasvulle Kokkolan seudulla	131
Kuvio 13 Tarve tallennepohjaisille ja esittävän taiteen työvoiman määrän kasvulle Kokkolan seudulla.....	132
Kuvio 14 Tarve "vakiintuneiden" ja "uusien" taiteiden osaamisen tasolle Kokkolan seudulla.....	135
Kuvio 15 Tarve "vakiintuneiden" ja "uusien" taiteiden työvoiman määrälle Kokkolan seudulla.....	136
Kuvio 16 Muiden alan työvoiman määrällinen tarve kulttuurin piirissä	140
Kuvio 17 Vastanneiden näkemys yleisestä tarpeesta muiden alojen osaamisen nostamiselle.....	142

TAULUKKOLUETTELO

Taulukko 1 Vastanneiden roolit yhteiskunnassa.....	70
Taulukko 2 Vastanneen rooli organisaatiossa, jota koskevista koulutustarpeista hän kertoi	71
Taulukko 3 Vastanneiden tehtävien luonne organisaatiossaan.....	71
Taulukko 4 Vastanneet kulttuurin kentällä institutionalisoitumisen ja taiteellisuuden mukaan.....	72
Taulukko 5 Vastanneiden luokittelu hallintoon, taiteeseen ja opetukseen	74
Taulukko 6 Vastanneiden koulutustaso	76
Taulukko 7 Vastanneiden henkilökohtaiset tulot vuonna 2002	76
Taulukko 8 Taiteilijoiden, kulttuurin ammattilaisten ja kulttuurikoulutukseen osallistuvien määriä Suomessa vuonna 2000	87
Taulukko 9 Kulttuurin työllinen työvoima vuonna 2000 ja kulttuurin väestöä Keski-Pohjanmaalla	88
Taulukko 10 Kulttuurialan opiskelijat ja tutkinnot Suomessa 2001	101
Taulukko 11 Oliko vastanneilla näkemystä omista, organisaationsa tai yleisistä koulutustarpeista	111
Taulukko 12 Vastanneiden omien kulttuuriin liittyvien koulutustarpeiden nouseminen esiin.....	113
Taulukko 13 Vastanneet omista ja välittömän ympäristönsä koulutustarpeiden tasosta	115
Taulukko 14 Vastanneet organisaatioittain.....	116
Taulukko 15 Käytettiinkö taidetta organisaatiossa välineellisesti?	118
Taulukko 16 Jäsenenä järjestöissä vuonna 1999 ja 2000.....	119
Taulukko 17 Vastaajakohtaiset järjestöjäsenyydet kyselyaineistossa	119
Taulukko 18 Organisaation ja koulutustarpeiden yhteys.....	120
Taulukko 19 Alan koulutukselle tarvetta organisaatiossaan kokevien vastanneiden määrä	121
Taulukko 20 Luokitus esittäviin ja tallennepohjaisiin taiteisiin	130
Taulukko 21 Kulttuurin alojen luokittelut vakiintuneisiin ja uudempiin	133
Taulukko 22 Aloittaiset luokittelut kulttuuria tukevien muiden alojen koulutustarpeista.....	138
Taulukko 23 Koulutuksen tavoitteita yhteiskunnassa.....	147
Taulukko 24 Koulutussuunnittelun valinta-aspekteja epävarmuuden vallitessa	149
Taulukko 25 Koulutusvalintoja ja segmenttejä.....	159
Taulukko 26 Vapaan sivistystyön kulttuuriopetuksen järjestäjät Keski-Pohjanmaalla	165
Taulukko 27 Ammattiin suuntautuvan kulttuurikoulutuksen tarjoajat, tasot ja suuntautumiset Keski-Pohjanmaalla ympäristöineen	167

LIITELUETTELO

Liite 1 Enlace-hankkeeseen liittyvät organisaatiot Kokkolan seudulla

Liite 2 Keski-Pohjanmaalla kulttuurikoulutusta tarjoavat organisaatiot ja koulutukset

Liite 3 Kulttuurityövoima ammatittain ja toimialoittain maakunnissa vuonna 2000

Liite 4 Työllisen työvoiman kulttuuriammattilaisten määriä vuonna 2000

Liite 5 Tutkielman teossa noudatetut eettiset käytännöt

Liite 6 Jälkikirjoitus

Liite 7 Kyselykaavake

1. JOHDANTO

1.1. Tutkimuskysymykset

Tässä kulttuuripolitiikan pro gradussa tutkitaan, millaisina ja kuinka runsaina kulttuuriin liittyvät koulutustarpeet ilmenevät, ja millaiselta kulttuurin ja koulutuksen toimintakentältä ne nousevat esiin erityisesti Kokkolan seudulla. Työssä tutkitaan kulttuurin ja kulttuurikoulutuksen toimivien ja kulttuurin harrastajien esittämiä määrällisiä ja laadullisia koulutustarpeita, ja sitä, miten esiin nousevat koulutustarpeet suhtautuvat olemassa olevaan kulttuurialan koulutukseen, kulttuurialojen ja lähialojen työllisyyteen ja työvoiman määrään. Kokkolan seudulta kerättyjen kulttuuriin liittyvien koulutustarpeiden kyselyaineistoon ja tilastoihin tukeutuen hahmotetaan kulttuurialojen koulutuksen kenttää. Työssä tarkastellaan kulttuurin elinikäisen oppimisen, harrastuneisuuden ja ammatillisuuden mahdollisuuksia Kokkolan seudulla, ja niiden vaikutusta koulutustarpeisiin. Työssä hyödynnetään Kokkolan seudun ja soveltuvien osien koko maan tilastotietoja kulttuurialojen koulutuksesta ja kulttuurin työllistävyydestä.

Työssä tutkitaan kulttuurialan koulutuksen tavoitteita. Kysymyksiä ovat, millaisin resurssein, mille aloille, kuinka pitkänä, millaisin tavoittein ja mistä tarpeista lähtien koulutusta tarjotaan. Pyritäänkö kulttuurikoulutuksen avulla ihmisten sijoittamiseen johonkin koulutuksen ajaksi, entä sivistyksen kasvuun, taitojen kasvuun, työllistymiseen koulutusosalalle, tai luovuuteen? Miten nykyiset koulutukset ovat vastanneet näihin tarpeisiin? Eroavatko yksilöiden omat koulutustarpeet siitä, mitä he mieltävät yleisesti seudulla tarvittavaksi kulttuurikoulutukseksi. Ilmeneekö toteutuneiden koulutusten ja yhteiskunnan koulutustarpeiden välistä kohtaamattomuutta etenkin työvoiman tarjonnan ja kysynnän erona, ja miten siihen reagoidaan koulutussuunnittelussa?

Kulttuurialan koulutuksen näkökulmasta keskeistä on, mille toimialoille ja millaisiin ammatteihin kulttuurialan koulutuksen käyneet työllistyvät. Lisääkö kulttuurialan koulutus yhteiskunnan innovatiivisuutta, kuten usein korostetaan (Ks. mm. Heiskanen ym. 2002, 333–334) – ja voivatko innovatiivisiksi tulkitut kulttuurikoulutuksen ulkoisvaikutukset muille aloille olla peruste työllistävää kulttuurialan työvoiman kysyntää laajemmalle koulutukselle, vai onko osassa kulttuurialan koulutuksesta kyse subjektiivisesta koulutuksesta ja työvoiman ylijäämän väliaikaisesta varastoinnista koulutukseen? Johtaako koulutustarpeiden kysyntä kulttuurialan koulutuksesta saama subjektiivinen hyöty runsaaseen

hakeutumiseen kulttuurialan koulutuksiin ja näiden koulutusten runsaaseen tarjontaan verrattuna markkinoiden kykyyn työllistää kulttuurialan ammattilaisia? Jos suuri osa taiteen ammattilaisista päätyy hakemaan tuloja muilta aloilta, tulisiko kulttuuri- tai taidealan koulutusta muuttaa tai kehittää, tai tulisiko pyrkiä rakentamaan kulttuuri- ja taidealaa tukevia yhteiskunnan rakenteita?

Kokkolan seutua koskevia kysymyksiä ovat, miksi tietyllä alueella ja tietyssä paikassa tulisi järjestää juuri tietynlaista kulttuuriin liittyvää koulutusta? Esiintyykö alueella erityistä tarvetta alan osaajille vai onko koulutusala alueen vahvuus, vai muodostuuko eri koulutuksien välille synergiaa? Miksi juuri tällä alueella tulisi järjestää tai vahvistaa kulttuuriin liittyvää koulutusta eikä jotain muuta koulutusta? Mikä määrä koulutusta tulisi järjestää kullakin koulutustasolla, mille ryhmälle koulutus tulisi suunnata, ja millaista sen tulisi olla sisällöllisesti? Ilmeneekö tarvetta muuttaa koulutuksia tai perustaa kokonaisuudessaan uusia kulttuurialan koulutuksia?

Työssä tutkitaan koulutustarpeiden yhdensuuntaisuutta, hajaantumista, ja vastaajaryhmien välisiä eroja koulutustarpeissa ja koulutukselle asetetuissa tavoitteissa Kokkolan seudun kulttuurin, koulutuksen ja hallinnon kenttien kesken, tai koulutuksen ammatillisuuden – yleistaitoisuuden suhteen. Kokivatko vastanneet enemmän tarvetta erikoistuneita vai yleistietoja ja –taitoja kehittäväälle kulttuurialan koulutukselle, vai muiden alojen kulttuurin kenttää tukevalle koulutukselle. Minkä alojen ja tasojen koulutusta Kokkolan seudulla kaivattiin? Olivatko koulutustarpeet kyltymättömiä, ja kuinka taiteen tai kulttuurin mieltäminen itseisarvoiseksi tai päämääräksi muuhun nousi esiin koulutustarpeiden runsaudessa? Millaisille vastanneet kaipasivat resursseja, ja mihin tarkoitukseen he aikoivat käyttää näitä koulutuksia?

Tutkimuksen kohteena olivat ammatilliset ja sivistykselliset koulutustarpeet sekä kulttuuri- ja kulttuurikoulutusorganisaatioiden henkilöstön kokemat koulutustarpeet elinikäisen oppimisen hengessä. Kyselyn avulla pyritään saamaan esiin vastanneiden näkemyksiä koulutustarpeista yleisemminkin yhteiskunnallisen suunnittelun tueksi. Kokkolan seutua koskevassa kyselyssä esiin tulevia kulttuurin sisällöllisiä ja muiden kulttuuria tukevien alojen koulutustarpeita verrataan aiempaan tutkimus- ja tilastotietoon kulttuuriin liittyvistä koulutustarpeista ja kulttuurialan työllisyydestä.

Koulutustarvevastausten käsittelemiseksi tutkitaan ensin tarve- ja koulutustarvekäsitteitä, ja kulttuurin ja kulttuurikoulutuksen kenttien muodostumista Kokkolan seudulla.

Kasvatustieteen käsitteistössä (1992) katsotaan, että koulutussuunnittelun tulisi lähteä koulutustarpeista – joita kuvaavat kysymykset, miksi koulutusta tarvitaan, ketkä sitä tarvitsevat ja millaista koulutusta ja kuinka paljon tarvitaan. Nämä kysymykset ovat yksi peruste koulutustarvekäsitteen analyysille.

Työssä tarkastellaan kulttuuriin liittyvien koulutustarpeiden muodostumista yksilön näkökulmasta, yksilöiden preferenssien muodostumista sosiaalisessa vuorovaikutuksessa, sosiaalisten preferenssien olemassaolon mahdollisuuksia ja rajattua yhteiskunnallista koulutussuunnittelua. Luvuissa 2 ja 4 hahmotetaan koulutuksen tarpeellisuutta yksilön, yhteiskunnan intressiryhmien kuten työnantajien tai koulutuksen suunnittelutarpeen, ja yhteiskunnan näkökulmasta. Kokkolan seudun kulttuurikoulutuksen suunnittelua koskevan aineiston muodostuminen esitetään luvussa 3, ja suomalaisia ja Keski-Pohjanmaan kulttuurin rajoituksia ja koulutus- ja työllisyysnäkyviä käsitellään luvussa 4. Luvussa 5 analysoidaan vastanneiden näkemyksiä kulttuurin ja sen lähialojen määrällisistä ja laadullisista koulutustarpeista Kokkolan seudulla. Yhteenveto ja Pyrkimyksiä rajattuun kulttuurikoulutuksen päätöksentekoon Kokkolan seudulla käsitellään luvussa 6, joka sisältää myös työn yhteenvedon.

Kokkolan seudun kulttuurin ja kulttuurikoulutuksen kenttää käsitellään koulutustarpeiden käsitteellistämiseksi ja jäsentämiseksi kyselyaineiston, olemassa olevan koulutuksen ja kulttuuria, taidetta ja kulttuurialan koulutusta ja työllisyyttä koskevien tilastojen avulla luvuissa 3 ja 4. Empiirisessä osiossa luvuissa 3 ja 5 tarkastellaan Kokkolan seudun kyselyaineiston avulla, millaisia määrällisiä, laadullisia, kulttuuriin sisällöllisesti liittyviä ja lähialojen koulutustarpeita nousee esiin Kokkolan seudulla. Työssä tutkitaan myös, nousevatko kulttuuriin liittyvän koulutuksen tarpeet esiin kyltymättöminä, ja miten kyselyn koulutustarpeet suhteutuvat olemassa olevaan koulutukseen ja kulttuurialan työllistävyyteen. Vertailukohtien saamiseksi aineiston luokituksessa on pyritty mahdollisuuksien mukaan yhteismitallisuuteen aiheeseen soveltuvan muun tutkimuksen kanssa.

Aineisto pohjautuu Kokkolan kaupungin ja kulttuuritoimen ja Kokkolan Seudun opiston kulttuurikoulutuksen osoitteistoihin kulttuuri- ja kulttuurikoulutuksen organisaatioista, kulttuuritoimintaa harjoittavista järjestöistä ja kulttuurialan sivutoimisista opettajista. Elinikäinen oppiminen, sivutoimisuus ja harrastuneisuus ovat keskeisiä piirteitä Kokkolan seudun kulttuuritoiminnassa.

1.2. Tutkimuksen positio

1.2.1. Kulttuuriin liittyvän koulutuksen strategiahanke Kokkolan seudulla

Paikallinen tutkimus tarkoitettiin alkuaan osaksi Kokkolan kaupungin kulttuuritoimen johtamaa kulttuurialan koulutuksen keskustelu- ja strategiaprosessia, jossa on pyritty Enlace-hankkeen kautta hyödyntämään myös kansainvälisten kumppaneiden paikallisia tuloksia. Kulttuurin elinikäisen oppimisen koulutustarpeita kartoitettiin tämän työn lisäksi EU-hankkeen neljällä kumppanuusalueella: hankkeen koordinaattorina toimivassa Italian Genovassa, Alankomaiden Flevolandin maakunnassa, Irlannin Corkissa ja Britannian Liverpoolissa.¹ Kokkolan seutua koskevassa tutkimuksessa ei esitetä vertailua EU-hankkeen yhteistyökumppaneiden töihin, koska alueet ja alueilla tehtävät tutkimukset eroavat toisistaan huomattavasti.²

Keski-Pohjanmaalla järjestettävä koulutus – myös taide- ja kulttuurialojen koulutus – on painottunut voimakkaasti toisen asteen ammatilliseen, ammattikorkeakoulutason koulutukseen, ammatilliseen aikuiskoulutukseen ja eri ikäryhmille suunnattuun vapaaseen sivistystyöhön. Alueellinen elinkeinorakenne, ammatillisen koulutuksen runsaus ja niukka yliopistokoulutus ovat näkyneet väestön koulutasossa. Lähtötilanteena Keski-Pohjanmaalla oli koko maan työvoimaan suhteutettuna niukasti kulttuuriammattien työvoimaa lukuun ottamatta (klassista) musiikkia, kunnallisia kulttuuripalveluita ja sähköiseen tai painettuun viestintään liittyvää toimitustyötä, tekniikkaa, valmistusta ja vedonlyöntiä. Useiden taiteen-

---

¹ Työn esimerkkikunta Kokkola oli asukasluvultaan Suomen 24. suurin kunta (Asukasluku [kunnittain] 31.12.2004, Tilastokeskus). Kokkolan asukkaista noin 18 % käytti äidinkielenään ruotsia. Asukasluvultaan 70 600 asukkaallaan Keski-Pohjanmaa on ollut Suomen maakunnista pienin Ahvenanmaan jälkeen. Suomalaisia kuntia esiintyy runsaammin alle 40 000 asukkaan kokoluokasta lähtien, ja maaseutu ympäröi monia näistä kunnista. Useissa näistä kunnissa ympäröivine alueineen esiintyy runsaasti kulttuuritoimintaa, mutta vähän kulttuurin työllisiä työpaikkoja, ja kuntien koulutustarjonta on painottunut lasten taidekoulutukseen ja ammatti- ja ammattikorkeakoulutasolle. Osa Kokkolan kokoluokan kunnista kehittää koulutusta esimerkiksi ammattikorkeakoulujen ja yliopistokeskusten avulla. Kunnan koosta huolimatta lasten koulutus kuuluu kaikkien kuntien tehtäviin ja useissa kunnissa järjestetään harrastusmuotoista kulttuuriin liittyvää koulutusta eri ikäryhmille. Kokkolan kulttuurin elinikäisen oppimisen koulutustarveselvityksen tuloksista saattaa olla sovellettavaa hyötyä myös muiden alueiden kulttuurikoulutustarpeisiin Kokkolan seudun esimerkkitapauksen ja taustana hyödynnettyjen koko maan tilastojen vuoksi, kun huomioidaan kulttuurialan työllisen työvoiman (Tilastokeskus 2000) poikkeuksellinen vähäisyys Keski-Pohjanmaalla.

² Alankomaiden Flevolandin maakuntaa lukuun ottamatta Enlace-projektin yhteistyöalueet olivat kookkaita eurooppalaisia kulttuuripääkaupunkeja. Kokkolassa toteutetussa tutkimuksessa on kuvattu paikallista kulttuurin ja kulttuurikoulutuksen kenttää kokonaisuudessaan, kun kansainvälisten kumppaneiden työt ovat käsitelleet jotain osaa näiden kaupunkien kulttuurikentästä, esimerkiksi kaupungin kulttuurialan koulutusta ammattikorkeakoulussa tai yksittäistä kulttuurialan kursseja. Esimerkiksi Corkista hankkeeseen osallistui opettaja, joka piti hankkeen päämääränä opiskelijaryhmänsä elinikäisen oppimisen kehittämistä.

ja kulttuurin alojen työllinen työvoima näytti puuttuvan alueelta jopa tyystin. Kulttuurin ammattitehtävin tarkasteltuna Keski-Pohjanmaan kulttuurin työllisen työvoiman osuus jäi 1,5 %:llaan alueen työllisestä työvoimasta noin puoleen maan keskiarvosta, Keski-Pohjanmaan jäädessä Suomen 20 maakunnasta toiseksi viimeiseksi. Seudulla työskenteli huomattavan vähän joidenkin kulttuuria tukevien alojen työvoimaa kuten markkinoijia (Liite 4). Kulttuurin toimialoittain tarkasteltuna Keski-Pohjanmaa oli suhteessa hivenen lähempänä maan keskiarvoa. Kulttuurin toimialoittain tarkasteltuna Keski-Pohjanmaa nousi 2,4 %:lla 16. maakunnaksi Etelä-Karjalan, Etelä-Pohjanmaan, Kymenlaakson ja Kainuun yli, kun maan keskiarvo oli noin 4 %:a. (Työllinen työvoima kulttuuriammateissa maakunnittain 2000, Työllinen työvoima kulttuurin toimialoilla maakunnittain, 2000, Tilastokeskus) Keski-Pohjanmaan työllinen kulttuurityövoima (ks. Tilastokeskus, Liite 3, Liite 4) näyttää asukaslukuun suhteutettuna olevan lähempänä EU:n kuin Suomen kulttuurityövoiman keskiarvoa.³ Samalla Keski-Pohjanmaan kulttuurityövoiman osuus on jäänyt kaikilla kriteereillä (kulttuuriammattien, toimialojen ja näiden yhdistelmän huomioiden) koko maan keskiarvoa ja miltei jokaista muuta Suomen maakuntaa matalammalle tasolle (Ks. Liite 3). Keski-Pohjanmaan työllinen kulttuurityövoima (ks. Tilastokeskus, Liite 3, Liite 4) on vastannut arviolta EU-maiden keskitasoa asukaslukuun suhteutettuna (vrt. Ristimäki 2002, 123), jääden miltei jokaista muuta Suomen maakuntaa matalammalle tasolle (Ks. Liite 3). Myös Pohjanmaan ja Keski- ja Etelä-Pohjanmaan aikuisväestön kulttuuriharrastuksiin ja taiteen tekemiseen käyttämä aika alitti lievästi koko maan keskiarvon (Taide- ja kulttuuriharrastukset 1999–2000, Tilastokeskus), mitä alueen työvoiman rakenne osaltaan selittää.⁴

---

³ Eurooppalaistilaston (Eurostat 2004, sit. Tilastokeskus Kulttuuritilastot 2005, 2006, 304) mukaan Suomen kulttuuriammattien ja –toimialojen yhteenlaskettu työllinen työvoima oli 78 800 työllistä eli 3,5 % työllisestä työvoimasta vuonna 2002, mikä ylittää asukaslukuun suhteutettuna saman tilaston EU:n keskiarvon 2,5 % työllisestä työvoimasta eli alle 4,2 miljoonaa EU-alueen kulttuurin työpaikkaa. Tämän tilaston EU:n kulttuurityövoima ylittää Ristimäen (Komission työpäpaperi ”Kulttuuri, kulttuuriteollisuus ja työllisyys” [Komission yksiköiden valmisteluasiakirja SEC(1998), 837], Ristimäki 2002, 123 mukaan) siteeraaman EU:n kulttuurityövoiman kolmena miljoonana työpaikkana eli yli 2 %:na EU:n työpaikoista.

⁴ Tilastoja vertailemalla havaitaan, että Keski-Pohjanmaalla käytetään niukasti yksityistä rahaa kulttuurin ja vielä niukemmin taiteellisen työn ostamiseen. (i) Keski-Pohjanmaa on Ahvenanmaata lukuun ottamatta väestöltään pienin Suomen maakunnista (Asukasluku [Asukasluku kunnittain] 31.12.2004, Tilastokeskus, Väestö kielen mukaan maakunnittain 31.12.2002, Tilastokeskus). (ii) Toimihenkilöt kuluttavat koko maassa paljon kulttuuriin, mutta Keski-Pohjanmaan ammattirakenne painottuu muuta muihin sosioekonomisiin ammattiryhmiin. Myös Keski-Pohjanmaan koulutustasoissa painottuu II asteen ammatillinen koulutus (Väestö koulutusasteen mukaan kunnittain ja maakunnittain 2001, Tilastokeskus). Suomessa sosioekonomisen aseman mukaan luokitellut kulutusmenot kulttuuriin olivat *kotitaloudessa asuvaa henkilöä* kohden vuonna 2001 keskimääräistä pienemmät muissa kuin toimihenkilöiden kotitalouksissa eli opiskelijoiden, muiden yrittäjien, työntekijöiden, eläkeläisten, maatalousyrittäjien, työttömien ja ryhmän

Keski-Pohjanmaasta on puhuttu etenkin musiikin, käsitöiden ja kansanperinteen maakuntana, mutta kulttuuria tehdään alueella pitkälti harrastemuotoisena, sivutoimisesti ja rahatalouden ulkopuolella.⁵ Suomalaisittain suurten kaupunkien ulkopuolella kulttuuritoimintaa toteutetaan yritysten sijaan usein järjestöissä ja paikoin osuuskunnissa, jotka tilastoidaan yksityiselle sektorille, vaikka ne eivät yleensä tavoittele voittoa. Suomelle tyypillisesti kulttuuria toteutetaan työllisen työvoiman lisäksi paljolti

muut kotitalouksissa. Keski-Pohjanmaalla elää suhteessa runsaasti suorittavan työn tekijöitä: Keski-Pohjanmaan työpaikoista yli neljännes sijoittui sekä teollisuuteen ja rakentamiseen, että palveluihin (Elinkeinorakenne 31.12.2003. Työpaikat toimialoittain. www.kase.fi/tilastot/tiedostot, Tilastokeskus, Työlliset toimialoittain 1990–2005. Tilastokeskus). Etenkin teollisuus ja tukku- ja vähittäiskauppa ovat alueella suhteellisesti vahvoja aloja (Keski-Pohjanmaa 1/2006, Yritysbarometri). Myös II asteen ammatillinen koulutus on alueella suomalaisittain poikkeuksellisen vahvaa, maatalousväestöä (11 % Keski-Pohjanmaan työllisistä työpaikoista – vs. noin 5 % koko maan työllisistä työpaikoista 2003). Sen sijaan enää vuonna 2005 eläkeläisten ja ehkä työttömienkään kulutustottumukset eivät selitä Keski-Pohjanmaan suhteessa alhaisempaa kulttuurikulutusta: Kokkolan työttömyysaste oli 13,7 % kyselyvuonna 2002 (www.kokkola.fi), mutta on ollut laskusuunnassa, ja Keski-Pohjanmaan väestön keski-ikä ei poikkea Suomen keskiarvosta (väestön keski-ikä Keski-Pohjanmaalla ja koko maassa vastaavat toisiaan (Väestö iän ja sukupuolen mukaan maakunnittain 31.12.2002, Tilastokeskus). (iii) Keski-Pohjanmaalla suhteessa runsaiden sosioekonomisten ryhmien kulttuurikulutus suuntautuu koko maan tilastoissa pitkälti muuhun kuin taiteellisia ammatteja rahoittavaan kulutukseen. Koko maan tilastoissa maatalousyrittäjien, työntekijöiden, työttömien ja eläkeläisten kotitaloudet ovat käyttäneet kulttuurista rahaa runsaasti joukkoviestimiin. Maatalousyrittäjät ovat käyttäneet rahaa myös huvitilaisuuksiin ja peleihin ja askartelu- ja taidetarvikkeisiin. Muu kulttuurin kulutus jäi heillä koko väestön keskiarvoa matalammalle tasolle, ja heidän osallistumisestaan ohjattuihin kulttuuriharrastuksiin ei löydy tuossa otannassa tietoa. Työntekijöiden kotitaloudet suuntasivat kulutustaan myös äänentoistoon, huvitilaisuuksiin ja peleihin ja kuluttivat selkeästi keskimääräistä vähemmän rahaa askartelu- ja taidetarvikkeisiin, ohjattuihin harrastuksiin, kulttuuritilaisuuksiin ja taide- ja koriste-esineisiin. (Kotitalouksien kulutusmenot kulttuuriin kotitaloutta kohden sosioekonomisen aseman mukaan 2001, Tilastokeskus. Kulttuuritilasto 2003, 244)

Nykyisin Keski-Pohjanmaan alueella on myös kansainvälisesti tunnettua kulttuuritoimintaa, esimerkiksi Keski-Pohjanmaan Kamariorkesteri ja Kaustisen kansanmusiikkifestivaali, ja valtakunnalliseen politiikkaan päätyneitä näkemyksiä alueesta kulttuurimaakuntana (mm. Vanhanen M. 2006), mutta alueen kulttuurikysyntä, ostovoima, ja kulttuurin työllisten määrä ovat niukkoja (Työllinen työvoima kulttuuriammateissa maakunnittain 2000. Tilastokeskus. Työllinen työvoima kulttuurin toimialoilla maakunnittain 2000. Tilastokeskus, Taide- ja kultt[uuri]harrastukset 1999–2000. Tilastokeskus). Painiskeleeko Keski-Pohjanmaa nykyisin samoissa kulttuuriharrastusten vahvuuden ja alhaisen tulotason kysymyksissä, joita Heikki Laitinen pohti Kaustisen kansanmusiikkijuhlia perustettaessa 1960-luvun puolivälissä?

”Alueella poikkeuksellisen voimakkaana säilyneen pelimannimusiikkiperinteen avulla pyrittiin kehittämään ja nostamaan esiin Keski-Pohjanmaata, maan alhaisimman tulotason ja jälkeenjääneimmän, maatalousvaltaisimman elinkeinorakenteen maakuntaa. Juhlien järjestämistä ehdotti nuori metsänhoitaja Matti Palo jo vuonna 1965: ehdotus oli vastaus sanomalehti Keskipohjanmaan maakunnan hyvinvointia taloudellisesti ja kulttuurisesti edistäviä ideoita etsivään kirjoituskilpailuun.”(Laitinen 1979, 165, sit. Knuutti 1994, 132 mukaan)

Yhä 2000-luvun alussa kulttuuriammattien työlliseltä työvoimaltaan Suomen matalimmalla tasolla olevat Keski- ja Etelä-Pohjanmaa ovat olleet kaksi Suomen maatalousvaltaisinta maakuntaa mitattuna osuuksilla maakuntien työllisestä työvoimasta (11 %) ja toimialoittaisesta BKT:sta (4–5 %). (Alueellinen työssäkäyntitilasto 2001 ennako, ja Kansantalouden tilinpito 1994–2002, uusittu sarja. Tilastokeskus, Suomen maatalous- ja maaseutuelinkeinot 2004, 12–13 mukaan, Elinkeinorakenne 31.12.2003. Työpaikat toimialoittain. www.kase.fi/tilastot/tiedostot, Tilastokeskus. Työlliset toimialoittain 1990–2005. Tilastokeskus.) Esimerkiksi maatilakäytännön yrittäjyyden toimialoihin ei sisälly kulttuurituotantoa käsityötä lukuun ottamatta, ja käsityöyrittäjyyttä harjoitti koko maassa vain noin 0,3 % maatilakäytännöstä yrityksistä (Muu yritystoiminta koko maassa toimialoittain vuonna 2005, ennakkotieto 10.5.2006, MMM).

sivutoimisesti, vapaaehtoistyönä ja apurahoilla, jolloin se ei näy työllisessä työvoimassa eikä usein myös kulttuuriyritysten olemassaolona. Suomelle tyypillisesti myös useat julkiset instituutiot ovat syntyneet ajan myötä vapaaehtoisvoimin ja kansalaistoiminnasta lähteneiden organisaatioiden kasvaessa, vakiintuessa ja päästessä julkisen rahoituksen ja niitä koskevan erityislainsäädännön piiriin (Ks. mm. Heiskanen 2000). Kulttuurityövoimasta suuri osa on Suomessa julkisesti rahoitettua joko taide- ja kulttuurilaitosten, koulutuksen tarjoajien tai julkisten tukien kautta. Vaikka kulttuurin tuotanto on Suomessa markkinoistunut voimakkaasti etenkin 1990-luvulla, ja kulttuurin ammattilaisten ja instituutioiden oletetaan aiempaa enemmän hankkivan tulonsa julkisten varojen ulkopuolelta ja edistävän suomalaista kilpailukykyä, yksityisen kysynnän varassa toimivat kulttuurimarkkinat ovat Suomessa suppeat, kulttuurialan yrityksiä on melko vähän, ja ne toimivat pääosin pääkaupunkiseudulla. Näistä lähtökohdista tarkastellaan kulttuurin sisällöllisiä ja kulttuuritoimintaa edistävien muiden alojen koulutustarpeita.

1.2.2. Kyselytutkimus Kokkolan seudusta

Kokkolan seudulla järjestettävän kyselyn tavoitteena oli selvittää, millaisiksi koulutustarpeet koetaan seudulla, ja vastaavatko kulttuurialan koulutusta järjestävien organisaatioiden sisäiset näkemykset koulutustarpeista ympäristön koulutustarvenäkemyksiä, ja ovatko kyselyssä ilmenevät koulutustarpeet yhdensuuntaisia kulttuurin työllisyydestä ja harrastuneisuudesta kertovien tietojen kanssa. Laadullisia ja sosiaalisia tekijöitä on vaikea hahmottaa ja mallittaa numeerisesti. Tässä työssä ongelmaa lähestytään hahmottamalla yhden alueen – Kokkolan seudun - kulttuurin ja kulttuurialojen koulutuksen kenttää tutkien, löytyykö kyselyvastauksista kohtuullista koherenssia, vai hajaantuvatko vastaukset kysyttäessä kulttuurin eri alojen laadullisia ja määrällisiä koulutustarpeita.

Kyselyvastausten avulla tarkastellaan Kokkolan seudun alueellisen kulttuurisen toimintakentän rakentumista, alueen kulttuurikoulutuksen nykytilaa, työllisyyttä ja siihen liittyviä koulutustarpeita, ja näiden käsitteellisiä rajoituksia. Kulttuurikoulutuksen nykytilan lähtökohdista huomioidaan alueen koulutusrakenteeseen sisältyviä elinikäisen oppimisen ja sivutoimisen koulutuksen näkökulmia. Kyselyn ja tilastojen avulla selvitetään laadullisia ja määrällisiä koulutustarpeita sisällöllisesti kulttuuriin ja taiteeseen kuuluvilla aloilla ja suhteutettuina kulttuuria tukevien muiden alojen koulutustarpeisiin ja työllistymismahdollisuuksiin.

Kyselyn avulla tutkitaan vastanneiden näkemyksiä koulutuksen ja työvoiman tarpeesta kulttuurin aloilla ja kulttuurin tekemistä tukevilla muilla aloilla. Kyselyssä selvitetään, eroavatko vastanneiden itselleen toivoma koulutus ja alueella tarpeelliseksi kokema koulutus toisistaan, mikä viittaisi joko aiemman henkilökohtaisen koulutus- ja työhistorian vaikutukseen tulevaisuutta koskevissa henkilökohtaisissa valinnoissa, tai koulutusten eroon koulutus- ja investointihyödykkeinä. Yksilöiden preferenssit oletetaan hyvinmuodostuneiksi.⁶

Työssä tarkastellaan kyselyvastausten sisäistä koherenssia taustamuuttujien ja koulutustarvevastausten suhteen, jolloin vastausten avulla hahmotetaan Kokkolan seudun kulttuuriin liittyvän koulutuksen kenttää ja saadaan tietoa vastausten luotettavuudesta. Kyselyn avulla tarkastellaan alueellisen kulttuurikoulutuksen kaltaista häilyvärajaista kenttää, jolla ihmiset toimivat moninaisissa ja usein sivutoimisissa rooleissa. Työn myötä ilmenee, onko kerättävissä aineisto, jonka avulla voidaan konstruoida suuntaa antava näkemys koulutustarpeista, kun (i) kyselyä ei voida kohdentaa kiinteään ja tunnettuun perusjoukkoon, vaan kuka tahansa alueen asukkaista voi olla kiinnostunut kulttuurista ja koulutuksesta, (ii) kun kysely jaetaan tunnettujen kulttuuri- ja koulutusorganisaatioiden välityksellä, ja (iii) kun erilaisten ihmisten kaikkia toiveita huomioivia sosiaalisia preferenssejä ei voida Arrow'n mahdottomuusteoreeman⁷ tuloksen vuoksi muodostaa.

---

⁶ Uusklassisessa mikrotalousteoriassa hyvinmuodostuneet kuluttajan preferenssit ovat täydellisiä (eli kaikki hyödykkeet ovat kaksi kerrallaan keskenään vertailtavissa kuluttajan hyötyfunktiossa), refleksiivisiä (hyötyvertailu toimii molempiin suuntiin) transitiivisia (jos $a \succ b$ ja $b \succ c$, niin $a \succ c$) ja tyydyttymättömiä. Formaalin laskemisen helpottamiseksi täydellisyydestä, refleksiivisyydestä ja transitiivisuudesta muotoillaan jatkuvuusehto. Täydellisyydestä ja tyydyttymättömyydestä syntyy preferenssien aidosti konvekssi muoto, ja aidosta konvekssi ja jatkuva on myös derivoitava. (mm. Gravelle ja Rees 1994, 68–74) Mikrotalousteoriassa oletetaan saman yksilön preferenssien vakaus ajassa: preferenssien avulla tarkastellaan muiden tekijöiden muutosta, ja preferenssien muuttumisen käsittelyyn ei juuri ole keinoja. Kuitenkin oppiminen on keskeisiä asioita, joissa preferenssien muutoksen tarkasteluun olisi tarvetta. Usein katsotaan koulutuksen kasvattavan yksilön suhteellista kykyä omaksua opetusta (mm. Riley 1979, S228), mikä voi ilmetä preferenssien muodon muuttumisena. Tuorila (1986) katsoo, että ihminen voi muuttaa oppimisen avulla mieltymyksiään, ja Weiss (1995, 140) katsoo koulutuksen vaikuttavan esimerkiksi nykypäivän ja tulevaisuuden arvostamista koskeviin preferensseihin.

⁷ Arrow'n mahdottomuusteoreemana (1950) tunnettu ja alkuaan mahdollisuusteoreemaksi nimetty ”the possibility theorem of social welfare function” nostaa esiin, että yksilöiden preferenssit eivät aina ole keskenään ristiriidattomia, ja tuloksena kaikkien ei-identtisten ja preferensseiltään itsenäisten yksilöiden preferenssijärjestyksen huomioivia sosiaalisia ja ei-diktaattorisia preferenssejä ei voida muodostaa, jos yksilöiden preferenssijärjestykset eivät toteuta toisiaan (implemented). Teoreeman seurauksena yhteiskunnan hyötyfunktion muodostuminen estyy, jos ei hyväksytä sen muodostumista diktaattorisesti, koska seuraavista ehtoista (i-vi) jää toteutumatta joko ehto (ii) tai (iv). Kolmen henkilön erilaisista kolmea hyödykettä koskevista preferenssijärjestyksistä ei voida teoreeman mukaan muodostaa heille yhteisiä sosiaalisia preferenssejä, kun (i) jokaisen preferenssit ovat hyvinmuodostuneita (Gravelle ja Rees 1994, 502–507); (ii) jokaisen preferenssit otetaan huomioon yhteiskunnan hyötyfunktiossa (ei-diktaattorisuus -ehto); (iii) yhteiskunnan hyvinvointifunktio on määritelty kaikille mahdollisille hyväksyttävälle pareille yksilön

1.3. Koulutustarvetutkimus

Suomalainen koulutussuunnittelu on vakiintunut pitkälti organisaatiopohjaiseksi ja koulutusmuotopohjaiseksi niin, että esimerkiksi aikuiskoulutusta suunnitellaan pitkälti irrallaan muusta koulutussuunnittelusta⁸. Uudempi kotimainen koulutustarvetutkimus on lohkoutunut, ja useat koulutustarpeiden tutkijat eivät käsittele suoraan sosiaalisen valinnan ongelmaa. Kaukaisemmiksi näyttävät jääneen sekä tarpeiden hyöty- ja mielihyvätustusta käsitteellistävä tutkimus, että Leontieffin panos-tuotos -mallit (Chiang 1988, 115–123, 616–622, ja 1950-luvulta alkaneet pyrkimykset hahmottaa yhteiskunnan toiminta niihin (Panos-tuotos, Tilastokeskus 20.4.2006, <http://www.stat.fi/meta/til/pt.html>).

Huomion suuntautuessa koulutussegmenttien tutkimukseen sivummalle näyttävät viime aikoina jääneen yksilöistä ja yhteiskunnasta lähtevien koulutustarpeiden tutkiminen osana koulutustarpeet osana preferenssejä, tarvehierarkiaa ja tarpeiden tyydyttymistä. Yksilön, sosiaalisten preferenssien ja yhteiskunnan preferenssien olemassaolon tutkimus nojaa sosiologiaan ja psykologiaan suuntautuvaan mikrotaloustieteen tutkimukseen, sekä varhemmin filosofiaan. Etenkin 1700-luvulta lähtien on pohdittu yksilöiden mieltymysten kehittymistä, samankaltaisuutta tai hajaantumista, oppimista ja tottumuksia, herkkyyttä aistia ja laatia arvostelmia. Mikrotalousteoriassa pohdittiin 1900-luvulla yksilöiden preferenssien vakautta, suuntautuneisuutta, tyydyttyneisyyttä⁹, yksilön ja yhteiskunnan

preferenssirelaatioita R1, R2; (iv) yksilöiden ja yhteiskunnan arvot ovat keskenään positiivisessa yhteydessä ja lisäksi Gravelle ja Rees (1994, 502–507) toteutettaisiin Paretoperiaatetta, jossa jokaisen yksilön preferoidessa a:ta suhteessa b:hen, a:ta preferoidaan sosiaalisissa preferensseissä b:hen verrattuna); (v) yksilöillä on itsemääräämisoikeus, ja yhteiskunnan valinnat tehdään täysin yksilöiden haluista (desires) lähtien ja yksilöiden halujen suuntaisesti (implemented); (vi) yksilöiden preferenssirelaatiot kyseisten hyödykkeiden suhteen ja niistä syntyvä sosiaalinen hyvinvointifunktio oletetaan riippumattomiksi ulkopuolisista vaihtoehdoista. (Arrow 1950)

⁸ Koulutustarpeiden tutkimuksen lohkoutumisesta koulutuksen ja työelämän institutionaalisten rakenteiden mukaan näkyvät tutkimuskohteiden rajauksissa, mistä kertovat esimerkiksi tutkimusten nimet ”Elinikäinen oppiminen” (1997/1994) ja (1998), Marja Järvelän (1991) ”Palkkatyö ja koulutustarve”, Kari Ilmosen ”Soittajille soppaa: koulutuksen haasteet rytmimusiikissa”, ja Reijo Väärälän (1995) ”Ammattikoulutus ja kvalifikaatiot”.

⁹ Nykyisessä mikrotalousteoriassa käsitellään yksittäisten mielitekojen tyydyttyneisyyttä (saturaatiota), mutta katsotaan, että yksilön kaikki tarpeet tai mielihalut eivät voi tyydyttyä. Preferenssien ohella 1900-luvulla käytetään tutkimuksessa termiä maku tai mieltymys (taste) (Ks. mm. Arrow 1950). Varhemmin Mill (2000, 20–21) on pitänyt yksilöiden haluja tyydyttymättöminä silloin, kun yksilö suuntautuu avoimesti ulospäin jokapäiväisestä ympäristöstään. Lähelle preferenssien muodon käsittelyä on kulkeutunut Hume (1965) käsittelee maun (taste) standardia: hän kokee herkkien tai kyvykkäiden henkilöiden voivan konvergoitua arvostelmien ja mieltymysten muodostuksessa maun standardiin. Vaikuttaa, kuin hän kuvaisi eräänlaisia tyydyttyneitä preferenssejä, mutta asettaisi ihmisille yhteisen tyydyttyneisyyden tason niin korkealle, että useimmat ihmiset eivät sitä saavuta. Kant (1974 [1790], s. 72, § 17) pitää kauneutta koskevia mieltymyksiä subjektiivisesta lähtökohdistaan intressittöminä ja universaalisti kaikille ihmisille voimassaolevina (allgemein, d.i. für jedermann gültig). Moraalisuuden periaatteet Kant katsoo myös universaaleiksi, mutta

preferenssien ja tarpeiden tyydyttymistä, sekä sitä, voivatko yksilöiden preferenssit yhdyntyä ihmisyhteisön preferensseiksi ja voidaanko kollektiivisia preferenssejä muodostaa. Muodostuuko yksilöiden ja yhteiskunnan tarpeiden välille sovittamaton kuilu, vai onko yksilöiden preferenssit huomioiva kollektiivinen suunnittelu mahdollista?

Koulutusta ajattelun kehittymisen ja sosialisaaion välineenä käsitellyt Mill [elinajaltaan 1806-1873] (1971) katsoo ihmisyyteen kuuluvien piirteiden kehittyvän sosiaalisessa ympäristössä, jossa yksilöt saavat ensi sijassa yleissivistystä spesifien ammattitaitojen sijaan: he oppivat keskustelemaan, arvottamaan ja argumentoimaan itsenäisesti ja kyseenalaistamaan myös kulttuuriset tavat. Millistä poiketen H. Becker (1984) katsoo sosiaalisen pääoman muodostuvan yksilön omaksuessa kehittyneen instituution traditioita, ja hankkiessaan valtaa institutionaalisilla kentillä, ja G. Becker (1998, 6) katsoo yksilön perivän sosiaalista pääomaa, minkä lisäksi hänen inhimilliseen pääomaansa sisältyy henkilökohtaista pääomaa, ja hän voi kasvattaa niitä molempia. Verkostoitumisen näkökulmasta kulttuuria käsittelee Putnam (Kasvatussosiologia 2000, 333). Kant (1974 [1790], s. 63, § 14 ja s. 214, § 59) erottaa yksilön subjektiiviset laatu koskevat tulkinnat, mutta kokee ihmisille mahdolliseksi jakaa havaintoja tulkintojen kohteista. Hän katsoo yksilöiden hakeutuvan yhteisöön eristäytymisen kaipuustaan huolimatta ristiriitaisella tavalla ja itsekkäästi (Kotkavirta 2004, 73–77).

Esimerkiksi kasvatustieteen käsitteistössä (1992, 35–36, 96–97) koulutustarpeet jaetaan määrällisiin kysymyksiin: koulutuksen volyyymiin, opiskelijoiden määrään, resursseihin ja laadullisiin kysymyksiin: syihin, jotka tekevät koulutuksesta tarkoituksenmukaista koulutettavien koulutuksenjälkeisen elämän kannalta ensinnäkin koulutuksen suunnittelijoiden ja kouluttajien näkökulmasta, ja toisekseen kouluttautuvien näkökulmasta. Koulutusta koskevat tilastot (mm. tilastokeskus, opetushallitus, opetusministeriö) antavat yksityiskohtaisen ja laajan kuvan koulutuksen määrästä, ja jaotteluista koulutusalojen, -tasojen, -kielten, koulutusten kohderyhmien ja kouluttautuneiden toteutuneen työllisyyden mukaan.

Uudemmat koulutustarvetutkimukset ovat kohdistuneet usein ennalta rajatulle koulutuksen segmentille tai nimettyyn koulutusinstituutioon. Tutkimuksessa käytetyistä segmenteistä esimerkkejä ovat perusopetus, nuorisoasteen ammatillinen koulutus, palkkatyöhön johtava

---

intressiin liittyviksi ja objektiivisesti käsitteiden kautta kaikkia ihmisiä koskevinä. (Kant 1974 [1790], s. 214, § 39).

koulutus, aikuiskoulutus, ja vapaa harrastemuotoinen sivistystyö. Koulutustarvetutkimusta tehdään myös koulutusta tarjoavien, rahoittavien tai hallinnoivien instituutioiden näkökulmista esimerkiksi opetusministeriön, opetushallituksen, työvoimaviranomaisten, ja eri korkeakoulujen ja ammattikorkeakoulujen yhteydessä. Tutkimuksissa esimerkiksi vertaillaan yliopistojen tehokkuutta tutkintojen tuottamisessa tai opiskelijoiden työllistymisessä tutkintojen jälkeen, laaditaan alueellisia tai valtakunnallisia koulutusstrategioita, pohditaan tulevaisuuden aloittaista ja koulutustasottaista työvoiman tarvetta, tai pohditaan valittua teemaa kuten monikulttuurisuutta tai elinikäistä oppimista koulutuksessa. Koulutustarvetutkimuksessa eri tutkijoiden käsittelemät segmentit eivät välttämättä aina ole toisensa poissulkevia: esimerkiksi nuorisoasteen ammatillinen koulutus ja aikuiskoulutus voivat johtaa ammatissa toimimiseen.

Koulutussuunnittelun nykyisessä tutkimuksessa käsitellään usein tietyn koulutuslohkon sisäisiä ja sen vakiintuneisiin organisaatioihin ja toimintamalleihin pohjautuvia kriteerejä ja tehtäviä: esimerkiksi valikointia, kvalifiointia¹⁰, tai koulutettavien varastointia. Laaditaankin erillisiä ammattikoulutusstrategioita: tietyn alan kuten musiikin koulutusstrategioita, tietyn koulutustason suunnitelmia kuten korkeakoulupoliittisia ohjelmia, sekä ikäryhmää koskevia strategioita kuten aikuiskoulutusstrategioita. Koulutussuunnittelun lohkoutuminen on mahdollistaa suunnittelun strategisen ja vaiheittaisen etenemisen. Samalla suunnittelun lohkoutuminen ja eriytyminen eri instituutioihin houkuttelee toteuttamaan eri lohkoissa rinnakkain kysymyksenasettelultaan samankaltaisia tutkimuksia esimerkiksi koulutuksen kvalifikaatioita tutkien samalla, kun eri koulutuslohkojen välinen vuorovaikutus saattaa jäädä vähäiseksi vaikkapa yhteisiä aineistoja tai koulutustarpeiden preferenssiperustaa tutkien.

Rajatuille strategioille antaa mielekkyyttä se, että kunkin koulutuslohkon sisällä on helpompi miettiä, mitkä ovat sen lohkon olennaisimmat piirteet, ja mitkä koulutustarpeet ja -tavoitteet ovat sillä loholla toissijaisia. Yksittäinen koulutuslohko on helpommin hahmotettavissa: sen koulutusta tuottavat instituutiot ovat rajattavissa tai määriteltävissä, koulutuksesta aiheutuvat suorat kustannukset ovat helpommin kohdennettavissa yhteiskunnan eri sektoreille, koulutukseen osallistuvien tarpeet ovat vähemmän

---

¹⁰ Kvalifikaatioilla tarkoitetaan yksilöiden sekä kansalaisina että työmarkkinoiden toimijoina tarvitsemia tietoja, kykyjä, taitoja, arvoja, asenteita ja käytössääntöjä. Kvalifikaatioita voidaan erotella esimerkiksi niitä tuottavan koulutuksen tason ja kohdeikäryhmän mukaan. Koulutusjärjestelmä kvalifioi eli myöntää muodollisia pätevyksiä (Kasvatussosiologia 2000, 140, 147, jotka saattavat riittää jopa eliniäksi (Mts., 143–144), mutta pätevyden pitäminen ajan tasalla voi edellyttää elinikäistä oppimista (Mts., 143–144).

heterogeenisiä, ja yhteiskunnan koulutukselle asettamia tavoitteita voidaan käsitellä osana lohkoutunutta ja vaiheittaista koulutusstrategiaa.

2. KOULUTUSTARPEET

2.1. Hierarkiat ja segmentit koulutustarpeiden jäsentäjinä

2.1.1. Yksilön ja yhteiskunnan koulutustarpeiden moninaisuus

Koulutustarpeet ovat yhteiskunnassa koulutussegmentille suuntautuvia ja sillä toteutettavia yksilöiden tarvehierarkian useille tasoille jäsenyviä tarpeita. Koulutustarpeiden hahmottamiseksi on selvitettävä lähikäsitteiden avulla, miten tarpeet muodostuvat, ja mitä ne ilmentävät, mitä tarpeita koulutuksen avulla tyydytetään ja tyydyttyvätkö ne, luoko koulutus uusia tarpeita, ja kuinka koulutustarpeet suhteutuvat koulutuksen ulkopuolisen yhteiskunnan toimintaan. Koulutusta tarvitaan yhteiskunnan eri alojen kehittämiseksi. Kulttuuriin liittyvän koulutuksen tarpeet kohdistuvat välittömimmin yhteiskunnassa kulttuurin ja koulutuksen segmenteille, mutta ne vaikuttavat välillisesti eri tavoin koko yhteiskuntaan koulutussegmentin ulkopuolellakin.

Tarpeita käytetään arkikielessä moniselitteisin tavoin, joten tässä hahmotetaan tarpeiden ja koulutustarpeiden yhteyttä lähikäsitteisiin: haluun, motiiviin, hyötyyn ja mielihyvään. Lisäksi tarpeiden muodostumista ja esittämistä tarkastellaan yksilön, ihmisen yhteisöllisyyden ja yhteiskunnan, ja toisaalta lyhyen ja pitkän aikavälin näkökulmasta, ja myöhempanä kulttuurikoulutuksen näkökulmasta.

Koulutustarpeet muodostuvat yksilöiden, yhteiskunnan instituutioiden ja intressiryhmien kuten eri alojen työnantajien, ja laajemmin koko yhteiskunnan osaamistavoitteista. Toimivassa yhteiskunnassa koulutuksen järjestämisen tavat vastaavat näihin koulutustarpeisiin. Yhteiskunnan ja yhteiskunnallisten toimijoiden tavoitteita ovat ihmisten tietämyksen ja osaamisen säilyttäminen ja tason nosto, väestön allokointi eri aloille ja koulutustasoille, ihmisten sopeutuminen toimimaan yhteiskunnassa, yhteiskunnan ja sen instituutioiden toiminnan ylläpito ja kehitys, yhteyksien rakentaminen muihin toimijoihin, uuden luominen, työn tuottavuuden kasvu, ja kansantalouden kasvu ja kilpailukyky. Koulutustarpeiden analysoinnissa on keskeistä, millä tavoin järjestetty kulttuurialan koulutus auttaa yksilöä vastaamaan oppimisen ja osaamisen tarpeisiin yksilönä ja yhteiskunnan jäsenenä. Yksilöt ja yhteiskunnalliset toimijat tekevät päätöksiä siitä, mitä koulutuksia järjestetään, kuinka niihin hakeudutaan ja valikoidutaan, ja minkä vuoksi koulutusta ja juuri valittuja koulutuksia hankitaan.

Koulutustarpeisiin sisältyvät ensinnäkin yksilöiden omat tarpeet kouluttautumiseen (luku 2.2). Toisekseen yhteiskunnan instituutioissa ja intressiryhmissä muodostuu ja ylläpidetään yksilöitä koskevia koulutustarpeita. Yhteiskunnan eri toimijoiden koulutustarpeet voivat erota: esimerkiksi työnantajat haluavat yksilöiltä työmarkkinoille ja yksittäisiin toimenkuvuihin soveltuvaa osaamista ja juuri yksittäiselle työnantajalle soveltuvaa osaamista, koulutusinstituutiot haluavat opinnoissaan menestyviä opiskelijoita kaikkiin avoimiin koulutuspaikkoihin ja riittävää koulutuspaikkakohtaista rahoitusta, valtionvarainministeriö tavoittelee verotuloja tuottavaa ammattitaitoa, työvoiman määrän nostamista, ja kansantalouden kasvua tuottavaa osaamista. Kolmanneksi koko yhteiskunnan tasolla pyritään koulutuksen avulla allokoimaan ja valikoimaan väestöä työtehtäviin, ylläpitämään ja kehittämään yhteiskuntaa, ja lisäämään kansainvälistä kilpailukykyä, ja tekemään elämästä arvokasta. Kun koulutuksen olemassaolo koetaan tarpeelliseksi, yhteiskunnan kannattaa tarjota koulutusta, jos se kykenee kantamaan yksilöitä paremmin epävarmuutta ja investoinnin riskiä (Arrow–Lind 1970) ja toteuttamaan julkishyötyä tuottavia hankkeita. Yhteiskunnan tehtävänä on pitää yllä ja kehittää yhteiskunnan toimintaa, ja lopulta vastata yksilöiden tarpeisiin. (luvut 2.3 ja 2.4)

Yhteiskunnan kannalta koulutuksen avulla pyritään säilyttämään tai nostamaan väestön osaamisen tasoa, vastaamaan ajan tuomiin muutoksiin, sopeuttamaan ihmisiä toimimaan yhteiskunnassa, tuottamaan koulutettua työvoimaa kansantalouden tarpeisiin ja kehittämään yhteiskuntaa. Koulutustarpeisiin vaikuttavat yhteiskunnan rakentuessa ja toimiessa muodostuvat käytännöt, perinteet ja arvostukset, sekä yhteiskunnan kanssa tiiviissä vuorovaikutuksessa toimivien muiden yhteiskuntien koulutuksen ja taloudellisen kilpailun rakenteet. Yhteiskunnassa ”välttämättömiksi” mielletyt tarpeet ja koulutukset määräytyvät kulttuurisesti laajassa mielessä, eikä voida yksiselitteisesti esittää, mitä niiden tulisi olla. Valintaa tehdään eri alojen ja koulutustasojen välisessä resursoinnissa, sekä koulutussisältöjen yleissivistyksen – erikoisosaamisen välillä.

Koulutustarvekäsitteen avulla työssä pohditaan yksilöiden koulutuksiin hakeutumisen ja koulutuksen läpikäynnin perusteita, ja yhteiskunnan mahdollisuuksia päättää koulutuspaikkojen tarjonnasta ja allokoida väestöä koulutusaloille ja –tasolle yhteiskunnan ja erilaisten yksilöiden tarpeita vastaavalla tavalla. Koulutusvalintoja mutkistavat koulutusmäärien ja laatutekijöiden suunnittelun ja toteutuksen tarpeet samanaikaisesti eri (i) alojen, (ii) koulutustasojen, ja (iii) koulutuksen yleistietoisuuden – erikoistuneisuuden suhteen, ja (iv) erot toimijoiden preferensseissä. Ei ole yksiselitteistä tapaa, jonka mukaan

nämä valinta-aspektit voitaisiin asettaa päätöksentekojärjestykseen. Tarpeita kuitenkin pyritään ja osin pystytään asettamaan tärkeys-, ja toteuttamisjärjestykseen eri yksilöiden, yhteisöjen ja yhteiskuntien näkökulmasta. Samakin yksilö saattaa löytää itselleen hyödyllisiä tarpeita eri suunnista, mutta pystyy tavoittelemaan ja toteuttamaan niistä vain osaa samanaikaisesti ja samoin resurssein. Tarpeiden välinen valinta saattaa koskea yksilön tasolla sitä, (i) hakeutuuko yksilö kulttuurialan koulutukseen vai muuhun koulutukseen, tai (ii) hakeutuuko hän ylipäättään koulutuksen, tai yhteiskunnan tasolla sitä, (a) kuinka suuren osan koulutus voi käyttää yhteiskunnan resursseista, (b) miten paljon koulutuksesta panostetaan kulttuuriin ja muihin toimialoihin, (c) kuinka paljon panostetaan tutkintotavoitteiseen koulutukseen, ja (d) kuinka paljon panostetaan elinikäisen oppimisen koulutustarpeisiin eri ikäasteilla. Elinikäisen oppimisen tarkoituksesta (Virtanen 2002, 334) kysyy, onko se yksilön elinkaarelle sijoittuvien koulutustarpeiden tyydyttämistä vai koulutuksenjärjestäjien työmäärän kasvua.

Toisinaan eri yksilöjen tai yksilön ja yhteiskunnan tarpeet eivät kohtaa, esimerkiksi yksilö ei pääse häntä eniten miellyttävään koulutuspaikkaan, tai työllisty hankkimansa koulutuksen mukaisesti. Esimerkiksi kulttuurialojen koulutuksiin haetaan koulutuspaikkamäärään suhteutettuna enemmän, kuin useisiin muiden alojen koulutuksiin, ja kulttuurialoille haetaan usein myös enemmän kuin mitä työmarkkinat pystyvät työllistämään välittömästi kulttuurisektorin sisällä (Ks. alaviite 77). Jos koulutusta tarjotaan kulttuurialoille enemmän, kuin mitä alojen työvoimaa kysytään, nousee kysymys, kykenevätkö koulutuksen hankkineet itse luomaan kysyntää työvoimalleen esimerkiksi yrittäjinä ja vähitellen osaltaan muuttamaan yhteiskunnan toimialarakennetta, vai joutuvatko he myöhemmin siirtymään muille aloille?

2.1.2. Tarpeiden vaikutussuhteet

Inhimillisten tarpeiden katsotaan olevan suurilta linjoiltaan samankaltaisia, mutta eroavan yksityiskohdissa eri yksilöiden kesken. Nykykäsityksen mukaan ihmisten halut ja tarpeet ovat rajattomia. Ihmisten lajityypillisinä samankaltaisuuksina pidetään yleisellä tasolla esimerkiksi tarvetta uneen ja valveillaoloon, tarvetta yksityisyyteen ja yhteisöllisyyteen, kykyä tuntea mielihyvää ja mielihäpeää, kykyä hahmottaa aikaa ja suunnitella ajankäyttöä, kykyä vuorovaikutukseen toisten kanssa, ja tarpeita oppimiseen ja toimimiseen. Näidenkin tarpeiden ilmenemistavoissa esiintyy pienempiä eroja eri yksilöiden ja kulttuurien kesken.

Tarpeita käsitellään laajasti tutkimuskirjallisuudessa, mutta niitä ei ole kyetty määrittelemään tai jäsentämään loogisesti yksityiskohtiin saakka yleispätevällä tavalla. Kulttuuriset tekijät, traditiot, ja lyhyemmällä aikavälillä työmarkkinoiden työvoimapula määräävät, mitkä tarpeet ja tarpeet ja koulutukset koetaan yhteiskunnassa välttämättömiksi.¹¹ Ei ole esitetty yksiselitteistä tai parasta tapaa, kuinka välttämättömät tarpeet määritettäisiin, ja kuinka koulutusten järjestämisestä päästäisiin tarveperustalta sopimukseen. Järjestettävät koulutukset nojautuvat aiempaan koulustraditioon. Koulutuksen muutokset ovat hitaita, koska koulutusinstituutioiden ulkopuolisesta yhteiskunnasta koulutuksen järjestäjille välittyvät tarpeet siirtyvät viiveellä koulutuksen sisältöihin, uudenlaisen opetuksen suunnittelu ja opettajien kouluttaminen vie aikaa, yksilön kulku koulutuksen läpi kestää usein vuosia, ja täysin uudelle koulutukselle löytyy kysyntää työmarkkinoilta ehkä vasta viipeellä.

Yhden mallin tarpeiden jäsentämiseen tarjoava Maslown tarvehierarkia esittää yleispiirteissään, kuinka ihmisille perustavampien tarpeiden tyydyttyneisyys edeltää tarvetta tyydyttää vähemmän perustavia, mutta kehittyneempiä tarpeita. Maslow käyttää mallissaan viettien sijaan tarpeita ja tavoitteita. Hän jäsentää tarpeita alhaalta ylöspäin (i) fysiologisista tarpeista (ii) turvallisuuden, (iii) inhimillisen yhteenkuuluvuuden ja rakkauden ja (iv) arvostetuksi tulemisen tarpeisiin ja (v) itsensä toteuttamisen tarpeisiin. Maslown tarvehierarkiassa korkeimmalle sijoittuvat ihmisen henkistä kasvua motivoivat tarpeet: itsensä toteuttaminen, tietäminen ja ymmärtäminen, esimerkiksi esteettisen kokemuksen tarve. Ihmisten tarpeentydytys jäsentyy Maslown mallissa hierarkkisesti niin, että ”ylempien” tarpeiden tyydytys tulee ajankohtaiseksi vasta, kun kaikki niitä

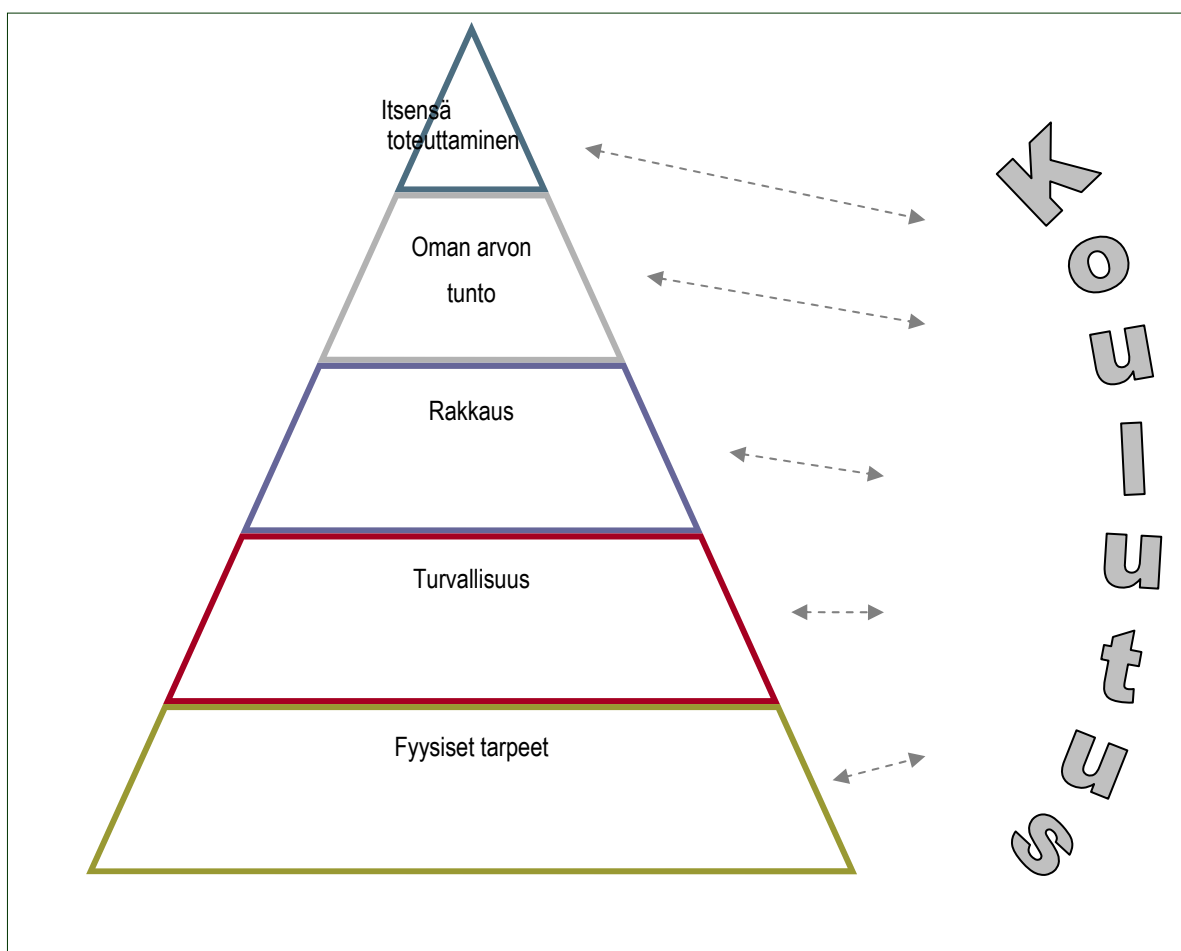
¹¹ Tarpeiden kulttuurisidonnaisuutta kuvaa Smith eritellessään hyödykkeitä välttämättömiin ja ylellisyyteen ja todetessaan kulttuuristen tapojen saattavan tehdä jostain sinänsä ei välttämättömästä hyödykkeestä välttämättömän, koska sen puute esimerkiksi aiheuttaa häpeää ja vie henkilöltä uskottavuutta ilmaistessaan hänen elinolonsa kurjuutta:

By necessities I understand not only the commodities which are indispensably necessary for the support of live, but whatever the custom of the country renders it indecent for creditable people, even of the lowest order, to be without. A linen shirt, for example, is, strictly speaking, not a necessary of life. [--] But *in the present times*, through the greater part of Europe, a *creditable* day-labourer *would be ashamed to appear in public without* a linen shirt, the want of which would be supposed to denote that disgraceful degree of poverty which, it is presumed, nobody can well fall into without extreme bad conduct. Custom, in the same manner, has rendered leather shoes a necessary of life in England. The poorest creditable person of either sex would *be ashamed to appear in public* without them (Smith 2000 [1776], 465, korostus TK)

Olisiko jonkin tutkintokoulutuksen suorittaminen nykyisessä Suomessa aikaansa kuvanneen Smithin pellavapaitaan ja nahkakengkiin verrattava välttämättömyys, jota erityisesti nuorehko yksilö tarvitsee toimiakseen yhteiskunnassa uskottavalla tavalla?

”alemmat” tarpeet ovat kohtuullisesti tyydyttyneet. (mm. Maslow 1998, Kasvatustieteen käsitteistö 1992, 112; Gwynne 1997) Maslow'n tarvehierarkia esitetään pyramidikuviona seuraavassa (Kuvio 1) vasemmalla reunalla Gwynne (http://www.tcnj.edu/~vogel8/education_paper.htm 8.8.2006) mukaan.

Kuvio 1 Maslow'n tarvehierarkian ja koulutuksen vuorovaikutus¹²

Osa tarpeista vaatii tyydyttyäkseen spesifin asian. Esimerkiksi ainoastaan uni auttaa väsymykseen ja yksilöiden kouluttaminen fagotinsoittajiksi auttaa tarpeeseen saada heitä orkestereihin. Näistä uni liittyy Maslow'n tarvehierarkian perustarpeisiin, kun taas fagotin

¹² Maslow:n tarvehierarkian pyramidin esittää Gwynne (http://www.tcnj.edu/~vogel8/education_paper.htm 8.8.2006). Kuvioon lisätyt pyramidin tasojen ja koulutuksen vuorovaikutusmahdollisuuksien nuolet ilmaisevat koulutuksen ja Maslow:n hierarkiatasojen mahdollisia vaikutussuhteita. Eri tarpeiden vuorovaikutus ei aina edellytä koulutusta.

soittaminen tai orkesterin kuuntelu sijoittuisi Maslown hierarkiassa korkeampiin tarpeisiin, kuten itsensä toteuttamiseen. Fagottia soittaakseen yksilön on hankittava spesifi taito, joka antaa valmiuden vain näissä spesifeissä ammateissa toimimiseen, mutta jonka osaamista toisen alan ihmiset eivät voi korvata. Toiset tarpeet voivat tyydyttyä useilla vaihtoehtoilla tavoilla. Erilaiset koulutukset ja esimerkiksi kulttuurin tekeminen voivat toteuttaa sublimoidussa muodossa fysiologisia ja inhimilliseen yhteenkuuluvuuteen liittyviä tarpeita, asettua niiden korvikkeeksi tai lisätä inhimillistä elämää ja kulttuuria koskevaa ymmärrystä¹³, ja toteuttaa Maslown tarvehierarkian eri tasoja. Kulttuurin tuotanto voi toteuttaa fyysisiä tarpeita työtulojen kautta ja vaikkapa säänsuojana rakennetussa kulttuuriympäristössä, turvallisuutta kulttuuri voi tuottaa esimerkiksi auttaen käsittelemään inhimilliseen elämään kuuluvaa väkivaltaa fiktiivisin tavoin, ja kanavoimalla luovaa energiaa ja yksilöiden toimintaa yhteisöllisiin kulttuurimuotoihin. Kulttuurin avulla voidaan kehittää kykyä rakkauteen kehittämällä ilmaisukykyä ja sosiaalisuutta, ja tarjoamalla kulttuurista virkistystoimintaa erilaisille ihmisryhmille. Oman arvontunto ja itsensä toteutus voivat kehittyä kulttuurin parissa taitojen harjaantumisen ja tekemisen avulla.

Maslown tarvehierarkiassa koulutus ja useat sen avulla tavoiteltavista asioista voisivat sijoittua melko korkealle, mutta hän kirjoittaa itsensä toteuttamisen tarpeesta käsittelemättä suoraan koulutustarpeita. Tarkasteltaessa eri tarvehierarkian tasoja ja koulutusta havaitaan, että vaikka esim. Gwynne soveltaa Maslowta koulutukseen, niin sovellus ei ole yksiselitteinen. Yksilöiden elinolosuhteista ja luonteista johtuen heidän tarpeiden tyydytyksensä preferointijärjestyksessä saattaa ilmetä poikkeamia, joita Maslown tarvehierarkia ei huomioi. Ihminen saattaisi pyrkiä esimerkiksi itsensä toteuttamiseen koulutuksen avulla, vaikka osa Maslown hierarkiassa alemmista tarpeista olisi jäänyt vaillinaisesti tyydytetyiksi. Esimerkiksi askeetikko tai anorektikko voi osallistua omasta halustaan koulutukseen ilman aiettakaan tyydyttää ensin tavanomaisessa määrin kaikkia fysiologisia perustarpeitaan¹⁴. Maslown tarvehierarkian lisäksi olisi analysoitava tarpeiden ja lähikäsitteiden, kuten mielihyvän, halun, hyödyn, ja tottumuksen välisiä suhteita ja vaikutussuuntia. Maslown tarvehierarkian korkeammaksi sijoittamien tarpeiden

---

¹³ Freud [1856-1939] kirjoittaa taiteesta inhimillisessä kokemuksessa syvälle jääneiden kokemusten korviketyydytyksenä (Lång 2005, 279).

¹⁴ Maslow:n tarvehierarkiaa kuitenkin tukee, jos tavanomaisesta tarpeentyydytyksestä pidättäytyminen nähdään anomaliana. Esimerkiksi Mill (2000) ei pidä asketismin kaltaista kieltäymystä omasta tarpeentyydytyksestä ihmiselle mielekkäänä.

tyytyminen ei myös takaa hierarkian alempien tarpeiden tyydyttymistä: esimerkiksi itsensä toteuttaja saattaa edistää pyrkimyksiään tavalla, jolla rakkauden toteuttaminen kärsii yksinäisestä työskentelystä, kompensoida heikkoa omanarvontuntoaan alituisin pyrkimyksin toteuttaa itseään jotain ainutlaatuista tuottaen, tai jäädä vaille fyysisten tarpeiden ja turvallisuuden tarpeen kohtuullista tyydyttymistä vaikkapa maksavan taidekysynnän vähäisyyden vuoksi. Ammatillisessa ideaalitapauksessa koulutus edistää yksilön pääsyä ammattiin, jossa hän voi toteuttaa itseään, ja joka vahvistaa hänen omanarvontuntoaan, ja antaa taloudelliset puitteet fyysisten tarpeiden ja turvallisuudentarpeen tyydytykselle, ja ihannetapauksessa hän kokee lisäksi rakkautta siihen tyytyväisenä. Tarvehierarkian riittämättömyyttä koulutuksen analysoinnissa näyttävät seuraavat (Kuvio 1) hierarkian oikealle puolelle liitetyt tarpeiden ja koulutuksen mahdollisia vaikutussuuntia kuvaavat nuolet. Ne ilmaisevat koulutuksen ja Maslown hierarkiatasojen voivan vaikuttaa eri Maslown hierarkian tasoille, ilman että vaikutussuhteet esiintyisivät hierarkian mukaan jäsentyneenä loogisena järjestyksenä. Katkoviivanuolet kuvaavat, että hierarkiatasojen ja koulutuksen väliset vaikutukset eivät ole väistämättömiä: esimerkiksi koulutus ei väistämättä lisää omanarvontuntoa ja omanarvontuntoinen ei väistämättä hanki koulutusta, vaikka omanarvontunto saattaa altistaa koulutuksen hakemiseen koulutusta tarjoavassa yhteiskunnassa.

Useiden Maslown tarvehierarkian eri tasojen tarpeita toteutetaan koulutuksen avulla, ja koulutus voi tuottaa psyykkisiä ominaisuuksia ja koulutuksen jälkeisinä palkkatuloina varallisuutta, jotka tyydyttävät osaltaan fyysisiä tarpeita ja turvallisuuden tarpeita (myös seuraavalle sukupolvelle), lisäävät omanarvontuntoa ja auttavat välineitä itsensä toteuttamiseen. Koulutuksen tuoma osaaminen ja tulot horjuttavat Maslown tarvehierarkian jäykkyyttä. Koulutuksen kaltaisten tarpeiden toteuttaminen antaa tyydytystä pidemmän ajan kuluttua, mutta saattaa aiheuttaa välittömästi myös mielipahaa esimerkiksi vaivannäköinä. Korkeampien tarpeiden – esimerkiksi opiskelun – kautta yksilö saattaa lisätä mahdollisuuksiaan itsemääräämiseen ja itsensä toteuttamiseen eli toimimiseen Maslown tarvehierarkian korkeimmalla tasolla vaikka yksilön näkökulmasta mielekästä työtä tehden. Itsensä toteuttaminen voi edistää omanarvontuntoa, rakkauden osoittamista ja epäsuoremmalla tavalla siihen mahdollisesti liittyvän palkkatyön avulla turvallisuutta ja fyysisten tarpeiden tyydytystä. Samalla hän voi tyydyttää viiveellä lisää perustarpeitaan: hän voi esimerkiksi hankkia tuloja ja niillä turvallisemman asunnon. Yksilön itsensä ja hänen huollettaviensa koulutus parantaa yksilön mahdollisuuksia

palkkatyöhön ja muodostaa osan yhteiskunnan infrastruktuuria, jonka kautta koulutautuvien aikuisten lisäksi myöhemmin myös lapset saavat osaltaan ruokaa ja suojaa, virikkeitä, sosiaalisia suhteita, ja voivat kasvaa tietoisiksi itsestään ja maailmasta. Koulutustarpeet hajaantuvat eri aloille ja tasoille, ja koulutuksen avulla voidaan vastata esimerkiksi Maslown tarvehierarkian useiden tasojen vajeisiin ja toiveisiin: koulutus kasvattaa yleensä palkkatuloja, joiden avulla voidaan osaltaan tyydyttää fysiologisia ja turvallisuuden tarpeita. Inhimillisen yhteenkuuluvuuden ja rakkauden tarve on perusta ihmisen kaipuulle yhteisöön ja myös koulutukseen hakeutumiselle, ja myös opettaminen osoittaa halua inhimilliseen yhteenkuuluvuuteen. Oppiminen ja sen kautta saadut statukset vastaavat osaltaan arvostetuksi tuleminen tarpeisiin, ja koulutus voi tarjota oppimisen ja osaamisen kehittymisen kautta mahdollisuuksia itsensä toteuttamisen tarpeisiin koulutuksen aikana ja sen jälkeen. Vaikutukset voivat kulkea myös toiseen suuntaan: jonkin Maslown hierarkian tason toteutuminen voi edistää edellytyksiä kouluttautumiseen. Kulttuurialan koulutukset vastaavat kaikkiin Maslown tarvehierarkian esittämiin tarpeisiin, mutta esimerkiksi osa kulttuurialojen koulutuksista saattaa palkkatuloja niukemmin tuovana tyydyttää niukemmin fysiologisia tarpeita. Kulttuurikoulutus edistää merkittävästi inhimillisen yhteenkuuluvuuden, oman arvonn tunnon ja itsensä toteuttamisen tarpeisiin. Osa kulttuurialojen koulutuksista saattaa myös tuoda merkittävää muodollista statusta, ja kulttuurista pääomaa, mutta melko harva nousee tunnetuksi taiteilijaksi. Toisinaan kulttuurialojen koulutuksilla on laajempaa merkitystä omanarvontunnon tuojana kuin muodollisten statusten tuojana, ja osa työnantajista preferoi muiden alojen koulutusten käyneitä. Toisaalta tarpeet saattavat tyydyttyä suotuisissa oloissa myös ilman koulutusta. Koulutus ei väistämättä auta tyydyttämään kaikkia tarpeita: esimerkiksi koulutus voi kehittää omanarvontuntoa, mutta aina niin ei tapahdu: esimerkiksi lapsuudessa opitusta minäkuvasta ja yksilöiden välisen vuorovaikutuksen malleista johtuen omanarvontunto saattaa koulutuksesta ja tietoisistakin ponnisteluista huolimatta pysyä heikkona.

2.1.3. Tarpeiden suhde lähikäsitteisiin

Tarpeet ovat näkökulmasta riippuen yhteydessä useisiin lähikäsitteisiin, ja vaikutussuunnat voivat olla monensuuntaisia. Tarkastellaan, kuinka tarpeet suhtautuvat joihinkin lähikäsitteisiinsä: esimerkiksi mieltymyksiin, haluihin, tottumuksiin, ihmisen ulospäin suuntautuneisuuteen ja halujen rajattomuuteen. Pohditaan esimerkiksi tarpeiden, tottumuksen, hyödyn, mielihyvän, halun ja tahdon suhteita ja vaikutussuuntia, sekä yksilön

ja yhteisön tai yhteiskunnan hyötyjen ja lyhyen ja pitkän aikavälin suhteita ja vaikutussuuntia. Painotukset, tarpeiden lähikäsitteet, vaikutussuunnat ja käsitykset erilaisten tarpeiden preferoitavuudesta eroavat huomattavasti eri tutkimuksissa.

1900-luvun mikrotaloustieteessä hyöty samaistetaan preferoitavuuteen: suurempaa hyötyä antaa valinta, joka asetetaan käytännön valintatilanteessa muiden edelle. Katsotaan, että preferenssien¹⁵ muodon muuttuessa tai erotessa hyötyjä ei kyetä vertailemaan muutoin, kuin poikkeustilanteissa. Vertailulle on asetettu ehdoksi esimerkiksi heikko Paretoperiaate, jonka mukaan kollektiivinen hyöty kasvaa, jos kaikki saavat vähintään yhtä paljon kuin aiemmin, ja yksikin saa aiempaa enemmän. Käsitteet mutkistuvat, jos hyödyllisemmällä tarkoitetaan muutakin, kuin todellisessa valintatilanteessa valituksi tulevaa. Yhden hyödyn määrittelyn esittää Sen (1985 b, 188), joka katsoo hyötyyn liittyviksi esimerkiksi (i) ihmisten valitsevat motiivit, vaikka kaikki toiminnan motiivit eivät tavoittele hyötyä, (ii) onnellisuuden ja (iii) halujen toteutumisen (desire fulfillment). Sen (Mts., 188–191) kokee halun ja tarpeen, sekä näiden yhteyden ongelmallisiksi käsitteiksi, koska niiden syy-seuraussuhde ei ole yksiselitteinen.

Tietoa erilaisten tarpeiden hyödyllisyydestä kaivattaisiin koulutus suunnittelussa, mutta erilaisten tarpeiden hyödyllisyyden analysointi on erityisen vaikeaa. Usein tarpeellinen ja hyödyllinen samaistetaan toisinaan, ja näistä kumpaakin saatetaan käyttää toista puoltavana argumenttina. Tämä kehäpäätelmä saattaa johtaa toiminnan perusteiden hämärtymiseen, koska mielihalut ja halujen rajattomuus voivat generoida ennen kaipaamattomia tarpeita, kun aiemmin tuntemattomia asioita ryhdytään esimerkiksi mainonnan ja kaupallisen tarjonnan myötä pitämään haluttavina tai jopa välttämättöminä. Toisaalta tarpeelliseksi koetusta saattaa muodostua esimerkiksi tottumuksen kautta haluttavaa, vaikka se olisi alkuaan koettu vastenmieliseksi. Tämä saattaa olla hyväksi: esimerkiksi oppimisen aluksi vaikeaksi kokenut ja yhteiskunnan painostuksen vuoksi opiskelemaan ryhtynyt saattaa

---

¹⁵ Mikrotaloustieteen perusmallissa hyöty U (utility) muodostuu funktiona kulutettavista hyödykkeistä x_i : $U = f(x_1, x_2, \dots, x_n)$, eli yksilön preferoimista kulutusvalinnoista. Mallissa oletetaan, että yksilö valitsee juuri ne hyödykkeet, joista hän saa hyötyä, ja preferenssit paljastuvat valinnoissa, joita hän tekee budjettinsa rajoittamana – mallissa ei ole sijaa valinnan epäonnistumiselle esimerkiksi tahdon heikkoudesta johtuen. Nykyisessä mikrotalousteoriassa voidaan verrata saman yksilön preferenssejä eri hyötytasoilla, mutta preferenssien muutosta, tai kahden yksilön preferenssejä ei kyetä vertaamaan varmuuden malleissa, koska niille niillä ei ole yhtenäistä vertailukohtaa. Preferenssit katsotaan subjektiivisiksi, eikä yksilön preferenssejä kyetä asettamaan asteikolle hänen toisten yksilöiden subjektiivisten preferenssien kanssa, tai edes omien oppimisen muuttamien preferenssien kanssa. Näkemys korostuu esimerkiksi yksilöiden valinnanvapautta, alkuvarantoa ja koulutusta tutkineella (Sen 1985 a, 1997) ja Arrow:n yhteiskunnallista hyvinvointifunktiota kritisoivalla Senillä (1999, 349), joka katsoo, että yhteisöllisiä preferenssejä ei voitaisi muodostaa yksilöiden valintajärjestyksiä kunnioittaen.

alkaa kokea tyytyväisyyttä oppimisestaan ja haluta lisää koulutusta. Toisinaan tottumuksen kautta tarpeelliseksi mieltynyt asia saattaa olla turha tai vahingollinen, ja esimerkiksi johtaa yhteiskunnallisen toiminnan urautumiseen ja ehkäistä innovaatioita (Mill 1982 [1859], 77). Hän (Mill 2000 [1863], 62) toteaa, että tahto ja tottumus eivät aina suuntaudu hyvään. Pitkän aikavälin hyödyt tai tavoitteet eivät aina ole absoluuttisesti parempia verrattuna lyhyelle aikavälille, vaan siinä tarvitaan harkintaa. Mill (2000 [1863], 62–63) katsoo välittömän mielihalun saattavan joutua passiivisena syrjään päämäärien vakiintuneisuuden ja tottumuksen vuoksi. Ihminen saattaa aktiivisesti tahtoa tottumuksen mukaisten päämäärien seuraamista jopa halun vastaisesti, ja vaikka käytös ei toisi korkeampaa hyötyä edes pitkällä aikavälillä:

Tahto on aktiivinen ilmiö ja eri asia kuin halu, joka on passiivisen tuntemuksen tila. Vaikka tahto on alun perin versunut halusta, se voi ajan mittaan juurtua muualle ja irrottautua alkuperästään. Kun jonkin asian tavoittelu muuttuu tottumukseksi, tämä voi mennä niin pitkälle, emme tahdo jotakin siksi että haluamme sitä, vaan usein haluamme sitä vain koska tahdomme sitä. (Mill 2000 [1863], 62),

kuva Mill (2000 [1863], 63) jatkaen, että tottumus saattaa toisinaan muodostua ainoaksi syyksi tahtoa ja edelleen haluta jotain. Hänellä tahto seuraa halua mielihyvään tavoitteluun ja mielipahan välttämiseen, mutta saattaa muodostua toistuessaan tottumukseksi. Tottumus saattaa johtaa halun ja mielihyvän sivuuntumiseen, ja johtaa siihen, että ihminen tahtoo sellaista, mistä hän tuntee välitöntä tai pidempiaikaista mielipahaa. Tottumus saattaa jäykistää myös yhteiskunnan toimintaa ja estää sekä yksilöitä että yhteiskuntaa kehittämästä silloin, kun kerran vakiintuneen tavan olisi edullista väistyä kehityksen tieltä (Mill 1982 [1859]).

Hyödyllisyys eli jonkin päämäärän edistäminen liittyy tarpeeseen toteuttaa jotain, mistä seuraa mielihyvää yksilölle itselleen tai muille. Hyötyyn saattaa liittyä jotain haluttavaa tai tarpeellista, mutta kaikki haluttava ei ole ihmiselle hyödyksi: Koska välitön mielihyvä kertoo subjektiivisesta kokemuksesta, joka ei välttämättä ole pitkällä aikavälillä hyödyllistä, ja koska pitkällä aikavälillä hyödyllinen asia saattaa tuottaa välitöntä mielipahaa, myöhemmin toteutuvina tavoiteltujen asioiden tuoma halujen tyydyttymättömyys ei johda mielihyvän ja hyödyn samaistumiseen. Toiset välitöntä mielipahaa aiheuttavat asiat ovat pidemmällä aikavälillä hyödyllisiä: ne saattavat lisätä resursseja, tuoda myöhempiä subjektiivista mielihyvää, tai auttaa välttämään myöhempiä subjektiivista mielipahaa. Mill (2000 [1863], 21) katsoo, että tyytymättömyys asioista,

jotka eivät tuo välitöntä tyydytystä, ei ole syy luopua ”korkeammista” – esimerkiksi sivistyksellisistä – tarpeista välittömien tarpeiden (esimerkiksi aistinautintojen) tyydyttämiseksi.¹⁶

Välitöntä kipua aiheuttava rokotus on hyödyllinen, jos se ehkäisee myöhemmin suurempaa kärsimystä, mutta turha tai haitallinen, jos rokotuksen kohdetauti on jo kadonnut. Välitöntä ja pitkäjänteistä vaivannäköä aiheuttava koulutus on absoluuttisesti hyödyllinen, jos se kasvattaa ymmärrystä, osaamista, toimintakykyä ja valmiuksia yksilöä ja laajempaa yhteisöä hyödyttävällä tavalla. Se on myös suhteellisesti hyödyllinen, jos se kasvattaa valmiuksia muita vaihtoehtoisia koulutuksia paremmin: esimerkiksi tehokkaammin, parempia toimintavalmiuksia antaen, enemmän töttöuloja tai yhteiskunnan taloudellista tuottavuutta tuovalla tai saman tuotannon resursseja säästävämällä tavalla tuoden, tai enemmän yksilöä miellyttävällä ja hänelle sopivammalla tavalla. Näitä esimerkkejä hyödyllisyydestä ei voida yksiselitteisesti asettaa tärkeysjärjestykseen. Yksilön kärsimättömyydestä eli hänen aikapreferensseistään (G. Becker et al. 1990) riippuu, missä suhteessa hän arvostaa nykyistä ja tulevaa hyötyä. Pientämällä nykyistä hyötyä – esimerkiksi luopuen osasta subjektiivista kulutusta – yksilö voi investoida koulutukseen, ja saada sen avulla tulevaisuudessa töttöuloja ja niiden avulla korkeampaa hyötyä, ja mahdollisesti koulutuksesta nauttimisesta aiheutuvaa subjektiivista hyötyä. G. Becker (1998, 28–30) käyttää nykyisten ja tulevien hyötyjen vertailussa apuna korkokantaan verrattavaa inhimillisen investoinnin vaivannäköä ja tuottoastetta kuvaavaa subjektiivista diskonttokorkoa, vaikka koulutusinvestoinnin tuottavuuden ennakointi onkin epävarmaa.

Mielihyvää voidaan pitää välittömänä subjektiivisena tyytyväisyytenä. Myös tarpeet ja mielihyvät eroavat toisistaan. Ihminen saattaa kertoa tarvitsevansa ja haluavansa sitä, mistä hän tuntee mielihyvää, tai esimerkiksi jotain yleisesti hyväksytyksi kokemaansa. Mielihyvän hakemisesta koulutuksesta kertoo seuraava esimerkki, joka saa kysymään, onko tarpeen avulla perusteltu aina hyödyllistä:

Varastointitehtävän merkitystä lisää se, että entistä enemmän harjoitetaan opintoja, joiden päämäärä ei välttämättä ole ammattitaitojen parantaminen tai työvalmiuksien ylläpitäminen, vaan yksilön

---

¹⁶ Mill käsittää sivistystä edellyttävät tulevaisuuden hyödyt arvokkaammiksi kuin välitöntä mielihyvää tuovat aistinautinnot. Millin (2000, 18–23) mukaan ainoastaan molempia kokeilleet olisivat kykeneviä valitsemaan, ja ”tunnustavat korkeampien nautintojen sisäisen yliveraisuuden”, verrattuna aistinautintoihin, vaikka toisinaan yksilöt tyytyvätkin hakemaan hyötyä aistinautintoista joko luonteen heikkoutensa tai koulutautumattomuutensa vuoksi. Mill (1971, 156; 2000, 62) käsittää sivistyksen tai kyvykkyyden tuovan suurempaa onnellisuutta myös, koska niitä tavoittelevan yksilön toiminnan ja hyödyn saamisen alue laajenee, ja sieltä nousee esiin uusia tarpeita, joista osa saattaa antaa yksilölle tyydytystä.

omien tarpeiden tyydyttäminen ja henkilökohtaisen näköalattomuuden täyttäminen. Sen myötä myös koulutuksen viihdearvo ja arvo sosiaalisten kontaktien työssijana kasvavat. Opiskelusta tulee yksi tapa kuluttaa lisääntyvää vapaa-aikaa. Samalla se antaa rytmiä elämään. (Rinne 1998, sit. Kasvatustieteologia 2000, 158)

Mielihyvän ja hyödyn, tai mielihyvän ja tarpeellisuuden kesken ei ole asiayhteydestä ja kokijasta riippumatonta kausaalisuhdetta. Jotkut asiat tuovat vaikkapa mielipahaa sekä välittömästi että pitkällä aikavälillä, tai toisinpäin. Vaikka välitöntä mielihyvää synnyttävä asia saatetaan kokea välittömästi hyödylliseksi, siitä saattaa aiheutua haittaa pidemmällä aikavälillä. Esimerkiksi liiallinen nälän tunteen poistaminen saattaa synnyttää mielihyvän kokemuksia, mutta johtaa pidemmällä aikavälillä ylipainoon ja terveystaittoihin – ja liiallinen koulutuksen hankkiminen saattaa johtaa vaikeuksiin perustella potentiaaliselle työnantajalle, miksi työnhakija olisi motivoitunut tekemään juuri tarjolla olevaa työtä ja sivuuttamaan muut mielenkiinnon kohteensa.

2.2. Yksilön koulutustarpeet

2.2.1. Yksilöiden hyötyjen vertailtavuus

Käsitys inhimillisten tarpeiden suurten linjojen samankaltaisuudesta eri yksilöiden välillä ja pienemmistä yksilökohtaisista eroista on melko vakiintunut. Vaikka yksilön eri hyödykkeistä saamia hyötyjä voidaan kaksi kerrallaan vertailla, eri yksilöiden subjektiivisten hyötyjen vertailuille ei ole löydetty mittapuuta. Lajityypillisistä samankaltaisuuksista huolimatta nykyisin usein katsotaan yksilöiden hyötyjen olevan subjektiivisia, vertailemattomia ja eri yksilöiden hyötyjen katsotaan suuntautuvan eri suuntiin. Esiintyy erilaisia näkemyksiä, ovatko yksilöiden mieltymykset, hyödyt ja tarpeet vertailtavissa, voiko niissä olla yhtenevyyttä, vai hajaantuvatko ne, ja voitaisiinko tai tulisiko niille muodostaa yhtenäistä tavoitetasoa.

Mikrotaloustieteessä ihmisten katsotaan pyrkivän maksimoimaan hyötyään ajan, varojen ja kykyjensä rajoittamina. Hyödyn maksimoinnin rajoitteissa keskitytään usein ulkoisiin ehtoihin kuten budjettirajoitteeseen ja käytettävissä olevaan vuorokausittaiseen aikaan. Koulutustarpeiden analysoinnissa keskeisiä ovat yksilöiden sisäiset kyvyt ja oppiminen, mutta niiden mallittaminen on vaikeampaa, koska hyödyn maksimoinnissa mallitusten vertailukohtana pidetään vakioituja preferenssejä: oppimisesta seuraa vertailukohdan katoaminen yksilön preferenssien muuttuessa, jolloin oppimista edeltävien ja seuraavien mieltymysten hyötytasoa ei voida vertailla toisiinsa.

Vaikka kaikki yksilöt tarvitsevat esimerkiksi unta, he tarvitsevat sitä hieman eri määriä ja erilaisiin vuorokauden aikoihin. Näkemykset eroavat siinä, mitkä ominaisuudet ja millaisissa määrin ne olisivat ihmisille yhteisiä, ja mitä vertailuja yksilöiden välillä voidaan tehdä. Esimerkiksi Kant pitää yleisinhimillisinä piirteinä ensinnäkin viestintää (Kant 1974 [1790], s. 157, § 40). Hän olettaa kaikkien itseään ihmiseksi kutsuvien voidaan omaavan yhteisen – vielä kultivoitumattoman – inhimillisen ymmärryksen. (Mts., s. 160, § 40) Universaalius näyttäisi tarkoittavan Kantilla mahdollisuutta universaaliin viestintään. Jos mahdollisuutta viestintään tai tietoisuutta viestin välittymisestä oikein ei ole, myös esteettisten arvostelmien muodostus kohtaa ongelmia. Aistimukset eivät kuitenkaan ole Kantin mukaan universaaleja [allgemein], koska jos joltakulta puuttuu esimerkiksi hajuaisti, niin hänen kanssaan on mahdotonta viestiä siitä, ja muut eivät saa varmuutta siitä, tavoittiko hän muiden kanssa saman käsityksen kohteesta. (Mts., § 39, s. 142). Vaikka Kant katsoo ihmisten voivan aistia subjektiivisesti ja eri tavoin, hän pitää makuarvostelmia universaalisti viestittävinä, ja katsoo ihmisten arvioivan muutossuuntia samalla tavalla. Kant katsoo ihmisten pitävän jotain väriä toista hyväksyttävämpänä, vaikka heidän subjektiivinen arvionsa värin kauneudesta eroaisikin. (Mts., s. 63, § 14) Hän katsoo yksilöiden omaavan sama arviointivoiman (Urteilskraft) silloin, jos heidän subjektiiviset arviointivoimansa olosuhteet ovat samanlaiset, ja arvioinnin kohde upotetaan oikeellisesti arvioinnin ehtoihin

da[ss] wir unter diese Bedingungen das gegebene Objekt richtig subsumiert haben (Mts., § 38, s. 141, Anmerkung)

Yksilöiden hyötyjä ja preferenssejä on etenkin varhemmin tutkittu pitkälti esteettisten makujen avulla. Vielä Arrow (1950) käyttää mikrotaloustieteellisessä tekstissään sanan preferenssi sijaan sanaa maku (taste). Varhemmin Hume (1965 [1757]) ja Burke (1958 [1757]) katsovat aisteiltaan terveiden ihmisten kokevan luontaisesti melko yhdensuuntaisesti mielihyvää ja tuskaa niin, että ainoastaan kokemusten herkkyys ja kokemusten kautta opitut tottumukset eroavat. Burke uskoo, että ihmisillä on yhteinen maun (taste) ja järkeilyn (reason, judgement) standardi (Burke 1958 [1757], 11), mikä mahdollistaa ihmisten tavanomaisen vuorovaikutuksen. Hän katsoo muista kuin luontaisista mauista pitämisen kehittyneen tavaksi ihmisten pitäessä niitä alkuaan lääkkeinä. Erot muiden kuin *luontaisten* makujen preferoinnissa eivät Burken mukaan kuitenkaan muodosta maun standardin kannalta ongelmaa, koska hän katsoo ihmisten jakavan käsityksen siitä, mitkä mauista ovat toisistaan poikkeavia ja esimerkiksi siitä,

mitkä mauista ovat makeita.(Burke 1958 [1757], 14–16) Kuitenkin hän katsoo, että makuasioista ei voida kiistellä (Burke 1958 [1757], 15). Hume (1965 [1757], 18–19) katsoo, että maun yleiset periaatteet ovat universaaleina yhteisiä joko kaikille tai lähes kaikille ihmisille, vaikka yksilöiden väliset herkkyydet aistimisessa ja arvostelmien laatimisessa hänen mukaansa eroavat (Hume 1965 [1757], 25), ja Humella joidenkin ”maun näyttäjien” makuarvostelmat ovat universaalisti preferoituja muiden arvostelmiin verrattuna. ”some men [--] will be acknowledged by universal sentiment to have preference above others.”(Hume 1965 [1757], 18), ja hänen mukaansa vain jotkut makuarvostelmiltaan kehittyneet voivat esittää makuarvostelmia:

Thus, though the principles of taste be universal, and nearly, if not entirely, the same in all men; yet few are qualified to give judgement on any work of art, or establish their own sentiment as the standard of beauty. (Hume 1965 [1757], 17)

Humen näkemys joidenkin suuremmasta kyvykkyydestä esteettiseen arviointiin on yhä kiistanalainen: taiteen ja kulttuurin arvottamisen lisäksi myös koulutuksen alueella esiintyy erilaisia näkemyksiä siitä, tulisiko joidenkin asiantuntijoiden tehdä päätöksiä muiden ihmisten puolesta vai ei, kuinka asiantuntijat valitaan jos heitä käytetään, mitkä ominaisuudet oikeuttavat heidät päätöksentekoon, ja kuinka heidän tulisi osoittaa kyvykkyytensä päätöksentekoaikanaan.

Hyväksynnän (approbation) ja moitteiden (blame) aste-eroja syntyy Humen mukaan huumorin, aikakauden, maan tapojen ja mielipiteiden eroista. Hän katsoo harjoituksen puutteen, herkkyyden puutteen, kykyjen vajeiden, ennakkoluulojen ja mielettömien valintojen johtavan eroon arvostuksissa. (Hume 1965 [1757], 5–19) Yksilöiden synnynnäisesti erilaisista herkkyyksistä, ja maun ja arvostelukyvyn harjaannuttamisesta kirjoittaessaan Hume asettaa ihmisten tavoitteeksi tasapainoisuuden ja maun herkkyyden kehittämisen intohimoisuutta hilliten (Mts., 25–26) ja maun standardiin pyrkimisen (Mts., 5, 13, 17), jotta harkitsemalla päästäisiin yksimielisyyteen ajatelmien puollettavuudesta tai kartettavuudesta. Vajavuuksistaan huolimatta ihmiset voivat Humen näkemyksen mukaan kehittää taitojaan ja tavoitella täydellisyyttä, eräänlaista maksiimia, jota hän kutsuu maun standardiksi.

It is natural to us to seek a Standard of Taste; a rule by which the various sentiments of men may be reconciled; at least a decision afforded confirming one sentiment, and condemning another. (Mts. 1965, 5)

Maun standardi on Humelle (1965 [1757]) eräänlainen maksimi, jota kohti yksilöt voivat ponnistella sitä tavoittaakseen, mutta johon hänen mukaansa harvojen taidot ja aistiherkkyys riittävät. Burke (1958 [1757]) tarkastelee yksilöiden makuja luonnollisia ja keskenään samansuuntaisina, ja tulkitsee poikkeamat yleisesti luonnonvastaisiksi ja opituiksi. Etenkin Hume katsoo ihmisten mieltymyksissä olevan yhteisen mittapuun, vaikkakin ihanteiden ja tavoitteiden tasolla.¹⁷

Vaikka Kant katsoo yksilöiden kykenevän mieltymystensä universaaliin viestintään, hän katsoo heidän kykenevän kehittämään makuaan, ja pitää mieltymyksiä subjektiivisina (Kant 1974 [1790], § 32, s. 131), mistä seuraa, että eri yksilöiden mielihyvät eivät ole vertailtavissa. Makuarvostelmat ovat Kantilla esteettisiä arvostelmia, ja toisin kuin tietoon perustuvat arvostelmat, makuarvostelmia ei johdeta loogisesti tietokäsitteistä

das Geschmacksurteil aber gründet sich gar nicht auf Begriffe und ist überall nicht Erkenntnis[--] sondern nur ein ästhetisches Urteil (Mts., s. 131, § 32).

Kantilla makuarvio poikkeaa loogisesta arvioinnista, koska hän katsoo makuarviossa vaan muita ihmisiä pakotettavan hyväksymään arvostelma ilman, että esteettistä arvostelmaa upotettaisiin käsitteen alaisuuteen.

das erstere [das Geschmacksurteil] aber gar nicht unter einen Begriff subsumiert, weil sonst der notwendige allgemeine Beifall durch Beweise würde erzwungen werden können. (Mts., s. 236, § 35)

Humesta poiketen Kant katsoo, että makuarvostelmien subjektiivisuus tekee turhaksi niiden perusteen etsimisen:

ein Prinzip des Geschmacks, welches das allgemeinen Kriterium des Schönen durch bestimmte Begriffe angäbe, zu suchen, ins eine fruchtlose Bemühung, weil, was gesucht wird, unmöglich und an sich selbst widersprechend ist. (Mts., s. 72, § 17)

---

¹⁷ Jotta valintaa voitaisiin sanoa mielettömäksi, olisi oletettava valintojen vertailtavuus. Hume (1965 [1757], 5, 17, 25–27) esittää mittapuuksi aistien herkkyyden ja arvostelukyvyn kehittämisen avulla tavoiteltavaa ja ihmisille yhteisestä maun standardia, mutta hyötyjen vertailtavuuteen ei ole löydetty yleisesti hyväksyttyä tapaa lukuun ottamatta erikoistapauksia, kuten Paretoperiaatteen sovellusalaa. Vaikka pyrkimyksistä yksilöiden makujen tai makuihanteiden samaistamiseen on laajassa mielessä luovuttu, myös mikrotaloustieteen kehittyessä on esitetty periaatteita ja malleja kollektiivisen valinnan hahmottamiseksi tai normittamiseksi eri tavoin. Vaikka mallit eroavat toisistaan, niissä kaikissa etsitään tapaa yksilöiden preferenssien tai valintojen yhteismitallistamiseksi. Rawls (1988 [1971]) katsoo tavoiteltavaksi heikoimmassa asemassa olevan yksilön hyödyn maksimoinnin, Bentham [elinajaltaan 1748-1832] (ks. Mill 2000 [1863]), ja myöhemmin Arrow (1950) muodostaa yhteiskunnan hyödyn summana tai funktiona yksilöiden hyödyistä.

miltä osin Kantin käsitys vastaa nykyisen mikrotaloustieteen perusteorian käsitystä preferenssien subjektiivisuudesta ja mahdottomuudesta verrata niitä yksilöiden kesken.¹⁸ Sen (1979, 538) painottaa, että yksilöiden hyödyt eivät ole vertailtavissa, ja arvostelee pyrkimyksiä muodostaa yhteiskunnallisia hyvinvointifunktioita yksilöiden hyötyjä summaten. Sen (1985 b, 190–191) kokee yhteiskunnalliseen hyvinvointiin liittyvän päätöksenteon ongelmallisena yksilöiden hyötyjen vertailutarpeen vuoksi. Hän arvostelee esimerkiksi Arrow'n käyttämää bergsonilaista yhteiskunnallista hyötyfunktioita, jossa ei välitetä yksilöiden hyödyistä sinänsä, vaan niiden kollektiivisesta summasta (Sen 1979, 538). Hän katsoo, että eri yksilöiden haluja ei voida luotettavasti vertailla keskenään:

The evidential role of desires is, however, deeply problematic in the context of *interpersonal* comparisons. Comparative intensities of desire may be a very dubious guide indeed to well-being intensities in comparing one person with another, since these intensities are influenced by many contingent circumstances that are arbitrary for well-being comparisons. (Sen 1985, 190–191, korostus lähteen)

G. Becker (1996, 24–29/ 1998) olettaa sosiobiologiseen tutkimukseen viitaten preferenssit stabiileiksi ja yksilöiden maut melko samankaltaisiksi ja muuttumattomiksi. Hän myös olettaa (Sappinen 1991, 165–169) eri yksilöiden preferenssit kulutettavien hyödykkeiden suhteen vakaiksi ja samanlaisiksi riippumatta kulttuurista ja elämänvaiheesta, kun kulutukseen käytettävä aika otetaan huomioon. Tällöin tiedot hinnoista ja tuloista riittävät kuluttajan valintakäyttäytymisen tarkasteluun, ja esimerkiksi koulutusta ja inhimilliseen pääomaan investointia voidaan mallittaa palkkatulo-odotusten avulla. Edes riippuvuutta aiheuttava kulutus ei yleensä muuta Beckerin (1996/1998, 50–76) mukaan preferenssien muotoa.

Humen (1965 [1757]) tavoiteltavana kuvaamasta maun standardista ja Kantin onnellisuuden edelle menevistä moraalissäännöistä (Kant 1974 [1790], s. 325, § 88) poiketen Mill vastustaa käsitystä, että ihmisten tulisi pyrkiä samanlaisuuteen, ja korostaa yksilön omaa valintaa:

Ei ole mitään syytä valaa kaikkea ihmisolemusta yhteen ainoaan tai muutamiin harvoihin muotteihin. Jos jollakin on jonkinlainenkin määrä tervettä järkeä ja kokemusta, niin hänen oma tapansa suunnata elämänsä on paras vaihtoehto. Ei siksi, että se itsessään olisi paras, vaan koska se

---

¹⁸ Mikrotaloustieteestä poiketen Kant (1974 [1790], s. 214, § 39) kuitenkin pitää ihmisten mieltymyksiä moraalille velvoitteille alistaisina, ja vaatii yksilöitä sulkemaan pois omat intressinsä toimintansa motiiveista.

on hänen oma valintansa. Ihmiset eivät ole kuin lampaat; eivätkä lampaatkaan ole aivan yhtäläisiä. (Mill 1982 [1859], 73)

Mill (Mts., 73) katsoo yksilöiden eroavan esimerkiksi nautinnonlähteissään, herkkyydessään kärsimykselle, ja heille sopivissa fyysisissä ja henkisissä olosuhteissa, katsoo yhden yksilön kehitystä edistävien olosuhteiden voivan muodostua toiselle kehityksen esteeksi, ja kannattaa (Mts., 17–18, 61) ihmisten laajaa itsemääräämisoikeutta, kunhan muiden itsemääräämisoikeutta ei loukata, ja kunhan yksilö on aikuistunut. Mill katsoo, että ihmisille yhteistä standardia ei voi löytyä, koska ihmisten pakottaminen samaan muottiin estäisi heidän sisäsyntyistä erikoislaatuisuuttaan ja onnellisuuttaan ilmenemästä ja kehittymästä. Hän katsoo samankaltaisuuteen pyrkimisen johtavan keskivertoisuuteen ja ihmisiä tukahduttavaan joukkojen valtaan, mutta katsoo erilaisten tapojen runsauden useimmiten ehkäisevän pyrkimyksiä pakottaa ihmisiä samaan muottiin. (Mts., 71–74)

Samat seikat, jotka kehittävät yhtä ihmistä korkeamman luonteensa viljelyksessä, estävät siitä toista. Yksi elintapa on terveellinen yllytin jollekin pitäen kaikkea hänen toiminta- ja nautintokykyään parhaassa kunnossa. Toiselle taas se on raskas taakka, joka tukehduttaa tai häiritsee koko sisäisen elämän. [--] Ellei heidän elintavassaan ole vastaavaa erilaisuutta, he eivät tule saamaan oikeaa osaansa onnellisuudesta, eivätkä ylene siihen henkiseen, siveelliseen ja esteettiseen ryhtiin, johon heidän luonteensa kykenisi kohoamaan. [--] Ei missään (paitsi joissakin luostarilaitoksissa) ole aistien eroavaisuutta totaalisesti kielletty; ihminen saa moitteetta pitää tai olla pitämättä soudusta, tupakanpoltosta, soitosta, voimisteluharjoituksista, shakki-peleistä, korteista tai lukemisesta sentähden että sekä niitä, jotka niistä pitävät, että niitä, jotka eivät pidä, on liian paljon kukistettavaksi. (Mts., 73)

Millin käsityksen mukaan ihmisten ohjaaminen toistensa kaltaisiksi joko dogmien tai yleisen mielipiteen painolla pysäyttää kehityksen yhteisössä. ”tekemällä kaikki ihmiset yhtäläisiksi, saamalla kaikki ohjaamaan ajatuksensa ja käytöksensä samojen maksimien ja sääntöjen mukaan;” hän katsoo, että ”siitä [kansasta] on tullut paikalleen pysähtynyt,” (Mts., 77).

Mill korostaa yksilöiden itsenäisiä ja kullekin ominaisia preferenssejä, itsemääräämisoikeutta ja valinnanvapautta. Nykyisin yleisemminkin maun standardin olemassaoloon suhtaudutaan usein skeptisesti, ja esimerkiksi postmoderneissa käsityksissä yksilöiden mieltymysten katsotaan hajaantuvan, mieltymysten hajaantumiseen saatetaan suhtautua hyväksyen kansantaloutta kasvattavana kysyntänä. Yhteiskunnasta ja jopa yksilöiltä puuttuu usein yhtenevä käsitys tarpeellisista ja tavoiteltavista asioista. Tämä

vaikeuttaa yksilön ja yhteiskunnan kannalta optimaalisen koulutusmäärän arviointia, koska koulutukseen voi liittyä inhimilliseen pääomaan investoinnin lisäksi subjektiivista hyötyä ja pyrkimystä kuluttaa koulutusta.

Yhdistetty hyödyke sisältää samanaikaisesti ja erottamattomina kaksi eri hyödykettä tai haitaketta. Tämän käsitteen avulla voidaan analysoida kulutusta tai investointia, joka toteuttaa samanaikaisesti kahta erillistä tarvetta (G. Becker 1965)¹⁹. Yhdistettynä hyödykkeenäkin koulutusta pidetään normaalisenä: sen kysyntä kasvaa tulojen kasvaessa ja laskee hinnan noustessa, ja kyllin suuren yksilökohtaisen koulutusmäärän jälkeen lisäkoulutus koetaan haitakkeena (Lazear 1977, 569–588). Koulutusta (Lazear 1977, mm. 573) ja kulttuurikoulutusta voidaan pitää yksilön hyötyfunktiossa suoraan näkyvänä eli separoitumattomana ja yhdistettynä hyödykkeenä, joka sisältää sekä investointia työmarkkinoilla tarvittavaan inhimilliseen pääomaan että kulutusta, eli kouluttautujan subjektiivista nauttimista koulutuksesta tai koulutusta tarjoavan organisaation tavoitteekseen asettamaa väestön varastointia koulutukseen. Koulutukset ja yksilöt eroavat kulutus- ja investointipitoisuuksien suhteen. Jos koulutukseen kuuluvat asiat ovat yksilölle hyvin antoisia sellaisinaan, koulutus voi tuottaa palkkatulo-odotusten lisäksi subjektiivista kulutushyötyä. Osa koulutuksista saattaa muodostua jopa pelkästään kulutuksesta. Kuitenkin erityisesti ammattiin tähtääviä koulutuksia perustellaan inhimilliseen pääomaan investoimisella.²⁰

Suoraviivaisen tulkinnan mukaan investointi koulutukseen ilmenee koulutuksen jälkeisissä työtuloissa (Blaug 1967), ja jäykkää tulkintaa jatkaen työtulojen määrä paljastaa, jos investointia ei ollut tapahtunut, tai investointia ei osata hyödyntää tuottavasti. Kulttuurialan koulutusten katsotaan tuovan melko runsaasti kulutushyötyä, ja usein joitain muita aloja vähemmän odotettuja työtuloja. Koulutuksen aikana sen kulutus- ja investointipitoisuuksia ei voida erotella, ja koulutuspäätökset joudutaan tekemään epävarmuuden tilassa. Vaikka koulutuksen realisoitumattomuus työtuloina saattaa kertoa koulutuksesta subjektiivisena

---

¹⁹ Becker (1965) käytti esimerkkinään naista, joka pyrki opettelemaan taitoja, jotka hyödyttäisivät häntä kahdella erillisellä toimialalla: työelämässä ja kotiäitinä.

²⁰ Elinkaaren aikainen kulutus voi sisältää koulutuksesta saatavaa kulutushyötyä, tai koulutuksen avulla saatavan palkan tuomaa kulutushyötyä. Investointihyödyllä tarkoitetaan resurssien säästämistä ja sijoittamista koulutukseen tuotantotekijäksi, jonka avulla saadaan tulevaisuudessa tuotettua hyödykkeitä koulutukseen. Oppimisen yksilöltä vaatimat (i) henkilökohtaiset ponnistukset, (ii) taloudelliset uhraukset – ja (iii) se, saako yksilö subjektiivista hyötyä oppiessaan vai onko hänen opiskelunsa investointia inhimilliseen pääomaan tuotantotekijänä, (iv) vallitseva palkkataso erilaisissa töissä ja koulutuksen vaihtoehtoiskustannukset määrittävät sen, kuinka pitkälle hänen on mielekästä opiskella pitäessään koulutusta investointina inhimilliseen pääomaan.

kulutuksena ilman merkittävää investointia inhimilliseen pääomaan, työtulojen puute saattaa kertoa myös työnantajien ja työntekijöiden kohtaamattomuudesta, tai yhteiskunnan rakenteista: esimerkiksi kulttuurituotteisiin kohdistuvasta vähäisestä maksavasta kysynnästä.

2.2.2. Yksilön tarpeet ja ulospäin suuntautuminen

Inhimilliset tarpeet syntyvät yksilön kehittyessä ja suuntautuessa ulospäin. Yksilön omaksuessa uutta ulkomaailmasta ja suhteuttaessaan itseään ulkomaailmaan hän kaipaa ja tarvitsee kehityksessään asioita fyysisten tarpeiden tyydytyksestä ja turvallisuudesta monimuotoisempiin asioihin. Luontaisen uteliaisuuden avulla useimmat ihmiset suuntautuvat ulkomaailmaan, toimivat ja työskentelevät muiden ihmisten kanssa, kokeilevat ja haluavat oppia uutta. Ulospäin suuntautunut oppimishalu synnyttää halun kouluttautua tai opiskella iästä riippumatta.

Osa tarpeista seuraa mielihyväperiaatteen (Freud 1993 [alkuaan 1910-1920-l.], mm. 65–67) mukaisesta pyrkimyksestä välittömään tyydytykseen mielihyvän avulla ja mielihyvästä välttämällä. Freud (Mts., 98–99) katsoo ihmisen elävän jännitteessä ja toimivan jännitteestä, jossa torjuttu vietti tavoittelee alituisesti turhaan primaaria tyydytyskokemusta²¹.

Hiemankin ulospäin suuntautuneen ihmisen kokemilla mielihalut ja tarpeet ovat rajattomia. Tiedon intressi ja avoin uteliaisuus kuuluvat luontaisesti ihmisille jo varhaislapsuudesta lähtien. Tyydyttyneisyyttä pidetään nykyisessä mikrotalousteoriassa poikkeavana ja yleensä yksittäisen hyödykkeen kuluttamista koskevana tilana, mikä vastaa pitkälti Millin käsitystä. Mill (1982 [1859], 71–73) puolustaa yksilöllistä valintaa ja (2000 [1863], mm. 21) vastustaa käsitystä, että ihmisten tulisi tyytyä vähäisiin tarpeisiin. Postmodernissa markkinataloudessa tarpeiden täyttä tyydyttymistä harvoin edes tavoitellaan. Sen sijaan pyritään kehittämään ja nostamaan esiin yhä uusia tyydyttymättömiä tarpeita ja tapoja

---

²¹ 1700–1800 -lukujen brittiläisessä tutkimuksessa Bentham [elinajaltaan 1748-1832] (Mill 2000 [1863], 110 mukaan) on katsonut ihmisten toiminnan juontuvan pelkästään nautinnon tavoittelusta ja tuskien välttämisestä. Hume (1965 [1757]) ja Burke (1958 [1757]) käsittelevät nautintoa (pleasure) ja tuskaa (pain) ihmisten motivaation lähteinä, vaikka heidän huomionsa kohdistuu pitkälti esteettisiin piirteisiin. Freud (mm. 1993 [1910-1920-luku]) kirjoittaa vastakohtaparina nautinnosta ja tuskasta, tai mielihyvästä ja mielihyvästä, mutta katsoo utilitaristeista poiketen mielihyvän välttämisen saavan ihmiset torjumaan mielihyvän aiheuttajia tietoisuudestaan. Niiniluoto (2001, 164) torjuu utilitarismin, koska on mahdotonta, että kaikki asianosaiset saisivat ilmaista mielipiteensä ”onnensa ehdoista” kussakin tilanteessa ” ”Kun kukaan ei voi täydellisesti tietää, mikä tuottaa onnea ja hyötyä muille – jopa mahdollisimman monille – ihmisille”(Niiniluoto 2001, 164), ja utilitarismia voidaan käyttää mielivaltaiseen johtamiseen. Kollektiivisen päätöksenteon mahdollisuuksiin palataan luvuissa (2.3 ja 2.4).

kokea hetkellistä mielihyvää: esimerkiksi tuotekehittelyn ja markkinoinnin avulla pyritään luomaan yhä uudenlaisia tarpeita ja kysyntää.

Humesta ja Burkesta poiketen²² Mill katsoo halujen tyydyttyneisyyden kertovan halujen vaatimattomuudesta ja henkisestä köyhyydestä: hän pitää onnellisempina ihmistä, joka on kehittänyt runsaasti mielitekoja, vaikka suuri osa niistä jäisi vaille täyttä tyydytystä.

On kiistatonta, että olennolla, jonka kyvyt nautintoon ovat pienet, on suuremmat mahdollisuudet saada kaikki halunsa tyydytettyä. Vastaavasti monilla kyvyillä varustettu olento tuntee, että mikä tahansa onnellisuus, jota hän voi itselleen odottaa, jää aina epätäydelliseksi, koska maailma on sellainen kuin on. [--] Eivätkä ne [tydyttämättömät halut] saa häntä kadehtimaan olentoa, joka ei tunne tällaisia epätäydellisyyksiä siksi, että hän ei lainkaan tunne sitä hyvää, jota nämä epätäydellisyydet rajoittavat. (Mill 2000 [1863], 21)

Yksilön vapaudesta, oppimisesta ja koulutuksen järjestämisestä kirjoittanut Mill (1971, 1982 [1859]) puolustaa sivistyksellistä yksilön itsenäistä ajattelua, päättelykykyä, kyvykkyyttä ja kulttuurisen perinteen tuntemista kehittävää koulutusta, jonka jälkeen yksilöistä itse tulisi kykeneviä siirtämään inhimillisiä taitoja seuraaville sukupolville, ja myös hankkimaan omatoimisesti ammattipätevyyksiä. Mill katsoo koulutuksen osaltaan muokkaavan ihmisyyttä:

Whatever helps to shape the human being, to make the individual what he is or hinder him from being what he is not, is part of his education. (Mill [elinajaltaan 1806-1873] 1971, 154)

Toki omanarvontuntoa voi osin kasvattaa myös muilla keinoin, toteuttamalla itseään, toimimalla sosiaalisessa ympäristössä, ja oppimalla kohtuullisesti pitämään itsestään. Koulutuksen avulla yksilö voi löytää tapoja toteuttaa itseänsä harrastusten lisäksi myös esimerkiksi ammatissa. Maslow (1998) kuitenkin katsoo, että itsensä toteuttamiseen yltää melko pieni osa väestöstä. Itseänsä toteutetaan myös muilla tavoin kuin kulttuurin ja kulttuurikoulutuksen avulla. Kulttuuriin liittyvä koulutus voi välillisesti kasvattaa itsensä toteuttamisen mahdollisuuksia ja kulttuurikoulutuksiin haetaan usein itsensä toteuttamisen

---

22 Nykyisestä markkinoiden toiminnasta poiketen 1700 -luvun Burke (1958 [1757]) kirjoittaa eksoottisiin makuihin oppimisesta, Hume (1965 [1757]) kirjoittaa harvoin saavutettavasta aistinta- tai arviointikyvyn täydellisyydestä, Kantin (1974 [1790], s. 325, § 88) kirjoittaessa rationaalisten olentojen onnellisuudesta tai suurimmasta hyvinvoinnista moraalille maksimielle alisteisena. Heidän tavoitteenaan ei ole alinomainen kokemusten tai hyödykkeiden kulutuksen laajentaminen uusien tyydyttämättömien tarpeiden toteuttamiseen – vaan koostunut ja esimerkiksi Humella yksityiskohtiaan myöten esteettisesti havaittu kokonaisuus – maun standardi. Uusklassisessa mikrotalousteoriassa korostetaan tarpeiden kyltymättömyyttä Millin tapaan ja ”välttämättömyyden” piiriin tulevien tarpeiden määrän laajenemista Smithin (2000 [1776], 465) tapaan, mutta Kantin ja Humen maksimin hakemisesta poiketen.

tarpeen vuoksi – mutta kulttuuriammatit sinänsä näyttävät kykenevän elättämään päätoimena melko pienen osan populaatiosta.

Koulutuksen tulisi antaa koko väestölle perustaidot, niin, että yksilöillä olisi edellytykset käyttää järkeään ja osallistua vapaasti keskusteluun yhteiskunnassa, katsoo Mill (1971, 106). Hänen mielestään (Mill 1982 [1859], mm. 64) yksilön tulisi harjaannuttaa kykyjään ja taitojaan, tehdä arvostelmia ja valintoja oikopäätä tapasäännöksiin nojautumatta.

Motiiveja koulutukseen hakeutumiseen ovat yksilöiden tarpeet kouluttautua ja saada subjektiivista hyötyä oppimisestaan, osaamisestaan ja yhteiskunnassa toimimisestaan, ja saada koulutuksen avulla palkkatuloja. Yksilö tekee koulutusvalintansa tavoitteidensa, mieltymystensä, osaamisensa ja koulutuksiin pääsymahdollisuuksiensa perusteella. Yksilön hakeutumiseen koulutukseen vaikuttavat (i) hänen oma mielenkiintonsa eri aloille ja koulutukseen ylipäätään, (ii) omien vahvuuksiensa ja mieltymystensä tunnistaminen (tai epävarmuus niistä), (iii) muiden antama tunnustus, (iv) yksilön viiteryhmänsä ja sosiaalisen taustansa suunnalta kokemat suositukset, ja (v) valintakriteerien määrittämät mahdollisuudet päästä eri koulutuspaikkoihin.

Yksilö saattaa kokea epävarmuutta omista kyvyistään ja mieltymyksistään, koulutuksen ja sitä seuraavien alan työpaikkojen sisällöistä, ja koulutuksen jälkeisen työllistymisen mahdollisuuksista. Esimerkiksi (Riley 1979, S228) katsoo, ettei koulutus poista yksilön kokemaa epävarmuutta suhteellisesta tuottavuudestaan jossakin tulevassa tietyssä työssä. On pohdittava, mikä merkitys koulutusvalinnoissa on yksilön omilla mieltymyksillä ja mikä hänen yhteiskunnassa tarpeelliseksi kokemillaan asioilla, kuten työllistymisodotuksilla. Yhden näkemyksen mukaan Blaug (1967) katsoo, että myös yhteiskunnan kannalta paras osaaminen saavutetaan yksilöiden hakeutuessa heitä subjektiivisesti kiinnostaville aloille ennakoimatta työelämän kysyntää eri koulutuksille²³. Toisaalta subjektiivisten mieltymysten korostaminen koulutuspaikkavalinnoissa

---

23 Blaug (1967):n johtopäätös muistuttaa tässä Adam Smithin yleistetympää näkymätön käsi –argumenttia. Blaug on kuitenkin päätenyt näkemykseensä vertaamalla empiirisesti kahta koulutusjärjestelmää ja niiden tuottaman työvoiman laadukkuutta. Vertailukohtinaan hän käyttää Britanniaa, jossa koulutusvalinnat ovat Blaugin mukaan pohjautuneet enemmän yksilöiden mielenkiintoon eri aloille kuin odotuksiin työllistymismahdollisuuksista eri alojen koulutusten jälkeen – ja U.S.A.:ta, jossa työmarkkinoiden kysyntä hänen mukaansa vaikuttaa vahvemmin koulutusvalintoihin. Hän katsoo työvoiman laadukkaammaksi, jos koulutusvalinnat määräytyvät muista tekijöistä kuin alakohtaisista työmahdollisuuksista ko. työmarkkinoilla. Tämän vuoksi Blaug katsoo, että opiskelijoiden tulisi vapaasti saada valita koulutusalan. (Mts., 270, 275–277) Alakohtaisten työllistymisodotusten merkittävyyden koulutusvalinnoille täytyy juontua koulutuksen maksajatahon lisäksi muistakin kulttuurisista tekijöistä, koska sekä Britanniassa että U.S.A.:ssa peritään osassa koulutuksia huomattavia lukukausimaksuja.

vaikkeuttaisi yhteiskunnan koulutuspaikkasuunnittelua, ja saattaisi johtaa ylitarjontaan koulutuksenaikaista subjektiivista kulutushyötyä tarjoavilla aloilla, kuten kulttuurin parissa. Kulttuurialan koulutuksen yli- tai alikysyntää ja –tarjontaa tarkastellaan työmarkkina- ja koulutustilastojen avulla luvussa 4.1.2.

Yksilönkehityksen kannalta optimaalinen koulutustaso lisää omaan elämään ja yhteiskuntaan vaikuttamisen mahdollisuuksia, ja vaivannäkö säilyy kohtuullisena niin, että yksilö menestyy koulutuksessaan ja sen avulla työelämässä. Taloudellisessa mielessä yksilön optimaalinen koulutustaso muodostuu ensinnäkin yksilön eri aloille suuntautuvan lahjakkuuden ja alojen työvoiman tarpeen ja palkkatason määrittämistä alan valinnasta, toisekseen yksilön elinkaaren kannalta optimaalisesta – valitulla alalla elinkaaren kulutuksen maksimoivasta koulutustasosta, ja kolmanneksi elinkaaren aikana tapahtuvista yhteiskunnan muutoksista johtuvista yleistietoisista koulutustarpeista ja yllättävistä lisäkoulutustarpeista.

Yleistietoja ja –taitoja antava koulutus lisää mahdollisuuksia sopeutua erilaisiin ammatillisiin tehtäviin ja vähentää tilanteita, joissa yksilö tarvitsee työmarkkinoiden muutoksen jälkeen kokonaan alusta lähtevän uuden alan erikoistaitoja tuovan koulutuksen. Weiss (1995, 139) katsoo, että kaikki koulutus ei ole taloudellisesti kannattavaa: lisäkoulutus vie resursseja vaihtoehtosilta kurseilta, jolloin korkean tuoton tuovat lisäkurssit kasvattavat yksilöiden tuloja, mutta osa koulutuksista ja kurssivalinnoista saattaa alentaa koulutettavien tuloja.

2.2.3. Yksilöt sosiaalisessa vuorovaikutuksessa

Kiinnostus oppimiseen juontuu luomisen ja tuhoamisen perusinhimillisistä vieteistä, jotka ilmenevät yksilön suuntautumisessa ulospäin elämään ja myös sosiaaliseen elämään. Kant luonnehtii ihmistä epäseurallisen seurallisena olentona (*ungesellige Geselligkeit*), jota tämä ristiriita vie eteenpäin elämässä.²⁴ Yhteisöllisyyttä korostava Mill puolestaan uskoo

---

²⁴ Kotkavirta (2004, 73–76) kuvaa Kantin käsittelemää epäseurallista seurallisuutta artikkelien ”Mutmasslicher Anfang der Menschengeschichte” ja maailmankansalaisuudesta kertovan artikkelin ”Idee zu einer allgemeinen Geschichte in weltbürgerlicher”, joista jälkimmäinen on Wikipedian (http://de.wikipedia.org/wiki/Immanuel_Kant) mukaan pari vuotta varhaisempaa vuodelta (1784). Artikkeleissaan Kant kuvaa kulttuurin syntyneen ihmisen taipumuksesta eristäytyä epäseuralliseen itsenäisyyteensä ”ungesellige Eigenschaft”, ja vastakkaisesta taipumuksesta hakeutua ihmisyyhteisöön olemiseen ja hallitsemiseen kohdistuvan itserakkauden synnyttäessä kateutta, jota ilman taipumukset ihmisyyteen jäisivät uinumaan. Yhteisöllisyyden myötä ihminen astuu askeleen raakuudesta kohti kulttuuria ja ihmistä moraalisen olentona. (Kant 1784, .s. 385–411, Absicht 1)

optimistisesti ihmiskunnan kehittyvän, ja yhteisöllisyyden vääjäämättä voimistuvan ihmiskunnan kehittyessä:

Mitä kauemmas ihmiskunta etäänny villistä itsenäisyyden tilasta, sitä vakiintuneemmaksi sen yhteisöllisyys muodostuu.(Mill 2000 [1863], 51)

Koulutustutkimuksen piirteitä ovat toisinaan olleet kasvatus- tai kehitysoptimismi, ja indoktrinaatio tietynlaisiin kasvatuksellisiin dogmeihin. Kehitysoptimismistaan huolimatta Mill painottaa tarvetta sille, että yksilöt kehittäisivät ajattelukykyään itsenäisesti kokemuksen ja keskustelun avulla (Mill 1982 [1859], 27–28). Indoktrinaation vastaisesti hän katsoo, että ihmisiä ei tulisi ohjata toistensa kaltaisiksi esimerkiksi yleisen mielipiteen tai dogmien avulla, jotta yksilöt ja kansa voisi kehittyä (Mill 1982 [1859], 25, 67, 77). Esimerkiksi Niiniluoto (2001, 160) tuomitsee indoktrinaation uskomusten ”ujuttavana” välittämisenä sivuuttaen sekä todellisia perusteita että vastaanottajan rationaalisen itsenäisen päättelykyvyn.

Suuri osa oppimisesta ja koulutuksesta tapahtuu sosiaalisessa ympäristössä vuorovaikutuksessa eläviin ihmisiin ja aiempaan tutkimus- ja opetustietoon. Oppiminen on mahdollista jonkin aikaa yksinkin, mutta oppiminen ja opitun hyödyntäminen saattaa vaikeutua pitkään kestävässä eristäytymisessä. Vuorovaikutuksen keskeisyyttä oppimiselle korostaa esim. Hume (1965 [1757]), joka kokee vahingolliseksi järjestää suljettuja oppimispaikkoja, koska hänen mukaansa oppimisen tulisi tapahtua vuorovaikutuksessa maailman, hyvän seuran ja keskustelun kanssa – ei eristyksissä:

learning has been as great a loser by being shut up in colleges and cells, and excluded from the world and good company. By that means every part of what we call *belles lettres* became totally barbarous, being cultivated by men without any taste for life or manners, and without that liberty and facility of thought and expression which can only be acquired by conversation. Every philosophy went to wreck by this moping recluse method of study, and became as chimerical in her conclusions, and she was unintelligible in her style and manner of delivery; and, indeed, what could be expected from men who never consulted experience in any of their reasonings, or who never searched for that experience, here alone it is to be found, in common life and conversation?(Hume 1965 [1757], 39, kurssiivi lähteen)

Mill kokee ihmisyyhteisössä keskusteleavan ja argumentoivan koulutuksen tarpeelliseksi (Mill 1971) jotta ihmiset näkisivät asioita eri näkökulmista, kykenisivät pohtimaan tottumusten ja yleisten käsitysten vaikutusta omiin näkemyksiinsä ja irtaantumaan yleisistä käsityksistä, kehittäisivät kullekin ominaisia kykyjään, ja edistäisivät yhteiskunnan kehitystä traditioihin jähmettymistä välttäen (Mill 1982 [1859]).

Vuorovaikutuksen kautta ihminen pääsee ottamaan vastaan uutta tietoa ja kokemuksia, oppimaan, ja toisinaan myös opettamaan.²⁵ Koulutus auttaa verkottumaan, mikä voidaan tulkita putnamilaisessa mielessä sosiaalisen pääoman ja siihen sisältyväksi keskinäisen normien ja luottamuksen muodostumiseksi, jolloin keskenään vuorovaikutuksessa olevat ihmiset voivat toimia yhdessä tehokkaammin ja pyrkiä yhteisiin tavoitteisiinsa (Kasvatussosiologia 2000, 333 mukaan). Millin (2000 [1863]) mielestään ihmisten yhteisöllisyys on ensisijalla verrattuna yksilöiden etuihin. Mill (Mts., 44–45) katsoo koulutuksen lisäävän yksilöiden yhteenkuuluvuutta ja vastuuta toiminnastaan toisten kanssa²⁶, mikä ehkäisisi hyötyä tai onnellisuutta tavoittelevaa ihmistä tavoittelemasta vain omaa etuaan toisten oikeuksia loukaten. Hänen (Mts., 39) mielestään yksilöstä tarkoituksenmukainen tai hänelle hetkellistä hyötyä tuova toiminta ei ole aina hyödyllistä, koska se voi loukata muiden ihmisten oikeuksia tai luottamusta:

kun yleinen onnellisuus kerran tunnustetaan eettiseksi mittapuuksi. Tämän vankan perustan muodostavat ihmiskunnan sosiaaliset tunteet, ihmisten halu elää yhdessä toisten ihmisten kanssa. Tämä on jo nyt voimakas ihmisluontoa ohjaava periaate ja se kuuluu onneksi niihin, joilla on taipumus voimistua sivistyksen etenemisen vaikutuksesta jopa ilman erityistä juurrutusta. Yhteisöllinen elämänmuoto on ihmiselle niin luonnollinen, niin välttämätön ja niin tavallinen, ettei hän koskaan miellä itseään muuksi kuin yhteisön jäseneksi, paitsi joissakin epätavallisissa olosuhteissa tai tehdessään tietoisesti asiaa koskevia abstraktioita. (Mts., 51)

Alkuvarannon (ks. mm. Sen 1984/1997) ja sosiaalisen pääoman kuten harrastuneisuuden avulla ihminen oppii vanhemmiltaan ja lähiympäristöltään ilman muodollista koulutusta. Esimerkiksi Lazear (1977, 571, 580) katsoo kouluttautuneiden vanhempien lasten kysyvän enemmän koulutusta²⁷, ja nimittää koulutuksen aloittajan lähtötilannetta termillä ”endowed

---

²⁵ Koulutus voi muuttaa yksilön mieltymyksiä, oppiminen, kouluttautuminen, tiedonjano ja tutkiminen voivat muodostua tavaksi, ja henkilö voi oppia saamaan hyötyä koulutukseen käyttämästään ajasta. Huolimatta esimerkiksi 1700 -luvun Hume:n (1965 [1757], mm. 19) ja Burken (1958 [1757]) innosta käsitellä sanallisesti oppimisen aiheuttamia mieltymysten muutoksia perusinhimilliseltä taustaltaan yksilöiden kesken samanlaisissa aistimuksissa, ongelman muodostaa se, että 1900 -luvun mikrotaloustieteen perusteorian keinoin ei kyetä käsittelemään muutoksessa olevia preferenssejä, vaan rajoitetaan vertailemaan siirtyneitä tai vaihtoehtoisen muodon saaneita preferenssikäyriä. Oppimista on kuitenkin mallitettu esimerkiksi luoppia tutkivan peliteorian avulla (mm. Fudenberg ja Levine 1998), nämä pitkälti matemaattiset mallit soveltuvat tarkoin rajattuihin olosuhteisiin.

²⁶ Koulutuksen tavoitteeksi Mill esittää ihmisten yhteisen hyödyn tavoittelun yhteenkuuluvuuden tunteen avulla ”kunnes koulutuksen parantaminen saa aikaan sen, että kanssaihmiin kohdistuva yhteenkuuluvaisuuden tunne juurtuu luonteeseemme yhtä syväälle kuin kauhu rikoksia kohtaan on juurtunut tavalliseen hyvin kasvatettuun nuoreen” (Mill 2000, 45)

²⁷ Lazear (1977) tutkii ekonometrisesti, kasvattaako koulutus varallisuutta koulutuksen tulovaikutuksen kautta, vai koulutuksen tuottavuuden (production) vuoksi. Hän katsoo koulutettujen vanhempien suuremmasta varallisuudesta seuraavan, että he kysyvät enemmän kaikkia normaalisia hyödykkeitä, myös

ability” tai ”ablility level [--] in the absence of schooling” ja taloudellista alkuvarantoa termillä ”endowed wealth of the individual”. Sen (1985 b, 1984/1997) käyttää termejä ”human capital” ja ”endowment”, joihin saatetaan sisällyttää myös yksilön perimä rahavarallisuus. Kasvuympäristöltään saamansa informaalin oppimisen lisäksi yksilöt osallistuvat muodolliseen koulutukseen tiettyyn rajaan saakka yhteiskunnan edellyttäminä (kuten peruskoulu Suomessa) ja tämän jälkeen ammatillisia valmiuksia hankkien ja vapaaehtoisesta kiinnostuksesta.

Koulutusvalintoihin vaikuttavat yksilöiden harrastuksiin ja osaamisaloihin liittyvät mieltymykset ja taidot, heidän omaksumansa sosiaaliset arvostukset ja mallit, kouluttautumisesta yksilöille aiheutuvat kustannukset, sekä yhteiskunnan tuotantotaloudelliset tavoitteet ja resursointi eri koulutusaloille. Osa palkasta määräytyy henkilön ominaisuuksien kuten synnynnäisen lahjakkuuden ja sosiaalisen taustan perusteella: mm. Blaug (1967, 266) katsoo, että palkkatulot eivät riipu yksinomaan koulutuksesta. Vaikka koko ikäluokille yhtenäisesti suunnattu peruskoulu, pääosin maksuton opetus ja opintotukijärjestelmä tarjoavat Suomessa kenelle tahansa mahdollisuuden opiskeluun sosiaalisesta taustasta riippumatta, nähdään vanhempien koulutustason ja varallisuuden usein yhä ohjaavan jälkeläisten koulutustasovalintoja sosiaalisena pääomana Suomessa isän korkeampi koulutus edisti 1990-luvulla etenkin lasten lukionkäyntiä ja korkeakouluopintoja, ja 1990-luvun nuoren tutkintotaso ja hänen vanhempiensa tulotaso korreloivat lievän positiivisesti (Ahonen ym. 2001, 24-26). Myös Card ja Kr[ü]ger 1992 (Weiss 1995, 143 mukaan) katsovat varakkaampien vanhempien sosiaalisen ympäristön painostavan lapsia saavuttamaan taloudellista asemaa, mikä ehkäisi heidän lapsiansa keskeyttämästä koulutustaan.

Koulutus tarjoaa mahdollisuuden sosiaaliseen liikkuvuuteen, jonka tendenssinä on pitkään ollut sosiaalinen nousu ja oman elämäntavan valitseminen yksilön sosiaalisen taustan perinteitä ja arvomaailmaa laajemmalta alueelta. Omien valintojensa ja taipumustensa kautta yksilöt voivat myös päätyä esimerkiksi vanhempiensa ammattialasta ja koulutustasosta poikkeaviin koulutuksiin. Suurimmat koulutustason muutokset suvuissa saattavat tapahtua uusilla nousevilla aloilla²⁸.

---

koulutusta lapsilleen. Tällöin koulutuksen ja korkeamman tulotason ”periytyvyys” ei ole seurausta pelkästään korkeammasta älykkyydestä, vaan myös varallisuuden aiheuttamasta suuremmasta kulutuskysynnästä.

²⁸ Ensimmäisen koulutetun sukupolven suhteellista etua kouluttautuessa uusille nouseville aloille voitaisiin ehkä verrata Grampp (1989):n havaintoihin uusrikkaiden suhteellisesta edusta uusien taiteen alojen

Koulutustason noustua liikkuvuutta tapahtuu yhä enemmän myös toiseen suuntaan: korkeakoulutuksen hankkineiden vanhempien lapsista osa käy ammattikoulun. Modernissa ja postmodernissa yhteiskunnassa liikutaan aiempaa herkemmin vaakasuunnassa elämänalalta ja kulttuurialalta toiselle, ja maailmakuvan ja työelämän rakenteiden muuttuessa useat hankkivat elämänsä aikana lisää koulutusta joko aiempaa alansa syventäen tai kokonaan uudelta alalta.²⁹ Sosiaalinen liikkuvuuden ja valintamahdollisuuksien lisääntyessä ja yleisen koulutustason kasvaessa myös koulutukseen liittyvä taloudellinen riski on kasvanut: tavanomainen koulutustaso ei ole kellekään erityinen etu esimerkiksi työpaikan saamiseksi, ja koulutustason ja tietämyksen noustua sekä työntekijät että työntantajat hakevat nopealiikkeisemmin toisiaan laajemmalta alueelta. Keski-Pohjanmaalla uhaksi koetaan kulttuurin ammattilaisten (kyselyvastaus) tai nuorten poismuutto, mitkä voimistavat väestön suhteellista ikääntymistä alueella (Niemi K. ym., 2005). Eri alojen ammattikorkeakoulututkinnon Keski-Pohjanmaalla suorittaneiden nettomuuttotappio vuonna 2003 oli 172 henkilöä eli 14 % verrattuna vuosina 1999–2003 suoritettujen tutkintojen määrään (Koulutus ja tutkimus 2003–2008, 2005, 50).

Yhtenä koulutuksen tehtävänä nähdään tietojen, taitojen ja osaamisen tuottaminen eli inhimillisen pääoman kasvattaminen. Vaikuttaa, että suomalaisessa kasvatustieteellisessä ja sosiologisessa koulutustutkimuksessa painotetaan inhimillisen pääoman kasvattamisen sisällöllisen merkityksen sijaan enemmän sen näkymistä kvalifikaatioina työ- ja koulutusmarkkinoilla, ja kvalifikaatioista johdettavina koulutusorganisaatioiden koulutustavoitteina. Kvalifikaatioita määrittäen ja toteuttaen pyritään siirtämään työelämässä havaittuja koulutustarpeita koulutuksen järjestäjien tavoitteiksi, katsoo Väärälä (1995, 38). Toisekseen suomalaisessa koulutustutkimuksessa painotetaan kvalifikaatioita inhimillisestä pääomasta kertovina signaaleina tai Järvelän (1991, 102–103) kuvaamina symboleina ja legitiimeinä ”valtakirjoina” yhteiskunnallisissa

---

keräilijöinä. Uudella tieteen,- tai taiteenalalla vanhojen alojen sisällöllinen tunteminen ei tuo spesifiä etua. Grampp:n kuvauksessa vanhojen taiteenkerääjäsjukujen jäsenten omaksuessa lapsuudenympäristöstään vanhaan taiteeseen liittyvää sosiaalista pääomaa he saavat vanhan taiteen tuntemuksestaan absoluuttista etua – jolloin uusrikkaiden taiteenkerääjien on suhteessa edullisempaa perehtyä ja kerätä aikalaisaidetta, jonka tuntemisessa kenelläkään ei ole absoluuttista etua valmiina.

²⁹ Yksilön koulutustason optimaalisuus riippuu yhteiskunnan yleisestä koulutustasosta ja sen muutoksista. Yleisen koulutustason noustessa koulutetun työvoiman tarjontakäyrä siirtyy Sayn lain (Blaug 1967, 267, 269) mukaisesti oikealle, ja yksilöltä vaaditaan aiempaa enemmän koulutusta ja osaamista, jotta hän ensinnäkin pääsisi ammatillisille työmarkkinoille, ja yhä lisää osaamista, jotta hän saisi itselleen koulutuksesta absoluuttista etua työmarkkinoilla. Yksilön kannalta taloudellisesti optimaalinen koulutus maksimoi hänen elinkaarensa palkkatulot, ja yhteiskunnan kannalta tämä koulutus maksimoi yksilön koulutusresurssien käytön vähentämisen jälkeisen elinkaaren tuottavuuden.

hierarkioissa ja työmarkkinoilla. Esimerkiksi Kasvatussosiologia (2000, 138) korostaa inhimillisen pääoman kvalifiointia eli koulutuksen ja koulutettujen osaamisen laadun määrittelyä ja tuomista julki. Tästä näkökulmasta koulutus toimii yksilölle symbolina ja sijoituksena kilpailussa asemasta ja statuksesta yhteiskunnassa. Koulutuksen statusarvo ja koulutussuunnittelun mahtavuus statusten jakajana korostuvat myös kasvatuksen ja koulutuksen sosiologian tutkijoiden kuvatessa tutkimuskohdettaan:

Koulutus on pääomaa ja sijoituksen kohde. Sitä kerätään, myydään ja kehitetään. Koulutuksen kautta kaikki kulkevat asemiinsa yhteiskunnassa. Koulutus luokittaa, erottaa ja valikoi. Se tuottaa statusta, tietoa, tyyliä ja vaurautta. Joidenkin osana on myös tyhmyys, tyylittömyys ja köyhyys. Koulutus avaa ja sulkee ihmisten elämän reittejä. (Kivinen, Rinne ja Ahola 1989; sit. Kasvatussosiologia 2000, 367, korostus lähteen)

Koulutuksen tuomat status-, signaali-, ja symboli- ja vaihtoarvot antavat yksilölle tekemisen, kokemisen ja pätemisen mahdollisuuksia ja saattavat kasvattaa omanarvontuntoa. Kasvatussosiologia (2000, 141) on omaksunut käsityksen koulutuksesta symbolina yhteiskunnallisissa vaihtosuhteissa ja samaistaa koulutuksen yksilön vaihtoarvoon työmarkkinoilla:

Koulutus tekee saman ihmisille kuin hinnat tavaroille... se on yksilöön kiinnitetty hintalappu, niin että hänen arvonsa tiedetään... Koulutus on hintamekanismi, jota käytetään, kuka voidaan kenelläkin korvata... (Johan Galtung 1973, sit. Kasvatussosiologia 2000, 141)

Valikointimalleissa (signalling ja screening) koulutuksen sisään pääsemisen tai sen läpikäymisen kertoo työnantajalle työnhakijan kyvyistä ja odotetusta tuottavuudesta työssä. Yksilö voi *signaloida* potentiaalisille työnantajille omista ominaisuuksistaan: oppimiskyvystään, lahjakkuudestaan, utteruudestaan tai alalle suuntautumisestaan esimerkiksi koulutustodistustensa avulla. Spence (1973):een pohjautuvissa signaalointimalleissa työnhakija valitsee ensin koulutuksen, minkä jälkeen työnantaja päättelee koulutusvalinnan perusteella työntekijän tuottavuuden, kun screeningmalleissa työnantaja valitsee ensin vaaditun koulutustason, ja osa työnhakijoista karsiutuu yrittäessään toteuttaa vaatimuksen. Signaalointikustannukset muodostuvat opiskelijan suorista rahallisista kustannuksista ja hänen opiskeluunsa liittyvistä psyykkisistä ja muista kustannuksista (Mts., 359) Työnhakijoita erottelemaan kykenevien signaalointikustannusten on korreloitava negatiivisesti työntekijän tuottavuuden kanssa (Mts., 358), ja yksilölle liika koulutus kääntää koulutuksen rajatuottavuuden negatiiviseksi (Vrt. Mts., 359).

Spence (1973) kohdistaa huomion työntekijän palkkaamiseen liittyvään epävarmuuteen. Hän kärjistää työnantajan tietävän potentiaalisesta työntekijästä yhtä vähän kuin arvontaan osallistuvat:

To hire someone, then, is frequently to purchase a lottery (Spence 1973)

Toimittuaan aiemmin markkinoilla ja opittuaan sitä työnantaja voi laatia ehdollisia todennäköisyyksiä palkattavan työntekijän tuottavuudesta annettujen signaalien perusteella ”given various combinations of signals and indices.” (Mts., 356–357). Lazear (1977, 569) kiinnittää huomiota siihen, että Spencen mallissa koulutus ei sinänsä synnytä tuottavuutta, vaan pelkästään tarjoaa potentiaaliselle työnantajalle signaalin työntekijän kyvyistä. Peliteoreettisesti signalointimalleja ovat esittäneet esimerkiksi Cho ja Kreps 1987 (Noldeke ja van Damme 1990, 2 mukaan).

Valikointimalleissa koulutus toimii signaalina, Riley (1979, S228) mukaan eräänlaisena implisiittisenä työntekijää koskevana laatutakuuna työnantajalle. Riley (Mts., S228–S229) katsoo epävarmuuden johtavan yksilöt yli-investoimaan koulutukseen aivan vähiten lahjakkaita lukuun ottamatta, mistä seuraa yhteiskunnallisia kustannuksia. Riley (Mts., S231) kokee yhdeksi koulutuksen valikointitehtäväksi lahjakkaimpien valikoitumisen tehtäviin, joissa tarvitaan huomattavaa työnaikaista kouluttautumista.

2.3. Koulutustarpeet ja –tavoitteet yhteiskunnan kannalta

2.3.1. Koulutuksen järjestämisen tavat yhteiskunnassa

Opetusta järjestetään oppimisen helpottamiseksi, kehittämiseksi, suuntaamiseksi ja ohjaamiseksi yhteiskunnan valmiisiin rakenteisiin ja niiden kehittämiseen joko laaja-alaisesti tai spesifillä alalla. Toisaalta koulutuksen toivotaan rohkaisevan itsenäiseen tiedon etsimiseen ja kehittävän innovatiivisuutta. Koulutuksen tavoitteet ovat monensuuntaisia, ja yhteiskunnan rakenteista, koulutussuunnittelusta, koulutuksessa mukana olevista opettajista ja opiskelijoista riippuu, millaisen luonteen koulutus saa. Monet kulttuurialan koulutukset antavat useisiin tehtäviin soveltuvia valmiuksia, ja edellyttävät yksilön hakevan itse oman osaamisensa ja työalansa. Monet itsensä toteuttamisen tavat liittyvät kulttuuriin, taiteeseen ja vaikkapa uusien sukupolvien kouluttamiseen, jolloin omanarvontunto ja itsensä toteuttamisen mahdollisuudet saattavat kasvaa.

Koulutustarpeet ovat osin kulttuurisidonnaisia ja keskenään vaihtoehtoisia. Yhteiskunnan kannalta fagotinsoittoa toteuttaa sivistyksellisiä, kulutuksellisia ja itsensä toteuttamiseen

liittyviä tarpeita, parantaa elämän laatua, kehittää soittajissaan ja yleisössään spesifiä tiettyyn kulttuurin alaan liittyvää inhimillistä pääomaa, ja osaltaan lisää yhteiskunnan viihtyvyyttä, virikkeellisyyttä, innovatiivisuutta ja koheesiota. Koulutusta järjestetään sekä tuottavuusvaikutusten vuoksi, että elämän antoisuuden ja ihmisten yhteiskuntaan kuulumisen kehittämisen vuoksi (Weiss 1995, 151). Toisin kuin esimerkiksi kolariin joutuneiden ensiavussa, fagotinsoittajien ja koko orkesterin sijaan tai niiden rinnalla olisi ennen orkestereiden aikaa ollut mahdollista tarjota muita osin samoihin tarpeisiin eri kautta vastaavia virikkeitä: esimerkiksi kiinalaista oopperaa, kuvataidetta, teatteria, luontomatkailua, tai harrastepiirejä. Tarve vaikkapa fagotinsoittajille on pitkälti sidoksissa kokonaisten orkestereiden kysyntään, joka on muuttunut joustamattommaksi yhteiskunnalliseksi tarpeeksi sitä mukaa, kun ihmiset ovat tottuneet orkesterimusiikkiin, orkestereja varten on sävelletty teoksia, rakennettu soittimia ja tiloja, ja järjestetty koulutusta.

Koulutuksen järjestämisen, tarjoamisen, koulutukseen valikoitumisen ja kustannusten kohdentumisen tavat vaihtelevat eri yhteiskunnissa ja eri aikoina. Esimerkiksi koulutuksen järjestämiseen kannustava Mill (2001 [1859], 150–151) katsoo, että valtion tulisi suunnitella koulutusta vain joko yksityisen koulutuksen jäädessä liian vähäiseksi tai koulutuksen tason nostamiseksi yhtenä koulutuksen tarjoajana, jotta yksilöitä ei tasapäistettäisi ja hallittaisi koulutussisältöjen avulla:

All that has been said of the importance of individuality of character, and diversity in opinions and modes of conduct, involves, as of the same unspeakable importance, diversity of education. A general State education is a mere contrivance for moulding people to be exactly like one another: and as the mould in which it casts them is that which pleases the predominant power in the government (Mill 2001 [1859], 150)

An education established and controlled by the State, should only exist, if it exist at all, as one among many competing experiments, carried on for the purpose of example and stimulus, to keep the others up to a certain standard of excellence. [--]. [--], if the country contains a sufficient number of persons qualified to provide education under auspices, the same persons would be able and willing to give an equally good education on the voluntary principle, under the assurance of remuneration afforded by al law rendering education compulsory, combined with State aid to those unable to defray the expense.(Mill 2001 [1859], 150–151)

Toisaalta Millin tulkitaan kannustaneen hallitusta aktiiviseen koulutuksen vaatimiseen tai jopa sponsorointiin yhteiskunnan liberaalin vapauden vaalimiseksi (Cremin 1971, vii). Toisissa yhteiskunnissa koulutukseen pääsevät kaikki siitä itse maksavat, tai koulutuksen

voi aloittaa vapaasti, mutta karsintakokeita järjestetään opintojen kuluessa. Koulutuksen järjestämistavat määräytyvät yhteiskunnissa pitkälti kulttuurihistoriallisesti, ja muutosehdotukset koulutukseen pääsystä tai koulutuksen maksajasta aiheuttavat voimakasta keskustelua.

Nykyisissä eurooppalaisissa yhteiskunnissa koko ikäluokalle pyritään antamaan oppivelvollisuuskoulutuksen lisäksi vähintään ammattikoulutasoinen koulutus. Pohjoismaissa yhteiskunta on pyrkinyt tarjoamaan peruskoulutuksen ja erilaisten hakuvaiheen karsintojen kautta jonkin sen jälkeisen koulutuksen koko ikäluokalle³⁰, eikä opiskelumaksuja yleensä ole peritty opiskelijoilta tutkintoon johtavassa koulutuksessa³¹. Lisäksi tarjotaan runsaasti harrastusmuotoista koulutusta. Peruskoulutukset lähtevät yhteiskunnan yleissivistyksellisistä ja sosialisatioon liittyvistä tarpeista. Yleinen koulutustaso antaa perusvalmiuksia, joista lähtien yksilö ja hänen ympäristönsä kuten erityistaitoja tarvitseva työnantaja voivat kouluttaa yksilöä lisää tarvitsemallaan tavalla.

2.3.2. Koulutus yhteiskuntaan integroijana

Yhteiskuntaan integroinnin näkökulmasta koulutus ei ole erillinen segmentti yhteiskunnassa, vaan tarpeellinen *osa kaikilla yhteiskunnan elämänalueilla*. Koko väestön kouluttaminen vähintään perustasolla on muodostunut yhteiskunnan tavoitteeksi (Koulutus ja tutkimus 2003–2008, 2004, 36–37). Yhteiskunnan vakauttaminen sidostamalla yksilöitä yhteiskunnan toimintaan ja normeihin on yksi koulutuksen tehtävistä yhteiskunnan kannalta. Yhteiskunnan konflikteja ehkäisevän koulutuksen olisi tarjottava koko väestölle koulutuksen perustaso, mahdollisuus koulutukseen pyrkimiseen ja itselle soveltuvien koulutustapojen löytämiseen. Väkivaltaisille konflikteille saattavat altistaa suuret erot yhteiskunnan eri ryhmien koulutustasoissa, ja se, jos osa väestöstä ei ole esimerkiksi koulutuksen puuttuessa oppinut edistämään asioitaan verbaalisti.

---

³⁰ Hallituksen tavoitteena on tarjota mahdollisuus vähintään II asteen tutkinnon suorittamiseen koko aikuisväestölle (Valtioneuvoston koulutuspoliittinen selonteko eduskunnalle, 2006).

³¹ Esimerkiksi kuvataiteilijakoulutuksessa ja joillakin käsityövaltaisilla aloilla opiskelijoilta peritään omarahoitussuutena lukukausimaksuja tai tila- ja materiaalikustannuksia, vaikka suurin osa opintojen kustannuksista katetaan julkisin varoin tai säätiöiden avustuksin. Opiskelumaksuja peritään koulutuksentarjoajien ulkoisen rahoituksen varassa järjestämässä aikuisväestön ammattitaitoa täydentävissä ja esimerkiksi työnantajille suunnatuissa koulutuksissa, ja avoimen yliopiston opinnoissa. Korkeakoulujen perustutkinto-opiskelijat maksavat opiskelijajärjestöille pienempää, mutta pakollista jäsenmaksua. Varsinaisia lukukausimaksuja ei toistaiseksi peritä korkeakoulujen tutkinto-opiskelijoilta, mutta lukukausimaksuja on toisinaan ehdotettu poliittisessa keskustelussa esimerkiksi korkeakoulujen ulkomaisille

Koulutuksen julkista tarjoamista voidaan perustella myös tarpeella säilyttää tai nostaa yleistä osaamisen tasoa, saada osaavaa työvoimaa yhteiskunnan toimintaan, työmarkkinoille, ja ylläpitää kansantalouden kasvua ja kansainvälistä kilpailukykyä. Kun yhteiskunnassa pyritään tasoittamaan tulonjakoa, koulutusta kannattaa tarjota julkisesti, jos julkinen valta saa järjestettyä sitä edullisemmin kuin yksittäiset ihmiset (mm. Lazear 1977, 590). Näin voidaan Arrow & Lind (1970):n esittämällä tavalla hajauttaa myös koulutusinvestointeihin liittyvää riskiä. Julkisen vallan yksilöitä ja yksityisiä ihmisryhmiä suurempi kyky riskin kantamiseen on peruste koulutuksen julkiselle tarjoamiselle ja rahoitukselle verotuksen kautta. Jotta julkinen valta voisi hajauttaa riskiä yksittäisten koulutautujien ja koulutuksen tarjoajien puolesta, Arrow–Lind -teoreemaa soveltaen edellytetään yhteiskunnan preferenssien riippumattomuutta yksittäisten yhteiskunnan toimijoiden preferensseistä, ja yksittäisten yhteiskunnan jäsenten vähäistä vaikutusmahdollisuutta yhteiskunnan koulutuspäätöksiin. Jotta julkisen vallan riskineutraali koulutuksen järjestäminen onnistuisi, yksittäisten koulutushallinnon toimijoiden päätösten tulisi olla vähäisiä yhteiskunnan kannalta, ja riskineutraaleja muun yhteiskunnan kannalta.

Toisen maailmansodan jälkeen yleinen valtion hoitama koulutussuunnittelu olisi Blaug (1967, 267):n mukaan noussut maailmanlaajuisesti hyväksytyksi. Kuitenkaan osa länsimaiden ulkopuolisista yhteiskunnista ei tarjoa edelleenkään koulutusta koko väestölle julkisin varoin ja esiintyy esimerkiksi lukutaidottomuutta. Toisaalla koulutusta järjestetään yhteiskuntaa segmentoivissa yksityisissä kouluissa, kuten maksullisissa korkeampaa opetuksen tasoa tavoittelevissa tai tiettyihin käyttäytymismalleihin opettavissa kouluissa, ja uskonnollisissa kouluissa.

Yleinen koulutustaso luo yhtenäisyyttä, kokemusta omien mahdollisuuksien olemassaolosta, toiveikkuutta, ja lisää integraatiota yhteiskuntaan. Usein koulutusinstituutioiden katsotaan turvaavan yhteiskunnan jatkuvuutta (mm. Kasvatussociologia 2000, 152). Toisaalta oppiminen voi muuttaa tai vakiinnuttaa tottumuksia³² ja joko muuttaa yksilön käytöstä – tai sopeuttaa yksilöitä vallitseviin

---

tai EU:n ulkopuolelta tuleville, jonkin aikarajan opinnoissaan ylittävälle, tai toista perustutkintoa suorittaville opiskelijoille.

³² Oppimisen katsotaan voivan muuttaa tottumuksia ja vakiinnuttaa uusia tottumuksia. Koulutuksen aiheuttamat muutokset yksilön preferensseihin tapahtuvat usein pitkän ajan kuluessa, ja muutosta on sen vuoksi vaikeampi havaita täsmällisesti. Oppimisen aiheuttamia muutoksia preferensseihin voidaan tarkastella yksinkertaisempien mitattavien valintojen avulla esimerkiksi kuluttajien elintarvikevalinnoissa, koska

yhteiskunta-asetelmiin, jolloin yksilöt pikemminkin uusintavat vallitsevia järjestelmiä, kuin kyseenalaistavat niitä tai luovat uutta. Koulutuksen järjestämistavasta ja siihen liittyvistä asenteista riippuu, tuoko koulutus suurempaa tasa-arvoa uusille sukupolville, vai voimistaako se yhteiskunnallisia hierarkioita. On esitetty, että yhteiskunnallisen tasa-arvon tavoittelu ei voisi koulutuksen avulla onnistua, koska yhteiskunta uusintaa työmarkkinoiden hierarkioiden, byrokratioiden ja taloudellisia suhteita ja eroja. (Bowles ja Gintis 1974; Kasvatussosiologia 2000, 154 mukaan)³³

Integraation avulla lujitetaan yhteiskunnan vakautta häivyttämällä ja välttämällä yhteiskunnallisia konflikteja (Mts., 155 mukaan). Harvoin integraatio on kaiken kattavaa: jos integraatio koulutukseen tavoittaa vain osan väestöstä, se voi heikentää koulutuksen ulkopuolelle jäävien asemaa suhteessa koulutettuun väestöön ja ehkä lisätä konfliktien tai toivottomuuden kokemuksen mahdollisuutta.

2.3.3. Koulutus segmenttinä ja tuotannontekijänä

Koulutusta voidaan tarkastella *yhtenä yhteiskunnan segmenttinä*. Koulutuksen kanssa rinnakkaisille elämänalueille segmentoituvat esimerkiksi terveydenhoito, poliittiseen toimintaan osallistuminen, rakennustuotanto ja taiteen tekeminen. Segmentittäistä jaottelua käytetään esimerkiksi koulutus- ja työpaikkahallinnossa, ja työvoiman tilastoinnissa ammatti- ja toimialoittain.

Toisekseen koulutuksen avulla tähdätään osaamiseen, jota käytetään *tuotannontekijänä* ja välineenä yksilön ja yhteiskunnan muiden tarpeiden tyydyttämiseksi eri aloilla. Välittömimmin koulutus vaikuttaa yhteiskuntaan oman koulutusalan sisällä, mutta koulutuksen vaikutukset leviävät muille yhteiskunnan segmenteille yhteiskunnallisen työnjaon ja vuorovaikutuksen välityksellä.

---

preferenssien muutosmekanismi voidaan olettaa samaksi. Tuorila (1986) tutkii, kuinka jotkut ihmiset oppivat tietoisesti ponnistellen käyttämään aiemmista tavoistaan poiketen rasvatonta maitoa, ja kuinka he oppivat myös pitämään sen mausta niin, että he eivät enää ole halukkaita kuluttamaan rasvaista maitoa. Burke (1958 [1757], 14–16) käsittelee esimerkiksi eksoottisista mauista pitämään oppimista tottumusta vaativana asiana.

³³ Jos vain muodolliset pätevyudet huomioidaan, elinikäisessä oppimisessa syntyy epämuodollista osaamista ja osallisuutta, ei niinkään koulutus- ja työmarkkinoilla hintalappuina käyviä statusarvoja. Näkemykset eroavat muodollisten pätevyyksien merkityksestä verrattuna epämuodollisiin taitoihin. Signaalointi- ja screeningmalleissa ei huomioida epämuodollisia elinikäisen oppimisen tuottamia pätevyksiä, ja koulutukseen tai virkaan haettaessa huomioidaan yleensä ainoastaan muodollisen pätevyyden täyttävät hakijat. Jos tasa-arvotavoitteet jäävät paljossa elinikäiselle oppimiselle, ja jos osallisuus on tunnetta tasa-arvosta ja vaikutusmahdollisuuksista, toteuttaako elinikäinen oppiminen tasa-arvoa? Millaiset ovat tasa-arvon

Taloudelliselta kannalta koulutustarpeen keskeisen kysymyksen muodostaa koulutuksen vaihtoarvo yksilölle ja yhteiskunnalle. Koulutuksen läpikäyminen nostaa yleensä yksilöiden tulotaso.³⁴ Yhteiskunnan koulutustason nousu parantaa kansantalouden mahdollisuuksia kilpailla kansainvälisillä markkinoilla korkeaa osaamista vaativien hyödykkeiden ja palvelujen valmistuksessa, ja voi näin edistää BKT:n kasvua, koska Solowin kasvumallin mukaan työvoiman tuottavuuden kasvu nostaa muiden tuotannontekijöiden eli pääoman ja teknologian tuottavuutta³⁵. Koulutuksen avulla pyritään lisäämään osaamista ja talouden kasvua ja työpaikkojen määrää, ja vaimentamaan yhteiskunnan ja talouden rakenteista ja suhdanteista johtuvia haitallisia ulkoisvaikutuksia, kuten työttömyyttä (mm. Koulutus ja tutkimus 2005, 15). Työttömyys kertoo vapaista tuotantoresursseista, joita voidaan kansantalouden tehokkuuden kannalta pyrkiä allukoimaan tai ohjaamaan esimerkiksi uudelleen koulutuksen kautta kansantalouden tuotannontekijäksi, ja pyrkiä näin parantamaan kansantalouden kasvua ja kansainvälistä kilpailukykyä.

Yhteiskunnan näkökulmasta on etsitty koulutuksen optimaalista tehokkuutta, jotta annetuilla panoksilla saavutettaisiin mahdollisimman suuri tuotos. Leontiefin ja von Neumannin panos-tuotos –malleja käytettiin yhteiskunnallisessa suunnittelussa laajemmin 1950-luvulta lähtien (Chiang 1988, 115–123, 616–622; Aulin-Ahmavaara 4.10.2004). Panos-tuotos –malleissa yhden yhteiskunnan sektorin tai tuotannon tuotoksia käytetään panoksina muilla sektoreilla tai muissa tuotannoissa. Panos-tuotos –malleja on sovellettu myös yhteiskunnallisessa suunnittelussa, mutta niiden käytössä ilmenee ihmisaineistossa ongelmia (i) Panoksia ja tuotoksia on lukuisia. (ii) Koulutuksen kaltainen kulutusta ja

---

toteutumisen mahdollisuudet, jos tasa-arvotavoitteita siirretään ammattistatuksia tuottavan ja useammin palkkatuloihin johtavan koulutuksen ulkopuolelle?

³⁴ Koulutustason ja tulojen välisten regressioiden perusteella Lazear (1977, 571) katsoo koulutuksen nostavan tulotaso kausaalisesti. Koulutus aiheuttaa tulotason yleistä nousua, mutta Lazearin näkemyksestä huolimatta yksilöiden tasolla esiintyy poikkeuksia: joissain tapauksissa koulutuksen läpikäynyt ei esimerkiksi työllisty koulutuksensa mukaiselle alalle, ja vähempi koulutus tai koulutus toiselle korkeapalkkaisemmalle tai työllistävämmälle alalle olisi saattanut nostaa yksilön elinkaaren tuloja. Vähemmän koulutautuvat saattavat suotuisissa oloissa saada ammatin, joka riittää työelämässä olon ajaksi, he voivat käyttää useampia vuosia työelämässä oloon, heidän työtulonsa jakautuvat tasaisemmin elinkaaren ajalle, ja mahdollisesti matalammaksi jäävää palkkaa tasaavat pidempi työura ja Suomessa progressiivinen verotus.

³⁵ Solowin kasvumallin perustuotantofunktiossa pääoman ja työvoiman käytön suhteet voivat poiketa eri toimialoilla, ja ne muuttuvat ajan kuluessa teknologian kehittyessä. Tuotantofunktiossa $Y=f(K, L, Z)$ tuotannon Y määrä muodostuu funktiona pääoman $K = F(L, Z)$, työvoiman $L = F(K, Z)$ ja toisinaan myös teknologian Z käytöstä. Sekä työvoiman että pääoman määrän kasvu lisää tuotantoa, tuotannontekijöiden rajatuottavuus kasvaa alenevalla nopeudella, ja yhden tuotannontekijän määrän kasvu nostaa yleensä toisten tuotannontekijöiden tuottavuutta. (Ks. Burda ja Wyplosz 1993, 116–135)

investointia sisältävä hyödyke on hankala sijoittaa joko yksittäiseksi panokseksi tai tuotokseksi. (ii) Resurssien vajaakäytöstä (kuten työttömyydestä) ei sinänsä ilmene, mihin vapaa työvoima olisi kohdennettava. (iii) Yksilöiden toimintaa ei voida kohdentaa ylhäältäpäin ja yhteiskuntaa ei voida ohjata samalla tavalla panos-tuotos –mallina kuin vaikkapa tiettyä teollisuuden prosessia, jossa raaka-aineilla itsellään ei ole omaa tahtoa, ja niitä voidaan yrityksen hallinnollisella päätöksellä siirtää tuottavampiin tuotantoprosesseihin. Koulutussuunnittelun ja työvoiman allokoinnin tarpeesta huolimatta toiminnan vastuu koulutukseen hakeutumisesta jää demokraattisissa yhteiskunnissa yksilöiden oman toimeliaisuuden ja suuntautumisen varaan. Koulutuspaikkojen järjestämisen jälkeen yksilöiden aktiivisuus vaikuttaa siihen, mistä hakijajoukosta koulutuspaikat täytetään. Kitkaa ilmenee, jos koulutukseen hakeutuvien preferenssit poikkeavat koulutuspaikkojen tarjonnasta, tai työmarkkinoiden osaamisen tarve poikkeaa koulutussuunnittelun tuottamasta osaamisesta.

Tehokkaaseen koulutukseen voidaan pyrkiä ensinnäkin tasapainottamalla erilaisia tavoitteita resurssien käytössä. (i) resursseja pyritään jakamaan koulutukseen - muille toimialoille; (ii) koulutuksessa painotetaan yleistaitoja – spesifejä taitoja; (iii) koulutusta suunnitellaan nykytarpeiden – tulevaisuuden tarpeiden ennakoinnin mukaan ja epävarmuuteen varautuen; (iv) koulutusta tarjotaan yhteiskunnan tarpeiden – yksilöiden mieltymysten mukaisilla aloilla; ja (v) koulutuksen avulla tavoitellaan taloudellista tuottavuutta – yhteiskuntarauhaa ja sosiaalista koheesiota. Toisekseen koulutusta voidaan pyrkiä tehostamaan kehittämällä opetuksen sisältöä, ehkäisemällä koulutukseen pääsyn odotusvuosia, opiskelun katkoksia, ja edistämään koulutuksen jälkeistä työllistymistä koulutuksenmukaisiin töihin. Kolmanneksi voidaan pyrkiä allokoimaan väestöä koulutukseen paremmin yhteiskunnan ja työelämän tarpeita vastaavalla tavalla. Koulutuksen tehokkuuden kannalta yhteiskunnalle on merkitystä yksilöiden ja koulutusten mahdollisimman sujuvalla kohtaamisella, riittävän osaamisen tuovalla koulutusajalla ja yhteiskunnan sivistyksellisten tarpeiden lisäksi työelämän tarpeita vastaavilla koulutusaloittaisilla koulutustason ja koulutettavien määrän toteuttavilla tarpeilla. Työmarkkinoiden kannalta tehokkaalla koulutustasolla muodostuu työmarkkinoilla ja yhteiskunnan kehittämisessä hyödynnettäviä investointeja ilman, että koulutus siirtyisi koulutettavien tai koulutusta järjestävien instituutioiden subjektiiviseksi kulutukseksi ilman

investointia inhimilliseen pääomaan.³⁶ Yhdistetyn hyödykkeen luonteen vuoksi ei ehkä ole mielekästä pyrkiä lopettamaan koulutusta kulutusvaikutuksen alkaessa kylliksi vallita. Koulutuksen muuntuminen subjektiiviseksi kulutukseksi merkitse kouluttautujan nauttivan kouluttautumisestaan. Näin tapahtuu usein tilanteissa, joissa hän on oppinut oppimaan ja menestyy koulutuksessa. Samalla inhimillinen pääoma kasvaa, eli saavutetaan myös tietoja ja taitoja, joita työmarkkinoiden rakenteista riippuen saatetaan kaivata työmarkkinoilla.

Saman yksilön kouluttautuminen rinnakkaisille aloille samalla tasolla kertoo joko (i) yhteiskunnan rakenteiden kohtaamattomuudesta, tai (ii) resurssien tuhlauksesta. Jotta samantasoiset eri aloille kouluttautumiset olisivat yksilölle koulutuksellisesti tehokkaita, niiden tulisi antaa resurssien käyttöä vastaavalla tavalla valmiuksia toimia monialaisissa ja yhteiskunnan muutoksen vuoksi tarpeellisiksi tulleissa tehtävissä, joihin yhden alan koulutus ei antaisi riittävää valmiutta. Myös työelämän tarpeiden muuttuessa niin, että aiempaa koulutusta vastaavaa työtä ei löydy, yksilö joutuu valitsemaan, hakisiko hän samantasoiseen koulutukseen toiselle alalle, vai yrittäisikö hän kilpailla entisen alansa niukoista työpaikoista hakemalla lisäkoulutusta alan sisällä.

Työmarkkinoiden vaateita paremmin kohtaavan koulutustason saavuttamiseksi on ehdotettu koulutukseen sisälle pääsyn nopeuttamista yleissivistävän koulutuksen jälkeen, jotta koulutuksen jälkeisten työvuosien määrä ja työllisyysaste nousisivat³⁷, ja työvoiman osaamisen laadun nostamiseksi on ehdotettu, että kouluttautujien alavalintojen tulisi muodostua mahdollisimman pitkälti heidän omista intresseistään sen sijaan, että tulevaisuutta koskevat valinnat tehtäisiin nykyisen aloittaisen työllisyyden perustella (Blaug 1967).

---

³⁶ Pelkästään subjektiiviseksi kulutukseksi muuttunut koulutus on yhteiskunnan kannalta suotavaa, jos yhteiskunnan arvostuksissa sivistyksellinen koulutus koetaan itseisarvoisena, tai jos nähdään kyllin voimakas tarve museoida ja säilyttää aiempaa osaamista, esimerkiksi taloudellisesti tuottamattomia käsityömenetelmiä.

³⁷ Työllisyystyöryhmän loppuraportti (2003) esitti toimenpiteitä nuorten työmarkkinoille tulon aikaistamiseksi, eläkkeelle siirtymisen myöhäistämiseksi, yrittäjyyden ja työllistävyyden lisäämiseksi, rakenteellisen työttömyyden alentamiseksi, alueellisen kehityksen edistämiseksi ja talouskasvun turvaamiseksi, jotta Lipposen II hallituksen asettama tavoite 75 % työllisyysasteesta ja alle viiden prosentin työttömyydestä saavutettaisiin. Raportin aikaisen lainsäädännön aiheuttamien velvoitteiden katsottiin jo yksin edellyttävän työurien pidentämistä keskimäärin neljällä vuodella. Myös G. Becker (1993) korostaa tärkeyttä sijoittaa koulutusinvestointi yksilön elinkaaren varhaiseen aikaan, jotta koulutuksesta ehditään saada hyötyä pitkän työuran aikana.

2.4. Yhteiskunnallinen koulutussuunnittelu

2.4.1. Koulutussuunnittelu ja epävarmuus

Rahoituspääoma voidaan sijoittaa helposti uuteen kohteeseen, mutta inhimillisen pääoman erottamattomuus henkilöstä ja hänen taidoistaan, tiedoistaan, terveydestään tai arvoistaan tekee inhimillisen pääoman epälikvidiksi ja edelleen riskikkääksi aineelliseen pääomaan verrattuna (G. Becker 1993, 16, 91). Lazear (1977, 570) nimittää koulutusta terimillä ”nonsaleable asset”. Taloustieteessä painotetaan inhimillisen pääoman taloudellisia vaikutuksia. Esimerkiksi inhimillisen pääoman teorian mukaan oppimista tapahtuu koulutuksessa ja työssä, ja huomio kohdistuu siihen, miten oppiminen nostaa palkkoja (mm. Weiss 1995, 133), ja millaiset ovat koulutuksen vaihtoehtoiskustannukset menetettyinä työtuloina ja vapaa-aikana. G. Becker (1965, 1993) katsoo inhimillisen pääoman kasaantuvan lapsuudesta lähtien, ja nousevan jyrkästi koulutuksen myötä, ja tuottavan taloudellisesti koulutuksen jälkeisenä aikana. Becker (1965, 88–89, 1993, 1996) pohtii kahdelle erilliselle alalle soveltuvan yleisinvestoinnin tuottavuutta, ja koulutusta ja taitojen harjaannuttamista investointina eri alojen inhimilliseen pääomaan, investoinnin tuottamaa hyötyä ja työtuloja, ja kulutusta.

Vaikka tulevaisuutta koskevat laskelmat harvoin täysin toteutuvat, tulevaisuutta pyritään ennakoimaan³⁸. Epävarmuus tulevaisuuden olosuhteista ja tarpeista muodostaa yhden koulutussuunnittelun ongelman. Inhimillisen pääoman vähäisen likvidiydestä seuraa, että nykyinen koulutussuunnittelu vaikuttaa vuosien päästä tarjolla oleviin työvoiman ominaisuuksiin eri aloilla, tasoilla ja alueilla. Koulutussuunnittelussa olisi pyrittävä huomioimaan yhteiskunnan muutokset, tuleva taitojen tarve ja työvoiman taitojen joustavuus, taitojen hankkimiseen tarvittava aika, ja esimerkiksi muuttoliike. Yksityisten ja sosiaalisten preferenssien, tai kouluttautujien ja työnantajien preferenssien erojen lisäksi toteutunut koulutus ja siihen kohdistuva kysyntä eroavat yhteiskunnan muuttuessa tavalla, jota on vaikea ennakoida koulutussuunnittelussa.

---

³⁸ Esimerkiksi Poropudas (2004) on ennakoanut strategiassaan tulevia työvoiman tarpeita eri aloilla Suomessa. Skeptisemmin koulutussuunnitteluun suhtautuu esimerkiksi Blaug (1967) joka korostaa ennustusten edellyttävän jäykkien ja harvoin ajassa sellaisinaan toteutuvien oletusten tekemistä. Blaug (Mts., 269) katsoo, että työvoiman tarpeen ja yhteiskunnallisen koulutuskysynnän ennustamiseksi täytyisi olettaa koulutusten kustannusten, määrien ja korkean pätevyuden saavuttavien yksilöiden palkat vakaiksi ajassa, eikä näin voimakkaita oletuksia voida realistisesti tehdä, ja hänen (Mts., 285) mielestään koulutustarpeiden pitkän aikavälin ennustaminen vaikeuksien vuoksi tulisi ennustamisen sijaan etsiä tietoa nykyisen laadukkaan työvoiman ominaisuuksista, ja välittää tätä tietoa opiskelijoille ja työnantajille.

Koulutuksen avulla hankitut taidot antavat yleensä useita erilaisia mahdollisuuksia suuntautua työtehtäviin. Tarpeet kehittää yleissivistystä osana inhimillisyyttä ja varautua muuttuviin työelämän vaatimuksiin synnyttävät tarvetta hankkia yleistaitoja ja –tietoja. Yleissivistävää koulutusta kannattaa esimerkiksi Mill [elinajaltaan 1806-1873] (1971, 155–156, 168), joka pitää koulutuksen ensisijaisina tehtävinä pohdiskelukyvyn, päättelytaitojen, ihmisyyden ja herkkyyden kehittämistä, ja kulttuurisen perinteen siirtämistä seuraaville sukupuolille –ja vasta toissijaisesti spesifiä ammattipätevyyttä. Mill (Garforth 1971, 18) suosittaa yleissivistäviä opintoja myös käytännön ammattilaisille.

[A university] is not a place of professional education. Universities are not intended to teach the knowledge required to fit men for some special mode of gaining their livelihood. Their object is not to make skilful lawyers or physicians or engineers, but capable and cultivated human beings. (Mill [elinajaltaan 1806-1873] 1971, 155)

Men are men before they are lawyers or physicians or merchants or manufacturers; and if you make them capable and sensible men, they will make themselves capable and sensible lawyers or physicians. (Mts., 156).

Halukkuus yleissivistävään koulutukseen vähenee, jos koulutus mielletään työtulojen saamiseksi tehtäväksi investoinniksi, ja koulutuksen vaihtoehtoiskustannus muodostuu koulutusaikana menetetyistä työtuloista. Yleissivistävä koulutus ei anna samalla koulutusmäärällä yhtä pitkälle erikoistuneita valmiuksia spesifeihin tehtäviin, mutta antaa kohtuullisia valmiuksia useisiin erilaisiin työtehtäviin ja lisää yksilöiden kykyä sopeutua uusiin osaamisen tarpeisiin. Vaikka yleissivistävään koulutukseen saattaa sisältyä enemmän suoraa subjektiivista kulutushyötyä, sille on myös yhteiskunnallista tarvetta, koska yleissivistävä koulutus kehittää yksilöiden valmiuksia sopeutua yhteiskunnan muutoksiin ja hankkia spesifejä taitoja antavaa koulutusta. Yleissivistävä koulutus myös ylläpitää koulutusinstituutioiden valmiuksia tarjota koulutusta.

Epävarmuus tulevaisuuden tarpeista vaikuttaa kahta kautta yhteiskunnalliseen tarpeeseen suunnitella ja tarjota koulutusta. Ensinnäkin epävarmuus lisää tarvetta yleistietoja ja taitoja kehittävälle koulutukselle verrattuna spesifejä taitoja tarjoavaan koulutukseen, saattaa näin kasvattaa tarvittavan koulutuksen määrää, ja nostaa spesifille osaamisen tasolle yltävän koulutuksen kustannuksia. Kapea-alaisen spesifin osaamisen hankkiminen sisältää riskin, että yhteiskunnan tarpeiden muuttuessa osaamista ja koulutustodistuksen kertomaa pätevyyttä vastaavaa työtä ei enää löydy, ja kouluttautuminen olisi aloitettava täysin alusta rinnakkaiselle alalle. Esimerkiksi ammattikoulun käyneet joutuvat uuden alan

ammattikoulutukseen lähtiessään aloittamaan opinnot yleensä alusta yleisopinnoista lähtien. Epävarmuus lisää yksittäisen koulutukseen hakeutujan tai toimijan riskiä ja edelleen kustannuksia – mikä vähentäisi koulutuksen määrää, jos julkinen valta ei kykene toimimaan Arrow-Lind –teoreeman (1970) kuvaamana riskineutraalina riskin hajauttajana. Yli-investoimalla koulutukseen kouluttautuja voi laajentaa osaamisensa kenttää ja mahdollisuuksiaan liikkua työmarkkinoilla (Järvelä 1991, 278), samalla hän nostaa kouluttautumisen hintaa ja pienentää koulutusvalinnan työttömyysriskiä.

Muutoksista ja jäykkyydestä johtuen koulutusqualifikaatiot eivät aina vastaa työmarkkinoiden vaateita, toisaalta saattaa vähentää muodollisen pätevyyden merkitystä työmarkkinoilla (Kasvatussosiologia 2000, 144). Toisaalta se aiheuttaa täydennys- tai uudelleen koulutus paineita. Koulutus- ja työmarkkinoiden toimiessa epätäydellisesti, taloudellisen tuotannon toimiessa suppeammalla tasolla, kuin mihin työvoiman määrä ja osaaminen antaisi myöten, tai työelämän rakenteiden muuttuessa saattaa ilmetä tarvetta sijoittaa työmarkkinoille mahtumatonta väestöä varastoivaan koulutukseen. Varastoivan koulutuksen tarve kertoo yhteiskunnan rakenteellisista ongelmista. Se on työvoiman kysynnän ja tarjonnan kohtaamattomuuden negatiivinen ulkoisvaikutus, ja hintaa koulutussuunnittelun epävarmuudesta.

Koulutukseen varastoinnissa koulutusta tarjoava instituutio kuluttaa koulutusta sen sijaan, että se tuottaisi koulutettaville työmarkkinoilla ja yhteiskunnassa tarvittavaa inhimillistä pääomaa. Varastoivalle koulutukselle on kuitenkin etsitty yhteiskuntarauhaa tukevia perusteita. Työmarkkinoilta ja muista yhteiskunnan instituutioista ylijääneen väestön tai työmarkkinoille sijoittumista estävän väestön varastointi koulutukseen voi toimia paitsi varastointina, myös yhteiskuntaan integroinnin osana, katsoo Kasvatussosiologia (2000, 138–139). Väestön varastointi koulutukseen työn tai hoivan sijasta saattaa sisältyä koulutusjärjestelmään piilofunktiona (Mts., 137), tai jopa julki lausuttuna koulutusinstituutioiden olemassaoloa perustelevana tavoitteena.

Varastointi koulutustehtävänä on aiemmin kytkeytynyt ensi sijassa lapsien ja varhaisnuorten pitämiseen poissa kaduilta ja pahanteosta. Nyt myös myöhäisnuoria ja aikuisia on pakko lisääntyvästi varastoida. Tässä tehtävässä koulutus on osoittautunut erityisen onnistuneeksi. Varastointitehtävää onkin perusteltu vetoamalla siihen, että koulutuksen avulla esimerkiksi pitkäaikaistyöttömät pysyisivät kiinteästi työhaluisina ja yhteiskunnan jäseninä. (Mts., 157–158 mukaan)

Koulutuksen perustehtäväksi on alettu paikantaa myös varastointi, jota ei aina ole kvalifioinnin, valikoinnin ja integroinnin rinnalla erotettu omana tehtäväalueenaan (Mts., 156 mukaan)

Kertovatko koulutustutkijoiden näkemykset varastoinnista yhtenä koulutuksen perustehtävänä tutkijoiden itsekriittisyydestä tutkimusalaansa kohtaan, vai huolestuttavasta tilanteesta, jossa väestön ja työmarkkinoiden kohtaamattomuudesta syntynyttä lieveilmiötä ei enää mielletä rakenteelliseksi ongelmaksi, jota tulisi ehkäistä, vaan se käsitetään joko itsessään, koulutusinstituutioiden tai yhteiskunnan kannalta tarpeelliseksi toimintakentäksi ja yhdeksi koulutusinstituutioiden tarpeellisuuden perusteeksi? ³⁹

Sekä yksittäisen kouluttautujan oppimiseen, että yhteiskunnan rakenteisiin ja eri alojen työvoiman tarpeeseen liittyy epävarmuutta. Esimerkiksi taiteilijaksi kouluttautuvasta ei voida etukäteen tietää, saako hän tulevaisuudessa taulujaan riittävästi myydyksi, vai joutuuko hän hankkimaan taiteen ohelle tai sijaan muun ammatin. Työvoiman ja työvoimatarpeiden kohtaamattomuuden ja yksilön ja yksittäisen työpaikan ominaisuuksia koskevan vaillinaisen tiedon vuoksi epävarmuus nostaa yksilön kouluttautumisen kustannuksia, työnantajan kustannuksia hankkia koulutettua työvoimaa ja kyseiseen työhön ja työpaikkaan käypää työvoimaa, ja yhteiskunnan koulutuksen tarjoamisen kustannuksia. Työvoiman laadun ja koulutetun työvoiman kysynnän epävarmuudesta seuraa tehottomuutta koulutusmarkkinoilla, kun yksittäisten toimijoiden hyödyt eroavat toisistaan ja väestö ei allokoitu yhteiskunnallisesti tehokkaasti eri tehtäviin. Näitä tilanteita analysoidaan esimerkiksi valikointimallein. Työvoiman allokoinnin tehottomuus paljastuu silloin, jos valikointimallit soveltuvat tapaukseen. Valikointimalleissa yksityinen koulutuksen tuotto ylittää koulutuksen sosiaalisen tuottavuuden, jos (i) yksilöt tavoittelevat koulutusta signaloidakseen oppimisen halustaan ”as a means of signalling their love of learning”, tai (ii) yritykset edellyttävät enemmän koulutusta karsiakseen oppimisvaikeuksista kärsivät työnhakijat, (Weiss 1995, 136). Weiss (Mts.) kuitenkin toteaa signalointi- ja screeningmallien jättävän teoreettisesti avoimeksi, tulisiko koulutustarjontaa lisää vai vähentää.

---

39 Työvoimapolitiittisia koulutuksia on toisinaan moitittu väestön varastoimisesta koulutuksiin, jotka eivät usein edistä heidän sijoittumistaan työelämään, mutta pienentävät tilastoituja työttömyyslukuja. Pääministeri Lipposen asettama työllisyystyöryhmä ei käsitellyt aktivointitoimien tai mahdollisesti varastoivan koulutuksen sisältöä, mutta esitti tarpeen tehostaa aktivointitoimia asettamalla kunnat taloudelliseen osavastuuseen työmarkkinatuesta, ja siirtämällä työttömien aktivoinnin rahoitusta kunnilta valtiolle. Työryhmä asettaa tavoitteeksi työttömien aktivoinnin, koulutuksen läpikäynnin nopeuttamisen, koulutuksen ammatillisuuden lisäämisen ja siinä keskeyttämisten vähentämisen, jotta näiden ja muiden toimenpiteiden avulla työllisyysaste kasvaisi ja työttömyys vähenisi. (Työllisyystyöryhmän loppuraportti 2003).

Koulutuksen avulla yhteiskunnan katsotaan allokoivan tai valikoivan⁴⁰ ihmisiä eri aloille, tasoille, ja erilaisen osaamisen koulutuksien kautta yhteiskunnan työnjakoon, hierarkioihin ja vallanjakoon. Koulutuksen valikointitehtävää, ja koulutusta yhteiskunnan hierarkioiden ylläpitäjänä ja uusintajana painottaa esimerkiksi Kasvatussosiologia (2000, 138–140, 160–161). Tämän lisäksi toimiva koulutus saattaa uudistaa yhteiskunnan hierarkioita.

Valikointi kiinnittyy yhteiskunnalliseen uusintamiseen, jolla tarkoitetaan sitä, että koulutuksen tehtävänä on yhtäläisten koulutusmahdollisuuksien tarjoamisen rinnalla suorittaa sosiaalisten kerrostumien uusintamista siten, että lapset valikoituvat vähintään vanhempiensa sosiaalisen ryhmän mukaisiin tehtäviin työmarkkinoilla. Koulutuksen piilofunktionaaliseksi tehtäväksi asettuu yhteiskunnassa vallitsevien sosiaalisten jakojen ja suhteiden ylläpitäminen. (Mts., 147)

Koulutukseen hakeutuvien sosiaalinen tausta ja koulutusinstituutioiden ylläpitämät ja opettamat yhteiskunnalliset hierarkiat saattavat johtaa koulutuksen, oppiarvojen ja yhteiskunnallisten asemien siirtymiseen seuraaville sukupolville. Hierarkkisia asemia korostavassa yhteiskunnassa myös koulutusta järjestävien instituutioiden omat tavoitteet saattavat korostua: organisaatioiden koulutustavoitteet saattavat muodostua enemmän niiden sisältä resursseista ja tarpeista lähtien, ja etäännyä ympäröivän ympäristön koulutustarpeista. Koulutussuunnittelun institutionalisoitumista tuo esiin esimerkiksi Kasvatussosiologia (2000, 142), jonka mukaan koulutusta säännellään korporatiivisessa järjestelmässä julkisen vallan, ammattijärjestöjen ja suurten yritysten intresseistä ja sopimuksin.

Koulutuksen pääsykriteereistä, pituudesta, sisällöstä ja koulutuksen tuottaman aseman etuuksista sovitaan ikään kuin vaihtokaupassa, jossa valtio koulutusorganisaatiolle annetun ja säädellyn koulustehtävän suorittamisen kautta luovuttaa ammattikunnille valtakirjat ammatin harjoittamisen yksinoikeuteen ja ammattikunnat antavat valtiolle lojaalisuutensa. Koulutusammattitutkinto on välikappale tämän vaihtosuhteen ja sosiaalisen kiinnittymisen toteuttamisessa. (Rinne ja Jauhiainen 1998; Kasvatussosiologia 2000, 142–143 mukaan)

---

⁴⁰ Allokoitua käytetään tarkasteltaessa populaation jakautumista ilman yksilön institutionaalista asemaa koskevia arvovarauksia: keskeistä on väestön jakautuminen jouhevasti tarkoituksenmukaiseen toimintaan yhteiskunnassa. Allokoitumisen epäonnistuminen ilmenee esimerkiksi rakennetyöttömyytenä tai väestön varastoimisena koulutuksiin. Valikointi- eli signaalointi- ja screeningkäsitteisiin kytkeytyy laadullinen arvovaraus: yhteiskunnan rakenteet, koulutuspaikan sisäänotto tai työnantaja pyrkivät tunnistamaan ja poimimaan populaatiosta määrittelemiensä laatukriteerit parhaiten täyttävät yksilöt – ja yksilöt pyrkivät kertomaan kyvykkyydestään sisäänotossa ja saavuttamaan statuksia koulutuksen, työsuhteiden, yhteiskunnallisen toiminnan ja yksittäisten suoritusten avulla.

2.4.2. Yhteiskunnallisen koulutussuunnittelun rajatut strategiat

Ihmisten halut ja kyvyt kehittää uusia tarpeita ovat loputtomia ja koulutustarpeet hajaantuvat eri aloille ja tasoille. Samassakin yhteiskunnassa ja sen yksilöillä saattaa samana aikana esiintyä erilaisia näkemyksiä siitä, mitkä olisivat välttämättömiä koulutustarpeita, ja mihin välttämättömiin yhteiskunnan muihin tarpeisiin koulutusten pyrittäisiin vastaamaan. Tavoitetta määritellä yhteiskunnan välttämättömät koulutustarpeet koskevat samat vaikeudet, kuin tavoitetta ylipäätään määritellä yhteisön tai yhteiskunnan preferenssejä. (vrt. Arrow 1950)

Arrow (1950) mahdottomuusteoreema ilmentää, kuinka yhteiskunnan koulutuspreferenssien konstruoinen yksilöiden preferensseistä estyy lukuun ottamatta poikkeustapauksia, joissa joko toimijoiden preferenssijärjestykset ovat yhteneviä (implemented), tai yksittäiset preferenssit ovat määrääviä (dictatorship). Arrown päätelmä ilmaisee, että yksilöiden preferensseistä ei voida muodostaa ne täysin huomioivia yhteiskunnallisia preferenssejä, mutta että jonkinlaiset kaikkia yhteiskunnan jäseniä koskevat preferenssit voidaan muodostaa yksittäisen tahon (diktaattorin) tahdon mukaan. Sen puolestaan ihmettelee, kuinka sosiaalisen valinnan avulla kyettäisiin heijastamaan yksilön toiveita:

how can it be possible to arrive at cogent aggregative judgements about the society (for example, about "social welfare," or "the public interest," or "aggregate poverty") given the diversity of preferences, concerns, and predicaments of the different individuals *within* the society? How can we find any rational basis for making such aggregative judgements as "the society prefers this to that," or "the society should choose this over that," or "this is socially right" Is reasonable social choice at all possible, especially since, as Horace noted a long time ago, there may be "as many preferences as there are people?(Sen 1999, 349, korostus lähteen)

Kant (1974 [1790], 325, § 88) katsoo ihmisten tavoittelevan suurinta onnellisuutta, mitä moraalisääntöjen kuitenkin on rajoitettava. Mill (2000 [1863], 54–55) uskoo yhteisöllisyyteen oman edun tavoittelun ylittävänä voimana ja (Mts., 31) utilitarismin edellyttämään puolueettomaan arvioon eri yksilöiden hyödyistä, sen sijaan Niiniluoto (2001) katsoo utilitarismin johtavan vallankäyttöön toisten puolesta, ja diktaattorisuuden altistavan mielivaltaan, vaikka johtaja kertoisi ajavansa muiden yksilöiden tai kansan parasta:

Kun kukaan ei voi täydellisesti tietää, mikä tuottaa onnea ja hyötyä muille – jopa mahdollisimman monille ihmisille, häikäilemätön poliittinen johtaja voi oikeuttaa tekojaan hyväksymällä holhoavan

ja ylemmydentuntisen asenteen. [- -] Utilitaristinen etiikka latistuu helposti egoistiseksi opportunistiksi (Niiniluoto 2001, 164)

Jos kollektiivisten preferenssien muodostaminen ei onnistu, vaihtoehtoiksi jäävät Arrow'n mahdottomuusteoreeman mukaan diktaattorisia valtuuksia yksilöiden preferensseihin nähden käytävä päätöksenteko tai esimerkiksi Senin suosittama suosituimman vaihtoehdon äänestämisen. Sen (1979, 544; 1999, 350) pitää enemmistöpäätöstä oikeellisenä kollektiivisen valinnan menetelmänä.

When judgements are being aggregated, e.g. views of supporters of different political parties, there may be no practical possibility of having a mechanism that can actually use anything other than the set of individual preferences of votes. (Mts., 544)

Kuitenkin (Sen 1999) kritisoi enemmistöpäätöstä siitä, että tämä ei voi esittää yksilöiden äänestysvalintoja sosiaalisiksi preferensseiksi. Hän pohtii, mihin enemmistöpäätös soveltuu hyvinvoinnin taloustieteessä ja tulonjaollisissa kysymyksissä: myös enemmistöpäätökseen liittyy epäkonsistenssia suhteessa yksilöiden preferensseihin. Vaikka Sen suosittaa enemmistöpäätöksiä komiteapäätösten sijaan, hän suosittelee äänestämistä ja enemmistöpäätäntää myös komiteoiden päätöksentekomenetelmiksi.

So far as welfare economics is concerned, majority rule and voting procedures are particularly prone to inconsistency, given the centrality of distributional issues in welfare-economic problems. However, one of the basic questions to ask is whether voting rules (to which social choice procedures are effectively restricted in the Arrowian framework) provide a reasonable approach to social choice in the field of welfare economics (Sen 1999, 355)

Enemmistöpäätöksenteko nostaa esiin eniten kannatetun vaihtoehdon, ei äänestäjien koko preferenssijärjestyksiä. Äänestystilanteet altistavat äänestämään yksilön toiseksi parhaana pitämää vaihtoehtoa, jos äänestäjä ei usko ensisijaisella vaihtoehdolla olevan mahdollisuuksia tulla valituksi.

Arrow'n mahdottomuusteoreemassa diktaattorinen päätöksenteko välttäisi yksilöiden ja yhteiskunnan hyötyfunktion välisen epäkoherenttiuden (inconsistency), mutta diktaattorin päätöksenteko ei kykene huomioimaan herkkänä populaation heterogeenisiä tarpeita (Sen 1999, 351). Diktaattorista valtaa voidaan käyttää päätöksenteossa jonkin instituution sisällä tai jonkin instituution organisoimassa komiteassa, strategiaryhmässä tai paneelissa. Arrowlainen yhteiskunnallinen hyötyfunktio sisältää ehdon valintojen riippumattomuudesta ”irrelevance of support”. Jos yhteiskunnallinen hyötyfunktio sisältää vähintään kahden henkilön alaryhmän, tämä ryhmä kykenee päätöksentekoon muita

kuulematta, jolloin diktaattoriseen vallankäyttöön pystyvä ryhmä voi syntyä (Sen 1979, 542). Diktaattorisen vallan käyttö ei välttämättä tarkoita päätöksentekijän välinpitämättömyyttä muun yhteiskunnan koulutustarpeista, vaan Arrow (1950):n mahdottomuusteoreeman heijastamaa näkemystä, että yksittäinen päätöksentekijä tai päättäjärhmä ei halutessaankaan kykene ottamaan huomioon yhteiskunnan kaikkien yksilöiden preferenssejä. Esimerkiksi Sen (1999) katsoo komiteoiden saattavan päätyä epäkoherenttiin ratkaisuun silloinkin, kun komitea pyrki heijastamaan jäsentensä erilaisia toiveita:

A committee that tries to reflect the diverse wishes of its different members in designing a horse could very easily end up with something far less congruous: [--](Mts., 349)

Ei ole ilmennyt tapaa, jolla koulutussuunnittelun lähtökohdaksi voitaisiin käytännössä konstruoida koko yhteiskunnan koulutustarpeita koskevat ja yksilöiden erilaiset hyödyt huomioivat yhteiskunnalliset preferenssit. Äänestää voidaan vain yksittäisissä valintatilanteissa, ja etenkin kansanäänestys on raskas menetelmä. Laajamittaista äänestystä ei liene käytetty koulutustarpeiden selvittämiseen, mutta koulutukseen hakeutujien voitaisiin tulkita kertovan omista koulutusmielityksistään ja –tavoitteistaan. Kansanäänestysten raskauden vuoksi julkisessa päätöksenteossa käytetään edustuksellista demokratiaa, ja virkamiehiä, jotka pyrkivät ohjaamaan koulutuksen järjestämistä. Koulutuksen tarjoamista koskevien suositusten ja lupien lisäksi koulutuksenjärjestämistä ohjataan esimerkiksi myöntämällä ensin sovittujen kriteerien perusteella tulosrahoitusta ja asiantuntija-arviointiin perustuvia laatupalkintoja. Tässä koulutuksen laadunmäärittely ja –kannusteet muistuttavat hivenen esimerkiksi opetusministeriön taiteilijatukien myöntöä, vaikka koulutus suunnataan laajalle väestölle, ja toisin kuin taidetuissa, koulutukselle myönnettävät laatuun perustuvat palkinnot eivät muodosta merkittävää osaa koko koulutuksen rahoituksesta.⁴¹

Käytännössä koulutusta suunnittelevat sitä tehtävänään pitävät organisaatiot, kuten opetusministeriö ja opetushallitus, koulutusten järjestäjät ja rahoittajat. Koulutuspaikkasuunnittelussa hyödynnetään tilastotietoja aiemmista koulutuspaikoista, valmistuneista, ja eri alojen, koulutustasojen ja alueiden työllisyydestä. Koulutuksen

---

⁴¹ Opetusministeriö jakaa joko yksin tai opetushallituksen kanssa hakemuksista valituille koulutuksenjärjestäjille laatupalkintoja eri koulutusryhmittäin. Laatupalkinnot muodostavat osan koulutuksentarjoajien tulosrahoitusta. Lisäksi koulutuksenjärjestäjät saavat oppilasmääriin perustuvaa perusrahoitusta. (mm. Niinikoski 2001)

suunnittelussa hyödynnetään organisaatioiden välistä yhteistyötä ja eri alojen asiantuntijoita esimerkiksi paneelien ja strategiatyöryhmien avulla. Paneelien avulla saatetaan pyrkiä nostamaan esiin asiantuntijoiden mielipidettä tarvittavasta koulutuksesta tai tulevaisuuden tarpeista. Yksittäisissä strategioissa ratkotaan rajatumpia koulutustarpeen ongelmia, ja niiden päätöksentekorakenne johdattaa pikemminkin käyttämään päämäärään suuntautunutta ja intressipitoista valtaa, ja lähentyy päätöksentekotavaltaan pikemmin diktaattorista päätöksentekoa kuin pyrkimyksiä huomioida kaikkien yhteiskunnan jäsenten koulutustarvepreferenssejä.

Strategia heijastaa aina joitain lohkottua tai konstituoitua osaa maailmasta. Se heijastaa joitain näkemyksiä ja joitain kompromisseja. Osa koulutustarpeista jää yksittäisen strategiatyön ulkopuolelle. Erillisiä strategioita laaditaan yleissivistäville, tutkintotavoitteisille, eri alojen ja maantieteellisten alueiden koulutuksille. Juuri rajauksensa vuoksi strategiatyö voi viedä sitä poliittisesti ja hallinnollisesti eteenpäin. Paikallisesti saattaa esiintyä tarvetta erillisiä strategioita ja koulutuksen järjestäjainstituutioita yhdistävälle koulutukselle.

Käytännössä koulutusta suunnitellaan lohkomalla koulutustarpeita aloittain ja tasoittain, ja laatimalla erillisiä strategioita kullekin alueelle. Koulutusta suunnitellaan (i) yleisemmällä tasolla valtakunnallisesti: esimerkiksi opetushallituksessa, esimerkkinä koulutuspaikkojen ja tutkintojen aloittainen ja oppilaitoskohtainen tilastointi, ja opetusministeriössä, esimerkkinä II asteen kulttuurikoulutuksen järjestämisen asettaminen luvanvaraiseksi, ja (ii) täsmällisemmin kapea-alaisemmissa lohkoissa, esimerkiksi koulutustason, koulutusalojen, koulutuksen ammattiin tähtäävyyden, koulutettavien iän, tai koulutusta järjestävän alueen tai organisaation mukaan jaoteltuina. Koulutuksen moninaisista tavoitteista johtuen koulutussuunnittelun lohkot eivät aina ole toisensa poissulkevia, vaikka poissulkevan jaon olemassaolo ehkä yksinkertaistaisi koulutussuunnittelua. Koulutussuunnittelu jaetaan usein eri tavoin, esimerkiksi:

- ◇ Ammattialoittain: esimerkiksi taiteisiin, kulttuuriin ja humanistisiin opintoihin; talouteen; tekniikkaan ja sosiaalialaan. Nämä lohkot jaetaan edelleen erikoistuneemmille aloille, esimerkiksi taide jaetaan eri taiteenaloihin, kuten musiikkiin, näyttämötaiteeseen ja kuvataiteeseen.

- ◇ Ammattiin johtavaan opiskeluun ja vapaaseen sivistystyöhön. Ammattiin johtava opiskelu jaetaan eri tasoille: ammattikoulut, ammattikorkeakoulut, ylemmät

korkeakoulututkinnot, jatko-opinnot, ja vapaa sivistystyö jaetaan lasten ja nuorten harrastemuotoiseen opetukseen ja aikuisten täydentävään tai yleissivistävään opetukseen.

◇ Tutkintotavoitteiseen koulutukseen nuorelle väestölle, ja ammattitaitoa täydentäviin opintoihin tai tutkintoihin jo työelämässä olevalle väestölle. Nuorten tutkintotavoitteiset opinnot kuuluvat usein koulutusinstituutioiden kiinteään ja opiskelijoille maksuttomaan tarjontaan, kun työelämässä olevan väestön koulutus saattaa useammin olla projektipohjaista, ja osin maksullista joko kouluttautujalle tai työnantajalle.

Koulutuksen tarjontaa suuntaavat kokemukset järjestetyistä koulutuksista, arviot yhteiskunnan tai sen toimijoiden preferensseistä, koulutukseen käytettävissä olevat resurssit, koulutuksiin hakijoiden määrät aiempina vuosina ja ennusteet tulevista työelämän tarpeista. Resursseja kohdennettaessa on tehtävä strategista valintaa siitä, mihin tarpeisiin pyritään vastaamaan, ja mitä taitoja tai hyötyjä koulutuksen avulla tavoitellaan. Näitä valintoja tekevät omista näkökulmistaan sekä koulutuksiin hakevat yksilöt että koulutusta järjestävät ja rahoittavat yhteiskunnan instituutiot. Strategisen suunnittelun ja strategioiden avulla valmistellaan laajoihin päämääriin liittyvää päätöksentekoa analysoimalla nykytilaa, toiminnan rajoja, mahdollisuuksia toiminnan muuttamiseen ja vertaamalla vaihtoehtoja (Ks. Kasvatustieteen käsitteistö 1992, 177). Yhteiskunnan kannalta on keskeistä, miten koulutuksen järjestäminen ja koulutukseen valinnat allokoivat yhteiskunnan resursseja, kuten rahoituksen käyttöä koulutukseen kokonaisuudessaan, rahoituksen jakoa eri koulutusalojen ja -tasojen kesken, sekä yhteiskunnan ja talouden toiminnan kannalta mielekkään määrän ihmisiä allokoitumista eri aloille ja koulutustasoille. Aloittaiset koulutukset pyrkivät vastaamaan alalla työmarkkinoilla, koulutusta jo järjestävissä organisaatioissa, ja koulutukseen hakeutuvien keskuudessa muodostuviin tarpeisiin. Yleisemmällä tasolla ne pyrkivät vastaamaan yhtenä vaihtoehtona tai segmenttinä yleisiin yhteiskunnan tarpeisiin. Esimerkiksi tietyn taiteenalan koulutuksen olemassaolo riippuu osin kulttuurisesta traditiosta ja tottumuksesta, ilman muodostunutta traditiota tiettyä taiteenalan koulutusta saatettaisiin yhteiskunnan tarpeiden näkökulmasta osin kompensoida joidenkin samantasoisten muiden segmenttien koulutuksella ja toiminnalla.

◇ Uusien koulutusten perustamisen käynnistysvaiheessa on hankittava alusta lähtien koulutusta tarjoava instituutio henkilöstöineen, tiloineen, koulutuksen sisältöineen ja opiskelijoineen. Opetusministeriön päätöksellä kulttuurialan ammatillisten koulutusten perustaminen vaatii erillisluvan (TAISTO II –seurantatyöryhmän muistio 2003, 14).

- ◇ Jos voimavaroja on jo käytetty jonkin koulutuksen suunnitteluun, saatetaan tottumuksen vuoksi kokea tarpeelliseksi toteuttaa sitä. Näin voidaan päästä pidemmälle sellaisessa, mitä jo jonkin verran osataan.
- ◇ Totumuksen vuoksi saatetaan päätyä puolustamaan oppimiskäytäntöä tai instituutiota, joka tarvitsisi muutosta. Jo tekeillä oleva saatetaan kokea tarpeelliseksi. Toiminnan jatkamiseksi saatetaan keksiä argumentteja, jotka puolustavat juuri toteutettavan koulutuksen tarpeellisuutta. Osa argumenteista saattaa syntyä halusta säilyttää olemassa oleva tilanne. Esimerkin tästä muodostaa mielestäni koulutuksen tarpeellisuuden perusteleminen tarpeella varastoida ihmisiä.

3. AINEISTO

3.1. Tutkimuksen kohderyhmät

Tutkimuksessa kartoitetaan kulttuuriin liittyviä koulutustarpeita Kokkolan seudulla valikoivan näytteen pohjalta. Mukaan tutkimukseen haluttiin keskeiset kulttuuriin ja koulutukseen liittyvät instituutiot, kulttuurialan järjestöjä ja vapaita taiteilijoita ja aktiiveja. Elinikäisen oppimisen tavoitteiden hengessä tutkimusjoukko haluttiin jättää avoimeksi kiinnostuneille⁴². Kulttuurista kiinnostuneita ihmisiä ja tahoja aktivoitiin osallistumaan prosessiin esimerkiksi Kokkolassa järjestettyjen seminaarien ja keskustelutilaisuuksien avulla. Kyselylomake lähetettiin seuraaville oppilaitoksille ja organisaatioille:

- ◇ Lapsille ja nuorille taidealan koulutusta järjestäville Estraditaiteen koululle, Keski-Pohjanmaan balettiopistolle, Keski-Pohjanmaan Käsiteollisuus ry:n Käsityökoululle.
- ◇ Taide- ja kulttuurialan ammattiin suuntautuvaa koulutusta Kokkolan seudulla tarjoaville Keski-Pohjanmaan Koulutuskuntayhtymälle, Keski-Pohjanmaan Ammattikorkeakoulun Taiteen ja musiikin yksikölle ja Konservatoriolle, Pohjoismaiselle taidekoululle (Nordiska Konstskolan), Chydenius-instituutin avoimelle yliopistolle ja luokanopettajien sivuainekokonaisuuksille.
- ◇ Opistotasolla Keski-Pohjanmaalla kulttuuriin liittyvää koulutusta tarjoaville Konservatoriolle ja Keski-Pohjanmaan kulttuuriopistolle.
- ◇ Ammattikorkeakoulutasolla Kokkolan seudulla ja lähialueilla kulttuuriin liittyvää koulutusta järjestäville Keski-Pohjanmaan Ammattikorkeakoulun Musiikin ja taiteen yksikölle Kälviällä ja Kokkolassa.
- ◇ Vapaata sivistystyötä harjoittaville Keski-Pohjanmaan Kesäyliopistolle, Avoimelle yliopistolle ja Kokkolan seudun opistolle, ja täydennyskoulutusta ja aikuiskoulutusta järjestävistä esimerkiksi Chydenius-instituutille ja Keski-Pohjanmaan ammattikorkeakoululle.

---

⁴² Kokkolan seudun kulttuuriin liittyvistä koulutustarpeista kiinnostuneilla oli mahdollisuus saada itselleen kyselylomake kertomalla yhteystietonsa tutkijalle. Tämä mahdollisuus esitettiin Chydenius-instituutin internetsivuilla.

Kyselylomakkeen saivat myös seuraavat kulttuuri- ja taideorganisaatiot:

- ◇ Kokkolan kaupungin kulttuuripalvelut – ja laitokset: Kaupunki, Museotoimi, Kaupunginteatteri, Kaupunginkirjasto ja Keski-Pohjanmaan kamariorkesteri.
- ◇ Joukko kulttuuriin liittyvistä järjestöistä, yksityishenkilöistä ja joistakin kulttuuriyrittäjistä Kokkolan kaupungin osoitteistoon perustuen.
- ◇ Joukko kulttuurin alan opettajia Kokkola seudun opiston osoitteistoon perustuen.

Seudun kulttuurikoulutuksen järjestäjiä ja koulutuksia esitellään laajemmin liitteessä (Liite 2).

3.2. Elinikäisen oppimisen näkökulman yhteys aineistoon

Käsitteenä elinikäinen oppiminen on vanha.⁴³ Toisina aikoina käsite nousee laajempaan käyttöön. Näin on tapahtunut esimerkiksi 1960-luvulta lähtien Unescon hengessä. Elinikäinen oppiminen on noussut esiin voimakkaana 1990-luvulta lähtien työelämän vaatimusten muutoksen korkean työttömyyden synnytettyä tarvetta uudelleen kouluttautumiselle ja vaihtoehtoisille oppimisen tavoille. Elinikäiselle oppimiselle annetaan moninaisia painotuksia. Elinikäisessä oppimisessa kannustetaan ihmisiä oppimaan eri tavoin kussakin elämäntilanteessa, ja sen tavoitteeksi asetetaan usein

---

⁴³”oppia ikä kaikki” –muodossa elinikäinen oppiminen on esiintynyt Suomessa 1600 -luvulta, tulkitsee (Kasvatussosiologia 2000, 334) ilman tarkempaa lähdettä. Sitä on edeltänyt samankaltainen lause ”Oppe nyt wanha, ja noori” Agricolan ABC-kirjassa noin 1500-luvun puolivälistä (sit. Tarkiainen 1958, 102), mutta nähtävästi enemmän yhtäläisen oppimisen kuin elinikäisen oppimisen tavoittein. Agricola kehottaa kaikkea kansaa, vanhoja ja nuoria, oppimaan kirjasen sisältämän uskonnollisen perusoppimäärän, mutta olisiko painotus muuttunut tästä seuraavalle vuosisadalle tultaessa, kun useampia suomenkielisiä tekstejä alkoi esiintyä? Elinikäinen oppiminen sisältää sivistyksellisiä koulutustarpeita. Elinikäinen oppiminen liittyy laajemminkin yksilön tavoitteisiin kehittyä ammatissaan ja elämässään, ja on ilmennyt työelämässä kouluttautumisessa esimerkiksi järjestettyjä ammatikouluja edeltävässä kisälliperinteessä. Usein elinikäisen oppimisen –käsite nimetään Unescolle, jonka hengessä se on yleistynyt Suomessa 1960 -luvulta lähtien, ja jossa aikuiskoulutus yhdistettiin sen avulla muuhun koulutuspolitiikkaan (Ikäihmisten oppiminen ja internet, 2000). Tietämään oppiminen, tekemään oppiminen yhdessä elämään ja olemaan oppiminen ovat UNESCO:n (1996) määrittelemiä elinikäisen oppimisen tavoitteita. (Elinikäinen oppiminen kansalaisopintojen taustana 16.2.2003) Yksilön elämän läpi jatkuvana muodollisen ja informaalin oppimisen ja oppimista tukevien kasvatuksellisten horisontaalisten ja vertikaalisten toimien edistäminen on ollut mukana elinikäisessä oppimisessa 1971 perustetun kansainvälisen kasvatuksen kehittämiskomission ns. Fauren-raportissa. (Ikäihmisten oppiminen ja internet, 2000) Osaamisen kehittäminen, aktiivinen kansalaisuus, itsensä kehittäminen, sosiaalinen eheys, sopeutuminen ja työllistyvyys ovat Euroopan komission tiedonannon (2001) asettamia tavoitteita elinikäiselle oppimiselle. (Ks. mm. Elinikäinen oppiminen kansalaisopintojen taustana 16.2.2003) Euroopan komissio kiinnittää elinikäisen oppimisen määrittelyn avulla enemmän suoraa huomiota työllistymiseen ja yhteiskunnalliseen kehitykseen.

yleissivistys. Elinikäinen oppiminen on nostettu tavoitteeksi, jotta väestö sopeutuisi elämässä vastaan tuleviin oppimistilanteisiin:

jokaisella työelämään tai jatko-opintoihin siirtyvällä nuorella tulee olla riittävä pohja elinikäiseen, itseohjautuvaan ja yhteisölliseen oppimiseen. (Koulutus ja tutkimus 2003–2008, 2004, 40)

Elinikäisen oppimisen välittömänä tavoitteena ei ole tutkintokoulutus ja työmarkkinoilla käytettävä ammattitaito. Ammattiin liittyvä koulutus kannattaa esim. G. Becker (1965, 87–95):n mukaan hankkia nuorena, jotta siitä hyödytään pitkän työuran aikana. Elinikäisellä kasvatuksella tarkoitetaan esimerkiksi kokonaisnäkemystä,

jonka mukaan ihmisen oppiminen ulottuu jatkuvana kasvuprosessina koko elämänaikaan ja kasvatuksen tehtävä kattaa vastaavasti kaikki elämäkaudet. (Alanen ym. (toim.) 1981, 14; Elinikäinen oppiminen 1997 mukaan).

Elinikäinen oppiminen ulotetaan usein koskemaan eri alojen koulutusta. Monimuotoisuutta ja useita tavoitteita korostaessaan elinikäinen oppiminen ei ehkä eroa paljon muusta yleissivistyksellisestä opetuksesta. Esimerkiksi filosofiassa asiaan liittyvien tietojen lisäksi samalla harjaantuvat yleisemmät puheeseen, kirjoittamiseen, jäsentämiseen, lukemiseen arvioimiseen liittyvät taidot (Kotkavirta 1999, 160–161) – samojen taitojen harjoitus on osa myös elinikäistä oppimista. Elinikäisen kasvatuksen ja oppimisen tulisi (Kasvatustieteen käsitteistö 1992, 35–36) mukaan olla korostetun kokonaisvaltaista: siinä käytettäisiin kaikkia keinoja, se koskisi kaikkia taitoja ja tieteenaloja, kaikkia ihmisiä, heidän koko elämäänsä ja heidän elämänsä täyttä kehittämistä. Elinikäisen oppimisen hengessä ihmiset toteuttaisivat omaa kasvatustaan ajatusten ja toiminnan vuorovaikutuksen avulla.

Kasvatuksen ja oppimisen ei tämän näkemyksen mukaan pitäisi rajoittua koulunkäyntiaikaan, vaan sen tulisi jatkua *läpi elämän*, käsittää *kaikki* taidot ja tiedonalat, käyttää *kaikkia* mahdollisia keinoja ja tarjota *kaikille* ihmisille mahdollisuus persoonallisuutensa *täyteen* kehittämiseen. (Kasvatustieteen käsitteistö 1992, 35–36, kursiivi TK)

Virkistäytymisen ja itsensä kehittämisen lisäksi elinikäistä oppimista käytetään lisäämään työelämässä tarvittavaa osaamista. Elinikäisen oppimisen käsite antaa löyhät puitteet moninaiselle oppimiselle: mikä tahansa oppiminen nuoriso- ja täydennyskoulutuksesta ammatilliseen koulutukseen ja ikääntyvien toimintakykyä ylläpitävään koulutukseen soveltuu elinikäisen oppimisen piiriin. Esimerkiksi Silvennoinen ym. (1998, 14) –kirjassa kuvataan koulutusjärjestelmän jaottelua yleissivistävään ja ammatilliseen koulutukseen. Edelleen elinikäistä oppimista kuvataan siinä hierarkkisesti arkipäivän askareista

ammattilliseen oppimiseen rakentuvaksi. Elinikäinen oppiminen voi saada enemmän joko ammatillisia tai yleissivistäviä painotuksia. Elinikäinen oppiminen on käsitteenä laava ja salliva: erilaiset yksilön hyvinvointia parantavat, motivoivat, kannustavat ja aktivoivat oppimisen tavat sisältyvät elinikäiseen oppimiseen. Elinikäistä oppimista ja jatkuvaa koulutusta voidaan perustella sillä, että inhimilliseen olemukseen kuuluu elämän läpi jatkuva kehittyminen ja halu oppia. Toisekseen yhteiskunnan muuttuessa ennakoimattominkin tavoin tarvitaan oppimista ja kouluttautumista. (mm. Komiteamietintö 1983; 62,6, Elinikäinen oppiminen 1997, 75 mukaan). Kasvatustieteen käsitteistö (1992, 35–36) korostaa koulutusjärjestelmän rakenteen muuttamista sallivammaksi, hyväksyvämmäksi ja omaehtoiseen oppimiseen perustuvaksi ja määrittelee elinikäisen kasvatuksen ja oppimisen konditionaalissa ”olisivat” ”pitäisi” ”tulisi” – siis eräänlaisena utopiana.

Elinikäisen oppimisen käsitteen kaltaisia laveja ja epätäsmällisiä käsitteitä rajataan usein käytännön työskentelyssä. Kulloiseenkin tilanteeseen ja näkökulmaan liittyvät hyvin moninaiset asiat voivat silloin muodostua käsitettä rajaaviksi perusteiksi. Elinikäistä oppimista voidaan rajata esimerkiksi ideologisin perustein tai pyrkien vankistamaan joitakin käyttäytymisnormeja. Näin tapahtuu, jos puhutaan elinikäisestä oppimisesta, mutta keskitytään samalla tiettyihin annetuista näkökulmista rajattuihin oppimisen tapoihin, olosuhteisiin tai tavoitteisiin. Elinikäistä oppimista käytetään hallinnollisena kannustimena ja kehittämisen, mutta myös resurssien kohdentamisen välineenä. Koulutuksen järjestämistavat vaikuttavat sen luonteeseen: elinikäisen oppimisen käsitteen käytön vaarana nähdään toisinaan ajautuminen liikatyövoiman varastointiin oppijia kehittävän opetuksen sijaan. (vrt. mm. Elinikäinen oppiminen 1998, 205). Hälyttävää on, että tällainen työvoiman varastointi on asetettu yhdeksi koulutuksen hyväksyttävänä kuvattavista tavoitteista. Onko elinikäinen koulutustarve osaamisen kehittämistä, välttämättömyys, koulutusta, vai huonon suunnittelun tulos? Tavoitteeksi voidaan asettaa, että elinikäisen oppimisen tulisi perustua ihmisten omaehtoiseen kiinnostukseen, olla kehittävää ja edistää ainakin välillisesti myös yhteiskunnan hyvinvointia. Myös opettajan tulisi olla hyvin selvillä siitä, miksi hän pitää opettamaansa asiaa tärkeänä (Kotkavirta 1999, 154–155). Tämä ehkäisisi esimerkiksi koulutusta, jonka päätarkoituksena on liikaväestön väliaikainen varastointi ilman suurempia koulutuksen sisältöön liittyviä tavoitteita.

Elinikäinen oppiminen on hallinnollisesti vaikea käsite: siihen voidaan kannustaa ja sen toimintaedellytyksiä voidaan pyrkiä rakentamaan, mutta omaehtoisuudesta lähtevää

elinikäistä oppimista on mahdotonta säännellä (vrt. mm. Wilenius 1991). Vaikka elinikäinen oppiminen sisältää ideologisia ja normatiivisia tavoitteita, se saattaa oppijälähtöisyydessään myös kannustaa. Omaehtoisen oppimisen hallinnollinen sääntely esiintyy tosin määritelmällisestikin elinikäisen oppimisen tavoitteena.

elinikäinen kasvatustieteellinen ja oppiminen (lifelong education and learning)/ tarkoittaa kokonaisnäkemyksiä, joka tähtää nykyisen koulutusjärjestelmän rakenteelliseen uudistamiseen ja kaikkien koulutusjärjestelmän ulkopuolella olevien kasvatuksellisten voimien kehittämiseen. Tällaisessa järjestelmässä ihmiset olisivat oman kasvatuksensa toteuttajia siten, että heidän ajatuksensa ja toimintansa olisivat jatkuvasti vuorovaikutuksessa keskenään. (Kasvatustieteen käsitteistö 1992, 35–36, vahvennus lähteen)

Elinikäinen oppiminen nousi esiin Kokkolassa toteutetun kyselyn vastauksissa. Yksi kyselyyn vastannut kuvasi koulutuksen tulevaisuudenhaasteita elinikäisestä oppimisesta kertovin termein: hän piti merkityksellisinä edistyksellistä humaanista ilmapiiriä, kaikkien pääsyä koulutukseen ja koulutuksen jatkumista elämänsä aikana. Kulttuurikoulutuksen tavoitteiksi hän asetti:

- ◇ ”Että kaikilla kansalaisilla on opiskeluun kuuluvat välineet.”
- ◇ ”Kansainvälinen yhteistyö.”
- ◇ ”Että koulutus rakentuu lapsesta [--] aikuiseen järjestelmällisesti.”
- ◇ ”Että koulutus ole yksilölle suhteettoman kallista.”
- ◇ ”Että luodaan ilmapiiri, jossa säilyy terve uteliaisuus ja arvostus humanin ja paremman maailman luomiseen.” (vastaaja 5).

Elinikäisen oppimisen periaatteet soveltuvat hyvin Kokkolan seudun monimuotoiseen ja monen tasoiseen kulttuurialan koulutukseen. Kulttuurialan ammatillinen koulutus on ollut Kokkolan seudulla pääosin toisen asteen ammatti- ja ammattikorkeakouluopetusta. Ammattiin tähtäävien opintojen lisäksi suuri merkitys on lapsille ja nuorille suunnatulla taideopetuksella, aikuisille suunnatulla ammatillisia taitoja täydentävällä koulutuksella, alan opintoihin valmentavilla opinnoilla ja kulttuuri- ja taideharrastuksia tukevilla opinnoilla. Eri tasojen opetusta järjestetään myös samassa organisaatiossa: esimerkiksi Keski-Pohjanmaan Konservatorio opettaa lapsia ja nuoria ja tarjoaa ammatillista koulutusta ammattikorkeakoulutasolla. Myös eri organisaatiot järjestävät koulutusta yhteistyössä.

Lapsille ja nuorille annetaan opetusta musiikin alalla konservatoriossa, muiden esittävien taiteiden aloilla Balettiopistossa, Estraditaiteen koulussa, Käsityökoulussa, Lasten ja nuorten kuvataidekoulussa ja Sanataidekoulussa⁴⁴. Kuvataiteen alalla Pohjoismainen taidekoulu valmistaa opiskelijoita taidealan ammattiin tai taidekorkeakouluihin hakua varten. Luokanopettajille ja avoimen yliopiston, kesäyliopiston ja vapaan sivistystyön opiskelijoille järjestetään yhdessä muiden yliopistojen kanssa sivuainekokonaisuuksia taideaineissa: esimerkiksi kuvataiteessa, näyttämötaiteessa ja musiikin alueilla. Vapaan sivistystyön hengessä järjestetään taide- ja kulttuuriaineiden moninaista opetusta esimerkiksi Kesäyliopistossa ja Kokkolan Seudun opistossa.

3.3. Kulttuurikoulutuksen kenttä ja aineiston edustavuus

Kulttuuriin liittyvissä koulutustarpeissa ei ole kiinteää ja selvärajaisista perusjoukkoa. Kiinnostus kulttuuriin ei jakaannu väestöön tasaisesti, vaan kulttuuri saattaa kilpailla ajan- ja rahankäytössä esimerkiksi liikunnan, terveyden, aatteellisen toiminnan ja sosiaalisen yhteydenpidon kanssa. Eri kulttuurin- ja taiteenalat kilpailevat ajan- ja rahankäytössä toistensa kanssa. Taiteenalojen rajoja voidaan ylittää hyödyntäen eri taiteenalojen osaamista, välineitä ja lähestymistapoja monitaiteellisesti tai rajoja rikkoen. Kulttuuri ei muodosta erillistä saarekettä tai sektoria yhteiskunnassa, vaan se soluttautuu hyvin erilaisille toiminnan alueille. Alaksi saattaa muodostua myös kulttuurin ja muun alan toiminnan leikkauskohta, joita ovat esimerkiksi musiikkiliikunta, taideterapia tai ympäristökulttuuri. Ihmiset usein valikoivat toimintaansa ja toimivat ensisijassa jollain näistä elämänalueista.

Kulttuurisen mielenkiinnon ja kulttuurisen pääoman epätasainen jakautuminen väestössä ja tarve saada mukaan keskeisiä kulttuurin toimijoita muodostivat perusteen aineiston keräämiseen valikoivana näytteenä. Kustannustehokkuus ja yhteistyöorganisaatioilta saadut kulttuurialan osoitteistot muodostavat toisen kriteerin, koska kulttuuri ja siihen liittyvät koulutustarpeet koskettavat syvemmin sellaista osaa väestöstä, jota ei voida tavoittaa minkään yksittäisen rekisterin avulla. Koko väestöä koskevan satunnaisotannan sijaan kulttuurikoulutuksesta kiinnostuneita pyrittiin tavoittamaan organisoidun kulttuuri- ja kulttuurikoulutuksen kautta: laitosten, koulutuksen, järjestöjen ja harrastusten kautta.

---

⁴⁴ Lapsille suunnattu Sanataidekoulu on aloittanut toimintansa kyselyn jälkeen, minkä vuoksi se ei ole mukana kyselyaineistossa.

Taiteen ja taiteilijuuden määrittelyt muuttuvat ajassa määrittelijöiden sosiaalisten suhteiden ja kamppailujen myötä. Näihin määrittelyihin vaikuttamista voidaan kutsua esimerkiksi bourdieulaisittain kulttuuriseksi pääomaksi. Kun kulttuurin ja taiteen alue käsitetään sosiaalisten voimien ja taistelujen jäsentämäksi kokonaisuudeksi, bourdieulaiseksi kentäksi (Bourdieu 1993), jotain ratkaisevaa positiota saattaa hallita jopa yksittäinen henkilö. Satunnaisotanta olisi liian herkkä pudottamaan keskeiset kentälle ominaisen pääoman haltijat pois, minkä vuoksi se ei soveltuisi hyvin tällaista kenttää koskevaksi tutkimusmenetelmäksi (Karttunen 2002, 16–17). Kulttuurisen pääoman kasaantuminen osalle väestöstä ja mielipidevaikuttajuus⁴⁵ johtavat siihen, että satunnaisotanta altistaisi tehottomuudelle ja aineiston vääristymiselle. Nämä ovat perusteita aineiston keräämiseen ”lumipallomenetelmällä” Kokkolan seudun organisaatioiden, järjestöjen ja tiedossa olevien kulttuuri-ihmisten kautta. Aktiivisten kulttuurin toimijoiden saamiseksi mukaan kyselyjoukko on jätetty avoimeksi, jotta kiinnostuneet voisivat pyytää itselleen lomakkeen. Aineistoon on saatu mukaan organisaatioiden jäseniä ja kulttuurielämässä toimivia ihmisiä, joilla ilmenee näkemystä kulttuuriin liittyvistä koulutustarpeista.

Organisaatiot vaalivat usein oman toiminnanalansa ohella laaja-alaisemmin alan koulutusta ja sivistystä. Järjestöt ajavat pikemminkin yhtä asiaa, mutta jos niiden toiminta laajenee, ne saattavat saada uusia toimintatavoitteita, ja laajeta jopa kiinteiksi instituutioiksi. Nämä piirteet näkyvät kulttuuriin liittyvien koulutustarpeiden kyselyvastauksissa.

Kiinteän perusjoukon puuttuessa tilastollista edustavuutta ei voida laskea. Kulttuurikenttää koskevassa aineistossa näillä luvuilla ei myös olisi samaa merkitystä, kuin rajoiltaan kiinteämmässä aineistoissa. Aineiston sisäistä koherenssia voidaan sen sijaan analysoida tilastollisesti. Tärkeää on selvittää, mistä aineisto kertoo, ja mihin sitä voidaan verrata. Siihen käytetään kyselyn taustamuuttujia: esimerkiksi ikää, sukupuolta, kieltä, koulutusta, tulotaso, ammattia, organisaatiota, luottamustoimien ja järjestöjäsenyyksien määrää. Vastausten taustana ja vertailukohtana esitetään tutkimus- ja tilastotietoa muualta

---

⁴⁵ Kulttuuriaineistossa on tärkeämpää saada kaapattua ”mielipidevaikuttajat” ja olennaiset ”kulttuuriosaajat”, joilla on näkemystä ja jotka uskaltavat tuoda koulutustarvearvionsa esiin. Kulttuurisen pääoman katsotaan usein kasaantuvan osalle väestöstä (Ks. mm. H. Becker 1982). Esimerkiksi Aristoteles [joka syntyi 384 eKr.] (1989) korostaa mielipidevaikuttajien asemaa retorisessa vaikuttamisessa. Eräänlaisesta retorisesta kamppailusta voi olla kyse myös kulttuurin kentällä. Kulttuurista pääomaa katsotaan usein esimerkiksi bourdieulaisittain valtakysymyksenä: näkemyksen mukaan kulttuurista pääomaa on heillä, jotka pääsevät määrittelemään kulttuuria ja taidetta (vrt. Bourdieu 1993). Toisista näkökulmista kulttuurinen pääoma muodostuu oppimisen ja kokemusten kautta kertyvänä inhimillisenä pääomana (vrt. mm. Sen 1985 a ja G. Becker 1996) tai sosiaalisena verkostoitumisena (Ks. Kasvatussosiologia 2000, 333).

Suomesta. Vertailussa käytetään vuoden 2000 tietoja, koska tuolta vuodelta on olemassa esimerkiksi sekä taiteilijajärjestöjen jäsenyyksiin pohjautuvaa valtakunnallista kyselytietoa että viiden vuoden välein vuoteen 2000 saakka tehtyjä väestölaskentaan pohjautuvia tilastoja kulttuurivoimasta. Koulutustilastoja on laajemmin käytettävissä vuosilta 2001–2004.

Tässä työssä kulttuuri käsitetään melko laajassa merkityksessä Kokkolan seudulle soveltaen: kyselyssä ei rajoituta taiteen koulutuksen hankkineisiin, taiteesta pääosan tuloistaan saaviin tai taiteilijajärjestön jäseniin, vaan esiin pyritään saamaan taiteesta ja kulttuurista kiinnostuneiden näkemyksiä toimialan koulutustarpeista Kokkolan seudulla. Kulttuuriin sisällytetään taiteen ja ammattimaisen taidetoiminnan lisäksi harrastusmuotoista ja sosiaalista osallistumista koskevaa toimintaa. Pois jätetään sellaiset sosiaaliset ja viestinnälliset käytännöt, joilla ei ole yhteyttä minkään kulttuurin ja taiteen alan tekemiseen tai niistä nauttimiseen.

3.4. Vastausten käsittely

Kyselyssä pyrittiin saamaan esiin kulttuuriin liittyvää asiantuntemusta. Lomakkeen avulla hahmotettiin Kokkolan alueen kulttuurikenttää ja kulttuuriin liittyviä koulutustarpeita. Kyselyn kohderyhmänä olivat Kokkolan seudun kulttuuri- ja taideorganisaatiot, kulttuuriin liittyvät järjestöt, yksityishenkilöt ja joitain kulttuuriin liittyviä yrityksiä.

Kysely jaettiin Kokkolan seudun kulttuuri- ja koulutusorganisaatioiden kautta valikoiden, ei satunnaisotannalla. Chydenius-instituutista lomake lähetettiin 282 kappaleena, ja instituutioita ja yrityksiä lukuun ottamatta lomaketta karhuttiin tämän jälkeen kerran. Joihinkin instituutioihin otettiin lisäksi erikseen yhteyttä.⁴⁶

---

⁴⁶ Osoitteiston päällekkäisyys johtuu kulttuurielämän rakenteesta: sama kulttuurisesti aktiivinen ihminen on voinut saada lomakkeen työn, sivutyön, taiteilijuuden, kulttuurisen harrastuksen tai järjestötoiminnan kautta. Osoitteistoon ovat ensiksi päätyneet Kokkolan kaupungin kanssa kulttuuriasioissa toimineet ihmiset ja järjestöt (152 osoitetta) ja koulutus- ja kulttuuriorganisaatiot. Toisekseen osoitteistoa laajennettiin Kokkolan seudun opiston kulttuurin liittyvällä opettajakunnalla (105 osoitetta) ja Chydenius-instituutin henkilökunnalla (yhdeksän osoitetta). Kyselyä pyrittiin täydentämään yritysvastauksin kansainvälisen vertailukelpoisuuden parantamiseksi, koska esimerkiksi Genovan tutkimus suunnattiin kulttuuriyrityksille ja alihankintatöitä yrityksiltä tilaaville kulttuuri-instituutioille. Tämän vuoksi jälkikäteen mukaan pyrittiin saamaan nopealla kyselyllä joitakin kulttuuriin liittyviä yrityksiä ja osuuskuntia (10 osoitetta). Kaupungin ja Kokkolan seudun opiston osoitteistot olivat osin päällekkäiset, koska Kokkolan seudun opiston kulttuurialan opettajat ovat usein sivutoimivia. Kyselyyn käytettävissä olevien resurssien, saatavissa olevan informaation ja osallistuneiden organisaatioiden tietosuojakäytäntöjen vuoksi päällekkäisyydet jätettiin osoitteistoon.

Mukaan pyrittiin saamaan keskeiset kulttuurin ja koulutuksen organisaatiot sekä järjestökenttää ja vapaita taiteilijoita. Kysely postitettiin kahdesti numeroimattomana osoitteiston henkilöille ja järjestöille. Se lähetettiin suomeksi ja ruotsiksi. Organisaatioille lomake lähetettiin kertaalleen, mutta pidemmällä vastausajalla. Muutamalle organisaatiolle lähetettiin lomakkeita uudelleen pyynnöstä tai keskustelun yhteydessä. Organisaatioita pyydettiin jakamaan kyselyä henkilöstölleen.

Kun joukosta poistettiin kuusi postista palautunutta lomaketta, saatiin 285 lomaketta. Vastauksia saatiin 76, jolloin arviolta reilu neljännes jaetuista lomakkeista palautui vastauksena. Kyseessä on karkea arvio, koska lomakkeita saatettiin jakaa osassa organisaatioista enemmän, kuin mitä niitä lähetettiin organisaatioille (Ks. Liite 1). Organisaatiot panostivat eri tavoin lomakkeiden jakamiseen, ja toisaalta osoitteistojen päällekkäisyyksien vuoksi osa vastanneista sai lomakkeen toistuvasti. Tarkemmin käsiteltyjen 68 vastauksen lisäksi saatiin seitsemän vastausta: viisi hyvin vaillinaista vastausta, yksi aineiston käsittelyn jälkeen palautunut vastaus ja yksi kulttuurin ulkopuolelle kuulunut vastaus. Täytetyistä vastauslomakkeista poistettiin poikkeavana ainoastaan tämä teollisuuden suuryrityksen viestintäkulttuuria käsitellyt vastaus. Tämä vastannut sai luultavammin lomakkeen kulttuuriin liittyvän harrastuksen tai sivutoimisen opetustehtävän kautta. Vastauksen ilmaantuminen kertoo kulttuurin kentän häilyvistä rajoista: kulttuurista kiinnostuneita ihmisiä voi löytyä esimerkiksi hyvin erilaisista organisaatioista ja ammattiryhmistä, ja ihmiset mieltävät kulttuurin käsitteen eri tavoin.

Kulttuuriset roolit kietoutuvat usein toisiinsa. Useissa organisaatioissa toimiminen ja kulttuuristen roolien häilyvät rajat näkyivät kyselyvastauksissa: vaikka vastanneita pyydettiin kirjoittamaan organisaatiota koskeviin kysymyksiin yhden organisaation näkökulmasta, seitsemässä vastauksessa kaksi organisaatiota kietoutuivat erottamattomasti toisiinsa. Kahden organisaation vastauksina esiintyivät esimerkiksi kulttuuri- ja koulutusorganisaatio, kulttuurialan järjestö tai kaksi koulutusta tarjoavaa organisaatiota, kaksi järjestöä sekä kirkko. Nämä vastaukset pyrittiin luokittelemaan sen organisaation mukaan, johon vastaus pääosin liittyi.

Vaikka kulttuurin toimijat ovat hyvin erilaisia, tutkimuksessa käytettiin tietojen vertailtavuuden ja pienehkön tutkimusjoukon vuoksi samaa lomaketta kaikille. Parhaiten lomake soveltui yhdessä organisaatiossa toimiville henkilöille, jotka olivat tottuneet täyttämään lomakkeita, ja joilla oli oman koulutustarpeensa lisäksi näkemystä organisaationsa ja seudun kulttuuriin liittyvistä koulutustarpeista. Kulttuurin kentän

häilyvät rajat, kyselyn jako organisaatioiden kautta ja lomakekyselyn luonne saattoivat edistää vastanneiden valikoitumista. Lomakkeen organisaatiolähtöisyys näytti muodostaneen vastaamisen esteen osalle ihmisistä. Taiteiden vapaalla kentällä tai useissa sivutoimisissa rooleissa toimivien saattoi olla vaikea valita, minkä organisaation koulutustarpeista he vastaisivat organisaatiota koskeviin kysymyksiin. Osa lomakkeen saaneista saattoi luopua vastaamisesta havaitessaan, että kaikki kysymykset eivät koskettaneet häntä, tai hän ei uskaltanut kertoa ”organisaation kantaa” tai näkemystään seudun koulutustarpeista.

Lomakkeella kysyttiin vastannutta ja hänen nimeämäänsä organisaatiota koskevia taustamuuttujia, mutta henkilön nimeä ei kysytty. Osa vastanneista arkaili palauttaa mielestään vaillinaisesti täytettyä lomaketta. Osaltaan lomakkeiden palautumattomuuteen heijastanee se, että Kokkolan seudun kulttuuritoiminnasta suuri osa tapahtuu vapaaehtoisvoimin ja sivutöinä. Muutama vastannut kertoi vaikeuksista löytää aikaa vastaamiseen. Haastattelu olisi saattanut tavoittaa esimerkiksi käsillään työskenteleviä kulttuurin toimijoita kyselylomaketta paremmin, mutta tutkimushankkeen pienuus asetti rajoitteita haastattelun toteuttamiselle. Valikoitumista tapahtuu aina tutkimusmenetelmien valinnan myötä, ja se on pyritty ottamaan huomioon analyysissa.

Lomakkeen raskaus, tarkat kysymykset ja palautteesta päätellen pelko henkilöllisyyden tunnistamisesta pienellä paikkakunnalla saattoivat lisätä vastaamattomuutta ja tarvetta perustella vastaamattomuutta vaillinaisesti vastatuissa lomakkeissa. Vastaamattomuuttaan lomakkeella perustelevista yksi halusi kulttuurin sijasta sairaanhoitoa ja yksi piti kulttuuria tärkeänä, mutta halusi jättää asioiden hoitamisen nuoremmille. Yksi vastaamattomuuttaan perustelevista toimi tietoa jakavassa organisaatiossa, jossa haluttiin tietoa kaikilta aloilta, eikä hän sen vuoksi tahtonut täyttää lomaketta. Yksi ei halunnut vastata, koska hän oli saanut lomakkeen toimintansa lopettaneen organisaation nimissä, ja yksi heistä kertoi toimivansa kuudessa kulttuuriorganisaatiossa, joista mikään ei ollut hänelle niin keskeinen, että hän olisi halunnut nimetä sen vastauksessaan.

Aineisto sisältää määrällisiä ja laadullisia kysymyksiä. Laadullisia vastauksia käsiteltiin poimimalla teksteistä esiin ryhmittelyjä ja vastausesimerkkejä. Analyysissä hyödynnettiin Exceliä ja SPSS:ää. SPSS:n avulla (Ks. Högmänder ym. 2002) tutkittiin, erosivatko eri kysymyksiin vastaaminen tai erosivatko vastaukset vastanneiden taustamuuttujien tai ryhmittelyjen mukaan. Koska aineisto ei muodostunut otannalla suuremmasta perusjoukosta, testituloksia ei voida yleistää aineiston ulkopuolelle. Tämän aineiston

sisällä tilastollinen testaus kertoo, miten aineisto muodostui, voitaisiinko vastauksia käsitellä yhtenä ryhmänä, ja minkälaiset tekijät vaikuttivat tai eivät vaikuttaneet vastanneiden kertomiin koulutustarpeisiin. Tilastollisten testien avulla selvitettiin, poikkesivatko jotkin aineistosta löydettävät ryhmät – esimerkiksi hallintoon kuuluvat, taiteellisesti suuntautuneet tai opetusalan vastanneet – toisistaan taustamuuttujiensa tai kertomiensa koulutustarpeiden suhteen.

Parametrittomia testejä käytettiin, jotta normaalijakaumaa ei jouduttu olettamaan pienessä ja joidenkin muuttujien suhteen vinossa aineistossa.⁴⁷ Parametrittomat testit eivät edellytä jakaumien normalisuutta tai varianssien samansuuruisuutta. Luokiteltujen muuttujien yhteyttä testattiin χ^2 -testin avulla. Luokiteltuja muuttujia olivat kyselyaineistossa esimerkiksi vastanneiden taustamuuttujat, organisatoriset koulutustarpeet ja yksittäisiä taiteenaloja yksittäisissä kysymyksissä koskevat koulutustarpeet. Kruskal–Wallisin parametrin testi perustuu χ^2 - jakaumaan. Kruskal–Wallisin testin avulla tarkasteltiin, kuinka jatkuva muuttuja käyttäytyy luokittelevan muuttujan suhteen. Esimerkiksi koulutustarpeista muodostettuja jatkuvia summamuuttujia testattiin sen mukaan, kuuluuko vastannut taide- ja kulttuurihallintoon vai ei, taiteellisiin henkilöihin vai ei, tai opetushenkilöstöön vai ei. Vastaavasti testattiin, löytyykö eroja laadullisissa tai määrällisissä koulutustarpeissa sen mukaan, onko taiteenala vakiintunut institutionaalisesti tai kuuluuko se tallennepohjaisiin vai esittäviin taiteisiin.

Yleiseen tapaan työssä katsotaan, että 5 %:n riskirajalla ($p < 0,05$) testattavat jakaumat poikkesivat toisistaan tilastollisesti merkitsevästi, ja 1 % riskirajalla erittäin merkitsevästi. Silloin suuri osa toisen jakauman havainnoista sijoittui toisen jakauman reuna-alueille.

3.5. Vastanneiden ryhmittelyjä

Osa sosiaalisesta ja kulttuurisesta pääomasta muodostuu ihmisten yhteyksien ja toimintatapojen vuorovaikutuksessa. Kartoitettaessa kulttuurillista kenttää ja osallistumista kulttuuriin keskeistä oli vastanneiden mahdollisuus tuoda esiin toimintaansa useissa kulttuurisissa rooleissa. Toisensa poissulkevat luokittelut eivät aina ole osuvia tai edes mahdollisia, koska samat ihmiset toimivat usein aktiivisesti useissa kulttuurialan rooleissa.

---

⁴⁷ Työssä käytettiin yksinkertaisuuden vuoksi pelkästään parametrittomia testejä, vaikka osaa muuttujista olisi voitu testata myös normaalijakaumaan pohjautuvien testien: esimerkiksi taiteenaloittaisista koulutustarpeista yhdistetyt muuttujat olivat lähempänä normaalijakaumaa ja osa niistä olisi saattanut

Keskimäärin vastanneet toimivat kulttuurisessa elämässä kolmessa erilaisessa roolissa ja enimmillään kuudessa erilaisessa roolissa. Taide- ja kulttuurialan instituutioista palkkaa saavat hoitivat melko usein luottamustoimia. Vastanneet myös usein harrastivat kulttuuria. Muista kuin kulttuuri- ja koulutusinstituutioissa työskentelevistä vastanneista melko moni oli yrittäjänä tai eläkeläisenä. Kokkolan hieman valtakunnallisen tason ylittävstä työttömyysasteesta (keskimäärin 13,7 % kyselyvuonna 2002 ja 12,5 % vuonna 2004, www.kokkola.fi) huolimatta kyselyvastauksissa ei juuri tullut esiin työttömyyttä, vaikka esimerkiksi järjestötoimintaa on etenkin 1990-luvun korkean työttömyyden jakson seurauksena kaavailtu palkkatyön kanssa vaihtoehtoiseksi kanavaksi elämänlaadun kehittämisessä. (Taulukko 1)

Taulukko 1 Vastanneiden roolit yhteiskunnassa

Palkka-työssä	Kulttuurin säännöllisenä harrastajana	Luottamus-toimessa	Eläkkeellä	Vapaina taiteilijana	Yrittäjänä	Opiskele-massa	Työttö-mänä	Jossakin näistä rooleista
52 (79 %)	47 (71 %)	26 (39 %)	12 (18 %)	11 (17 %)	9 (14 %)	8 (12 %)	1 (2 %)	66 (100 %) 48

Neljä viidesosaa vastanneista työskenteli palkkatyössä, ja lähes puolet vastanneista harrasti kulttuuria säännöllisesti. Luottamustoimia hoiti neljäsosa vastanneista. Vapaina taiteilijoina ilmoitti toimivansa 11 henkilöä: kahta lukuun ottamatta ”vapaat taiteilijat” kuitenkin nimesivät organisaatiokseen jonkin kulttuuri- tai koulutusorganisaation. He näyttivät toimivan taiteilijoina myös pää- tai sivutoimisen työn ohella. Heistä kolmella taiteenalana oli musiikki, kahdella kuvataide, ja yksittäisillä vastanneilla taidekasvatus, käsityö tai teatteri. Kyselyyn vastanneet yhdeksän yrittäjää olivat pääosin muiden alojen kuin kulttuurin yrittäjiä, he harrastivat tai harjoittivat kulttuuria yritystoimintansa lisäksi. Vastanneisiin sisältyi yksi kulttuurialan pienyrittäjä ja vastauksista kolme tuli kulttuuriin tai viestintään liittyvistä yrityksistä tai osuuskunnista.

Suurin osa työssä käyvistä vastanneista kertoi lomakkeessa työpaikkansa kulttuuriin liittyvistä koulutustarpeista. Myös luottamustoimet ja harrastukset näyttivät antaneen

---

toteuttaa myös varianssien yhtäsuuruusehdon. Vastanneiden tulot, jäsenyydet järjestöissä ja aktiivisuus järjestöissä jakautuivat melko normaalisesti.

⁴⁸ Kysymykseen vastasi 66 henkilöä 68:sta. Vaihtoehto ”muulla tavoin työvoiman ulkopuolella” ei kerännyt vastauksia. Sama vastannut on voinut valita useita vaihtoehtoja.

kimmokkeita vastaamiseen. Vastanneiden rooleja elämässään esitellään seuraavassa (Taulukko 2).

Taulukko 2 Vastanneen rooli organisaatiossa, jota koskevista koulutustarpeista hän kertoi

Kävi työssä	Hoiti luottamustointia	Harrasti	Opiskeli pää- tai sivutoimisesti	Vastaukset yhteensä
45 (68 %)	19 (29 %)	15 (23 %)	2 (5 %)	81 (123 %) ⁴⁹

Vastanneet toimivat organisaatiossaan useimmiten yhden luonteisessa tehtävässä. Kuitenkin 26 vastannutta toimi useammassa tehtävässä. 17 vastannutta nimesi tehtävänalukseen ainoastaan hallinnon (heihin sisältyi vastanneita taide- ja kulttuurihallinnon ulkopuolelta), mutta luova työ yhdistyi usein muiden alojen töihin, esimerkiksi opetukseen: ainoastaan 10 vastannutta nimesi luovan työn ainoaksi tehtävänalukseen organisaatiossaan. (Taulukko 3)

Taulukko 3 Vastanneiden tehtävien luonne organisaatiossaan

Luova työ	Hallinto	Koulutuksen tarjoaminen	Jakelu tai markkinointi	Tutkimus tai kehitys	Asiakkaana (mm. opiskelijana)	Kysymykseen vastanneet henkilöt
32 (50 %)	31 (48 %)	20 (31 %)	15 (23 %)	14 (22 %)	1 (2 %)	64 ⁵⁰

Vastanneet toimivat keskimäärin kahdessa ja mediaaniltaan yhdessä organisaatiotyypissä, jotka ryhmitellään seuraavassa ristiintaulukossa laitoksiin ja järjestöihin, ja kulttuuriin sisältyviin ja siihen nähden ulkopuolisiin toimijoihin. Useimmiten vastanneet kertoivat yhteyksistä kulttuuri-intressejä omaaviin muihin laitoksiin, toiseksi useimmin kulttuurijärjestöihin ja kolmanneksi taidelaitoksiin. Runsaat maininnat järjestöistä myös muiden kuin järjestöjen edustajien vastauksissa antoivat viitteitä järjestökentän merkittävyydestä Kokkolan seudun kulttuurielämässä. (Taulukko 4)

⁴⁹ Sama vastannut on voinut valita useita vaihtoehtoja.

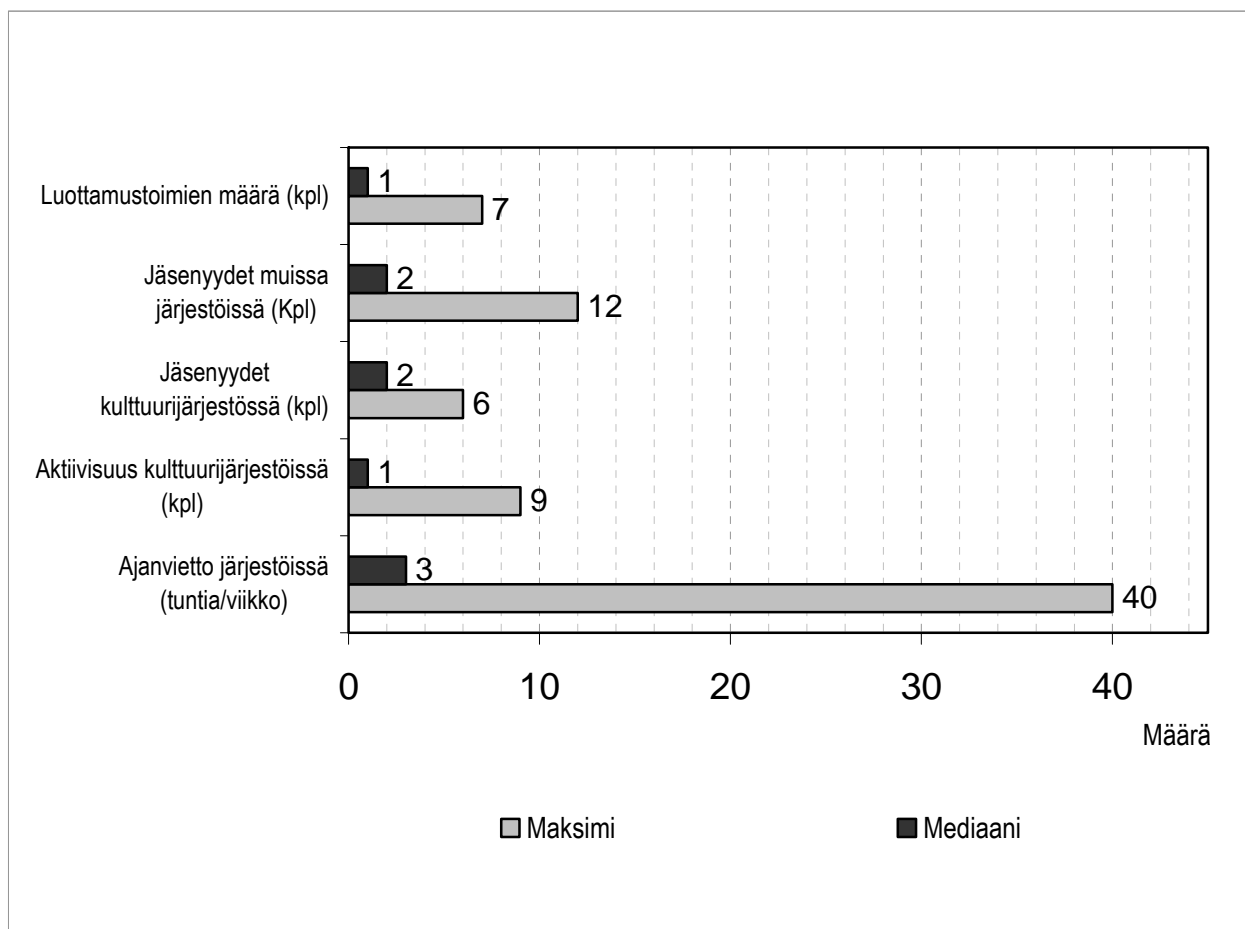
⁵⁰ Yhteensä 113 valintaa: vastanneet valitsivat keskimäärin kaksi vaihtoehtoa.

Taulukko 4 Vastanneet kulttuurin kentällä institutionalisoitumisen ja taiteellisuuden mukaan

	Institutioissa	Vapaalla kentällä
- Taide	Taidelaitos (mm. klassinen orkesteri) 17 (16 %)	Kulttuurijärjestö 25 (23 %)
	Kulttuurilaitos (mm. kirjasto) 6 (6 %)	
- Kulttuuri	Kulttuuri-intressejä omaava muu laitos (mm. oppilaitos) 31 (29 %)	Muun alan järjestö, joka hyödyntää kulttuuria omiin päämääriinsä (esimerkiksi terveysalan järjestö virkistytymiseen) 9 (8 %)
- Muu	Laitos jolla ei ole kulttuuri-intressejä 2 (2 %)	Järjestö vailla kulttuuri-intressejä 3 (2 %)

Vastanneet olivat kulttuuri- ja koulutusalan toimijoita sekä institutionaaliselta sektorilta että järjestöistä ja harrastusten parista. Kulttuuria säännöllisesti harrastavista osa toimi useissa järjestöissä. Lähes puolet (33 vastaajaa) kertoi käyttävänsä aikaa järjestöissä viikoittain: mediaaniltaan vastanneet toimivat järjestöissä kolme ja enimmillään jopa 40 viikkotuntia. Aineistosta löytyi useita ihmisiä, jotka viettivät järjestöissä 10 tuntia viikoittain. (Kuvio 2) Ajankäytön kasautuminen kertoo osaltaan kulttuuritoiminnan ja kulttuurisen pääoman kasaantumisesta osalle väestöstä.

Kuvio 2 Vastanneiden aktiivisuus luottamustoimissa ja järjestöissä

Kulttuuri- ja koulutushallintoon kuului hieman yli viidennes vastanneista. Taide- ja kulttuurihallintoon kuulumisessa oli lievää eroa sukupuolen suhteen.⁵¹ Sen sijaan luottamustoimiin osallistumisessa ei ollut tilastollista eroa sen mukaan, toimiko henkilö taide- ja kulttuurihallinnossa vai ei: molemmista ryhmistä noin kaksi viidesosaa toimi luottamustehtävissä⁵². Myös taide- ja kulttuuriharrastuksissa ei ollut eroa hallintoon

⁵¹Tässä aineistossa naisista neljä (13 %) ja miehistä 10 (47 %) työskenteli taide- ja kulttuurialan hallinnossa. Ero oli juuri tilastollisestikin merkitsevä, $\chi^2 = 4,03$, $df = 1$, $p = 0,045$. Aineiston pienuus on kuitenkin muistettava tulkittaessa hallinnon sukupuolijakaumia. Vaikka kulttuurin alalla naiset ovat toimineet Suomessa melko usein päättävissäkin tehtävissä, miehiä on kulttuurialalla valikoitunut johtotehtäviin suhteessa enemmän kuin muihin tehtäviin: esimerkiksi suomalaisista kulttuurijohtajista 57 % oli naisia, kun koko kulttuurihallinnon, kirjastojen, arkistojen ja museoiden työntekijöistä 76 % koostui naisista vuonna 2000. (Työllinen työvoima kulttuuriammateissa maakunnittain 2000, Tilastokeskus).

⁵² $\chi^2 = 0,10$, $df = 1$, $p = 0,75$.

kuulumisen mukaan⁵³, vaan molemmissa ryhmissä noin 70 % vastanneista harrasti taidetta tai kulttuuria.

Vastanneet olivat huomattavasti keskimääräistä väestöä enemmän tekemisissä taiteen kanssa ja poikkesivat siinä alueen koko väestöstä. Taiteellisessa työssä tai vakavasti ottamassaan taiteellisessa harrastuksessa toimi heistä 43 %. Huomattava osa vastanneista (83 %) toimi taiteellisissa tai niitä tukevilla tehtävissä. Taideorganisaatioissa työskentelevien taiteilijoiden lisäksi aineistoon sisältyi 11 vapaata taiteilijaa. Sukupuolierot eivät olleet tässä aineistossa tilastollisesti merkitseviä taiteellisissa, taidetta tukevilla ja muissa tehtävissä toimimisen jaottelijoita. Luottamustoimiin osallistumisesta ei löytynyt tilastollisesti merkitseviä eroja ryhmissä taiteelliset, taidetta tukevat ja muut.

Opetukseen liittyvissä tehtävissä toimi kolmannes vastanneista: useat heistä opettivat taide- ja kulttuuriaineita, mutta myös koulutuksen suunnittelijoita sisältyi vastanneisiin. Sukupuolten osuus ei eronnut tilastollisesti merkitsevästi opetukseen liittyvissä tehtävissä. Opetusalalla ja muualla olevat eivät eronneet tilastollisesti merkitsevästi luottamustoimiin osallistumisessa, tai taiteen ja kulttuurin harrastamisessa. Opetukseen liittyvissä tehtävissä toimivilla oli tilastollisesti merkitsevästi muita korkeampi koulutustaso tässä aineistossa⁵⁴. Heistä hieman yli puolella oli vähintään maisteritasoinen koulutus, kun muista lähes puolen koulutus ylsi enintään ammattikoulutasolle. (Taulukko 5)

Taulukko 5 Vastanneiden luokittelu hallintoon, taiteeseen ja opetukseen

	Kulttuuri- ja koulutushallinnossa	Taiteellisessa työssä tai harrastuksessa	Opetukseen liittyvissä tehtävissä
Vastannut oli tässä tehtävässä	15 (22 %)	27 (40 %)	24 (35 %)
Vastannut oli tätä toimintaa tukevilla tehtävissä		29 (43 %)	
Vastannut ei ollut tässä tehtävässä	51 (75 %)	12 (18 %)	41 (60 %)
Tieto puuttui	2 (3 %)	0	3 (4 %)
Yhteensä	68 (100 %)	68 (100 %)	68 (100 %)

⁵³ $\chi^2 = 0,00$, $df=1$, $p=0,98$.

⁵⁴ $\chi^2 = 0,9188$, $df=2$, $p=0,01$.

Kyselyyn vastanneiden koulutustaso oli suomalaisittain ja etenkin Keski-Pohjanmaan väestöön verrattuna korkea myös vanhemmissa ikäluokissa.⁵⁵ Vastanneista 14 % oli suorittanut ammattikoulun, kolmannes ammattikorkeakoulun tai alemman korkeakoulututkinnon ja 28 % ylemmän korkeakoulututkinnon. (Taulukko 6) Taide- ja kulttuurihallinnossa toimivat (15 vastannutta)⁵⁶ olivat muita korkeammin koulutettuja tilastollisesti erittäin merkitsevästi. Taide- ja kulttuurihallinnossa toimivista 12 vastannutta 15:sta oli hankkinut vähintään maisterin tutkinnon, kun hallinnon ulkopuolella 44 %:lla oli koulutuksena enintään toisen asteen koulutus ja 38 %:lla ammattikorkeakoulu tai alemmpi korkeakoulututkinto.

Taidetta tukevilla aloilla toimineiden vastanneiden koulutustaso ylitti taiteellisilla ja muilla aloilla toimivien vastanneiden koulutustason⁵⁷. Taidetta tukevissa tehtävissä toimivista vastanneista noin puolilla oli vähintään ylempi korkeakoulututkinto. Muista koulutustasoa koskevista ryhmistä ei löytynyt taiteellisuuden suhteen tilastollisesti merkitsevää eroa. Taiteellisiksi luokitelluista vastanneista kaksi viidesosaa oli hankkinut enintään ammattikoulutasoisen koulutuksen ja kaksi viidesosaa ammattikorkeakoulu- tai alemman korkeakoulututkinnon.

---

⁵⁵ Keski-Pohjanmaan kulttuurialan koulutus painottuu yleissivistävän, ammattikoulun, ja ammattikorkeakoulun tasoille. Kulttuuriin keskittyvää yliopiston tutkintotavoitteista opetusta ei järjestetä Keski-Pohjanmaalla. Aiemmin ammattikoulu- ja 2000 -luvun alussa myös ammattikorkeakoulutasolle painottuneen Keski-Pohjanmaan koulutuksen vaikutuksesta Keski-Pohjanmaan väestön koulutustaso on jäänyt korkeakouluasteella hieman koko maan tilannetta alhaisemmaksi. Kokkolassa jonkin tutkinnon suorittaneita oli 58 % ja Keski-Pohjanmaalla alle 55 % 15 vuotta täyttäneestä väestöstä. Kokkolassa alemman asteen tutkintoja (ammattikoulututkintoja) oli suorittanut 37 %, korkea-asteen (lähinnä ammattikorkeakoulujen) tutkintoja oli suorittanut 21 % ja tutkijakoulutuksen (yliopistojen jatkotutkintoja) oli suorittanut 0,2 %. Yleisimmin tutkinnot olivat Keski-Pohjanmaalla ammattikoulu- ja ammattikorkeakoulu- tai alemman korkeakoulututkinnon tasoa. Ylemmän korkeakoulututkinnon tai tutkijakoulutuksen oli Keski-Pohjanmaalla hankkinut yhteensä vain noin 3 % 15 vuotta täyttäneestä työvoimasta. (Väestö koulutusasteen mukaan kunnittain ja maakunnittain 2001) Koko 15 vuotta täyttäneen väestön huomioiminen koulutustilastoissa vinouttaa koulutustasoa tutkintoa suorittamattomien ja vähemmän koulutusta vaativien tutkintojen suuntaan, koska nuoremmat ikäluokat eivät ole ehtineet osallistua peruskoulun jälkeisiin pidempiin koulutuksiin. Esimerkiksi 15–24 -vuotiaita oli vuoden 2002 lopussa noin 13 % suomalaisesta väestöstä. (Väestö 1-vuotisikäryhmittäin siviilisäädyn mukaan 31.12.2002. Tilastokeskus)

⁵⁶ Taide- ja kulttuurihallinnon vastanneiden koulutus erosi tilastollisesti erittäin merkitsevästi muiden vastanneiden koulutuksesta ($\chi^2 = 23,3$, $df=2$, $p=0,000$). Taide- ja koulutushallintoon laskettiin tässä mukaan ainoastaan taide-, kulttuuri-, ja koulutusorganisaatioissa näihin liittyvää hallintoa sisältävissä tehtävissä työskentelevät. Esimerkiksi muun alan yritysjohtajat tai hallinnosta pelkkää tutkimuksen hallintoa hoitavat henkilöt jätettiin pois tästä ryhmästä, koska heidän tekemänsä hallinnolliset päätökset eivät vaikuttaneet taide- ja kulttuurikoulutukseen.

⁵⁷ $\chi^2 = 6,68$, $df=2$, $p=0,035$

Taulukko 6 Vastanneiden koulutustaso

Peruskoulu/ kansakoulu/ keskikoulu	Lukio	Ammatti- koulu	Ammattikorkeakoulu tai alempi korkeakoulututkinto	Ylempi korkeakoulu- tutkinto	Jatkotutkinto	Vastaukset yhteensä ⁵⁸
8 (13 %)	5 (8 %)	9 (14 %)	21 (33 %)	18 (28 %)	3 (5 %)	64 (100 %)

Vastanneet olivat keskimäärin 47 -vuotiaita kyselyn aikaan (68 tarkemmin käsiteltävää vastausta), eli 7 vuotta suomalaisten keski-ikää vanhempia. Ikärakennetta selittää se, että organisaatioiden kautta kyselyyn vastasi melko paljon päättävissä asemassa olevia ihmisiä. Käsiteltäviin vastauksiin sisältyi 34 naista ja 31 miestä, mutta kolme vastannutta ei kertonut sukupuoltaan.

Kyselyyn vastanneet olivat melko hyvin toimeentulevia: heistä suurimman ryhmän muodostivat 15 000–25 000 euroa ansaitsevat, kun suomalaiset ansaitsivat vuonna 2001 keskimäärin hieman alle 14 000 euroa (Yksityisten henkilöiden tulot, varat ja verot, 1970–2001. Tilastokeskus). (Taulukko 7)

Taulukko 7 Vastanneiden henkilökohtaiset tulot vuonna 2002

Tuloluokat	Alle 10 000	10 000 – alle 15 000	15 000 – alle 25 000	25 000 – alle 35 000	Yli 35 000	Vastanneet yhteensä
Vastanneiden määrä	3 (5 %)	10 (17 %)	32 (54 %)	9 (15 %)	5 (8 %)	59 (100 %) ⁵⁹

Ruotsinkielisten vastanneiden osuus (17 % ruotsinkielisiä) oli lähellä kokkolalaisväestön kielijakaumaa 18,1 % (vrt. www.kokkola.fi). Ruotsinkieliset vastanneet hajaantuivat hyvin tasaisesti kaikenlaisiin ryhmiin, eikä kielen mukaan löytynyt tilastollisesti merkitseviä eroja taide- ja kulttuurihallintoon kuulumisesta, taiteellisuudesta tai opettajuudesta. Vastanneista 55:n kotikuntana oli Kokkola. Lisäksi Kannuksesta ja Kälviältä saapui kummastakin yksi vastaus, ja viiden kotikuntansa kertoneen vastanneen kotikunta sijaitsi Keski-Pohjanmaan ulkopuolella.

⁵⁸ Kysymykseen vastasi 64 vastannutta 68:sta.

⁵⁹ 59 vastannutta 68:sta kertoi tuloluokkansa kyselyssä (euroina).

4. KULTTUURIN RAJAUKSIA, KOULUTUS- JA TYÖNÄKYMÄ

4.1. Kulttuurin rajauksia suomalaisessa koulutus- ja työelämässä

4.1.1. Taiteen ja kulttuurin määrittelyitä

Kussakin taidemaailmassa määritellään taidetta sille ominaisin tavoin. Hallinnon ja tilastoinnin tarpeista lähtien taiteilijoiden joukkoa pyritään rajaamaan suljetuksi ja mitattavaksi, jolloin taiteilijoita usein määritellään esimerkiksi alan päätoimisten tulojen (Tilastokeskus), työsuhteen (usein taideorganisaatiot), taiteenaloittaisten taiteilijajärjestöjen jäsenyyksien tai taiteellisten apurahojen perusteella (taiteen keskustoimikunta). Toisaalta hierarkkisissa järjestelmissä taiteilijoilla tarkoitetaan usein esimerkiksi jonkin laadullisen arvioinnin läpikäyneitä, esimerkiksi taideapurahojen saajia tai alansa järjestöön päästäkseen riittävän monta kirjaa julkaisseita hakijoita. Määrittelyt liittyvät usein esimerkiksi taiteen rahoitukseen, organisaatioiden rakenteisiin ja tilastointikäytäntöihin. Taidetta arvioidaan Suomessa taiteilijoiden omaan vertaisarviointiin ja institutionaaliin käytäntöihin tukeutuen. Taiteilijat ja taidetta vaalivat organisaatiot pyrkivät kehittämään omaa ammattitaitoaan, mikä puolestaan hyödyttää kulttuuriyleisöjä ja esimerkiksi kulttuuria hyödyntävää teollisuutta. Kulttuuria ja taidetta pidetään usein itseisarvoisena, taidetta halutaan tehdä taiteen vuoksi ja kulttuuria halutaan harrastaa kulttuurin vuoksi, mutta myös itseisarvoisin päämäärin toteutettu kulttuuri välittyy usein yleisöille. Taiteeseen liitetään usein äärimmäinen pyrkimys erinomaisuuteen ja korkeaan taiteelliseen laatuun, mitä tavalla tai toisella usein pidetään myös taiteen kriteerinä (Minkkinen 1999). Toisaalta korostetaan laatutukien myöntäjien valintaa korporatiivisella tavalla ja kysymystä siitä, mitkä hakemukset saavat lautakunnissa riittävää kannatusta (Vaijärvi 1997). Täysin toisenlaisen päätöksentekotavan verrattuna korporatiivisuuteen muodostavat enemmistöpäätöksentekoon perustuvat äänestyspäätökset. Äänestämisen kaltainen mekanismi toteutuu myös silloin, kun taiteen tai kulttuurin arvostukset pohjautuvat suosittuuteen, esimerkiksi yleisön määrään tai rajatun maksavaan kysyntään.

Taiteellisen laadun tavoitteiden vuoksi taidetta pidetään usein itseisarvoisena: päämääränä sinänsä tai itsერიitteinä ja ulkopuolelta tulevan arvioinnin ulottumattomissa olevalta.

Erinomaisuuden määrittäminen ja mittaaminen on kuitenkin vaikeaa: sen vuoksi taiteilijoina on tutkittu Suomessa esimerkiksi taiteen alan koulutuksen hankkineita, taiteilijajärjestöjen jäseniä ja taideapurahojen saajia⁶⁰. Näihin pääsy edellyttää usein jonkinlaista luovuutta ja taiteellista lahjakkuutta, mutta taiteen tekijäksi voi ryhtyä myös näiden instituutioiden ulkopuolella, sekä ilman muodollista koulutusta. Taiteilijuuteen liitetään erilaisia ja toisinaan vastakkaisiakin ominaisuuksia, esimerkiksi asioiden tekemistä uudella tavalla, tai taiteen traditioiden tuntemista. Etenkin romantiikan hengessä toisinaan korostetaan kuvaa luovuudesta alkuperäisenä synnynnäisenä kykynä⁶¹. Paljon keskustelua on herättänyt kysymys siitä, mikä on taidetta: ketkä ovat taiteilijoita omasta tai toisten mielestä, onko vielä tuo ja tuokin teko tai teos taidetta⁶². Taiteen, kulttuurin ja taiteilijuuden piiriin kuuluvan työn määrittelyt vaikuttavat siihen, millaiseksi taiteilijoiden lukumäärä saadaan. Esimerkiksi suomalaisissa taiteilijajärjestöissä oli vuonna 2000 noin 16 600 jäsentä, kun päällekkäisjäsenyydet on karsittu (jäsenyydet joulukuussa 2000) ja samana vuonna valtion taideapurahaa (opetusministeriöltä, taiteen keskustoimikunnalta tai valtion taidetoimikunnilta) sai tästä määrästä noin kymmenesosa eli noin 1 640 taiteilijaa (Rensujeff 2003, 19).⁶³

Taiteen ja kulttuurin rajat ovat liukuvat, niihin on erilaisia näkökulmia, ja rajaukset myös muuttuvat määrittelijän painopisteistä ja historiallis-yhteiskunnallisista lähtökohdista lähtien. Taiteeseen luokittelut eivät myös ole yksiselitteisiä: ne varioituvat ja muuttuvat kulttuurista toiseen siirryttäessä tilassa, ajassa ja määrittelijätahon mukaan. Osa taiteen ja

---

⁶⁰ Esimerkiksi taiteen keskustoimikunnan taiteilijatilastoissa tutkitaan yleensä valtion apurahan saajia, taiteilijajärjestöjen jäseniä tai taidekoulutuksesta valmistuneita.

⁶¹ Käsitys taiteilijasta alkuvoimaisena ja luovana voimana on elänyt länsimaisessa taiteessa voimakkaampana renessanssin ja romantiikan aikakausista lähtien. Esimerkiksi Kant (1974 [1790], s. 161, § 46) katsoo, että taiteellisia keinoja voidaan opettaa, mutta taiteellinen alkuperäisyys olisi synnynnäistä ja jäljittelemätöntä. Hän katsoo, että taiteellinen ”nero” luo, taide muotoutuu hänellä ja saa esimerkinä toimivan ja esikuvan omaisen luonteen, mutta nero itse ei kykene kuvaamaan eikä selittämään tieteellisesti, kuinka hänen taiteensa syntyy.

⁶² Danto (1981, vi-viii) pohtii, kuinka esimerkiksi arkisia käyttötavaroita muistuttavia esineitä voidaan tarjota ja hyväksyä taiteeksi, ja mitä silloin tapahtuu.

⁶³ Vaikka taiteilijajärjestöön kuuluminen on yksi taiteenkeskustoimikunnan tilastoinnissaan käyttämistä taiteilijaksi määrittelyn kriteereistä, taiteilija-apurahan saaminen ei sinänsä edellytä jäsenyyttä taiteilijajärjestössä. Joillakin taiteilijajärjestöillä ja kulttuurin, taiteen tai opetuksen instituutioilla on oikeus ehdottaa jäseniä apurahoja myöntäviin valtion taidetoimikuntiin, joten järjestöissä muotoutuva tapa arvottaa taidetta ja järjestöihin kuuluvien taiteilijoiden suurempi tunnettuus saattavat osaltaan vaikuttaa apurahapäätöksiin. Taiteilijajärjestöt valitsevat jäsenensä hakemusten perusteella valintakriteereinään esimerkiksi Taidemaalariliiton tapaan taidealan koulutus tai vastaava osaaminen, järjestön asiantuntijoiden arvio näytekuviensa taiteellisesta laadusta, ja toiminta taiteilijana (www.artists.fi/painters/jasenhaku.html); tai kirjailijaliiton tapaan kaunokirjallisten suomenkielisten julkaisujen taiteellinen korkeatasoisuus (www.suomenkirjailijaliitto.fi/tarkoitus_ja_toiminta.asp).

kulttuurin määrittelyistä korostaa taiteen erityisyyttä ja pyrkii rajaamaan taiteilijuutta, kun toiset määrittelyt ja määrittelijät korostavat luovuutta, sallivuutta ja innovatiivista vaikutusta muillekin toimialoille⁶⁴. Useille määrittelyille on yhteistä, että taiteella katsotaan olevan ammatillinen ydin korkeaan taiteelliseen laatuun pyrkivien ammattitaiteilijoiden tekemässä taiteessa ja taidetta tuottavissa ja vaalivissa organisaatioissa. Taiteen kenttä on kuitenkin melko avoin, ja korkeatasoista taidetta tehdään myös ilman palkkaa ja ilman alan muodollista koulutusta, mistä johtuen luokittelevatkin rajanvedot ovat usein tapauskohtaisia.

Taide- ja kulttuuriammatteihin sisältyy melko harvoin lainsäädännöllisesti koulutusvaatimuksiltaan rajattuja ammatteja. Osa kulttuuriammattiteista edellyttää spesifejä kykyjä ja harjaantumista, joka voidaan saavuttaa spesifien koulutusten avulla, kuten kouluttautumalla tietyn soittimen soittajaksi, ja osassa ammattiteista tietyn muodollisen pätevyyden puute haittaa tai estää esimerkiksi virkaan hakemista. Eri koulutustasoille kulttuurialojen opettajiksi pyrkivät saattavat kohdata tiukkoja muodollisia pätevyysvaatimuksia. Alan koulutus saattaa taitojen oppimisen lisäksi muodostaa signaalin ja meriitin apurahojen haussa, ja ilman koulutusta taideammattiteissa toimimisen rahoittaminen saattaa olla vaikeampaa. Kuitenkin suuri osa kulttuuriammattiteista edellyttää laaja-alaista kulttuurin osaamista. Useat ammatit ovat muodolliselta pätevyysvaatimukseltaan vapaampia, ja yksilöt saattavat pätevoityä samaan ammattiin erilaisten koulutusten ja työsuhteiden kautta. Festivaalin järjestäjäksi voi pätevoityä monien kulttuurialojen ja muidenkin koulutusten ja tekemisen kautta, ja yrittäjinä ammattinharjoittajat voivat usein toimia melko erilaisilta koulutustaustoilta ja useiden

---

⁶⁴ Erityisesti viimeaikaisessa kulttuuripoliittisessa ja valtion kulttuurihallintoon liittyvässä keskustelussa ja ohjelmissa nousee voimakkaasti esiin pyrkimys käyttää kulttuuria ja taidetta yhteiskunnallisena ja taloudellisenä resurssina, innovaatioiden edistäjänä ja kilpailutekijänä. Valtioneuvoston periaatepäätöksessä taide- ja taiteilijapolitiikasta (2003, 6) ohjelman ensimmäiseksi kirjattuna lähtökohtana tuodaan kulttuurin hyvinvointiin ja itseilmaisuuksiin liittyvien näkökantojen (kursiivi, TK) taustaa vasten nousevat niihin liittyvät voimakkaina esiin kulttuurin taloudelliset vaikuttavuustavoitteet (alleviivaus, TK) omine päämäärineen:

”Valtioneuvoston periaatepäätöksen mukaan taide ihmisen itseilmaisuna ja taiteilijoiden luovana työnä on myös yhteiskunnallinen ja taloudellinen resurssi sekä perustuslaissa tarkoitettuna mahdollisuutena itsensä kehittämiseen myös sivistyksellinen perusoikeus.//Kansallista innovaatiopolitiikkaa tulisi laimentaa taiteen ja kulttuurin suuntaan. Tällaisen politiikan tavoitteeksi tulee asettaa luova hyvinvointiyhteiskunta, jossa taide on keskeinen osa yhteiskuntaa uudistavaa ja kehittävää innovaatioperustaa, uuden tiedon, taidon, osaamisen ja hyvinvoinnin kokonaisuutta, jossa tunnustetaan myös pysyvät kulttuuriset arvot.”

Myöhemmin (Mts. 11) periaatepäätöksessä tiivistetään:

”Valtioneuvoston taide- ja taiteilijapolitiittisen periaatepäätöksen mukaisesti päämääränä on vastaava kansainvälinen edelläkävijäasema yhteiskunnallisen innovaatioresurssin luomisessa kuin tieteessä.”

alojen taitoja tarviton. Useilla kulttuurialoilla persoonalliset piirteet ja sosiaaliset vuorovaikutustaidot saattavat suunnata ja edistää työmarkkinoille sijoittumista enemmän, kuin tiukasti rajattuun muodolliseen pätevyyteen perustuvilla aloilla.

Laajaa kulttuurin määrittelyä edustaa Unesco, jonka mukaan taiteilijalla tarkoitetaan jokaista, joka luo, esittää tai tulkitsee taidetta. Taiteilijana pidetään taiteellista luomistyötä olennaisena osana elämässään pitäviä ja sen avulla taiteen ja kulttuurin kehittymistä edistäviä. Tämä näkemys korostaa taiteen tekemisen vapautta ja luovuutta: taiteilijuus tai tuleminen taiteilijaksi katsotuksi eivät edellytä tietynlaista työsuhdetta tai tiettyjen järjestöjen jäsenyyttä. (Unesco 1983, ks. mm. Rensujeff 2003, 13) Taiteilijuus sisältää sekä yksilöllisiä että kollektiivisia piirteitä. Usein taiteilijoita arvostetaan yksilöllisyyden vuoksi: tämä perinne on säilynyt voimakkaana erityisesti renessanssin ajoista, ja se on korostunut erityisesti 1700–1800 –lukujen romantiikan ja taiteellista autonomiaa koskevan keskustelun myötä nykypäiviin saakka. H. Becker (1984) nostaa toisaalta luovan työn erityisasemaan, mutta samalla hän korostaa, kuinka luova työ tarvitsee ympärilleen muiden ammattien osaajien muodostaman tuotantokoneiston. Vielä voimakkaammin Bourdieu (1993) katsoo, että taiteilijuus on kollektiivista, ja taidemaailma koostuu taiteilijoiden lisäksi muistakin henkilöistä, jotka edistävät taidemaailman päämääriä. Esimerkiksi Karttunen (2001) kulttuuriammattien tilastointi pohjautuu näkemykseen ammatillisesti laajasta kulttuurin kentästä. Ammattialoitain laskettuun kulttuurialan työlliseen työvoimaan kuului vuonna 2000 Suomessa 65 760 henkilöä, ja toimialoitaiseen noin 89 700 henkilöä⁶⁵. Taiteilijat sisältyvät näihin molempiin lukuihin, mutta kulttuuriammateissa työskenteleviä toimii myös kulttuuritoimialojen ulkopuolella, esimerkiksi teollisuuden muotoilussa, ja kulttuuritoimialoilla työskentelee myös muiden kuin kulttuuriammattien harjoittajia. (Ks. Karttunen 2001) Näin kulttuurin ammattilaiskentän kokoa on mahdotonta määritellä vertailukelpoisena muiden toimialojen kanssa, sillä se sisältää taiteilijat ja kulttuuriammattien työntekijät sekä kulttuuritoimialalla että ulkopuolella ja muut kulttuuritoimialalla työskentelevät. Taide- ja kulttuuritoiminnan edellytykset ovat useiden taiteilijoiden toiminnasta päätellen parhaat siellä, mistä löytyy työrauhan lisäksi ihmisiä: yleisöä, ostajia, rahoittajia. Suomessa taiteilijat ja erityisesti taidealojen yrittäjät ovat keskittyneet pääosin pääkaupunkiseudulle ja Pirkanmaalle. Etelä-Suomen ja Uuden maan ulkopuolella asui alle 20 % taiteilijoista mutta lähes 40 % koko

---

⁶⁵ Työllinen työvoima kulttuuriammateissa maakunnittain 2000, Työllinen työvoima kulttuurin toimialoilla maakunnittain 2000, Tilastokeskus.

väestöstä vuonna 2000, jolloin puolet taiteilijoista asui pelkästään pääkaupunkiseudulla. (Rensujeff 2003, 19; Väestömuutostietoja ja väestötietoja alueittain 1980–2002, Tilastokeskus) Myös kulttuurin ammatittain lasketut suurimmat keskitulot ja suurimmat tulot keskittyvät pitkälti Uudelle maalle vuosina 1995 ja 2000. Kulttuuriammattilaisten tulot näyttäisivät Lagerströmin esittämien taulukoiden perusteella kasaantuvan maakunnista Uudelle maalle voimakkaammin, kuin näiden ammattilaisten korkeampi koulutus. (Lagerström 2004).

Kiinteissä taideorganisaatioissa taiteen ammattilaiset voivat keskittyä taiteen tekemiseen sinänsä. Esimerkiksi julkisin varoin toimivassa orkesterissa yksittäisen soittajan ei tarvitse hankkia rahoitusta, vaan hän voi keskittyä musiikin tekemiseen. Näkemykset taiteen itseisarvoisuudesta nousivat toistuvasti esiin kyselyn kiinteistä taideorganisaatioista tulleissa vastauksissa, mistä kertoo esimerkiksi vastaus ”Kulttuuri ja taide ovat sen [organisaation] keskeiset sisällöt.”(vastaaja 55) Osa vastanneista ei ymmärtänyt, mihin muuhun päämäärään taiteen tai kulttuurin avulla voitaisiin organisaatiossa pyrkiä: ”En ymmärrä kysymystä”, (vastaaja 55) kirjoitti.

Kulttuuri käsitetään usein taidetta laajemmaksi ja moniarvoisemmaksi alueeksi, sallivuuden tilaksi. Tekijöiden ei tarvitse olla taiteen ammattilaisia eikä taidekoulutuksen käyneitä, tai jos heitä on mukana, myös muut voivat osallistua muutoinkin kuin yleisönä. Tätä näkökulmaa edustavat useat kyselyyn vastanneet, jotka kertoivat innokkaasta taide- ja kulttuuriharrastuksestaan, toivoivat taiteen ammattilaisia ja uutta näkökulmaa tuovia vieraita laajemmin kentälle. Esimerkiksi vastanneet toivoivat, että ”Palkatut osaajat pitäisi välillä jalkauttaa.”(vastaaja 9), tai ”Lisää vaan vierailevia opettajia. Uutta näkemystä.”(vastaaja 61) Kulttuuria ei myös pyritä arvottamaan yhtä leimallisesti kuin taidetta. Kulttuurin edistämiseen jaetaan rahaa esimerkiksi opetusministeriössä ja kunnissa nuorison, koulutuksen ja aktiivisuuden tukemiseksi – ei pelkästään arvottavassa mielessä. Siihen kuuluvat taiteellisten arvojen lisäksi virkistäytyminen, suvaitsevuus ja moniarvoisuus, vapaa-ajan vietto, harrastustoiminta, elämän sisältöjen luominen, viestintä ja kannustaminen luovaan toimintaan ja osallistumiseen. Kulttuuri käsittää taidetta laajemmin harrastusmuotoista toimintaa ja sosiaalista osallistumista, sekä sellaista taiteellista toimintaa, jolla on korkean taiteellisen laadun lisäksi muitakin tavoitteita. Kulttuurissa nämä muut tavoitteet saattavat olla myös ensisijaisia, ja korkean taiteellisen laadun ei edes tarvitse olla tekemisen tavoitteena.

Kulttuuria ja taidetta hyödynnetään muiden päämäärien saavuttamiseen. Kulttuuria pidetään yhtenä kansantalouden kilpailukyvyn moottorina, luovuuden lähteenä, 1990-luvulta lähtien yhä enenevässä määrin keskusteluun on noussut teollinen ja kaupallinen kulttuuri. Toisaalta, kulttuuria hyödynnetään virkistäytymiseen ja terveyden edistämiseen. Tätä ilmentävät esimerkiksi useat sosiaali- ja terveystalouden tai ikäryhmien järjestöt, jotka järjestävät jäsenistölleen virkistäytymistä kulttuurin avulla. Kyselyssä tulivat esiin tavoitteina esimerkiksi ”Vanh.neuv. ikäihmisten vireyden säilyttäminen”(vastaaja 29) ”åldringar” (vastaaja 52) ja ”Syrjäytyvien ohjausta, käsityötä apuna käyttäen” (vastaaja 26). Kulttuuria sekoittuu taidetta enemmän muille elämänalueille, esimerkiksi lähialojen ammatilliseen kehittymiseen, harrastuksiin, vapaa-aikaan, sosiaaliseen toimintaan, viestintään, viihteeseen, liikuntaan, ympäristön suunnitteluun, terveyden edistämiseen, markkinoiden toimintaan ja teolliseen toimintaan. Kulttuurin välilliset vaikutukset ovat taidetta laajemmat ja ne lomittuvat enemmän yhteiskunnan ja talouden eri sektoreille.

Vaikka kulttuurilla on suoraa kansantaloudellista merkitystä, ehkä keskeisempää koko kansantalouden kannalta on kulttuurin usein mainittu merkitys luovuuden lähteenä, viihtyvyyden ja hyvinvoinnin rakentajana, sosiaalisen koheesion rakentajana ja kriittisen keskustelun herättäjänä. Elämän sisältöjen luominen ja innovatiivisuus yhdistetään sekä taiteeseen että kulttuuriin. Kulttuurin ja taiteen avulla elinympäristön viihtyvyys kasvaa, ja työntekijöiden viihtyvyyttä parantaessaan kulttuuritarjonta saattaa toimia myös yrityksiä paikkakunnalle houkuttelevana tekijänä (Frey 1994). Kulttuuri soluttautuu myös teollisuuteen, ja kulttuurin avulla pyritään edistämään vientiä (mm. Pääministeri Paavo Lipposen II hallituksen ohjelma, 1999). Kulttuuria hyödynnetään virkistäytymiseen, sosiaaliseen hyvinvointiin ja monin tavoin myös terveyden edistämiseen (mm. Kangas 20.11.2003, Kotkavirta 16.7.2004). Tästä kertoivat useat sosiaali- ja terveystalouden järjestöiltä tulleet kyselyvastaukset.

Elämänlaatua kohentavien merkitysten lisäksi taiteeseen ja kulttuuriin liitetään usein vetovoimatekijöitä: kulttuuritarjonnan katsotaan houkuttelevan alueelle työvoimaa ja edelleen yritystoimintaa (Ks. mm. Frey 1994). Kuitenkin taiteen ja kulttuurin alaan kohdistuva maksava kysyntä on useisiin muihin toimialoihin verrattuna melko matalaa, ja suuri osa kulttuuritarjonnasta perustuu julkiseen sektoriin ja vapaaehtoistyöhön. Kulttuurimarkkinat myös keskittyvät suurempiin kaupunkeihin (Työllinen työvoima kulttuuriammateissa maakunnittain 2000 ja Työllinen työvoima kulttuurin toimialoilla maakunnittain 2000, Tilastokeskus) Kun julkisen kulttuuritarjonnan mahdollisuudet kasvaa

verorahoituksen tai vaikkapa veikkausvoittovarojen kautta ovat rajalliset etenkin Keski-Pohjanmaalla, jossa suuri osa kulttuurin työllisistä ammatillisista työskentelee julkisesti rahoitetuissa organisaatioissa⁶⁶, ja vapaaehtoistyövoimaan perustuen kulttuuria tuotetaan sivutoimisesti ja usein niukoin resurssein, herää kysymys, millaiselle koulutukselle alalla olisi tarvetta, jotta kulttuurialalle syntyisi lisää rahoituksensa saavia työllisiä työpaikkoja.

4.1.2. Kulttuurialan rajauksista työllisyysnäkyymiin

Kulttuurin alasta ja kulttuuriammattien työllistävyydestä esitetyt käsitykset vaihtelevat käsitteen määrittelyn ja tilastolähteen mukaan. Esiintyy erilaisia näkemyksiä sitä, onko kulttuurikoulutusta kokonaisuudessaan tai joillain aloilla liian vähän, jo riittävästi, vai peräti liikaa. Näkemykset kulttuurialan työvoiman tarpeesta vaihtelevat myös.⁶⁷ Näitä käsityksiä ja tilastoja tutkitaan taustaksi Kokkolan seutua koskevalle kulttuurin koulutustarvekyselylle. Kulttuuriammattien luonne vaikuttaa niitä koskeviin koulutustarpeisiin ja koulutusten suunnitteluun. Ammatilliselle osaamiselle, etenkin ammattikoulutukselle, asetetaan usein vaatimus vastata osaamisella spesifeihin ja melko kapea-alaisiin tarpeisiin. Ammattikoulu antaa usein pätevyyden ja valtuutuksen tiettyyn ammattinimikkeeseen, jota usein siinä ammatissa toimimiselta edellytetään.

Kulttuurin ja taiteen määrittelyn valinta vaikuttaa paljon siihen, millaisiksi muodostuvat näkymät kulttuurikoulutukseen ja alan työmahdollisuuksiin. Määrittelyitä esitetään

---

⁶⁶ Keski-Pohjanmaalla kunnat ovat maakunnan mittakaavassa huomattavia kulttuuripalveluiden rahoittajia ja kulttuuriammatteihin työllistäjiä, ja paikallisesti kuntien kulttuurimenojen rahoituksesta käydään kiihkeää keskustelua. Vaikka kulttuurin työllisiä ammatillisia on löytynyt Keski-Pohjanmaalta suomalaisittain poikkeuksellisen niukasti, kunnallisten kulttuuripalvelujen kulttuuriammateissa toimiva työvoima on alueella muun maan tasolla. (Työllinen työvoima kulttuuriammateissa maakunnittain 2000, Tilastokeskus) Valtion menot kulttuuripalveluihin (ilman vapaa-aikaan, yhteisöihin ja uskonnolliseen toimintaan liittyviä palveluja) olivat vuonna 2002 yhteensä 310 605 000 euroa, ja Keski-Pohjanmaalla 3 287 000 euroa, eli prosentin valtion koko maan menoista. (Valtion menot kulttuuriin, vapaa-aikaan ja uskuntoon maakunnittain 2002, Tilastokeskus) Sekä koko valtion että opetusministeriön menot taiteeseen ja kulttuuriin vuoden 2005 talousarviossa ja vuoden 2006 esityksessä ylittivät vuosien 2003–2004 toteutuneet menot niiden tilinpäätöksissä. Vuodesta 2003 vuoden 2006 ehdotukseen koko valtion kulttuurimenojen määräraha on kasvanut 255 000 000 eurolla, eli yhteensä lähes 12 prosenttiyksikköä neljässä vuodessa. (Taide- ja kulttuurimäärärahat valtion talousarviossa 2003–2006, Tilastokeskus)

⁶⁷ Skenaariossaan Poropudas (2004, 46–47) katsoi kulttuurityövoiman tarpeen kasvavan tulevaisuudessa, mutta visioi kasvutarpeen aiempaa maltillisemmaksi vuoteen 2015 saakka. Poropudas arvioi uutta kulttuurityövoimaa tarvittavan noin 30 000 henkilöä kullakin viisivuotisjaksolla vuoteen 2015 saakka, ja noin 46 000 henkilöä vuosina 2015–2020. On huomattava, että Poroputas käyttää kulttuurityövoiman määrittely sisältää osan kulttuurisektoreista: määrällisesti se kattoi alle puolet Tilastokeskuksen kulttuuriammateissa työskentelevästä työllisestä työvoimasta. (Ks. Kuvio 3, Taulukko 8) Hän arvioi, että työllisten määrä kasvaisi tulevaisuudessa ainoastaan teknisen johto- ja asiantuntijatyön, talouden ja hallinnon johtotyön ja näiden jälkeen kulttuurin alalla, mutta eläköitymisen vuoksi lisätyövoimaa tarvittaisiin kaikilla aloilla.

tiukemmista ammattitaiteilijoiden määrittelyistä – esimerkiksi taideapurahojen saajista tai taiteilijajärjestöihin kuuluvista – (ks. mm. Rensujeff 2003) kulttuuritoimialan työlliseen työvoimaan (sisältäen myös ei-kulttuuriset ammatit kulttuuritoimialalla) ja kulttuuriammattien työlliseen työvoiman (sisältäen myös kulttuuriset ammatit ei-kulttuurisilla toimialoilla, tai näiden yhdistelmään (jolloin määrittely sisältää molemmat) (Ks. mm. Karttunen 2001). Määrittelyn piiriin tulevien ihmisten määrä kasvaa siirryttäessä taiteilijoista kulttuuriammatteihin ja kulttuuritoimialan työvoimaan. Kulttuurin työmarkkinat ovat laajemmat taiteellisiin työmarkkinoihin ja rahoitusmahdollisuuksiin verrattuna. Nämä luokittelut eivät ole täysin sisäkkäisiä: katsotaan, että taiteeseen liittyvien alojen työvoimantarve on noin kolminkertainen taidealan työvoimantarpeeseen verrattuna. Taiteeseen liittyvällä alalla tarvitaan taide- ja taitosidonnaista teollista tuotantoa, kulttuuripalveluja, kulttuuriperinnön säilyttämistä ja uuden median ja audiovisuaalista sisällöntuotantoa. (Heiskanen ym. 2002, 333–334) Koko maassa kulttuuriammattit muodostivat lähes 3 % työllisestä työvoimasta eli 65 760 henkilöä vuonna 2000. Kulttuurin keskittyminen Uudelle maalle näkyy siinä, että tuona vuonna kulttuuriammattit muodostivat 4,8 % Uudenmaan työllisestä työvoimasta, ja väestöltään pienemmällä Itäisellä Uudella maallakin 3,5 % työllisestä työvoimasta. Pirkanmaata lukuun ottamatta kulttuuriammattien osuus työllisestä työvoimasta jäi loppuissa maakunnissa maan keskiarvoa matalammaksi (Ks. Liite 3 ja Liite 4).

Käytettävät taiteen ja kulttuurin määrittelyt vaikuttavat olennaisesti alan olemuksesta ja sitä koskevista empiirisistä havainnoista saatavaan kuvaan. Ensinnäkin kulttuurin parissa esiintyy pyrkimyksiä laajoihin tilastoihin: esimerkiksi Tilastokeskuksen kulttuuriammattit sisältävät graafisen alan ja mainonta-alan (Työllinen työvoima kulttuuriammateissa maakunnittain 2000), joista edellinen on opetusministeriön koulutushallinnossa tilastoitu tekniikan ja liikenteen alaan (Koulutus ja tutkimus 2003–2008, 2004, 56), kun jälkimmäisen ammatilliset opinnot järjestetään kaupan ja hallinnon koulutusaloilla. Toisekseen on eri asia, suunnitellaanko koulutusta pienelle jo meritoituneiden taideapurahojen saajien ryhmälle – joita ei löydetä työvoimatilastojen perusteella, taiteen alan järjestöihin liittyneille ammattitaiteilijoille, joillekin taiteen ja kulttuurin työvoiman sektoreille tai koulutustasoille, kulttuurityövoimalle laajemmin vai kulttuurityövoimasta kiinnostuneille laajemmin. Nämä rajaukset ovat syntyneet sopimuksellisesti ja käytäntöjen vakiintuessa. Yleisimmin suomalaisessa tutkimuksessa rajataan kulttuurin tekijät empiirisesti valtion taideapurahojen saajiin, taiteilijajärjestöjen jäseniin, työlliseen

työvoimaan kulttuuriammateissa tai toimialoilla, kulttuurijärjestöjen jäseniin tai ajankäyttöön kulttuurin parissa.

Monet taiteilijoista – etenkin kuvataiteilijoista ja kirjailijoista – toimivat työvoiman ulkopuolella esimerkiksi verottomien apurahojen turvin tai työvoiman piiriin halutessaankaan pääsemättä, ja osa kulttuuriammateissa toimivista työskentelee muilla kuin kulttuurin toimialoilla. Tämä kertoo kulttuurikoulutuksen ylitarjonnasta, ja mahdollisesti kulttuurin ammattilaisten luovuudesta muille aloille sijoittumisessa. Yhteiskunnan tarpeiden muuttuessa koulutus erityistaitoihin hankaloituu, katsoo Blaug (1967, 271). Myös kahdelle eri alalle samanaikaisesti soveltuvien taitojen hankkiminen on muita vaikeampaa ja kalliimpaa, ja niiden käyttöala on rajoitetumpi (G. Becker 1965, 88–89).

Suomalaisesta työvoimasta kulttuurin piirissä toimi laskutavasta riippuen 3–5 % vuonna 2000.⁶⁸ Tuolloin Suomessa arvioitiin olevan noin 16 000 taiteen ammatissa toimivaa henkilöä, kun samaan aikaan ammattiin tähtäävässä taidealan koulutuksessa opiskeli noin 19 500–22 900 opiskelijaa. Taidealojen ammattiin tähtäävästä koulutuksesta valmistuu vuosittain lähes 2000 opiskelijaa (opistotasolla, taideyliopistoissa, ammattikorkeakoulun kulttuurialojen ja humanististen alojen koulutusohjelmissa).⁶⁹ Taiteeseen liittyvillä aloilla hyödynnetään taide- ja taitosidonnaista teollista tuotantoa, kulttuuripalveluja, kulttuuriperinnön säilyttämistä, sekä uuden median ja audiovisuaalista sisällöntuotantoa. Taiteeseen liittyvien alojen työvoimantarve on arvioitu noin kolminkertaiseksi taidealan työvoimantarpeeseen verrattuna (Heiskanen ym. 2002, 333–334). Koko maassa kulttuurin toimialoilla työskenteli Tilastokeskuksen kulttuurimäärittelyn mukaan noin 4 % työllisestä työvoimasta, eli enemmän kuin kulttuuriammateissa.⁷⁰ Taiteen ja kulttuurin ammattilaisten määriä ja luokitteluita hahmotellaan eri näkökulmista kuviossa ja taulukossa (Kuvio 3, Taulukko 8).

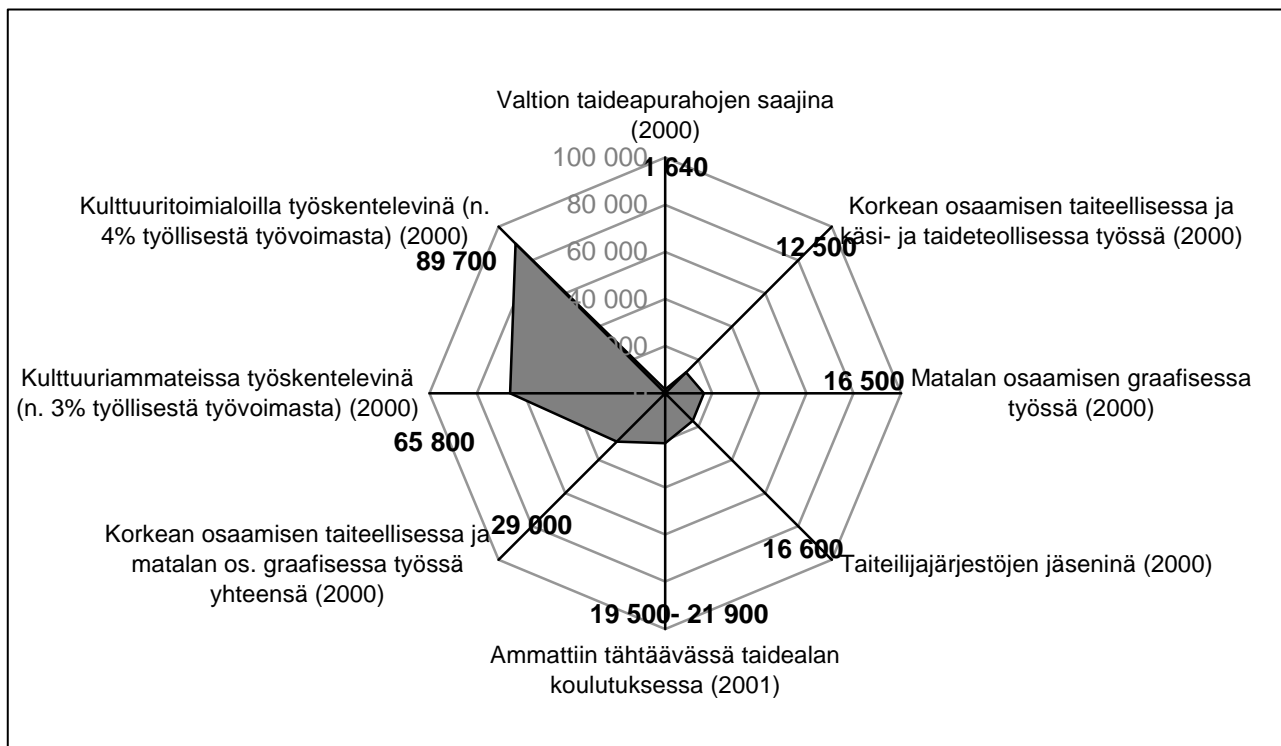
---

⁶⁸ Työllinen työvoima kulttuuriammateissa maakunnittain 2000. Työllinen työvoima kulttuurin toimialoilla maakunnittain 2000, Kulttuurialan liiketoiminta toimialoittain 2001, Tilastokeskus.

⁶⁹ Muutoksen suunnat, haasteet ja mahdollisuudet 2002, 333–334; Kulttuurialan koulutuslohkon opiskelijat ja tutkinnot 2001. 20.2.2003. Tilastokeskus.

⁷⁰ Työllinen työvoima kulttuurin toimialoilla maakunnittain 2000, Tilastokeskus.

Kuvio 3 Taiteen ja kulttuurin ammattilaisten määriä eri määrittelyiden mukaan

Taulukko 8 Taiteilijoiden, kulttuurin ammattilaisten ja kulttuurikoulutukseen osallistuvien määriä Suomessa vuonna 2000

Luokka	Henkilöä	Selite ja lähde
Valtion taideapurahojen saajina	1 637 henkilöä	10 % taiteilijajärjestöjen jäsenmäärästä, kun päällekkäisyydet poistettu. (Rensujeff 2003, 16–17). Säätiöiltä taideapurahoja saavat puuttuvat luvusta.
Korkeanosaamisen taiteellisessa ja käsi- ja taideteollisessa työssä	12 500 henkilöä	9 900 henkilöä korkean osaamisen taiteellisessa työssä ja 2 600 henkilöä korkean osaamisen käsi- ja taideteollisessa työssä (2000)(Poropudas 2004, 44) Poroputaan korkean ja matalan osaamisensa jaottelu on muualta kuin Tilastokeskuksen kulttuurityövoimaa ja -toimialojen työllisyystilastoista 2000.
Matalan osaam. graafisessa työssä	16 500	Vuosi (2000) Poropudas (2004, 45)
Korkean osaamisen taiteellisessa ja käsi- ja taideteollisessa ja matalan osaam. graafisessa työssä yht.	29 000	Vuosi (2000) Poropudas (2004, 44–45); ks. myös Työllinen työvoima kulttuuriammateissa maakunnittain 2000, Tilastokeskus.
Taiteilijajärjestöjen jäseninä	16 638 henkilöä	Jäsenyydet, kun saman henkilön päällekkäisjäsenyydet eri järjestöissä on poistettu. (Rensujeff 2003, 16–17)
Ammattiin tähtäävässä taidekoulutuksessa	N. 19500–22900 opiskelijasta n. 2000 valmistuu vuosittain.	Opiskelijat opistotasolla, taideyliopistoissa, ammattikorkeakoulun kulttuurialoilla ja humanististen alojen koulutusohjelmissä (Heiskanen ym. 2002, 333–334; Kulttuurialan koulutuslohkon opiskelijat ja tutkinnot 2001. 20.2.2003. Tilastokeskus)
Töissä kulttuuriammateissa	65760 henkilöä	n. 3 % työllisestä työvoimasta (Työllinen työvoima kulttuuriammateissa maakunnittain 2000, Tilastokeskus)
Töissä kulttuuritoimialoilla	89 707 henkilöä	n. 4 % työllisestä työvoimasta (Työllinen työvoima kulttuuritoimialoilla maakunnittain 2000, Tilastokeskus)
Kulttuurin harrastajina		Esim. 75 % suomalaisista kävi kulttuuritilaisuuksissa ja 66 % kävi kirjastossa vuosittain 1999–2000 (Taide- ja kulttuuriharrastukset 1999–2000, Tilastokeskus).

Keski-Pohjanmaalla kulttuuriammateissa työskenteli suhteessa huomattavasti vähemmän ihmisiä: 1,5 % alueen työllisestä työvoimasta (432 henkilöä) ja toimialoittain noin puolta enemmän: 2,4 % työllisestä työvoimasta (665 henkilöä), kun Keski-Pohjanmaan koko työllinen työvoima oli yli 28 000 henkilöä vuonna 2000. Kulttuurin toimialoittain tarkasteltuna Keski-Pohjanmaa jäi kuudenneksitoista matalimmalle tasolle. Suomalaisten maakuntien joukossa se sijoittui ainoastaan Etelä-Pohjanmaan, Etelä-Karjalan, Kymenlaakson ja Kainuun yläpuolelle. Alueella on esiintynyt voimakasta näkemystä vahvasta kulttuuriharrastuneisuudesta: etenkin käsitöiden ja musiikin osaamisesta, mutta päätoimista ammatinharjoittamista koskevissa työvoimatilastoissa seudun kulttuurin runsaus ei ilmennyt.

Keski-Pohjanmaan alueen kulttuuriammattien työllisistä työpaikoista hieman yli viidennes koostui taide- muotoilu ja taidekäsityöammateista, ja yhtä moni kirjasto- arkisto- ja museotyöstä. Kulttuuriammattien työllisessä työvoimassa pääosa toimi Keski-Pohjanmaalla teknisiin aloihin tai viestintään ja markkinointiin liittyvillä aloilla. Nämä alat olivat kulttuuriin liittyvää toimitustyötä lukuun ottamatta Kokkolaa koskevan kyselyn kohderyhmän ulkopuolella. Kulttuuriammattiteista Keski-Pohjanmaalla klassisen musiikin ammattilaiset ovat olleet yliedustettuina verrattuna koko maahan. Kulttuurin toimialoista taidelaitokset, näyttämö- ja konserttitoiminta (11 %) ja kirjastot, arkistot (13 %) ovat olleet Keski-Pohjanmaan mittakaavassa työvoimaltaan yliedustettuina verrattuna koko maan tilanteeseen.⁷¹ (Taulukko 9)

Taulukko 9 Kulttuurin työllinen työvoima vuonna 2000 ja kulttuurin väestöä Keski-Pohjanmaalla

Luokka	Henkilöä	Selite, lähde
Taiteellisissa ammateissa toimivat (vain työlliseen työvoimaan kuuluva taide-muotoilu ja käsityöammattien työvoima)	96 henkilöä Keski-Pohjanmaalla	(Työllinen työvoima kulttuuriammateissa maakunnittain 2000, Tilastokeskus) Luvusta on rajattu pois: (i) muut kulttuurialan työllisen työvoiman ammattiluokat. (ii) työvoiman ulkopuolella (esimerkiksi apurahoin taiteellisesti työskentelevät henkilöt. (iii) sivutoimisesti kulttuurin parissa työskentelevät.
Kulttuuriammateissa toimiva työllinen työvoima poissulkien: (i) toimitustyö, (ii) graafinen työ, (iii) valokuvaus- elokuvaus-ääni- ja tv- tekniikka, (iv) mainonta.	192 henkilöä Keski-Pohjanmaalla	44 % alueen työllisestä kulttuurityövoimasta ja 0,7 % alueen työllisestä työvoimasta. Vertailun vuoksi kulttuuriammattien työllinen työvoima muodosti koko maassa 34 % työllisestä kulttuurityövoimasta ja 1 % maan työllisestä työvoimasta. (Työllinen työvoima kulttuuriammateissa maakunnittain 2000, Tilastokeskus)

⁷¹ Keski-Pohjanmaan työllisestä kulttuuriammattien työvoimasta graafinen työ muodosti 25 %, kulttuurihallinto, kirjasto, arkisto ja museotyö 22 %, taide- muotoilu ja taidekäsityö 22 %, toimitustyö 17 %, mainonta 8,6 % ja valokuva- elokuva- radio- ja tv-tekniikka 5,1 %. (Työllinen työvoima kulttuuriammateissa maakunnittain 2000, Työllinen työvoima kulttuurin toimialoilla maakunnittain 2000, Tilastokeskus)

Luokka	Henkilöä	Selite, lähde
Kulttuurialan koulutuksessa opiskelevat (2003–2004 –tiedot) (Ks. luku 4.1.3)	Kokkolan seudulla kulttuurialalla opiskeli (toisen asteen ammatillisessa peruskoulutuksessa 236 opiskelijaa (9 % maakunnan II-asteen opiskelijoista) ja vapaa-aika-alalla 103 opiskelijaa (marraskuu 2003). (Liite 2) Lisänä ovat Aikuiskoulutuskeskuksen opiskelijat, Kälviän matkailualan (9 opiskelijaa), Kälviän Nuoris- ja vapaa-ajan ohjaajan (45 opiskelijaa) ja artesaanien koulutus. (Puhelinkysely oppilaitoksista 7.4.2004, Liite 2). Keski-Pohjanmaan ulkopuolisella lähiseudulla opiskellaan Pietarsaareissa musiikkikoulutusta ja vestonomikoulutusta (26 opiskelijaa) ja matkailualaa, sekä Ylivieskassa AMK-koulutusta. Lisäksi järjestetään lasten- ja nuorten opetusta, harrastus- ja täydennyskoulutusta ja sivuainekokonaisuuksia esim. luokanopettajiksi opiskeleville.	Kokonaisuudessaan maakunnassa opiskeli 2 562 toisen asteen opiskelijaa. (Ammatillinen koulutus, opetushallitus 21.11.2003) Koko maassa kaikilla aloilla opiskeli noin 128 270 opiskelijaa II asteen ammatillisessa koulutuksessa
Työllinen työvoima kulttuuriammateissa	432 henkilöä Keski-Pohjanmaalla	1,53 % alueen työllisestä työvoimasta (Työllinen työvoima kulttuuriammateissa maakunnittain 2000, Tilastokeskus).
Työllinen työvoima kulttuurin toimialalla	665 henkilöä Keski-Pohjanmaalla	2,4 % alueen työllisestä työvoimasta (Työllinen työvoima kulttuurin toimialoilla maakunnittain 2000, Tilastokeskus).
Käsityökeskusten ja käsi- ja taideteollisuuskeskusten jäsenet	Keski-Pohjanmaalla sijaitsi yksi Käsi- ja taideteollisuuskeskus ja kolme käsityökeskusta. Niiden jäsenenä oli 390 henkilöä (Käsi- ja taideteollisuusyhdistykset 1997–2001. Tilastokeskus)	1,4 % verrattuna Keski-Pohjanmaan työllisen työvoiman määrään.

Työllistävyys muodostaa haasteen ja ongelman kulttuuri- ja taidekoulutukselle. Taide- ja kulttuuri antaa tekijälleen myös sisäistä tyydytystä, kulutushyötyä ja elämänsisältöä, ja suhteessa kulttuuritoimialojen kokoon alan koulutukseen haetaan runsaasti. Kuitenkin ammattitaiteilijoistakin vähemmistö elää pelkästään taiteellisella työllä, ja useat taiteen ja kulttuurin alojen koulutuksen hankkineet siirtyvät työelämässä muille aloille. Lisäksi verrattaessa eri alojen koulutuksen käyneiden hakeutumista jatko-opintoihin ja työelämään (mm. Poropudas 2004, 49), havaitaan, että kulttuurikoulutuksesta valmistuvia on vuotanut muihin aloihin verrattuna enemmän työmarkkinoiden ulkopuolelle, myös muualle kuin jatkokoulutukseen. Etenkin ammattikorkeakouluista kulttuurialalta valmistuneet ovat päätyneet useammin jatkamaan opintojaan verrattuna muiden alojen valmistuneisiin (Ammattikorkeakoulut tilastoina 2004, 29), mutta kulttuurikoulutuksesta valmistuneita jäi kaikilla koulutusasteilla (peruskoulutus, ammattikorkeakoulut, yliopistot) muihin aloihin verrattuna enemmän työvoiman ulkopuolelle (Mts, 49). He ovat saattaneet päätyä

esimerkiksi apurahojen varaan, rinnakkaisten alan opiskelijoiksi tai kotiäideiksi⁷². Toisaalta kulttuuriammatteihin jääneetkään eivät aina saa täyttä elantoaan taide- ja kulttuurialalta. Koko maassa taiteilijajärjestöihin kuuluvista taiteilijoista 63 % teki vuonna 2000 myös muuta kuin taiteellista työtä (Rensujeff 2003, 40–41), ja etenkin ammatti- tai ammattikorkeakoulutasoilla kulttuuriammatteihin kouluttautuneita on siirtynyt työelämässä muille toimialoille⁷³. Taiteellisen työn tekijöistä osa saa palkkioita työstään vasta viiveellä, ehkä jopa vuosikymmenien jälkeen. (mm. Rensujeff 2003, 38) Etenkin tallennemuotoisten taiteiden tekijöille saattaa tapahtua näin. Myös taide- ja kulttuurialan koulutuksen läpikäyneistä osa on päätenyt joko suoraan tai iän myötä muiden alojen ammatteihin. Taidekoulutusta on osin ehkä rakennettukin sen varaan, että osa koulutuksen läpäisevistä etsiytyisi muille aloille. Hylkääkö osa taiteilijoista taiteelliset tai ainakin ammatilliset taiteelliset aikeensa, oppivatko he tekemään taidetta menestyksekkäämmin, vai saavatko he viipeellä tuloja taiteellisesta työstään? Toisaalta, useat taiteen ja kulttuurin ammatit eivät myös ole suljettuja muilta aloilta tulevilta, ja alalle kouluttautuvien lisäksi myös muihin ammatteihin kouluttautuneita pyrkii ja ohjautuu kulttuurin töihin.

Grampp (1989) katsoo taiteellisen työn houkuttelevan ylitarjontaan markkinoilla, mutta näkee ainoastaan vähäisen osan teoksista säilyvän ihmisten tietoisuudessa ajan kuluessa. Rensujeff (2003, 15) katsoo taiteellisen työn tarjonnan kasvaneen Suomessa, kun vertailussa käytetään samoja rekistereitä ja luokituksia. Usein kysytäänkin, tuottaako koulutusjärjestelmä liikaa kulttuurialan ihmisiä työmarkkinoiden tarpeisiin nähden? (mm.

---

⁷² Taiteilijoiden on poikkeuksellisen vaikea päätyä työvoimaan rekisteröidyiksi, koska useilla taiteenaloilla palkkatyötä ei paljon tarjota, ja taiteilijat rinnastetaan työvoimahallinnossa usein yrittäjiksi tai ”omalla työllään” työllistyviksi, vaikka taiteellinen työ ei tuottaisi tuloja. Tämän vuoksi taiteilijoita jää työttömyysturvan ja työttömille työnhakijoille suunnattujen neuvontapalvelujen ulkopuolelle.

⁷³ Tilastokeskuksen sijoittumispalvelun ja työssäkäyntitilastojen (Ks. Poropudas 2004, 46–48) perusteella etenkin opistoasteen koulutuksen saaneesta kulttuurialan työvoimasta huomattava osa on sijoittunut muille kuin kulttuurin toimialoille. Kulttuurin alan ammattikorkeakoulutuksen saaneita sijoittui kulttuuritoimialan lisäksi teollisuuteen, maa- ja metsätaloustyöhön, yhteiskunnalliseen palvelutyöhön ja talouden ja hallinnon johto- ja asiantuntijatyöhön, mutta yliopistokoulutuksen kulttuurialalla saaneet sijoittuivat kulttuurityöhön. Toisaalta, kulttuurityöhön sijoittui runsaasti muiden alojen koulutuksen saaneita: etenkin humanistisen ja opetusalan yliopistokoulutettuja (joista 42 % sijoittui kulttuurityöhön), hallinnon ja kaupan, luonnonvara-alan, tekniikan ja liikenteen ja terveystyön ja sosiaalialan koulutuksen hankkineita. (Ks. Poropudas 2004, 48) Kulttuurialan ammattikouluista valmistuu esimerkiksi graafisen työn tekijöitä, joiden työpaikat sijaitsevat teollisuudessa. Myös tiukkojen ammattialoittaisten pätevyysvaatimusten vuoksi osa kulttuurialan koulutuksen käyneistä sijoittuu muille aloille joko epäpätevinä, tai käy läpi rinnakkaisen toisen alan koulutuksen. Luvut koulutusalaista poikkeavalle alalle työllistymisestä herättävät kysymään, miksi korkeamman kulttuurialan koulutuksen hankkineet eivät siirry töihin muille toimialoille. Toteutuuko pyrkimys levittää luovuutta muille toimialoille kulttuurin ammatillaisia kouluttamalla, kun ammattikoulutuskintojen antama pätevyys rajautuu usein tarkasti tiettyihin tehtäviin, ja toiselle alalle siirtyminen saattaa vaatia rinnakkaisen ammattikoulun käymisen?

Heiskanen ym. 2002, 333–334), mutta kysymys herättää erilaisia vastauksia näkökulmasta ja perusteluista riippuen. Se, kuinka käsitteet määritellään, vaikuttaa vastausten tulkintamahdollisuuteen ja siihen, mitä päätelmiä voidaan tehdä. Korkean osaamisen aloihin keskittynyt Poropudas (2004) katsoo kulttuurityövoiman tarpeen kasvavan tulevaisuudessa, vaikkakin joinain ajanjaksoina maltillisesti. Kuitenkin uusien II asteen ammatillisten kulttuurikoulutuksen määrää on haluttu rajoittaa (TAISTO II – seurantatyöryhmän muistio 2003, 14) ja myös kaikkien alojen nuorison ammatillisen peruskoulutuksen aloittajamäärien odotetaan supistuvan 2,5 % jaksolla 2006–2010. Kuitenkin kulttuurialan kaikkien koulutustasojen yhteisen aloittajamäärän ennakoidaan säilyvän ennallaan. (Koulutus ja tutkimus 2003–2008, 2005, 23–24), ja esimerkiksi taiteen alan järjestöissä on esiintynyt huolestuneisuutta taidealan ammatillisen koulutuksen kasvavasta määrästä, koska pelätään työvoiman ylitarjontaa. (Ks. mm. Karhunen ja Niininen 2003, 1) Useilla taiteen aloilla esimerkiksi ammattijärjestöt pitävät toisinaan valtakunnallista koulutusmäärää liian suurena taiteellisen työn kysyntään nähden. Toisaalta ammattijärjestöjen huolestuneisuuden takana saattaa olla heidän pyrkimyksensä vaalia jo jäseniksi tulleiden etua rajoittamalla alan tarjontaa ja vaalimalla ammatillisia määrittelyitä, mistä alla esimerkkinä:

Uusien oppilaitosten ja niiden myötä ammattilaisten määrän kasvu on tapahtunut ilman, että alalle olisi osoitettu lisää voimavaroja. Ammatinharjoittamisen perusedellytyksiä ja työpaikkoja ei ole vastaavasti kehitetty ja luotu. Puhumattakaan siitä, että ketjun loppupää eli varhain aktiiviuransa päättävien tanssijoiden eläketurva tai uudelleen koulutus olisi järjestetty. Tassin määrällistä koulutuskehitystä onkin välttämättä jarrutettava kunnes ammatinharjoittamisen säädylliset peruspuitteet – työntekomahdollisuudet ja työpaikat – on luotu riittävän monille (Raija Ojala tanssitaiteen asemasta ja koulutuksesta; sit. Mitchell 2002, 217)

Kulttuurialan koulutukseen haetaan koulutustarjontaan nähden runsaasti, ja vaikuttaa, että kulttuuriammatteihin halutaan useilla aloilla enemmän, kuin mille työmarkkinoilla löytyy nykyisellään kysyntää. Kulttuurin ja sen koulutuksen tukemisen yhteydessä korostetaan usein, että kulttuuriin liittyvillä taidoilla voi olla käyttöä myös muilla aloilla, ja kulttuuriin liittyviä tehtäviä löytyy myös muilta aloilta, niin kuin myös kulttuurisilla aloilla tarvitaan muiden alojen taitoja, mutta tällä argumentoidaan erityisesti kulttuurikoulutusta. Toisinaan esitetään, että luovan työn osaajat kykenevät itse synnyttämään työpaikkansa joustavuuden, mukautumiskyvyn ja koulutuksessa opitun logiikan kautta (Heiskanen ym. 2002, 333–334). Koulutuksessa saatetaan oppia käytäntöjä, jotka auttavat luomaan kehittämään, mutta toisaalta tälle pohjalle rakentuva koulutus jättää runsaasti opiskelijoiden ulospäinsuuntautuneisuuden varaan. Työpaikkojen katsotaan syntyvän esimerkiksi harjoitteluiden, freelancertöiden, projektien kautta (Mts, 333–334) Tätä

näkemystä puolustaa esimerkiksi Rantajärvi (2003, 48–50), joka katsoo nuorten innokkuuden hakeutua kulttuurialan koulutukseen kertovan uskosta kulttuuriyrittäjyyteen.⁷⁴ Taiteen ja kulttuurin taloudellisen arvon katsotaan usein perustuvan pitkälti oivaltamiseen ja innovaatiokykyyn (Heiskanen ym. 2002, 333–334). Tästä lähtökohdasta taide- ja kulttuurikoulutuksen tulisi hyödyttää myös kulttuurielämän ulkopuolista toimintaa. Koulutuksen suunnittelussa ja arvioinnissa tarvitaan myös muuta, kuin koulutuksen muodollista arviointia tutkintojen määrien ja työllistymisen lisäksi. (Mts, 333–334) Taiteen ja kulttuurin katsotaan usein luovuutta ja vetovoimaa lisäämällä edistävän myös muita toimialoja. Kulttuuria pidetään yhtenä työllisyyttä luovana ja ylläpitävänä toiminnan alana (Ks. mm. EU:n Valkoinen kirja ”kasvu, kilpailukyky ja työllisyys” 1994, Ristimäki 2002, 123 mukaan). Usein katsotaan, että kulttuurin laajempi hyödyllisyys on sen luovuutta ja innovatiivisuutta yhteiskuntaan säteilevässä panoksessa – mutta onko näin, jos korkeakoulutuksessa kulttuurin ja taiteen koulutus ei kannusta siirtymään töihin muille toimialoille yhtä suurena määrinä, kuin ammatillisessa koulutuksessa. Tätä kannattaa kysyä tarkasteltaessa tilastoja. Etenkin II asteen ammatillisen kulttuurialan koulutuksen käyneiden siirtyminen muille aloille on yleistä, mikä ilmenee esim. Poroputaan taulukoista (Ks. Poropudas 1994, 48). Työkulttuurin muuttuessa muillakin aloilla tarvittaisiin ammatillisen osaamisen lisäksi kulttuurisektorille tyypillisiä taitoja: luovuutta, aloitteellisuutta, joustavuutta, ihmissuhdetaitoja, minkä vuoksi esimerkiksi Euroopan Neuvoston Komissio ehdottaa investoimista kulttuuriyöntekijöiden koulutukseen (Ristimäki 2002, 123–124). Tätä näkemystä esitetään usein perusteena sekä kulttuurin julkiselle tuelle että kulttuurikoulutuksen lisäämiselle. Tästä näkökulmasta käsin taide- ja kulttuurikoulutus on jossain määrin hyväksi, vaikka koulutuksen käyvistä kaikki eivät sijoittuisi alan työllisiin työpaikkoihin, ja vaikka kulttuuritarjontaa rahoitettaisiin julkisin varoin ja vapaaehtoisvoimin.

Näkemyks kulttuurin työllistäväyydestä pohjautuu pitkälti kulttuurin työvoimavaltaisuuteen ja vähäisiin mahdollisuuksiin koneistaa varsinaista luovaa työtä ja uniikkikappaleiden valmistusta tai esitystä (vrt. mm. Baumol ja Bowen 2001). Vaikka kulttuurin parissa riittäisi tekemistä ja tekijöitä, rasitteena on vaikeus saada riittävästi maksavaa kysyntää

---

⁷⁴ Kulttuurialan opiskelijoita ja ammatilaisia kannustetaan yrittäjyyteen, ja esiintyy tavoitteita laajentaa kulttuurin hyödyntämistä yritys-elämässä. Valtioneuvoston periaatepäätöksessä taide- ja taiteilijapolitiikasta (2003, 8) katsotaan, että ”Kehittynyt taide ja kulttuuri on yritysten toimintaympäristöön liittyvä voimavara. Nopeasti kehittyvillä innovatiivisilla yritystoiminnan alueilla kuten tietotekniikan ja erilaisten yleisölle tarjottavien palveluiden tuotekehityksessä taide avaa vielä käyttämättömiä mahdollisuuksia.”

käsityövaltaisuuden vuoksi tuotantokustannuksiltaan kalliille, mutta usein julkishyödykeominaisuuksia sisältäville, perinteisesti Suomessa pitkälti hyvinvointivaltioon tuotettavaksi jätetyille kulttuurituotteille, jotka kuitenkin kilpailevat väestön vapaa-ajasta esimerkiksi liikunnan ja viihteen kanssa.

On mahdotonta laskea, onko taiteen ja kulttuurin innovatiivinen ja toimintaa edistävä vaikutus suurempi vai pienempi verrattuna siihen käytettyihin satsauksiin välillisine vaikutuksineen, tai verrattuna saman satsauksen aikaansaannoksiin toisella alalla. Katsotaanko kulttuurialan koulutuksen innovatiivisuutta kehittävä vaikutus niin suureksi, että tätä koulutusta kannattaa järjestää runsaasti, vaikka tiedetään, että osa koulutuksen läpikäyvistä tulee sijoittumaan muille ammattialoille joko suoraan, ehkä niiden ammattialojen kriteerein epäpätevinä, tai toisen alan uudelleen koulutuksen kautta. Vai yllyttävätkö runsaat hakijamäärät ja opiskelijoiden halukkuus kulttuurialan ammatteihin koulutuksen tarjoajia järjestämään kulttuurialan koulutusta enemmän, kuin mitä olisi työmarkkinoiden vetoon nähden kokonaisuudessaan mielekäästä? Herää myös kysymys, millaista sopeutumista koulutuksen läpikäyviltä ja muulta yhteiskunnalta vaaditaan, jotta taide- ja kulttuurialan koulutuksen käynyt ylijäämätyövoima löytää paikkansa muilta toimialoilta. Esimerkiksi taiteilijoiden työttömyysriskin vähenemistä heidän ikänsä karttuessa on selitetty taiteen tekemistä jatkavien kokemuksen ja maineen karttumisen lisäksi (Scottish Arts Council 1995, Rensujeff 2003, 35):n mukaan sillä, että osa taiteilijoista jättää taiteelliset työmarkkinat, jos toimeentulon saaminen on siellä vaikeaa. Tämä herättää kysymyksen, olisiko resursseja syytä joskus allokoida toisenlaiseen koulutukseen, koska mielenkiintonkin perustuva koulutus on kouluttajille ja koulutautujille suuri investointi, jos huomattava osa alalla koulutautuvista tai hakeutuvista kuitenkin päätyy etsimään toisten alojen töitä. Vaikka osa taide- ja kulttuurikoulutukseen lähtevistä valitsee alansa rakkaudesta alaan, eikä näkisi mahdollisuutta koulutautua muille aloille, osa taide- ja kulttuurialan opiskelijoista hakeutuu koulutukseen saadakseen sen avulla ammatin ja työtä. Jos työllistyminen koulutuslalle ei ole koulutuksen tavoitteena, herää kysymyksiä: Tulisiko kulttuurialan koulutusta kehittää enemmän maksukykyisiin työtilaisuuksiin suuntautuvaksi, ja millaisin toimenpitein sitä voitaisiin tavoitella? Entä tulisiko luovuutta edistäviä kulttuurisia taitoja sisällyttää joidenkin muiden alojen koulutukseen niiden innovatiivisuuden kasvattamiseksi? Millaista osaamista kulttuurin ja taiteen aloilla tarvittaisiin, ja millaista osaamista tarvittaisiin sen ohessa muilta aloilta, jotta voitaisiin luoda kannattavia ja

samalla luovuutta edistäviä työpaikkoja? Tarve työpaikkojen luomiseksi nousi esiin joissakin kyselyvastauksissa, mistä on esimerkkinä ”Jos Kokkolan/Keski-Pohjanmaan musiikkimaakuntamaine halutaan saattaa teoiksi, vapaaehtoistyö on saatava muutettua työpaikoiksi.”(vastaaja 1)

Kokkolan seudun taiteelliset työmarkkinat ovat suppeat, ja työllisten työpaikkojen luominen muodostaa haasteen. Kokkolan aineistossa taiteellisesti suuntautuneet, taidetta tukevissa tehtävissä toimivat ja muut kävivät tilastollisesti samankaltaisesti palkkatyössä ($p=0,087$). Ohuet kulttuurimarkkinat ja vähäinen väestö seudulla ovat ehkä johtaneet taiteellisesti suuntautuneista huomattavan osa käymään työssä kulttuurin ulkopuolella: esimerkiksi opetusallalla, terveydenhuollossa, tai teollisuudessa. Kuitenkin taiteellisesta työstä elävät vastanneet toimivat lähinnä kiinteissä taide- ja kulttuuri-instituutioissa. Taiteellisesti suuntautuneet ja itsensä vapaiksi taiteilijoiksi mieltäneet olivat paria vastannutta lukuun ottamatta kuitenkin työllistyneet joko muille aloille tai kiinteisiin taideorganisaatioihin: vapaa kenttä ei heitä elättänyt. Myös kulttuuriyrittäjyys oli vastanneiden joukossa Kokkolassa harvinaista. Vakavissaan kulttuuritehtävässä toimiminen yhdistettynä toisen alan ammattiin oli yleistä aineistossa. Kulttuurin alaan liittyvät työmarkkinat ovatkin poikenneet muista työmarkkinoista moniammatillisuuden, yrittäjien ja, freelancereiden ja vapaiden taiteilijoiden määrän vuoksi. Valtakunnallisesti (Rensujeff 2003, 32–33 mukaan) taiteilijoista toimi työsuhteessa alle kolmasosa. Saman verran kuin työsuhteessa, heitä työskenteli valtakunnallisesti sekä useita työsuhteita tai toimeksiantajia hankkivina freelancereina että näitä ilman toimivina vapaina taiteilijoina. Rekisteröidyn yrityksen perustaneina yrittäjinä työskenteli lähes viidennes taiteilijoista, ja taiteellista työtä kokonaan tekemättä oli vuonna 2000 10 % taiteilijoista. Työsuhteet olivat melko yleisiä musiikin, tanssin ja teatterin aloilla. Freelancertyö oli yleisintä kritiikin, elokuvan, tanssin, teatterin ja musiikin aloilla. Kuvataiteilijat ja kirjailijat toimivat useimmiten vapaina taiteilijoina. Yrittäjyys oli yleisintä valokuvan, taideteollisuuden ja arkkitehtuurin aloilla. (Mts., 3, 32–33)

Taiteilijat ovat olleet tilastollisesti muuta työvoimaa nuorempia. Tämä on yksi syy siihen, että taiteellisen työn tarjonta työmarkkinoille kasvaa sen kysyntää enemmän (Ks. Mts. 2003, 7). Toisen syyn muodostaa taidekoulutuksen ja taiteen tekemisen yksilölle itselleen tuoma kulutushyöty, jonka vuoksi yksilöt ovat halukkaita investoimaan taidekoulutukseen ja taiteen tekemiseen enemmän kuin puhtaaseen investointihyödykkeeseen (vrt. G. Becker 1993), mutta iän karttuessa osa taiteellista työtä yrittäneistä poistuu työhön muille aloille.

Nämä voivat johtaa taiteen ja kulttuurin ammattilaisten ylitarjontaan työmarkkinoilla, jos osa heistä ei työllisty luontevasti muille toimialoille. Työllistymiseen ja toimeentuloon liittyvä tarpeet ovat nousseet keskeisinä esiin useissa kulttuuriammatteja koskevissa tutkimuksissa (Ks. mm. kevyen musiikin koulutukseen liittyen Ilmonen 2003). Työttömyys on ollut yleisempää taiteilijoiden joukossa verrattuna muuhun väestöön, vaikka taiteellisten työpaikkojen ja taiteellisen työn erityispiirteiden vuoksi työtä tai rahoitusta työilleen etsivät taiteilijat eivät aina saa etua työttömäksi työnhakijaksi ilmottautumisesta. Useilla kulttuurialoilla työttömyyden ja piilotyöttömyyden ja työvoiman ulkopuolella olevien määrä on ollut huomattavan suuri. Esimerkiksi Rensujeff (2003, 33–35) katsoi, että joka viides hänen kyselynsä taiteilijoista oli vuoden 2000 kuluessa työttömänä – kun työttömyysaste oli samaan aikaan Suomessa Tilastokeskuksen arvion mukaan 10 % ja työministeriön arvion mukaan 13 %. Hankalin työllisyystilanne oli kuvataiteilijoilla ja tanssitaiteilijoilla, joista molemmista hieman yli kolmannes oli vuoden kuluessa työttömänä. Säveltaiteen alalla työttöminä oli koko maassa 21 %. (Mts., 35)

Koulutustason nousun on todettu tilastollisesti vähentävän työttömyysriskiä, mutta eri koulutustasojen sisällä alueelliset työttömyyserot ovat olleet suuria (Koulutus ja tutkimus 2003–2008, 2005, 17–18). Myös kulttuurin ja taiteen eri alojen väliset erot työllistymisessä ovat olleet suuria. Kuitenkaan kaikilla kulttuurin ja taiteenaloilla korkeampi koulutustaso ei ole aina johtanut tilastollisesti havaittavaan vähäisempään työttömyyteen. Useimpien kulttuuri- ja taidealojen koulutuksista valmistuneiden työttömyysasteet ovat yleensä suurempia kuin muista koulutuksista valmistuneilla.⁷⁵

---

⁷⁵ Taidealojen yliopistotutkinnon suorittaneiden työttömyysaste on ollut eri taiteenaloilla 5,7–14,5 %:lla korkeampi verrattuna muihin aloihin 1990-luvun loppupuoliskolla. (Yliopistoissa vuosina 1990–1999 ylemmän korkeakoulututkintonsa suorittaneiden työttömyysaste tutkinnon suorittamisvuotta seuraavan kalenterivuoden lopussa [pl. Humanistinen ala], KOTA-tietokanta) Kuvataiteilijoiksi valmistuneiden työttömyysprosentit ovat olleet korkeat siitäkkin huolimatta, että kuvataiteilijoiden on poikkeuksellisen vaikea päätyä työttömiksi työnhakijoiksi, koska heidän katsotaan usein työllistyvän ”omassa työssään” (Vrt. mm. TAISTO II -seurantaryhmän muistio, 2003, 17), ja tällä taiteenaloilla myös verottomat apurahat ovat yleisempi työskentelyn rahoitusmuoto verrattuna useisiin muihin taiteenaloihin Viestinnän ja kuvataiteen ammattikoulutasoisen koulutuksen ja yliopistotasaisen kuvataidealan koulutuksen hankkineiden työttömyysaste on säilynyt korkeana eli ammattikoulutasolla 22–24 %:ssa ja yliopistotasolla 24–27 %:ssa vielä vuosina 1999–2003. Työttömyysasteet ovat olleet 16–19 % välillä teatterin ja tanssin alojen eri koulutusasteilta valmistuneilla, ja hieman korkeampia yliopistokoulutuksista valmistuneilla. Parhaiten taidealojen koulutetuista ovat työllistyneet musiikin alan eri opintotasoilta valmistuneet. (Kulttuurin tutkinnon suorittaneet: työvoima ja työttömyysaste 1996, 1999, 2001 ja 2003* [ko. vuoteen mennessä koulutuksen suorittaneet], Kulttuuritilasto 2005, 2006, 250)

4.1.3. Taiteen ja kulttuurin koulutuksesta

Suomessa koulujärjestelmä muodostuu ensinnäkin oppivelvollisuuskoulutuksesta (peruskoulut) ja toisekseen tämän jälkeisestä yleissivistävästä lukiokoulutuksesta tai ammattiin tähtäävästä koulutuksesta. Ammattiin tähtäävää opetusta annetaan ammattikouluissa II asteella, ammattikorkeakouluissa ja yliopistoissa. Kolmanneksi koulutusjärjestelmään kuuluu vapaa sivistystyö, jota toteutetaan sekä oppivelvollisuuskoulutuksen ohella että aikuisiällä. Elinikäiseen oppimiseen liittyvää kulttuurialan koulutusta järjestetään osana jokaista edellistä koulutusluokkaa. Elinikäisen oppimisen kannalta keskeisiä ovat vapaan sivistystyön koulutus, sekä koulutuksen kumuloituminen ja jatkuminen lapsuudesta aikuisikään ja vanhuuteen.

Taide- ja kulttuurialan koulutusta järjestetään osana muuta koulutusta, esimerkiksi kulttuuriin liittyvinä tunteina peruskoulussa. Oppivelvollisuus- ja lukiokoulutuksessa osa oppilasryhmistä valikoituu taidepainotteisille luokille, jotka saavat muita enemmän opetusta esimerkiksi musiikissa tai kuvaamataidossa. Oppivelvollisuuskoulutuksen rinnalla osa oppilaista hakeutuu harrastuneisuuden ja lahjakkuuden perusteella yleissivistävään taidealan koulutukseen, esimerkiksi kuvataidekouluihin ja konservatorioihin, joissa voi opiskella tavoitteellisesti lapsuus- ja nuoruusiän. Peruskoulun suorittaneet voivat hakea taidepainotteisille lukiolinjoille tai niiden tai soveltuvan ammattikoulututkinnon jälkeen taiteen alan ammattiin tähtäävään koulutukseen ammattikouluihin. Lukion tai soveltuvan ammatillisen tutkinnon suorittaneet voivat hakea taiteen alan ammattikorkeakouluihin tai yliopistoihin. Aikuisväestö voi osallistua myös vapaan sivistystyön kulttuurikoulutukseen esimerkiksi työväen- ja kansalaisopistoissa, avoimessa yliopistossa ja kesäyliopistoissa. Seuraava opetushallituksen kuvio jäsentää oppivelvollisuus- lukio- ja ammattiin tähtäävän koulutuksen. Tämä kuvio soveltuu kaikille aloille. Kuviosta puuttuu vapaaehtoisuuteen pohjautuva muu kuin ammattiin tähtäävä koulutus. Kuviota on täydennetty kulttuuriin liittyvillä koulutusmäärillä (Kuvio 4).

Kuvio 4 Suomalainen oppivelvollisuus- ja ammattiin tähtäävä koulutusjärjestelmä⁷⁶

⁷⁶ Opetushallituksen ”koulutusjärjestelmäkaavio” 24.2.2004 on saanut täydennykseksen opetusministeriössä (mm. Ammattikorkeakoulut tilastoina, 2004, 7) koulutukset, joita järjestetään ammattikoulutasoisina ja ammattikorkeakouluopintojen osana tai niiden jälkeen seuraavilla työjaksoilla ennen esimerkiksi pätevyitysmiskoulutuksia tai ammattikorkeakoulututkinnon jälkeistä jatkotutkintoa.

Suomalaisessa taide- ja kulttuurialojen ammattiin tähtäävässä koulutuksessa on opiskellut ammattikouluissa, ammattikorkeakoulujen kulttuurilinjoilla ja yliopistoissa humanististen alojen koulutusohjelmissa ja taideyliopistoissa vuosittain noin 19 500 opiskelijaa, joista noin 2000 valmistuu vuosittain. (Heiskanen ym. 2002, 333–334). Toisen arvion mukaan kulttuurialaa on opiskellut hieman useampi, noin 22 900 opiskelijaa. Heistä noin 10 000–15 000 on arvioitu opiskelleen suppeammin määriteltyä taidealaa (Karhunen ja Niininen 2003, 22). Määrissä esiintyy eroja taide- ja kulttuurikoulutuksen koulutusaloja ja opiskelijaksi luokittelemista koskevien rajausten, tilastolähteiden ja laskenta-aikojen mukaan.

Koulutussektori on laajentunut trendinä 2000-luvulla (Työlliset toimialoittain 1990–2005. 24.1.2006. Tilastokeskus). Samalla tavoitteeksi on asetettu koko väestön kouluttaminen vähintään ammattitutkintotasolla ja väestön koulutusasteen nosto, mahdollisuus edetä seuraavaan koulutukseen aiemman pohjalta ja koulutuksen läpäisyn ja koulutuksen jälkeisen työvoimaan sijoittumisen kohentaminen (Koulutus ja tutkimus 2005, 15, 19–20) Kulttuurialan opiskelupaikkamäärä säilyy opetusministeriön kehittämissuunnitelman väliarvion vuoden 2005 uuden toimialaennusteen mukaan miltei ennallaan, mutta koulutuspaikkoja siirtyy ammattitutkinnoista ammattikorkeakoulu- ja yliopistotasolle (Koulutus ja tutkimus 2005, 44). Opistoasteen kulttuurialan koulutusmäärät laskivat lievästi viime vuosien aikana, kun taas ammattikorkeakoulujen kulttuurialojen opiskelijamäärät kolminkertaistuivat vuodesta 1997 vuoteen 2001, siis nopeammin kuin muilla aloilla. Kokonaisuudessaankin ammattikorkeakoulujen opiskelijamäärät kaikilla aloilla kaksinkertaistuivat tässä ajassa. (Karhunen ja Niininen 2003, 20) Kulttuuriin liittyvän koulutuksen osuus tutkintoon johtavasta ammattikorkeakouluopiskelijoiden määrästä on kasvanut ammattikorkeakoulutasolla vuodesta 1997 lähtien. Tutkintoon johtavassa koulutuksessa kulttuurialoilla on ollut hieman muita enemmän nuorisokoulutusta ja vähemmän aikuiskoulutusta. (AMKOTA: taulukot "Opiskelijamäärät koulutusaloittain, ammattikorkeakoulututkintoon johtava koulutus" 1997–2003. OPH/AMKOTA. Tilastokeskus. <http://www.csc.fi/amkota/taulukot>). Musiikin alan koulutus on muodostanut valtakunnallisesti 9 % opistoasteen kulttuurikoulutuksesta, 19 % ammattikorkeakouluasteen ja 31 % korkea-asteen kulttuurikoulutuksesta (Kulttuurialan koulutuslohkon opiskelijat ja tutkinnot 2001. Tilastokeskus 2001), mutta Keski-Pohjanmaalla etenkin II asteen ja ammattikorkeakoulutason musiikkikoulutuksen asema on

ollut poikkeuksellisen vahva. Valtakunnallisesti käsityöalan koulutus on ollut suurin koulutusala opistoasteella ja niukasti vielä ammattikorkeakouluasteellakin. (Mts., 2001).

Opistoasteen ja ammattikorkeakoulujen opiskelijoista noin kolmannes on opiskellut viestinnän ja kuvataiteen koulutuksessa, useimmiten viestinnän koulutuspaikoilla (Kulttuurialan koulutuslohkon opiskelijat ja tutkinnot 2001. Tilastokeskus 2001). Kulttuurialan opiskelupaikat vähenevät johdonmukaisesti sekä määrällisesti että suhteessa ko. koulutustason kaikkiin koulutuspaikkoihin koulutustason noustessa ammattikoulutasolta yliopiston jatkotutkintoja kohti.⁷⁷ Kulttuurialan opiskelijoiden osuus kaikista koulutustasonsa opiskelijoista ja tutkinnoista vähenee koulutustason kasvaessa. Suoritetuissa tutkinnoissa erot jonkin verran tasoittuvat – osin sen vuoksi että vuoden 2001 tiedoissa osa ammattikorkeakoulujen ja taiteen alan yliopistojen koulutuslinjoista olivat vielä uusia. (Kulttuurialan koulutuslohkon opiskelijat ja tutkinnot 2001. Tilastokeskus 2001)

Samalla opetusministeriö on lisännyt kulttuurin II asteen ammatillisen koulutuksen uusiksi järjestäjiksi aikoville velvollisuuden hakea erityislupaa (TAISTO II –seurantatyöryhmän muistio 2003, 14). Kun huomioidaan Poroputaan (2004, 48) havainto etenkin II asteen ammatillisen kulttuurialan koulutuksen käyneiden vuotamisesta muiden alojen työtehtäviin, II asteen ja ammattikorkeakouluasteen kulttuurikoulutuksen suhteellinen runsaus ja toiveet kulttuurikoulutuksen innovatiivisuutta lisäävästä vaikutuksesta yhteiskunnassa ja havainnot korkea-asteen koulutettujen matalammasta työttömyydestä, herää kysymys etenkin korkea-asteen koulutuksen lisäämistarpeista. Samankaltaista

---

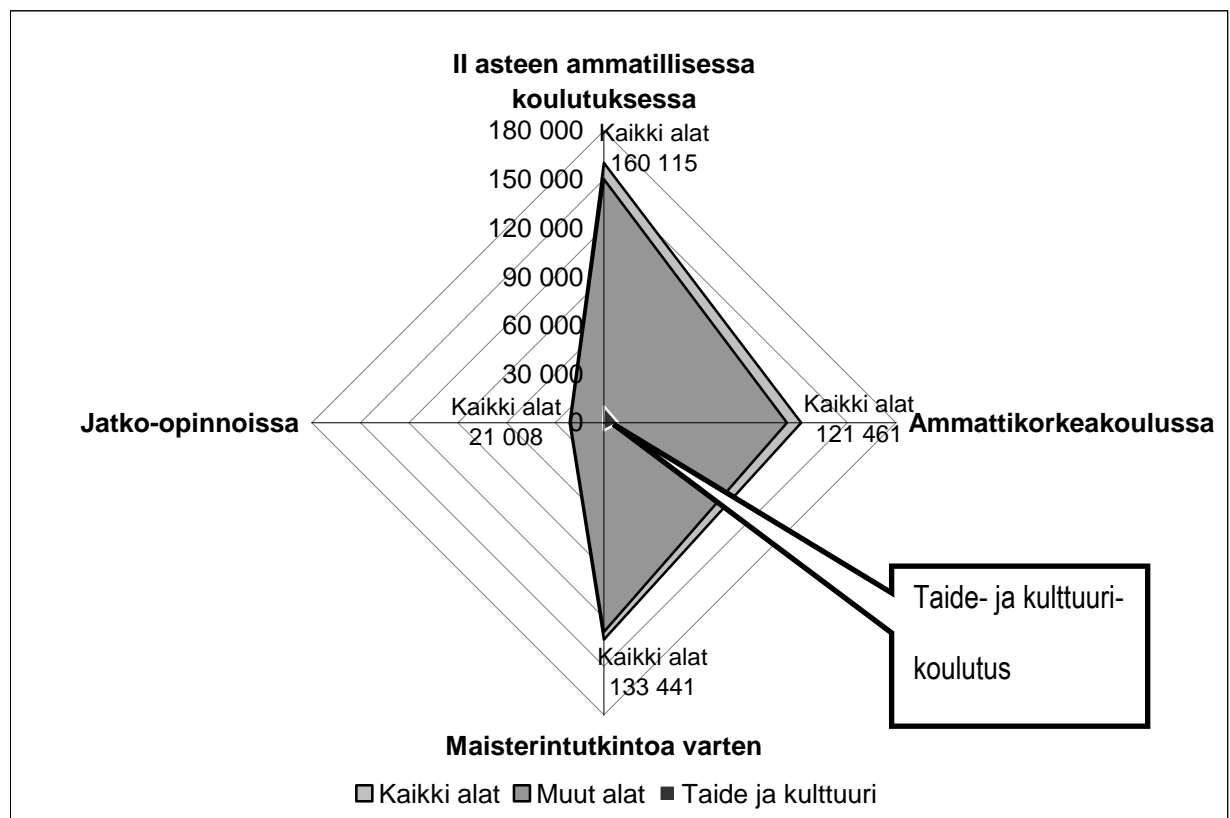
⁷⁷ Kulttuurialan opiskelijat ovat muodostaneet pienen osan kaikista opiskelijoista, ja heidän osuutensa on pienentynyt koulutustason noustessa. Suomalaisista kulttuurialan ammattiin tähtäävistä koulutuspaikoista 44 % sijoittui opistoasteelle, 35 % (noin 7 000–8 000 opiskelijaa vuonna 2000) ammattikorkeakouluihin ja viidennes korkeakouluihin. Työllisiin kulttuuriammattien (2,9 % työllisestä työvoimasta) ja kulttuuritoimialan (3 % työllisestä työvoimasta) työvoimiin verrattuna (Liite 3 ja Liite 4) kulttuurialan koulutettavien osuus koulutettavista on ollut ammatti- ja ammattikorkeakoulutasolla yli kaksinkertainen. Kulttuurialan opiskelijat muodostivat yli 7 % kaikista opistoasteen opiskelijoista (mm. Karhunen ja Niininen 2003, 21). Ammattikorkeakoulutason kulttuurialan opiskelijat (erään arvion mukaan lähes 7 600 opiskelijaa) muodostavat yli 7 % kaikista ammattikorkeakouluopiskelijoista (Karhunen ja Niininen 2003, 21). Kulttuuriala sekä suppea humanistinen ja opetusala muodostivat yhdessä yli 9 % ammattikorkeakoulujen koulutuspaikoista vuonna 2003. Kulttuurialan opiskelupaikat korkeakouluissa ovat olleet suhteessa opiskelijamääriin samalla tasolla kuin kulttuurin työllinen työvoima suhteessa työvoimaan. (Työvoiman jakautumista eri koulutustasolle ei ole tässä huomioitu). Korkeakoulutasolla kulttuurialan koulutus (taideteollinen, musiikki, teatteri ja tanssi, kuvataide) muodosti alle 3 % korkeakoulujen perustutkinto-opiskelijamääristä ja tutkintojen osalta yli 3 % korkeakoulututkinnoista ja noin 1,5 % jatkotutkinnoista. (Kulttuurialan koulutuslohkon opiskelijat ja tutkinnot 2001 Tilastokeskus, Yliopistoissa suoritettut tutkinnot koulutuslohkoittain ja aloittain 2001, KOTA-tietokanta)

päätelmää tuodaan esiin Valtioneuvoston periaatepäätöksessä taide- ja taiteilijapolitiikasta (2003, 9), jossa katsotaan, että

Taiteen koulutuksessa tulee erityistä huomiota kiinnittää korkea-asteen koulutukseen. Tällä turvataan taiteilija-ammattiin haluavien mahdollisimman korkeatasoinen koulutus, luodaan edellytykset laadukkaalle taidetoiminnalle sekä vahvistetaan taiteen näkyvyyttä yhteiskunnassa.

Osa kulttuurialojen opiskelijoista siirtyy kesken opintojen muille aloille. Kulttuurialan opiskelija- ja tutkintomääriä esitellään kuviossa (Kuvio 5) ja taulukossa (Taulukko 10) Keski-Pohjanmaan kulttuurikoulutusta esitellään oppilaitoksittain ja linjoittain liitteessä (Liite 2).

Kuvio 5 Kulttuurin ja muiden alojen absoluuttiset opiskelijamäärät koulutusasteittain 2001

Taulukko 10 Kulttuurialan opiskelijat ja tutkinnot Suomessa 2001⁷⁸

Koulutustaso				
	II asteen ammatillinen koulutus	Ammattikorkeakoulut	Maisteritaso (Ei humanistinen ja opetusala) ⁷⁹	Jatkotutkintotaso (Ei humanistinen ja opetusala)
Kulttuurialan opiskelijoita	10 145	8 086– 8856 (AMKOTA)	3572–4 637	384
Kaikki alat	160115	121461	133 441	21 008
Kulttuurialan opiskelijat % kaikista	yli 6 %	noin 7 %	Alle 3 %	1,5 %
Kulttuurialan tutkintoja	2250	916	384	25
Kulttuurialan tutkinnot % kaikista	Yli 4 %	Noin 5 %	Yli 3 %	1,3 %

4.2. Taiteen ja kulttuurin luokitteluja Kokkolan seudun aineistossa

4.2.1. Kulttuurin ja taiteen tekijöiden määrä Kokkolan seudulla

Työllistä kulttuurialan työvoimaa ja päätoimisia ammattitaiteilijoita on löytynyt niukasti Kokkolan seudulta, etenkin työvoimatilastojen mukaan. Sekä kulttuuritoimialojen että kulttuuriammattien työllistä työvoimaa oli Keski-Pohjanmaalla suhteessa niukemmin verrattuna alueen työlliseen väestöön kuin suuressa osassa muuta maata.⁸⁰(Liite 3, Liite 4)

⁷⁸ Useat taulukossa esitetyt luvut eroavat hieman lähteen mukaan. Edellisen kuvion ja tämän taulukon lähteinä olivat Yliopistoissa suoritettut tutkinnot koulutuslohkoittain ja aloittain 2001, Yliopisto-opiskelijat koulutuslohkoittain ja aloittain 2001 ja Ammattitutkintoon johtava koulutus 2001 (KOTA-tietokannasta) ja Kulttuurialan koulutuslohkon opiskelijat ja tutkinnot 2001 (Tilastokeskus)

⁷⁹ Kulttuurin yliopistolliseen opetukseen on sisällytetty taideaineiden opetus. Paljon laajemman opiskelijoiden joukon ovat muodostaneet humanistisen ja opetusalan opiskelijat, joiden tutkinnot muodostivat 29 % ylemmistä korkeakoulututkinnoista ja 21 % jatkotutkinnoista. (Yliopistoissa suoritettut tutkinnot koulutuslohkoittain ja aloittain 2001, KOTA) Humanistisen alan opiskelijoita oli vuonna 2001 maisteritasolla 5192 ja jatko-opinnoissa 221. (Yliopisto-opiskelijat koulutuslohkoittain ja aloittain 2001, KOTA)

⁸⁰ Keski-Pohjanmaalla oli 665 työlliseen työvoimaan kuuluvaa kulttuuritoimialoilla. He muodostivat 2,4 % Keski-Pohjanmaan työllisestä työvoimasta (Työllinen työvoima kulttuurin toimialoilla maakunnittain vuonna 2000, Tilastokeskus). Keski-Pohjanmaalla työskenteli 432 henkilöä kulttuuriammateissa (Keski-Pohjanmaan koko työllinen työvoima ammattialoittain muodosti 28 231 henkilöä vuonna 2000, josta 1,5 % toimi kulttuuriammateissa) Työvoimatilastoissa on käytetty kahta luokitusta: kulttuuri toimialana ja kulttuuriammateissa työskentelevät. Kulttuuriammateissa työskentelevät ovat muodostaneet suppeamman joukon verrattuna kulttuuriin toimialana: koko maassa kulttuuritoimialoilla työskenteli 4 % työllisestä työvoimasta, kun kulttuuriammateissa työskenteli 3 % työllisestä työvoimasta vuonna 2000. (Työllinen

Keski-Pohjanmaan kulttuurityövoima poikkesi suomalaisten taiteilijoiden typografiasta määränsä ja päätoimisuuden vähäisyyden lisäksi myös lievällä naisvaltaisuudellaan (naisia 52,5 %), kun koko maassa kulttuurityövoima oli lievästi miesvaltaista (naisia 48,5 %). Muu kuin kulttuurinen työvoima on ollut sekä koko maassa, että hieman voimakkaammin Keski-Pohjanmaalla miesvaltaista. Taiteilijoiden sukupuolijakaumasta ei ole Keski-Pohjanmaalla tarkkaa tietoa, mutta esimerkiksi Keski-Pohjanmaan alueen sisällä vahvalla klassisen musiikin säveltäjistä, muusikoista ja laulajista (n=37) 46 % oli naisia, mikä ylitti lähes kymmenellä prosenttiyksiköllä koko maan tilanteen.⁸¹ Keski-Pohjanmaan kulttuuritoiminnasta suuri osa on toteutunut työllisen työvoiman ulkopuolella, mutta kysymykseksi jää, onko tämä osuus suurempi kuin muualla maassa.

Sivutoiminen taiteen tekeminen on ollut Kokkolan seudulla yleisempää, mutta myöhemmäksi tutkittavaksi jää, onko se yleisempää Kokkolan seudulla kuin muualla maassa. Kyselyyn vastanneista 11 toimi taiteilijana organisaatiossa. Vastanneista 11 kertoi toimivansa vapaina taiteilijoina, mutta heistäkin useimmat toimivat vähintään osaaikaisesti myös organisaatiossa, esimerkiksi palkattuina taiteilijoina tai kulttuuriin suuntautuneina opettajina. Ammattinimikkeidenkin perusteella taiteelliset ammatit näyttäytyivät melko usein vastanneiden toisina ammatteina. Jos taidetta harjoitetaan toisen ammatin ohella sivutoimena, taidealan ammatti ei näy esimerkiksi väestölaskennan työllisessä työvoimassa. Ammattinimikkeeseen 27 vastannutta ilmoitti selkeän taide- ja kulttuurialan ammatin. Näistä vastauksista seitsemän koostui vähintään kahden erillisen ammatin yhdistelmästä: esimerkiksi teollisuustyöntekijä, opettaja, työnohjaaja, hoitaja, terapeutti ja näiden ohella jonkin alan taiteilija. Koulutusalan ammatissa toimi 15 ja lisäksi kahdella kulttuurialan ammattiin luokitellulla oli lisänä koulutusalan ammatti. Vastanneista 23 toimi kulttuurin ja koulutuksen ulkopuolisessa ammatissa, mutta heistäkin useat toimivat jossakin kulttuuri- tai koulutusorganisaatiossa. Vastaukset kertoivat ensinnäkin Kokkolan taiteellisten työmarkkinoiden ohuudesta ja vähäisestä maksavasta kulttuurikysynnästä. Mahdollisesti osa taiteilijoiksi itsensä nimenneistä mutta muusta lähteestä pääosan tuloistaan saaneista taiteilijoista olisi siirtynyt tekemään pelkästään taiteellista työtä, jos siihen olisi tarjoutunut taloudellinen mahdollisuus. Toisekseen vastaukset kertovat yleisemmästäkin tilanteesta taiteen alan työmarkkinoilla: taiteilijat

---

työvoima kulttuuriammateissa maakunnittain 2000, Työllinen työvoima kulttuurin toimialoilla maakunnittain 2000, Tilastokeskus)

⁸¹ Työllinen työvoima kulttuuriammateissa maakunnittain 2000. Tilastokeskus.

tekevät valintaa taiteelliseen työhön ja muuhun työhön käytetyn ajan suhteen pyrkien maksimoimaan toisaalta mahdollisuuttaan taiteen tekemiseen ja toisaalta muiden tulojen hankintaan (Ks. Throsby 1994). Myös alueilla, joissa taiteilijoita toimi runsaammin, taiteilijat päätyivät tekemään ohessa muita töitä: koko maassa yli kolme viidesosaa taiteilijoista teki myös ei-taiteellista työtä.⁸²

Keski-Pohjanmaan kulttuuritoiminta on ollut pitkälti sivutoimista ja harrastemuotoista. Kulttuuritoiminnasta puhutaan seudulla runsaasti, ja maakuntaa pidetään etenkin kansanperinteen, käsitöiden ja musiikista sekä klassisen että kansanmusiikin alueena. Työvoimatilastojen perusteella Keski-Pohjanmaa ei kuitenkaan ole muuhun maahan verrattuna kulttuurimaakunta klassista musiikkia lukuun ottamatta.

Erilaisista taiteilijuutta ja kulttuuria koskevista käsitteistä Kokkolan seudulle sopivat parhaiten sellaiset, jotka huomioivat sivutoimista, harrastusluontoista ja pitkälti rahatalouden ulkopuolella toteutuvaa kulttuurin ja taiteen tekemistä. Myös sallivimmat ja ei-institutionaaliset kulttuurin ja taiteen määrittelyt soveltuvat seudulle. Poikkeuksen tästä tekee klassinen musiikki, jonka osalta melko suureen joukkoon ammatilaisia soveltuvat myös tarkat taiteenaloittaiset ja institutionaaliset määrittelyt. Keski-Pohjanmaan osalta ei kuitenkaan ole tietoa taiteilija-apurahojen saajista tai taiteilijajärjestöjen jäsenmääristä.

Keski-Pohjanmaan omatoiminen kulttuurin tekeminen on perinteikästä. Sen sijaan alueen yleinen koulutustaso on voimakkaimmin painottunut II asteelle ja ammattikorkeakoulutasolle. Kysely tavoitti melko vähän pelkästään taideammattista eläviä, mutta miltei kaikilla vastanneilla oli taiteellinen ammatti, sivuammatti tai harrastus. Kyselyyn vastasi myös kulttuurikoulutuksen suunnitteluun ja hallinnointiin osallistuneita. Vastanneet edustivat kulttuurin tekijöiden ja kulttuurista kiinnostuneiden kenttää. Tähän kulttuurikoulutuskyselyyn vastanneiden koulutustaso oli korkea verrattuna koko väestöön, mutta yleisesti kulttuurin tekijöiden koulutustaso ei ole tiedossa taiteen ja kulttuurin koulutuksen käyneitä lukuun ottamatta. Keski-Pohjanmaan kulttuuriammateista on löytynyt korkean koulutustason ammattien lisäksi runsaasti esimerkiksi matalasti koulutettuja graafisen teollisuuden ammatilaisia. Kysely tavoitti vastanneita useanlaisista

---

⁸² Koko maassa 37 % taiteilijoista teki ainoastaan taiteellista työtä vuonna 2000, kun taiteilijaksi luokitellaan alan koulutuksen, järjestöjäsenyyksien ja valtion taideapurahojen avulla. Ainoastaan taiteellista työtä tekevien taiteilijoiden osuus oli noussut noin kymmenen prosenttiyksikköä aiemmista taiteilijatutkimuksista, mutta silti noin puolet taiteilijoista teki taiteellisen työn ohella muuta siihen liittyvää työtä – esimerkiksi opetti taidetta – ja noin viidennes sen ohella muuta kuin taiteellista työtä. Koko Suomessa eri taiteenaloilla 6-25 % oli tekemättä taiteellista työtä vuoden 2000 aikana. (Ks. Rensujeff 2003, 33, 40–41)

ammateista raskaan teollisuuden ammattilaisista taidetta sivutoimisesti tekeviin opettajiin. Kuitenkaan esimerkiksi Poroputaan (2004) matalan osaamisen kulttuuriammatteihin sisältyvä graafinen teollisuus ei kuulunut tämän kyselyn kohderyhmään, vaan kyselyllä pyrittiin tavoittamaan kulttuurin ja taiteen sisällön luojia ja alan koulutuksen järjestämiseen liittyviä ihmisiä.

Taide, muotoilu ja taidekäsityö ovat olleet Keski-Pohjanmaan mittakaavassa kulttuurin vahvoja alueita 96 työllisellä ammattilaisellaan, mutta näidenkin alojen osuus alueen koko työvoimasta jäi huomattavasti matalammaksi kuin maassa keskimäärin (ks. Liite 4). Nämä ammattilaiset edustivat tasavahvasti molempia sukupuolia, mistä voisi päätellä alaan liittyvien ansaintamahdollisuuksien olleen nykyisellään melko tasavahvoja sekä naisten että miesten perinteisillä aloilla.⁸³ Harrastuspohjaista ja sivutoimista kulttuurin tekemistä on vaikea näyttää empiirisesti, koska aihepiiriä on tilastoitu niukasti. Viitteitä eikaupallisen kulttuurin harrastamisen laajuudesta Keski-Pohjanmaalla antoi Käsityö- ja taideteollisuuskeskuksista ja Käsityökeskuksista kerätty tilasto. Kun Keski-Pohjanmaan työllinen kulttuurityövoima ylsi 1,5 %:iin alueen työllisestä työvoimasta, lähes saman verran henkilöitä toimi jäsenenä yksittäisellä kulttuurialalla, käsi- ja taideteollisuuskeskuksissa ja käsityökeskuksissa.⁸⁴ Keski-Pohjanmaan alueella puoli prosenttia väestöstä oli jäsenenä Käsi- ja taideteollisuuskeskuksissa, kun koko maassa jäsenten määrä jäi 0,2 %:iin väestöstä. Käsityökeskukset ovat keskittyneet Suomessa joillekin alueille: niitä on esiintynyt runsaasti etenkin muutamalla vanhalla käsityöhön aikoinaan tukeutuneella teollisuuspaikkakunnalla. Vaillinaisuudestaan huolimatta tämä tilasto riittää näyttämään, että Keski-Pohjanmaalta löytyi väkilukuun suhteutettuna kuitenkin runsaasti jotain harrastemuotoista kulttuuritoimintaa.⁸⁵

---

⁸³ Työllinen työvoima kulttuuriammateissa maakunnittain 2000. Tilastokeskus.

⁸⁴ Keski-Pohjanmaalla sijaitsi yksi Käsi- ja taideteollisuuskeskus ja kolme käsityökeskusta. Niiden jäsenenä oli 390 henkilöä, eli 1,4 % verrattuna alueen työllisen työvoiman määrään. Käsityökeskusten jäsenten määrä oli lähes yhtä suuri, kuin alueen kulttuuriammattien työlliseen työvoimaan vuonna 2000 tilastoitujen määrä (432 henkilöä). Käsityökeskuksissa oli melko runsaasti työvoimaa alueen väestöön suhteutettuna, mutta heissäkin tuntiopettajien ja harjoittelijoiden työpanos oli huomattava. Keskuksset työllistivät yhdeksän vakinaista, kahdeksan tuntiopettajaa, 23 harjoittelijaa ja kaksi tukityöllistettyä. Käsi- ja taideteollisuusyhdistykset 1997–2001. Tilastokeskus. Työllinen työvoima kulttuuriammateissa maakunnittain 2000; Vuosi 2001, Käsi- ja taideteollisuusyhdistykset 1997–2001. Tilastokeskus)

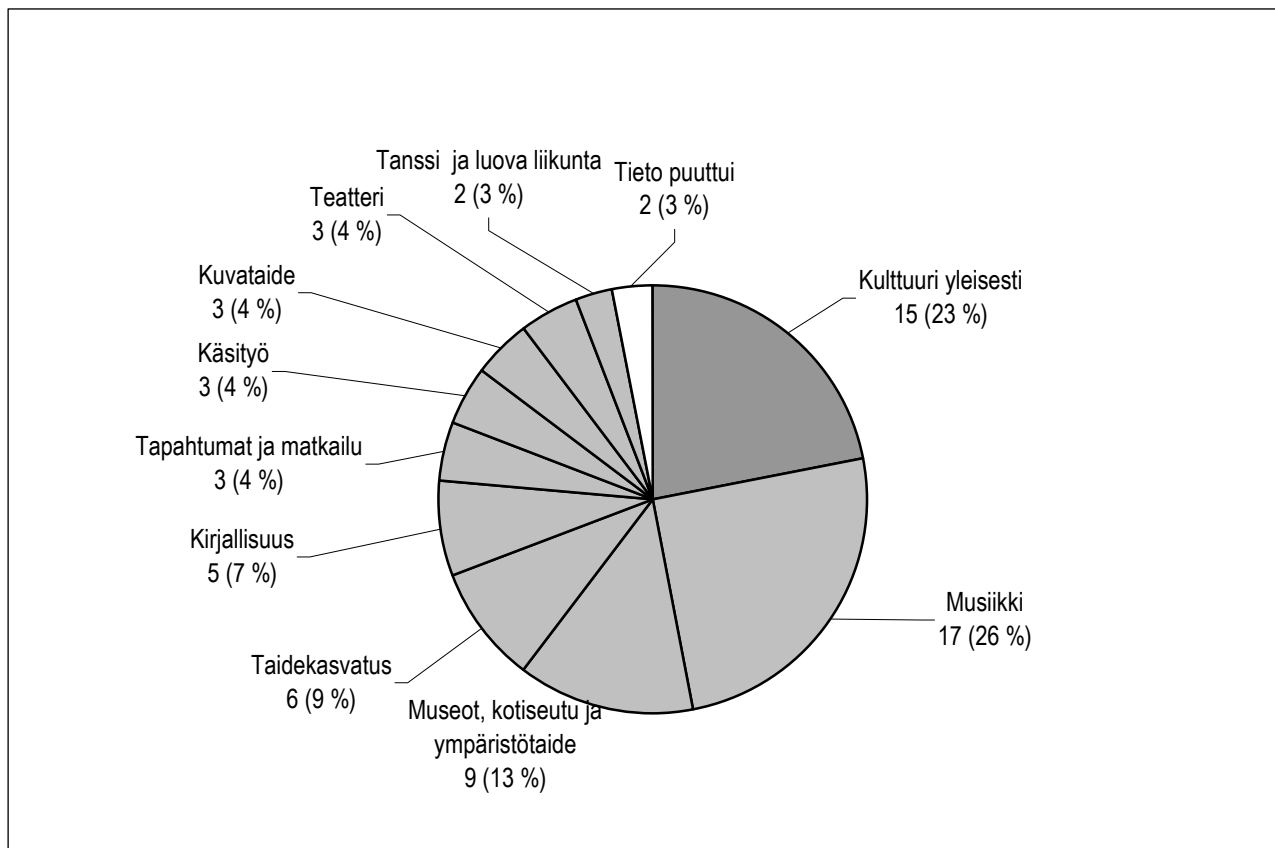
⁸⁵ Käsi- ja taideteollisuusyhdistykset 1997–2001. Tilastokeskus. Väkiluku 2001 vuoden 2004 aluejaolla vuosina 1980–2003. Tilastokeskus.

4.2.2. Vastanneet taiteenaloittain

Vastanneita tarkasteltiin taiteenaloittain, koska suuri osa vastauksista suuntautui suuntautunut erityisesti johonkin taiteenalaan. Taiteenaloittainen jaottelu on mielekäs myös, koska yli 40 % vastanneista kertoi toimivansa luovassa tehtävässä tai vakavasti otettavassa luovassa harrastuksessa, ja yli 80 % joko taiteellisessa tai taiteellista toimintaa tukevassa tehtävässä. Kyselyssä käytettiin valtion taidetoimikuntajaon taiteenaloja Kokkolaan mukautettuina. Näkökulma on tässä kulttuurisempi ja populaarimpi verrattuna korkeaa taiteellista laatua korostavaan valtion taidehallintoon. Säveltaiteen tilalla on käytetty arkipäiväisempää nimitystä musiikki, näyttämötaiteen tilalla nimitystä teatteri ja tanssitaiteen tilalla nimitystä tanssi. Tanssi ja luova liikunta yhdistettiin keskenään. Luokitteluun lisättiin (1) museot kotiseututyö ja ympäristötaide, (2) käsityö (3) taidekasvatus ja (4) tapahtumat ja matkailu. Tapahtumat ja matkailu luokiteltiin yhteen, koska matkailuun liittyvät asiat koskevat Suomessa usein tapahtumia, ja molemmat ovat luonteeltaan yleis- ja monikulttuurisia. (Kuvio 6) Seuraavassa käsitellään tarkemmin suurimpien ryhmien vastauksia: (1) musiikin vastanneita ja muita sekä (2) ryhmän ”kulttuuri yleisesti” vastanneita ja muita. Näkemyksiä yleisistä kulttuurin liittyvistä koulutustarpeista käsitellään myöhemmin ensinnäkin ryhmien ”institutionalisoituneet vakiintuneet taiteet”, ”institutionalisoituneet mutta vastaajamääriltään tai toiminnaltaan vähäisemmät taiteet”, ”uudet taidemuodot” ja ”muut” avulla. Toisekseen yleisiä koulutustarpeita käsitellään ryhmien ”musiikki”, ”muut esittävät taiteet” ja ”tallennepohjaiset taiteet” avulla. (Kuvio 6)

Kuvio 6 Vastaukset taiteenaloittain

◇ Musiikin ammattien kenttä on moninainen: alalla toimii esittäviä klassisen musiikin taiteilijoita, kevyen musiikin tekijöitä, säveltäjiä, sanoittajia, lauluntekijöitä, orkesterimuusikoita, solisteja, ja musiikin esitykseen ja levitykseen osallistuvia.

Kokkolan seudun kyselyyn kuuluvista organisaatioiden vastauksista taiteenalaan musiikki sijoitettiin Keski-Pohjanmaan kamariorkesterin sekä ammattikorkeakouluun kuuluvan Keski-Pohjanmaan Konservatorion ja Musiikin ja taiteen yksikön vastaukset. Kuitenkin yksi musiikin ja taiteen yksiköstä tullut vastaus sijoitettiin taidekasvatukseen, koska vastauksessa nousivat esiin voimakkaasti musiikin lisäksi opettaminen ja muut taiteenalat ja taidot. Musiikki nousi taiteenalana esiin myös järjestöistä ja yksittäisten henkilöiden vastauksista: vastanneet toimivat esimerkiksi kuoroissa tai harrasteorkestereissa. Kokkolan seudun kyselyssä musiikin vastanneet pitivät yhtä lukuun ottamatta kulttuuria pääasiana (17 musiikin vastaajaa). Vastanneisiin sisältyi ammattimuusikoita, opetushenkilöstöä, ja esimerkiksi terveydenhuollossa tai teollisuudessa tai viihdealalla yrittäjänä työskenteleviä.

Musiikin vastanneista seitsemän kertoi olevansa muusikoita, neljä toimi opetusallalla musiikin alan organisaatioissa ja kuusi toimi musiikin alan yhdistyksissä. Vastanneista useat nimesivät musiikin toiseksi ammattialakseen kulttuurin ulkopuolisen alan ohella. Yhden musiikin vastanneen ammatti liittyi markkinointiin ja tiedotukseen. Musiikin vastanneisiin sisältyi runsaasti nuoria ammattimuusikoita, ja musiikin alaa kakkosammattinaan pitäviä järjestö- tai opetusalan ihmisiä. Aineisto poikkesi tässä esimerkiksi Rensujeffin valtakunnallisen vuotta 2000 koskeneen taiteilijakyselyn (2003, 76–77) aineistosta, jonka perusteella suomalaisten säveltaiteen ammattilaisten keski-ikä oli 44 vuotta. Maan laajuisesti muusikoista suurempi osa toimi työsuhteessa kulttuuriorganisaatioissa verrattuna useisiin muihin aloihin, etenkin kirjailijoihin ja kuvataiteilijoihin. Muusikoiden keskuudessa työsuhteet ja freelancer –työt olivat valtakunnallisesti yleisempiä kuin suomalaisten taiteilijoiden keskuudessa yleisesti.⁸⁶

Neljännes kyselyn vastauksista edusti musiikkia. Musiikki on ollut Kokkolan seudulla vahva taiteenala kulttuurilaitoksissa, koulutuksessa ja alan harrastamisessa. Esimerkiksi väestölaskennan perusteella Keski-Pohjanmaalla toimi 37 työlliseen työvoimaan kuuluvaa klassisen musiikin säveltäjää, muusikkoa ja laulajaa. Klassisen musiikin säveltäjät, muusikot ja sanoittajat olivat ainoa väestötilastoissa tilastoitu kulttuurin ammattiryhmä, jossa Keski-Pohjanmaalla toimi suurempi osuus alueensa työllisestä työvoimasta, kuin koko maassa. Keski-Pohjanmaan musiikkikenttä on painottunut muuta maata enemmän klassiseen musiikkiin: työllisiä kevyen musiikin taiteilijoita maakunnasta löytyi 17. Koko Suomessa noin kolme viidesosaa työllisistä muusikoista eli klassisesta musiikista.⁸⁷

---

⁸⁶ Koko maassa muusikoista toimi työsuhteessa 45 %, freelancereina 41 %, vapaina taiteilijoina 20 %, työvoiman ulkopuolella 15 % ja yrittäjinä 9 %; taiteellista työtä vuonna 2000 ei tehnyt 8 %. Suomalaisista kaikkien taiteenalojen taiteilijoista 29 % toimi työsuhteessa taideammattissaan, 29 % freelancereina ja 28 % vapaina taiteilijoina, sekä 18 % yrittäjinä. Rensujeffin tutkimista säveltaiteilijoista 68 % oli suorittanut taiteen ammatillisen koulutuksen ja 26 % alansa korkeimman koulutuksen Sibelius-Akatemiassa. Säveltaiteilijoista 45 % toimi työsuhteessa, erityisesti orkestereissa ja muissa taidelaitoksissa, freelancertaiteilijoina toimi 41 % ja vapaina taiteilijoina 20 %. Heistä 21 % heistä oli ollut vähintään osan vuodesta työttömänä. (Rensujeff 2003, 33) Toisaalta korkeakoulutuksesta musiikin alalta valmistuneiden työttömyysluvut olivat koko 1990 - luvun hyvin alhaiset, keskimäärin 3,5 %. (Yliopistoissa vuosina 1990–1999 ylempään korkeakoulututkintonsa suorittaneiden työttömyysaste koulutusaloittain tutkinnon suorittamisvuotta seuraavan kalenterivuoden lopussa, KOTA-tietokanta)

⁸⁷ Klassisen musiikin taiteilijat muodostivat ylivoimaisesti suurimman taiteellisen työllisen ryhmän lähes 9 %:lla Keski-Pohjanmaan työllisestä kulttuurityövoimasta. Koska Keski-Pohjanmaalla oli muuta maata vähemmän kulttuurityövoimaa, vertaamalla kulttuurityövoiman ammattien työllisiä alueen koko työvoimaan saatiin käsitys siitä, minkä verran heitä oli kullakin taiteenallalla suhteessa alueen väestöön ja koko maan kulttuurityövoiman tiheyteen. Työllisiä klassisen musiikin säveltäjiä, muusikoita ja laulajia oli Keski-Pohjanmaalla 37 eli 0,13 % alueen koko työllisestä työvoimasta. Koko maassa heitä oli noin 2 260 eli 0,10 % koko maan työllisestä työvoimasta. Keski-Pohjanmaa ylitti maan keskiarvon kahdeksan työllisen klassisen muusikon voimin. Myös alan naisten osuus oli Keski-Pohjanmaalla muun maan keskiarvoa korkeampi. Sen

Työllistä työvoimaa koskevien tilastojen mukaan musiikin työllisen työvoiman määrä kasvoi 93 prosenttiyksikköä vuodesta 1970 vuoteen 1995 naismuusikkojen määrän kasvaessa erityisen voimakkaasti⁸⁸, ja järjestöjäsenyystietojen (Karhunen 2002, Rensujeff 2003, 76 mukaan) perusteella musiikin ammattilaisten määrä kasvoi valtakunnallisesti 1990-luvulla.

- ◇ Vastauksista lähes neljäsosassa käsiteltiin joko useiden taiteenalojen koulutustarpeita tai kulttuuria yleisellä tasolla, esimerkiksi koulutukseen, hallintoon tai uusien virikkeiden saamiseen näkökulmasta. Ryhmään sisältyivät vastaukset, joissa tuotiin esiin useita taiteenaloja niin, että yksikään ei noussut muita keskeisemmäksi.
- ◇ Museot, kotiseututyö ja ympäristötaide toivat yhdeksän vastausta. Kotiseututyöhön ja ympäristötaiteeseen luokiteltiin Kokkolan Museotoimen lisäksi kotiseutua ja rakennusperintöä tai ympäristötaidetta edistävien järjestöaktiivien vastaukset.
- ◇ Taidekasvatuksen kuuteen vastaukseen sisältyivät sellaiset kulttuurin ja taiteen opettamiseen liittyvät vastaukset, joissa kasvatus tai opettaminen nousi keskeiseksi, ja jotka eivät erityisesti korostaneet mitään yksittäistä taiteenalaa. Muiden taiteenalojen vastauksista muutama olisi opetuskytkentänsä vuoksi vaihtoehtoisesti ollut siirrettävissä taidekasvatukseen.
- ◇ Kirjallisuuden vastauksissa olivat mukana luovan kirjoittamisen, sanataiteen, ja toimitus- ja kustannusalan vastaukset.
- ◇ Tapahtumat ja matkailu –alaan luokiteltiin tapahtumien järjestäjien lisäksi tapahtumatiedotusta hoitavien vastaukset.

---

sijaan kevyen musiikin suhteellinen osuus työllisestä työvoimasta jäi hivenen alle koko maan tason. (Työllinen työvoima kulttuuriammateissa maakunnittain, Tilastokeskus 2000)

⁸⁸ Kulttuuriammattien työllisen työvoiman osuus koko työvoimasta kasvoi Suomessa vuodesta 1970 huippuvuoteen 1990, mutta laski voimakkaasti laman seurauksena vuodesta 1990 vuoteen 1995 (17 prosenttiyksikköä viidessä vuodessa), ja palautui tämän jälkeen osittain takaisin. Myös kulttuurityövoiman osuus koko työvoimasta yli kaksinkertaistui vuodesta 1970 samalla ajanjaksolla. (Työllinen työvoima kulttuuriammateissa ammatin ja sukupuolen mukaan 1970–1999, työllinen työvoima kulttuuriammateissa maakunnittain 2000)

- ◇ Teatterin vastaukset olivat peräisin sekä Kokkolan kaupunginteatterista että järjestökentältä. Kuvataiteen ja käsityön vastaukset olivat näiden alojen taiteilijoiden tai opettajien vastauksia.
- ◇ Tanssin ja luovan liikunnan vastaukset olivat näiden alojen ammattilaisten tai opettajien vastauksia.
- ◇ Taiteenala ei ole ollut pääteltävissä kahdesta vastauksesta. Taiteenalat luokiteltiin pääasiallisen taiteenalan organisaation tai vastanneen vakavan harrastuksen mukaan.

5. VASTANNEIDEN NÄKEMYS KOULUTUSTARPEISTA

5.1. Kuinka paljon vastanneilla oli näkemystä koulutustarpeista

Vastanneet kertoivat eniten omista ja organisaationsa koulutustarpeista, ja melko runsaasti myös näkemystään kulttuuriin liittyvistä yleisistä koulutustarpeista. Organisaation taiteellisten tai taiteellista toimintaa tukevien muiden alojen koulutustarpeisiin tulleet vastaukset eivät juurikaan eronneet tilastollisesti sen mukaan, toimiko vastannut opetukseen liittyvissä tehtävissä, taiteellisissa tehtävissä tai taide- ja kulttuurihallinnossa. Koulutustarvevastauksia voitiin siis käsitellä myös yhtenä ryhmänä.

Hieman edellisiä harvempi vastannut kertoi näkemystään kulttuuria tukevien muiden alojen yleisestä koulutustarpeista. Hallinnossa työskentelevät kertoivat hieman muita harvemmin henkilökohtaisista kulttuuriin liittyvistä koulutustarpeistaan ja useammin näkemystään yleisistä seudun koulutustarpeista. Hallinnon ulkopuolella työskentelevät ottivat useimmin kantaa omia ja organisaation taiteellisia koulutustarpeita koskeviin kysymyksiin, seuraavaksi täydellisemmin organisaation muita koulutustarpeita koskeviin kysymyksiin, hieman vähemmän yleisiin taidetta koskeviin kysymyksiin ja niukkimmin yleisiin muita taitoja koskeviin kysymyksiin.⁸⁹ Kysymykset yleisistä koulutustarpeista koettiin vaikeiksi: kysymyksestä riippuen 29–38 % valinnoista kohdistui en osaa vastata –vaihtoehtoon. Yksi hallinnon ulkopuolella työskentelevistä vastanneista varotti vastauksensa subjektiivisuudesta: ”Voi olla että koulutusta tarjotaan todella paljon silti mielikuvani voi olla että tarjontaa on vähän eli miettikää mikä tilanne on.” (reunahuomautus, vastaaja 20)

Vastanneiden mielipiteet etenkin seudun yleisistä koulutustarpeista luovat pohjaa kulttuuriin liittyvälle koulutussuunnittelulle. Vastanneet näyttävät erotelleen pois en osaa vastata –vaihtoehdon avulla kysymykset, joista heillä ei ollut mielipidettä, tai joita he eivät halunneet arvioida. Teorian olettamuksista poiketen vastaukset eivät tuoneet esiin rajattomia koulutustarpeita, vaan vastanneet miettivät myös koulutuksen järjestämisen ja koulutettujen työhön sijoittumisen mahdollisuuksia ja hankittavien taitojen hyödyllisyyttä

---

⁸⁹ Kysymyksiin kantaa ottavina vastauksina käsiteltiin yksilöiden ja organisaatioiden koulutustarpeita koskevissa kysymyksissä johonkin ko. kysymyksen kohtaan kyllä –vaihtoehdon valinneita vastauksia, ja yleisiä koulutustarpeita koskevissa kysymyksissä vaihtoehdon LIKERT-asteikolta valinneita vastauksia. LIKERT-asteikon ohella tarjottiin vaihtoehtoa ”en osaa vastata”: sen valinneet olivat mukana vastausten määrissä, mutta heidän vastauksensa eivät vaikuttaneet koulutustarvetuloksiin.

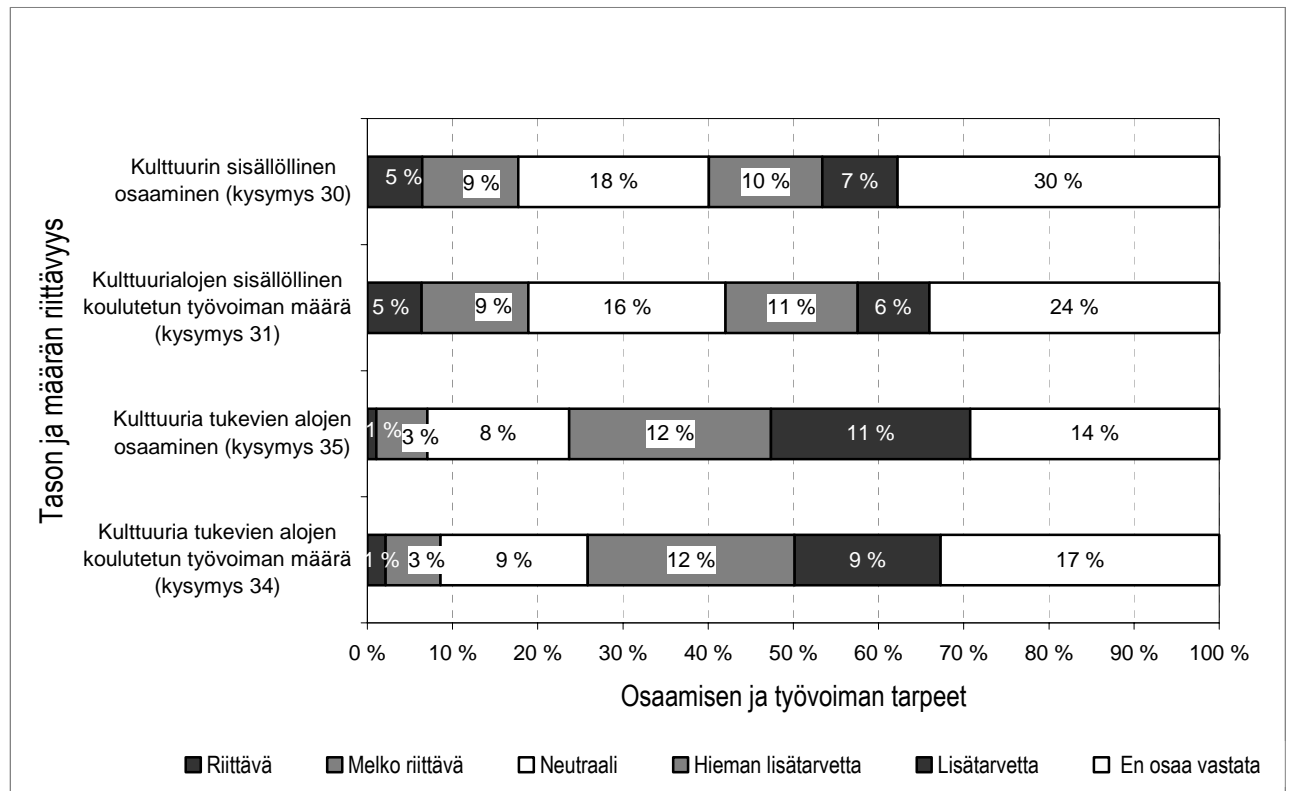
työelämässä. Vastausten maltillisuus ja taustatiedoiltaan erilaisten vastanneiden melko koherentit koulutustarvenäkemykset seudun koulutustarpeiden aloista ja määrästä lisäävät mahdollisuuksia käyttää aineistoa koulutussuunnittelussa. Vaikka Arrown (1950) mahdottomuusteoreeman mukaan preferenssejä ei voida loogisesti määrittää, vastauksista on konstruoitavissa karkea arvio kulttuuriin liittyvien koulutustarpeiden suunnaksi. (Taulukko 11)

Taulukko 11 Oliko vastanneilla näkemystä omista, organisaationsa tai yleisistä koulutustarpeista

	Kyllä	Ei osannut vastata tai tyhjä vastaus	Ei ollut	Yhteensä
Vastanneella oli <i>omia</i> kulttuuriin liittyviä koulutustarpeita	43 (63 %)	13 (19 %)	12 (18 %)	68 (100 %)
Vastanneella oli <i>näkemyistä</i> organisaationsa kulttuurisista koulutustarpeista	62 (91 %)	6 (9 %)		68 (100 %)
Vastanneella oli <i>näkemyistä</i> organisaationsa kulttuuria tukevien alojen koulutustarpeista	54 (79 %)	14 (21 %)		68 (100 %)
Vastanneella oli <i>näkemyistä</i> yleisistä kulttuurin sisällöllisistä koulutustarpeista	50 (74 %)	18 (26 %)		68 (100 %)
Vastanneella oli <i>näkemyistä</i> yleisistä kulttuuria tukevien alojen koulutustarpeista	47 (69 %)	21 (31 %)		68 (100 %)

Kulttuurialojen sisällöllisiin osaamisen ja työvoiman määrän tarpeisiin vastanneet suhtautuivat usein neutraalisti. Kulttuuria tukevia muita aloja koskevia lisätarpeita nousi useammin esiin. Vastaukset saattoivat heijastaa esimerkiksi kokemusta kulttuuriin liittyvästä osaamisesta (esimerkiksi klassisesta musiikista), tuntemusta koulutukseen käytettävissä olevien resurssien ja alueen väestöpohjan niukkuudesta, tai tuntumaa suuremmasta vajeesta kulttuuria tukevien muiden alojen työvoiman määrässä ja taidoissa. (Kuvio 7)

Kuvio 7 Vastanneiden näkemys kulttuuriin liittyvien koulutustarpeiden voimakkuudesta Kokkolan seudulla

5.2. Vastanneiden omat koulutustarpeet

Miltei jokainen (65 vastaajaa 68:sta) kertoi, onko hänellä omia kulttuuriin liittyviä koulutustarpeita. Itselleen kulttuuriin liittyvää koulutusta halusi yli kolme viidennestä kyselyyn vastanneista. Useilla vastanneilla oli käsitys omista koulutustarpeistaan, sekä halua ja rohkeutta tuoda niitä esiin. Kyselyyn pidemmälti vastaamattomista yksi perusteli vastaamattomuuttaan sillä, että hän halusi kulttuurikoulutuksen sijaan sairaanhoitoa ja toinen katsoi olleensa kiinnostuksestaan huolimatta jo liian iäkäs. Jotkut vastanneet välttivät omien koulutustarpeidensa kertomista, mikä saattoi johtua koulutustarpeen allokoinemisesta muulle kuin kulttuurialalle, tai omakohtaisen kouluttautumisen kokemisesta menneeksi asiaksi vastanneen jo toimiessa työelämässä. (Taulukko 12)

Taulukko 12 Vastanneiden omien kulttuuriin liittyvien koulutustarpeiden nouseminen esiin

Halusi itselleen kulttuuriin liittyvää koulutusta	Ei osannut vastata	Ei halunnut itselleen kulttuuriin liittyvää koulutusta	Tyhjiä	Yhteensä
43 (63 %)	10 (15 %)	12 (18 %)	3 (4 %)	68 (100 %)

Enemmän koulutusta itselle halusivat muut kuin aktiivisesti järjestöissä toimivat ($p=0,01$) ja muut kuin eläkeläiset ($p=0,008$), vaikka Keski-Pohjanmaalla eläkeläisiä osallistuu aktiivisesti vapaaseen sivistystyöhön. Muut taustamuuttajat eivät jakaneet aineistoa koulutustarpeiden suhteen. Esimerkiksi julkisella sektorilla työskentelyllä, koulutustasolla, taiteellisuudella, sukupuolella ja järjestöjäsenyyksillä ei ollut tässä aineistossa 5 %:n riskitasolla yhteyttä siihen, oliko vastanneella omia koulutustarpeita.

Vastanneet olivat pääosin työelämässä. Tämä saattoi olla syynä siihen, että *vastanneiden itselleen toivoma kulttuurikoulutus oli yleisimmin ammatillista täydennyskoulutusta*. Vastanneista 18 toivoi omakohtaisesti ammatillista kulttuuri- ja taidealan alan osaamista kehittävästä koulutuksesta, heistä yksi toivoi sivuaineopintokokonaisuuden ohella opiskelumahdollisuutta taiteelliseen korkeakoulututkintoon. Kuusi vastanneista toivoi musiikkikoulutusta, mutta toiveet hajaantuivat sisällöllisesti. Tässä esitetään esimerkkejä vastanneiden koulutustarpeista. Vastanneet toivoivat musiikkipedagogin jatkotutkintoa tai AMK-tutkintoa, soittotaitojen kehittämistä, kevyen musiikin koulutusta, yhteislaulua, musiikin historiaa, tietoa musiikin terveysvaikutuksista, sekä koulutusta musiikista osana yrittäjyyskoulutusta. Melko harva vastannut toivoi itselleen yrittäjyyteen liittyvää koulutusta, vaikka muiden oman organisaation jäsenten toivottiin hankkivan näitä taitoa.⁹⁰

⁹⁰ Muutama vastannut kaipasi itselleen yrittäjyyskoulutusta. Tietoa kaivattiin kulttuuriyrittäjyydestä ja tarkemmin tuottajan työstä ohjaajan ja näyttelijän työn yhteydessä (kolme vastausta). Kaksi vastannutta kaipasi alueen kulttuurielämää koskevaa tietoa: paikallishistoriaa, pohjoismaista perinnettä ja kaksikielistä kulttuurihistoriaa koskevaa koulutusta (vastaaja 11) ja ”kokoavaa tietoa alueellisesta kulttuuritoiminnasta; organisaatioista, toimintamuodoista ja keskeisistä sisällöistä (vastaaja 53)” Yksittäiset vastanneet toivoivat käsityön koulutusta (kaksi vastannutta), kuvataiteen koulutusta (kolme vastannutta), yhdessä vastauksessa cum laude-opintokokonaisuutta tai maisteritasoista koulutusta (vastaaja 3), sekä teatteriohjaajan ja sen lisäksi näyttelijän ja tuottajan tai valo- ja äänitekniikan koulutusta (kaksi vastausta). Terveysteen liittyvät koulutustarpeet nousivat esiin yksittäisissä vastauksissa: vastanneet kaipaivat työterveyslaitoksen pätevöimää ilmaisutaidon koulutusta, aivojumppaa ja Alexander-tekniikkaa (vastaaja 14), sekä ilmaistutaitoa, aikuis- ja draamapedagogiikkaa (vastaaja 41) (kaksi vastausta). Yksittäisissä vastauksissa kaivattiin sanataiteen, luovan kirjoittamisen ja kirjallisuuden koulutusta (vastaaja 21) ja mahdollisesti aineopintotasoisia monikulttuurisia opintoja sivuaineena (vastaaja 16).

Ammatilliset tai puoliammatilliset pyrkimykset korostuivat miltei jokaisessa vastauksessa kysyttäessä, mihin tarpeeseen vastannut halusi koulutusta. Jatkokysymyksen muoto saattoi houkutella osaa vastanneista nimeämään päämäärän sen sijaan, että vastannut olisi kertonut esimerkiksi taidepyrkimysten itseisarvoisuudesta.

Pedagogisille opinnoille saattaisi olla tarvetta erityisesti taiteilijoiden keskuudessa, koska useat taiteilijat myös opettavat. Rensujeff (2003, 30):n mukaan pedagogisia opintoja oli suorittanut ainoastaan 5 % suomalaisista taiteilijoista joko taidealan opintojen yhteydessä tai täydentävinä opintoina. Pedagogisia koulutustarpeita tuli omakohtaisina koulutustarpeina esiin hyvin vähän muilta kuin opettajilta. Kulttuurialan koulutuksen kannalta on keskeistä, millainen pätevyys taidealojen opettajilta edellytetään, ja mikä taho pätevyysvaatimuksen määrittää. Edellytetäänkö taiteen opettajalta taiteellista kokemusta tai taitelijaksi valmentavaa koulutusta, opettajan pätevyyttä, ja kuinka näiden eri koulutusalojen vaatimukset voidaan sovittaa yhteen (Ks. mm. Heiskanen ym. 2002, 333–334). Koulutusvaatimusten yhteensovittamisen suuntaan pyritään esimerkiksi TAISTO II -seurantatyöryhmän raportissa (2003, 14), jossa pyritään ensinnäkin helpottamaan taiteilijoille asetettavia vaatimuksia aineenopettajan pedagogisista opinnoista ja toisekseen lisäämään mahdollisuuksia suorittaa niitä taideopintojen yhteydessä. Useat vastanneet toivat esiin tarpeita lisäkoulutukseen ammatillisen pätevyyden lisäämiseksi, esimerkiksi ”Ammatilliseen kasvuun” (vastaaja 3), ”Opettamiseen, yrittämiseen.”(vastaaja 14), ja ”Ensisijaisesti että voisin itse toimia opettajana "alemmalla" tasolla, myös kirjallisia tehtäviä varten.”(vastaaja 11).

Yhdeksän vastannutta toivoi itselleen hyvinvointiin ja virkistykseen liittyvää koulutusta: tiedonsaantia kulttuuriasioista, yleissivistävää koulutusta, tutkija- tai kirjallisuustapaamisia sekä messuja ja koulutustilaisuuksia tai virkistäytymistä. Heistä yksi esitti omakohtaisissa toiveissaan koulutusta, jonka avulla ehkäistäisiin syrjäytymistä. Vastanneiden toivoman koulutuksen tasoa luokitellaan avovastauksiin perustuen taulukossa. Luokituksissa näkyvät vastanneiden itselleen toivomat koulutukset ja työelämässään/ympäristössään kokemat osaamisen kehittämistarpeet, esimerkiksi halu tarjota itse opiskelijoille entistä parempaa koulutusta. (Taulukko 13)

Taulukko 13 Vastanneet omista ja välittömän ympäristönsä koulutustarpeiden tasosta

	Yleissivistävä tai harrastusta tukeva	Ammatillinen täydennyskoulutus	Tutkintoon johtava ammatillinen koulutus	Korkeakoulututkinto /jatko-opinnot	Koulutusta toivoneet yhteensä
Vastanneiden määrä	9 (21 %)	23 (53 %)	8 (19 %)	3 (7 %)	43 (100 %)

5.3. Vastanneiden organisaatiokohtaiset koulutustarpeet

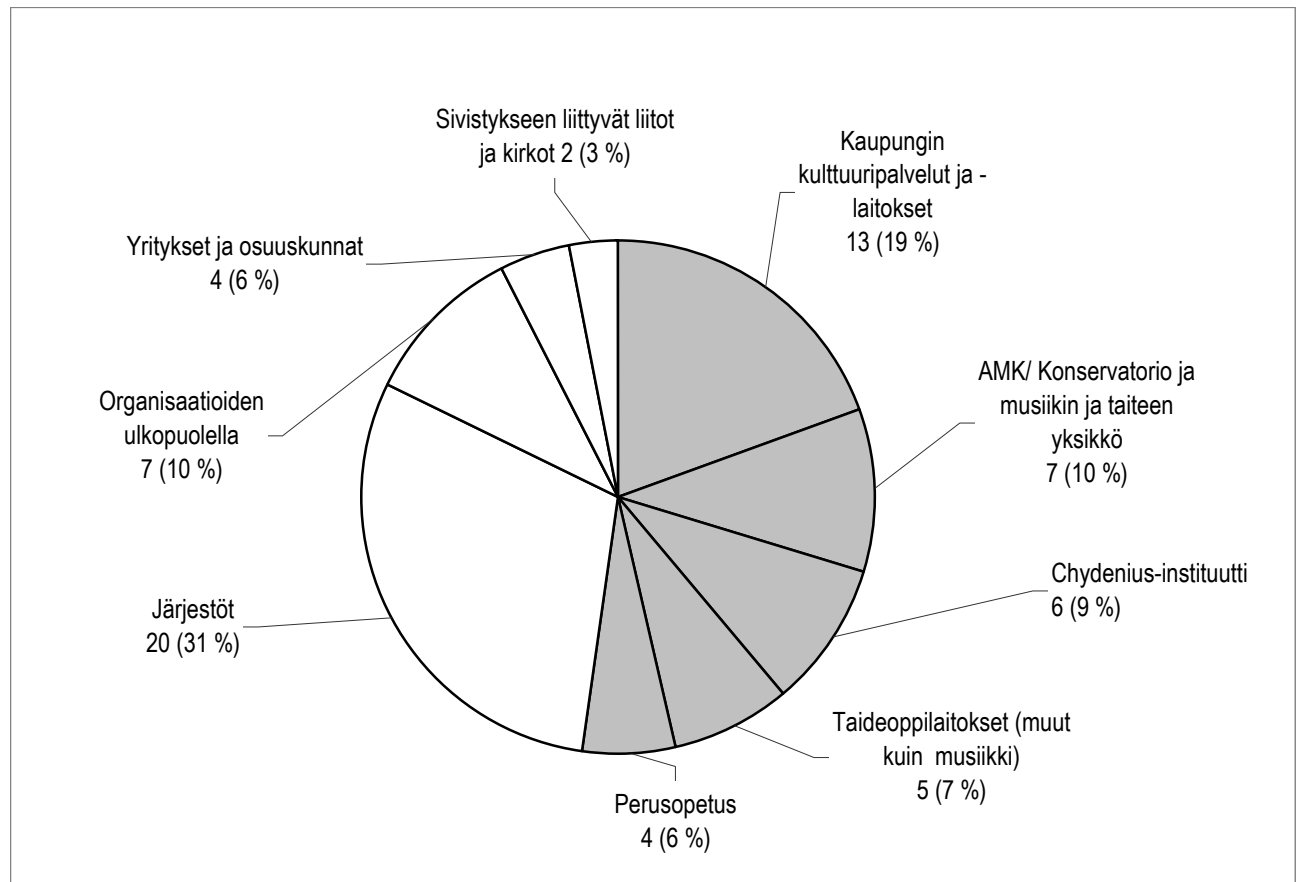
5.3.1. Vastanneet organisaatioittain

Organisaatioittain tarkasteltuna 68 vastauksesta noin puolet (36 vastausta) tuli julkiselta sektorilta ja puolet yksityiseltä sektorilta, etenkin järjestöistä ja organisaatioiden ulkopuolelta. Tämä ei kerro täysin tehtävittäistä jakoa. Kulttuurihallintoon osallistui osa julkisen sektorin vastanneista ja joitain yksityisen sektorin vastanneita, ja esimerkiksi useassa oppilaitoksessa tuntiopettajina toimivat henkilöt on vastausten analysoinnissa sijoitettu organisaatioittensa kautta julkiselle sektorille.⁹¹

Lähes kolmannes vastauksista oli peräisin kulttuuriin liittyvistä järjestöistä ja lähes kolmannes oppilaitoksista. Viidennes vastauksista oli peräisin kokkolalaisista kulttuurilaitoksista ja kaupungin kulttuuripalveluista ja 10 % organisaatioiden ulkopuolelta, esimerkiksi vapailta taiteilijoilta. Tieto organisaatiosta puuttui 7 (10 %) vastauksesta. Useimmat heistä olivat luultavasti kulttuurikoulutuksesta kiinnostuneita yksityishenkilöitä. Osa vastanneista saattoi jättää organisaation nimeämättä myös intimizeettisuojan vuoksi. (Kuvio 8, Taulukko 14)

⁹¹ Yksityisen ja julkisen sektoriin vaihtoehtona voitaisiin käyttää jakoa julkiseen, kaupalliseen ja kolmanteen sektoriin. Jaottelu on harkinnanvarainen, koska kulttuurin kentällä samat ihmiset osallistuvat kulttuuriin usein erilaisissa rooleissa työn, harrastusten ja luottamustoimien kautta. Tässä aineistossa jako yksityiseen ja julkiseen sektoriin on ehkä selkeämpi, koska kysymykset organisaation koulutustarpeista saivat useat vastanneet kertomaan työpaikkansa koulutustarpeista. Kolmanteen sektoriin kuuluvat järjestöt ja kotitaloudet. Kyselyvastauksia saatiin 20 järjestöltä ja seitsemältä luokittelemattomalta yksityishenkilöltä. Myös kolmas sektori –luokitteluun sisältyvän kaupallisen sektorin vastausmäärä ei riitä tässä aineistossa erilliseksi ryhmäksi.

Kuvio 8 Vastaukset organisaatioittain

Taulukko 14 Vastanneet organisaatioittain

Julkinen sektori				Yksityinen sektori			
	Koulutus			Aatteellinen ja harrastuksellinen työ			Elinkeinoelämä
Kaupungin kulttuuripalvelut ja laitokset 13 (19 %)	Keski-Pohjanmaan AMK/Konservatorio ja Musiikin ja taiteen yksikkö 7 (10 %)	Chydenius-instituutti 6 (9 %)	Kulttuuri- ja taideopetus (Muu kuin musiikki) 9 (13 %)	Järjestöt 20 (31 %)	Organisaatioiden ulkopuolella 7 (10 %)	Sivistyksen liittyvät liitot ja kirkot 2 (3 %)	Yritykset ja osuuskunnat 4 (6 %)
Kaupunki 6 (9 %)	Konservatorio 4 (6 %)		Kokkolan seudun opisto 4 (6 %)				Yritykset 3 (4 %)
Museotoimi 5 (7 %)	Musiikin ja taiteen yksikkö 3 (4 %)		Pohjoismainen taidekoulu 1 (1 %)				Osuuskunta 1 (1 %)
Keski-Pohjanmaan kamariorkesteri 3 (4 %)			Perusopetus 4 (6 %)				
Kaupunginteatteri 2 (3 %)							
Kaupunginkirjasto 2 (3 %)							

Kun vastanneita pyydettiin kertomaan organisaationsa ensi- tois- ja kolmoissijainen tehtävä 14 vaihtoehdosta⁹², noin puolet kyselyyn osallistuneista vastanneista kertoi organisaationsa toimivan ensi sijassa kulttuurin ja taiteen alalla, ja Vastanneet pitivät kulttuuria ja taidetta usein ensisijaisena (34 vastaajaa) tai toissijaisena (15 vastaajaa) toiminnan tarkoituksena. Lähes kolmasosan organisaatio järjesti ensi sijassa koulutusta (20 vastaajaa), ja koulutuksen järjestäminen koettiin usein myös toissijaiseksi (10 vastaajaa), tai kolmoissijaisena (6 vastaajaa) organisaation tehtäväksi.

Vastanneet kokivat organisaatioillaan olevan lukuisia muita toimintatarkoituksia, mutta nämä vastaukset hajaantuivat.⁹³ Osa vastanneista ei kokenut taiteella ja kulttuurilla olevan organisaatiossaan muita päämääriä. Käsitys taiteen itseisarvoisuudesta oli joidenkin vastanneiden mielestä niin vankka, että kysymykseen muista päämääristä vastattiin toistuvasti, että kysymystä ei ymmärretty. Taiteen itseisarvoisuus ja autonomisuus oli aiemmin ollut keskeinen perustelu taiteen tukemiseksi ja kulttuuri- ja taideorganisaatioiden toiminnan rahoittamiseksi julkisin varoin. Toisaalla kulttuurin avulla tavoitellaan usein myös muita päämääriä: esimerkiksi terveyden hoitoon kuuluvaa virkistäytymistä, sosiaalista koheesiota, ja taloudellisia ja työllistäviä vaikutuksia. Kyselyyn vastanneista kaksi viidesosaa koki organisaationsa pyrkivän saavuttamaan muita päämääriä kulttuurin avulla. Nämä vastaukset toivat esiin kulttuurin ja kokkolalaisen kulttuurikentän liukuvia rajoja ja järjestöjen ja taideorganisaatioiden ulkopuolisen kulttuurin merkitystä Kokkolan seudulla. Kulttuurin välineellisyydestä kertoneet vastaukset saattaisivat toisessa yhteydessä kertoa myös kulttuurin markkinoistumisesta, mutta tämä näkökulma ei juurikaan noussut esiin kyselyssä, ja Kokkolan seudun maksavan kulttuurikysynnän vähyyks heikentää mahdollisuuksia kaupallistaa kulttuuria. Myös useat vastanneet, jotka kokivat organisaationsa ensisijaiseksi tarkoitukseksi kulttuurin tai taiteen, näkivät toiminnallaan sen ohessa muita päämääriä. (Taulukko 15)

---

⁹² Vastaajia pyydettiin kertomaan kolme ensisijaisinta organisaation toiminnan tarkoitusta seuraavista vaihtoehdoista: taide- ja kulttuuri, koulutus, hallinto, tutkimus, markkinointi, poliittinen toiminta, ammattitai taloudellinen järjestötoiminta, sosiaali- ja terveysala, kotiseututyö, urheilu- ja liikunta, uskomuksellinen tai katsomuksellinen työ, maanpuolustus, kansainvälisyys, ja muu (mikä) (kysymys 8). Kyselylomakkeen valmiista vaihtoehdosta vastauksia ei saanut ainoastaan vaihtoehto "maanpuolustukseen, sotaan tai rauhaan liittyvä".

⁹³ Ensisijassa sosiaali- ja terveysalalla ja kotiseututyössä toimivat neljän vastanneen organisaatiot. Yksittäiset vastanneet pitivät organisaationsa ensisijaisena alana hallintoa, markkinointia ja jakelua tai urheilua ja liikuntaa. Melko usein vastanneet kertoivat organisaation toimivan myös markkinoinnin, tutkimuksen, kotiseututyön ja hallinnon aloilla. Osa järjestöistä toimi muilla aloilla, mutta järjesti kulttuuriin liittyvää toimintaa. Etenkin järjestöjen toiminta-alat ovat moninaisia.

Taulukko 15 Käytettiinkö taidetta organisaatiossa välineellisesti?

Kyllä	Ei	Ei osannut vastata tai jätti vastaamatta	Yhteensä
27 (40 %)	10 (15 %)	31 (46 %)	68 (100 %)

Pääosa (56 %) vastanneista koki organisaationsa toiminta-alan paikalliseksi tai alueelliseksi. 15 % vastanneista katsoi organisaationsa toimivan kotimaassa itsenäisesti ja kolme vastannutta (7 %) katsoi organisaationsa toimiva kotimaassa katto-organisaation kautta. 10 vastannutta koki organisaationsa harjoittavan kansainvälistä toimintaa. Vastanneista kaksi kolmasosaa (31 henkilöä) katsoi organisaation kasvaneen, ja kolmannes näki sen toiminnan säilyneen vakaana. Yksikään vastanneista ei katsonut organisaationsa toiminnan vähentyneen⁹⁴.

Kyselyyn vastasi 20 järjestön edustajaa. Lisäksi järjestö oli muutamassa vastauksessa toisena vastanneen nimeämänä organisaationa. Keski-Pohjanmaan alue on ollut tunnettu järjestö- ja osuustoiminnastaan. Eurooppalaisittainkin, yhdistystoiminta on ollut melko keskeinen osa elämää useissa maissa, mikä ilmenee eurooppalaisista tilastovertailuista. Kauttaaltaan miehet näyttävät toimivan naisia useammin järjestöissä. Tämän EU-hankkeen kumppanuusmaissa järjestöjäsenyydet olivat Tilastokeskuksen lukujen perusteella yleisempiä Britanniassa ja Suomessa – mitä saattaisi kulttuurisena tekijänä osaltaan selittää näiden maiden protestanttisuus - ja harvinaisempia katolilaisessa Italiassa. Myös muut kulttuuriset tekijät vaikuttavat jäsenyyksiin: pääosin katolilaisen Irlannin ja protestanttisen Alankomaiden miehistä lähes puolet olivat jäseninä järjestöissä. Sukupuolten välinen ero jäi pienimmäksi Suomessa ja nousi suurimmaksi Irlannissa ja Italiassa. Jäsenyyksiä järjestöissä oli harvimmoin Italiassa: vajaalla neljäsosalla. Myös suurempia arvioita suomalaisten järjestöjäsenyyksistä on esitetty⁹⁵. (Taulukko 16)

⁹⁴ Kyselykaavakkeista yksi palautui sen saaneen järjestön lopetettua toimintansa.

⁹⁵ Toisaalta mm. patentti- ja rekisterihallituksen yhdistysrekisteriä ja kyselyaineistoja käyttänyt Siisiäinen (2003, 77) arvioi noin 80 % suomalaisista olleen jäsenenä jossakin yhdistyksessä. Toimivia yhdistyksiä hän arvioi Suomessa olleen 70 000–80 000.

Taulukko 16 Jäsenenä järjestöissä vuonna 1999 ja 2000⁹⁶

Vuosi	Sukupuoli	Britannia	Suomi	Alankomaat	Irlanti	Italia
1999	Miehet	61 %	56 %	47 %	51 %	32 %
	Naiset	53 %	54 %	41 %	36 %	16 %
	<i>Yhteensä</i>	<i>57 %</i>	<i>52 %</i>	<i>44 %</i>	<i>43 %</i>	<i>23 %</i>
2000	Miehet	-	58 %	47 %	52 %	33 %
	Naiset	-	53 %	41 %	38 %	16 %
	<i>Yhteensä</i>	-	<i>56 %</i>	<i>44 %</i>	<i>45 %</i>	<i>24 %</i>

Yllä olevaan tilastoon verrattuna kyselyyn vastanneet olivat järjestökentällä tavanomaista aktiivisempia: 51 henkilöä 54:stä tähän kysymykseen vastanneesta kertoo jäsenyydestään jossain järjestössä. (Kysymys 45) Molemmat sukupuolet ovat aktiivisia järjestöissä. Keskimäärin vastanneilla oli kolme järjestöjäsenyyttä. Ajankäytöllisesti järjestöjäsenyyksissä esiintyi eroa: palkkatyössä käyvät toimivat usein luottamustoimissa, mutta käyttivät vähemmän aikaa järjestötoimintaan. Järjestötoiminta voi olla kanava luovuuteen ja vaikuttamiseen. Järjestöelämästä kirjoittaessaan Negt ja Kluge kulkeutuvat lähelle elinikäisen oppimisen käsitettä:

Todellisessa kokonaisvaltaisessa elämänyhteydessään ...(yksilöt) jäävät yhdistyksen ulkopuolelle, mutta organisoivat siinä *osittaisintressinsä* (kaniininhoidosta urheiluun ja politiikkaan). Yhdistys muodostaa *muodollisen julkisuuden*, missä ei hallitse jäsenten ad hoc syntynyt tahto, vaan muodollisesti *sääntöpäämäärään* kirjattu, yleinen tahtomuodostus. Vain yhdistysrekisterin kiertotietä tulee jäsenten tahto kaikkia sitovaksi. Jäsenten elämänintressit... ovat liitännäisseikkoja, eivät yhdistyspäämääriä (Negt & Kluge 1976, 422; sit. Siisiäinen 2002, 9–10)

Aineiston järjestöjäsenyydet esitetään taulukossa (Taulukko 17).

Taulukko 17 Vastaajakohtaiset järjestöjäsenyydet kyselyaineistossa

	Kaikki järjestöjäsenyydet	Jäsenyydet muissa järjestöissä (kpl)	Jäsenyydet kulttuurijärjestöissä (kpl)	Aktiivisuus kulttuurijärjestöissä (kpl)	Ajanvietto järjestöissä (tuntia/viikko)	Luottamustoimien määrä
Mediaani	3	2	2	1	3	1
Maksimi	16	12	6	9	40	7

⁹⁶ Järjestöjen jäsenyys (%) EU-maissa vuonna 1999 ja 2000. Tilastokeskus. Tieto Britannian järjestöjäsenyyksistä vuodelta 1999 puuttuu.

5.3.2. Vastanneiden organisaatioissaan kokemat koulutustarpeet

Vastanneiden organisaatioihin sisältyy taideoppilaitoksia ja muita kulttuuriin liittyvää koulutusta tarjoavia oppilaitoksia. Varsinaisen kulttuurikoulutuksen tarjoajien lisäksi myös muut organisaatiot olivat järjestäneet pienimuotoista kulttuurikoulutusta. Vastanneiden organisaatiot järjestivät täydennyskoulutushankkeita ja organisaatioiden erityisaloihin liittyntä koulutusta. Useimmiten vastanneet katsoivat organisaationsa henkilöstöllä olleen kulttuuriin liittyviä koulutustarpeita. (Taulukko 18)

Taulukko 18 Organisaation ja koulutustarpeiden yhteys

Henkilöstöllä oli kulttuuriin liittyviä koulutustarpeita	Organisaatio tarjosi taide- tai kulttuurikoulutusta	Henkilöstöllä oli muuhun kuin kulttuuriin liittyviä koulutustarpeita	Organisaatio tarjosi muuta koulutusta	Organisaatio ei liittynyt koulutustarpeisiin	Ei osannut vastata	Kysymykseen vastanneet eri henkilöt
43 (68 %)	29 (46 %)	19 (30 %)	17 (27 %)	4 (6 %)	4 (6 %)	63 (100 %) ⁹⁷

Kysyttäessä, mitä kulttuurikoulutuksen tulisi organisaation kannalta ensisijassa sisältää (kysymys 15), muutamassa vastauksessa korostettiin harrastusta. Etenkin järjestöistä toivottiin yksittäisiä toiminta-ajatukseen soveltuvia koulutuksia, esimerkiksi ”Haluaisimme opetella yhdistyksessä veistelemään jotain kaunista ja kivaa palstoillemme koristeeksi” (vastaaja 35) tai ”moniäänistä yhteislaulua” (vastaaja 9). Tarpeet saattoivat liittyä organisaation toiminta-ajatukseen. Kuitenkin useimmat organisaatioiden koulutustarpeet olivat laajempia: ne liittyivät usein sivistystason, informaation tarjoamiseen ja innostamiseen. Useimmiten organisaatioihin liitetyt tavoitteet olivat ammatillisia.⁹⁸

Kaksi kolmasosaa vastanneista toivoi markkinointiin liittyvää koulutusta organisaatiolleen. Markkinointi muodostaakin voimakkaimman organisaatiokohtaisen koulutustarpeen. Vastanneet toivoivat organisaatioihinsa kulttuuria tukevaa koulutusta eniten markkinointiin, johtamiseen ja tuotteistamiseen – kuitenkin juuri itselleen näitä koulutuksia toivoi harva vastannut. Markkinoinnin jälkeen seuraavaksi eniten vastauksia organisaation koulutustarpeissa saivat johtaminen, tuotteistaminen, kielet ja viestintä ja pedagogiset

⁹⁷ Samat henkilöt valitsivat keskimäärin kaksi vaihtoehtoa. Viisi muutoin kyselyyn vastannutta sivuutti tämän kysymyksen.

⁹⁸ Organisaatioille toivotaan oman alan kehittämistä, syventämistä tai laajentamista ja yhdessä jatkokoulutusta (neljässä vastauksessa), ammatillista täydennyskoulutusta (kahdessa vastauksessa), perusasioita (kahdessa vastauksessa) ja muutokseen tai virikkeisiin liittyvää ainesta (kahdessa vastauksessa).

koulutukset: näitä toivoi organisaatiolleen lähes neljäsosasta hieman yli kolmasosaan vastauksissa. Organisaatiolle toivotuissa koulutustarpeissa markkinointi, johtaminen ja tuotteistaminen (kolme kysymystä) eivät eronneet sen mukaan, oliko vastannut musiikin vai muulta alalta. Näillä ryhmillä ei ollut eroa myös kieltä, viestintää ja kansainvälisyyttä koskevissa koulutustarpeissa (kaksi kysymystä) Pedagogiikkaa (kukin kolmesta kysymyksestä) haluttiin organisaatiolle sekä musiikin että muiden alojen vastanneiden keskuudessa, mutta tilastollista eroa ei siinä löydy. (Taulukko 19)

Taulukko 19 Alan koulutukselle tarvetta organisaatiossaan kokevien vastanneiden määrä

Markkinointi, johtaminen ja tuotteistaminen (3 kysymystä)	Kielet, viestintä ja kansainvälisyys (2 kysymystä)	Pedagogiikka (3 kysymystä)	Esitystekniikka (1 kysymys)	Kulttuurialaiset kurssit (1 kysymys)	Tutkimus (1 kysymys)	Muu (1 kysymys)	Muun alan taidot kulttuurialan opiskelijoille (1 kysymys)	Yhteensä
40 (59 %)	26 (38 %)	30 (44 %)	18 (26 %)	14 (21 %)	6 (9 %)	7 (10 %)	1 (1 %)	54 (100 %)

Vastanneiden koulutustason noustessa organisaatiota koskeva markkinointikoulutuksen tarve voimistui tässä aineistossa. Yleiskulttuurisesti suuntautuneet vastanneet ja muiden genrejen vastanneet näkivät organisaation markkinointitaidoissa lievää eroa. Molemmista ryhmistä enemmistö halusi markkinointikoulutusta organisaatiolleen; kulttuuri yleisesti -ryhmästä miltei jokainen halusi sitä.⁹⁹ Markkinointitaitoja organisaatiolleen halusi pääosa sekä musiikin että muiden alojen vastanneista, eikä eroa löytynyt vastanneiden taiteellisuudenkaan suhteen. (Kuvio 9)

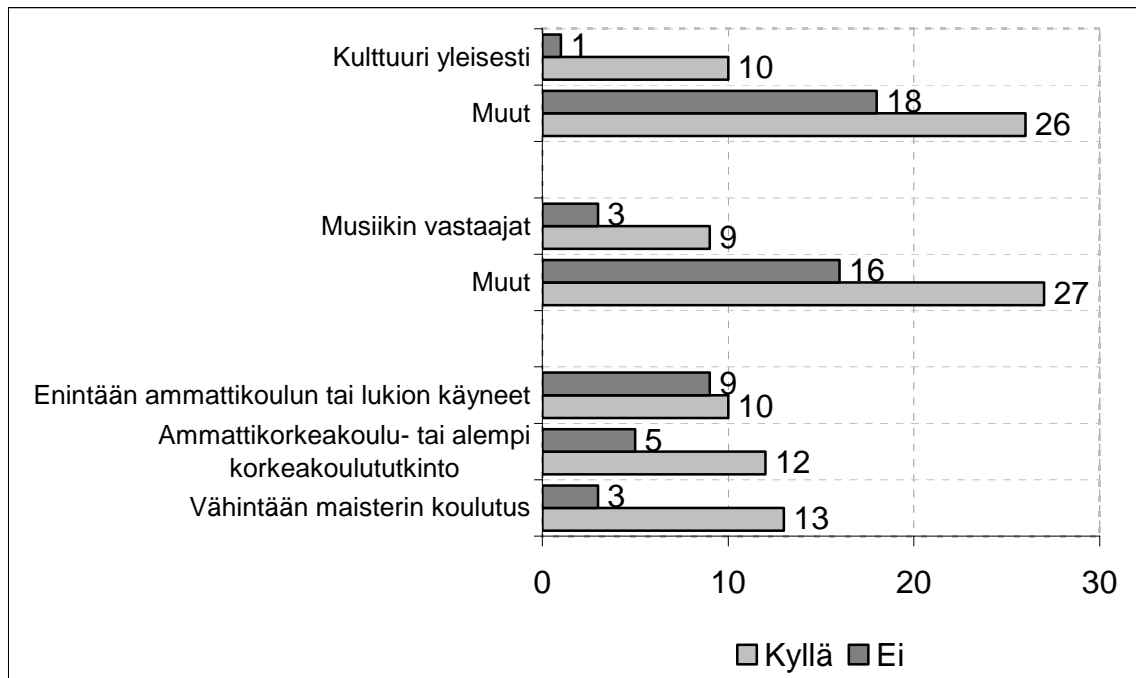

Yksi vastannut ei nähnyt tarvetta perinteiselle koulutukselle ja yksi ei kokenut lainkaan koulutustarvetta asukkaiden viihtyvyyttä edistävässä organisaatiossaan.

⁹⁹ $\chi^2 = 3,94$, $df=1$, $p=0,045$.

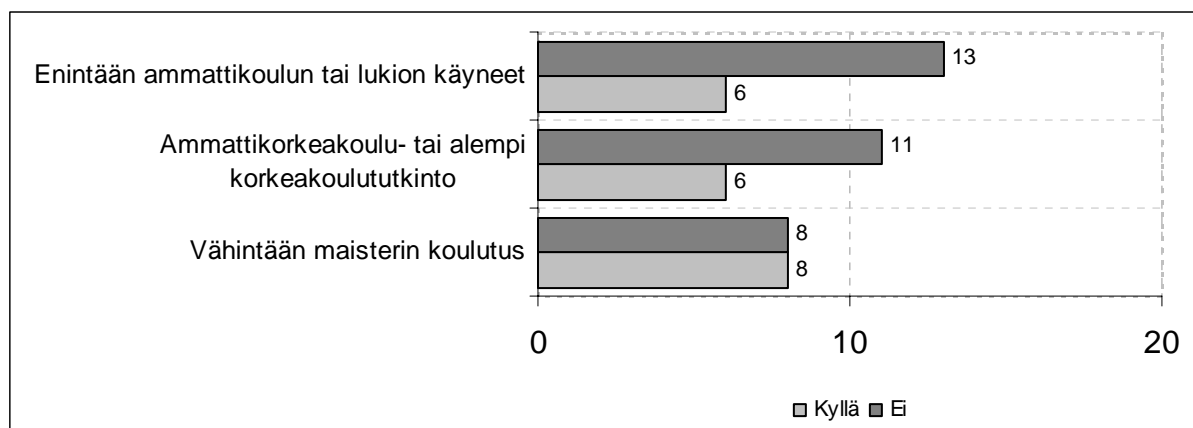
Kuvio 9 Vastanneiden näkemys markkinointikoulutustarpeista organisaatiossaan heidän koulutuksensa mukaan

Johtamis- ja tuotteistamistaitoja organisaatioiltaan halusi osa sekä musiikin että muiden alojen vastanneista. Kuitenkaan pääosa vastanneista kummassakin ryhmässä ei kokenut tarvetta niihin. Ryhmien musiikki ja muut alat välillä ei ollut tilastollista eroa. Myös taiteellisissa tehtävissä, näitä tukevissa ammateissa tai muualla toimivien väliltä ei löytynyt eroa organisaatiokohtaisissa johtamis- ja tuotteistamistaitotarpeissa. Kulttuuri yleisesti – ryhmän vastanneet näkivät johtamiskoulutukselle enemmän tarvetta organisaatiossaan muihin verrattuna¹⁰⁰. (Kuvio 10)

¹⁰⁰ $\chi^2=4,42, df=1 p=0,042$.

Kuvio 10 Vastanneiden näkemys organisaationsa johtamiskoulutustarpeista heidän koulutuksensa mukaan

Tuotteistamiseen liittyvää koulutusta kaipasivat eniten ammattikorkeakoulutason koulutuksen suorittaneet. Tuotteistamista halusivat sekä kulttuuri yleisesti -ryhmän että muiden taiteenalojen vastanneet, mutta ryhmien välillä tuotteistamiseen liittyvissä kysymyksissä ei kuitenkaan ilmennyt tilastollista eroa. Avovastauksissa toivottiin organisaatioon usein kulttuurin ja taiteen uusia virtauksia koskevaa koulutusta (12 vastausta, kysymys 15). Yhdeksän vastannutta toivoi tässä avovastauksessa organisaatioonsa tekniikkaan liittyvää koulutusta. Erityisesti toivottiin kulttuuritapahtumien järjestämiseen ja esitemateriaalin valmistamiseen, markkinointiin, tiedotukseen, kokoustaitoihin ja viestintävalmiuksien kehittämiseen liittyvää koulutusta (kuusi vastausta)¹⁰¹. Koulutuksen avulla voidaan kasvattaa inhimillistä pääomaa, joka toimii tuotannontekijänä. Esimerkiksi markkinointia, johtamista tai tuotteistamista edistävä koulutus saattaa muodostaa välineen organisaation ja taiteenalan menestymiseen, jos ongelmana on esimerkiksi se, kuinka taiteellinen tai koulutuksellinen tuotos saataisiin paremmin opiskelemaan aikovien tai asiakkaiden tietoisuuteen.

Organisaatioilla nähdyt koulutustarpeet kuitenkin hajaantuvat melko paljon, ja saman taiteenalan koulutukseen löytyy tarpeita erityyppisistä organisaatioista ja

¹⁰¹ Yksittäisissä vastauksissa toivottiin valo- ja äänitekniikkaa, kulttuuriyrittäjyyttä, ja muusikon työergonomiaa. Organisaation ulkopuolelta vastanneet kaipasivat jonkin verran kulttuuritoimintaa tukevaa osaamista: ensinnäkin rahoitukseen, työllistymiseen ja markkinointiin liittyvää osaamista (seitsemässä

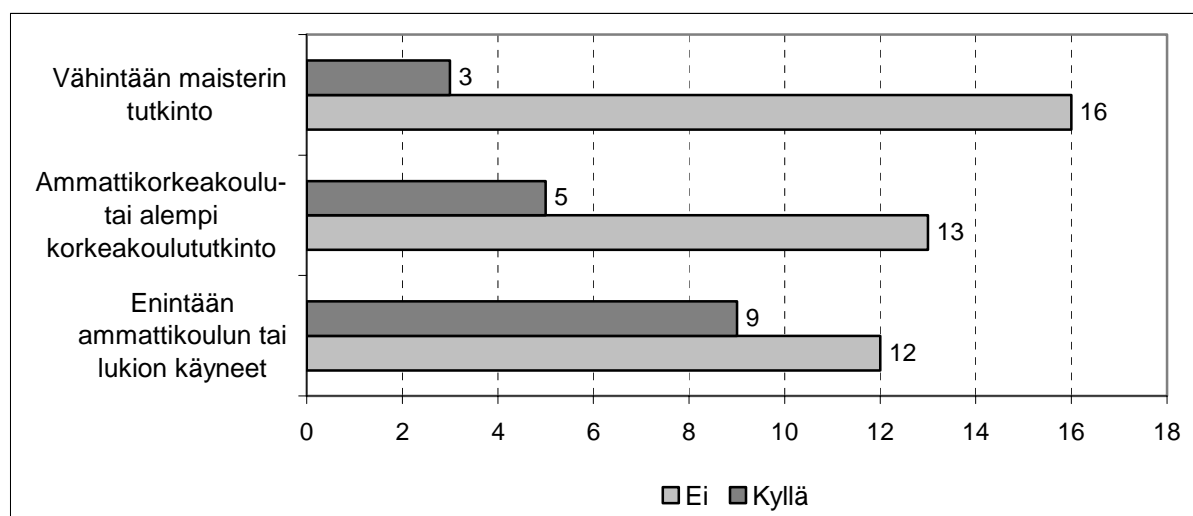
yksityishenkilöiltä. Kulttuurin aloista organisaatioihin toivottiin eniten yleiskulttuurista, musiikin, lastenkulttuurin, monitaiteen ja kirjallisuuden tai kirjoittamisen ja sanataiteen koulutusta. Kysymykseen vastanneet kertoivat keskimäärin ja mediaaniltaan organisaatiollaan olleen koulutustarpeita kahdella alalla. Vastanneista 17 koki koulutustarpeita olevan yli kolmella alalla. Useissa näistä vastauksissa korostui monitaiteellisuus. Yli viiden taiteenalan koulutusta organisaatiolleen haluavista vastanneista useat liittyivät lasten ja nuorten opetukseen tai vapaaseen sivistystyöhön.

Kokkolan seudun koulutusrakenne tuli esiin organisaatioita koskevissa koulutustarpeissa. Vaikka joidenkin taiteenalojen koulutusta toivoi vähimmillään muutama vastannut, eri aloilla järjestetyillä koulutuksilla ja vastanneiden koulutustasolla oli yhteyttä koulutustoiiveisiin. Esimerkiksi miltei yksinomaan ammattikorkeakoulu- tai alemman korkeakoulututkinnon suorittaneet halusivat mediataiteen koulutusta. Muotoilun koulutusta toivoivat eniten perus- ja ammattikoulutasoisen tutkinnon suorittaneet. Teatterin koulutusta toivoivat organisaatioissa eniten enintään ammattikoulutasoisen tutkinnon suorittaneet ja seuraavaksi eniten ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneet. Koulutustason mukaan enintään ammattikoulun käyneet toivoivat organisaatiolleen enemmän lastenkulttuuria, ammattikorkeakoulun käyneet hieman vähemmän, ja vähiten sille näkevät organisaatiossaan tarvetta vähintään maisterin tutkinnon suorittaneet. Kirjallisuuteen liittyvää koulutusta haluttiin etenkin perus- ja ammattikoulututkinnon suorittaneiden ryhmissä. Sitä haluttiin vähemmän ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneiden ryhmissä ja vähiten maisteri- tai jatkotutkinnon suorittaneiden ryhmissä. Pienistä vastausmääristä johtuen nämä erot eivät ole tilastollisesti merkitseviä. Olemassa olleen koulutuksen rakenne saattoi vaikuttaa vastauksiin, esimerkiksi seudun kirjallisuuden opetus oli ollut pitkälti vapaan sivistystyön opetusta. (Kuvio 11)

---

vastauksessa) ja toisekseen asiantuntemusta ja kehittämistä ja innostavuutta. Tutkimusta lukuun ottamatta musiikin vastanneet kokivat jonkin verran tarvetta kulttuuria tukevilla muiden alojen taidoille.

Kuvio 11 Vastanneiden organisaatioissaan kokemat tarpeet kirjallisuuden koulutukselle heidän koulutustasonsa mukaan

Avovastauksissa (kysymys 15) haluttiin perinteisten taiteen- ja kulttuurialojen lisäksi uusia näköaloja ja teknisiä taitoja. Vastannut katsoi, että ”Uudet virtaukset voisivat antaa uusia ideoita ja toimintamalleja. Uusissa aluevaltauksissa yliopistokeskuksella etulyöntiasema verrattuna kampusyliopistoihin, joilla vanhat perinteet estävät uuden omaksumista” (vastaaja 1). Noin puolet mediataiteen koulutusta organisaatiolleen haluavista kuului yleiskulttuuriseen ryhmään (kulttuuri yleisesti), ja tässä ryhmässä vastanneet toivoivat mediataiteen koulutusta organisaatiolleen muihin verrattuna tilastollisesti merkitsevästi enemmän¹⁰².

Koulutuksellisesti ja ammatillisesti Keski-Pohjanmaalla entuudestaan vahvan alan musiikin koulutusta toivoivat suhteessa runsaasti vähintään maisteritason tutkinnon suorittaneet (seitsemän henkilöä 12:sta maisteritason vastanneesta, kokonaisuudessaan musiikin koulutusta organisaatiolleen toivoi 27 vastannutta). Sekä musiikin että muiden alojen vastanneet toivoivat organisaatiolleen musiikkiaiheista koulutusta, mutta muiden alojen vastanneet toivoivat lisäksi yli kaksi kertaa useammin erilaisten muiden alojen koulutusta¹⁰³. Musiikin ja muiden alojen jakaumat eivät kuitenkaan pääosin eroa

¹⁰² Ryhmässä kulttuuri yleisesti haluttiin enemmän mediataiteen koulutusta organisaatiolle, $\chi^2 = 0,68$, $df=1$, $p=0,023$. Avovastauksissa (kysymys 15) uusina virtauksina organisaatioihin toivottiin media- moni- ja rajoja ylittävää taidetta (viisi vastausta), kevyttä musiikkia (kaksi vastausta) tanssiliikuntaa ulkomailta Suomeen (yksi vastaus), moniäänistä laulua (yksi vastaus) ja kansainvälisyyttä (yksi vastaus).

¹⁰³ Musiikin vastanneiden ja muiden näkemys organisaation musiikkikoulutuksen tarpeesta erosi. ($\chi^2=22$, 108, $df1$ $p=0,000$) Musiikin vastanneista ainakin jotkut halusivat organisaatioltaan jossain määrin elokuvaa,

tilastollisesti, ja yksittäiset vastaukset saattoivat vaikuttaa niukasti vastauksia saaneilla taiteenaloilla.

5.4. Vastanneiden näkemys yleisistä koulutustarpeista Kokkolan seudulla

5.4.1. Vastanneiden näkemys kulttuuriin liittyvistä koulutustarpeista seudulla

Koulutustarve- ja kulttuurikyselyissä on vaarana, että tarpeita tulisi esiin rajattomasti, ja olennaisia tai hyödyllisempiä tarpeita on vaikea erottaa muista. Mikrotalousteorian perusoletuksiin sisältyy yksilöiden tarpeiden kyltymättömyys yksittäisen hyödykkeen kulutusta lukuun ottamatta. Tämä kertoo ensinnäkin ihmisten tyydyttymättömyydestä: uusia tarpeentyydytyksen tapoja ja tarpeita syntyy jatkuvasti, mutta resurssit ovat rajallisemmat niiden tuottamiseen ja toisinaan jopa niistä nauttimiseen. Kyselyssä toivotaan, että tarpeita tulisikin esiin runsaasti. Vastauksista löytyykin tarpeita kaikille sellaisille kulttuurin ja kulttuuria tukevan muun toiminnan aloille, joita lomakkeessa kysyttiin. Useat vastanneista kirjoittivat lisäksi sanoin tarkempia koulutustoiveitaan ja näkemyksiään.

Kyselyssä pyrittiin saamaan vastanneita kertomaan tarpeistaan suhteuttaen niitä koko kulttuurin kenttään Kokkolan seudulla. Kysymykset onnistuivatkin tässä: vastauksissa tuli esiin useiden alojen koulutustarpeita, mutta erityisesti sisällöllisesti kulttuuria koskevat koulutustarpeet esitettiin maltillisina. Kyselyssä ei tullut esiin vastauksia, joissa vastannut olisi kokenut erittäin runsaasti tarvetta jokaisen alan lisäkoulutukselle. Tämä kertoo vastanneiden miettineen mieleen tulleiden koulutustarpeiden lisäksi koulutuksen resursointia ja käyttöä työelämässä ja yhteiskunnassa. Vastausten maltillisuus saattoi kertoa myös tarpeiden allokoinnista: ihmiset tekevät myös muuta kuin kuluttavat kulttuuria, ja hakeutuvat myös muiden kuin kulttuurialojen koulutuksiin, ja muilla seuduilla järjestettäviin koulutuksiin. Jo koulutuksesta työelämään siirtynyt väestö ei usein koe tarvetta uudelle tutkintotavoitteiselle koulutukselle.

Vastauksissa otetaan kokonaisuudessaan melko varovaisesti kantaa siihen, mitä kulttuuriin sisällöllisesti liittyviä tarpeita osaamisen tasolle tai työvoiman määrälle on Kokkolan

---

estetiikkaa, maalausta, lastenkulttuuria, monitaiteellisuutta, sirkus- ja estraditaidetta, valokuvausta ja muuta. Ainoastaan muut kuin musiikin vastanneet toivoivat koulutusta tanssissa ($p=0,064$), käsityössä ($p=0,015$) ja kirjallisuudessa ($\chi^2=7,685$, $df=1$, $p=0,003$).

seudulla. Tämä kertoo ehkä realistisuudesta: seudulla on ollut kulttuurin alalla niukasti työllisiä työpaikkoja. Kansantaloudenkin mittakaavassa kulttuuri on pieni toimiala: ammattialoittain Suomessa työskenteli noin 3 % ja kulttuurin toimialoittain noin 4 % työllisestä työvoimasta¹⁰⁴, vaikka näitä luokituksia voidaan pitää kulttuurin laajan käsitteen mukaisina. Keski-Pohjanmaalla kulttuuritoimialan ja etenkin kulttuuriammattien työllisen työvoiman määrä jäi muuhun Suomeen verrattuna matalaksi (Ks. Liite 3). Jotkut alat, esimerkiksi elokuva, keskittyivät pitkälti pääkaupunkiseudulle, eikä niitä juuri löytynyt Keski-Pohjanmaalta. Osa taiteen ja kulttuurin tekijöistä, esimerkiksi kirjailijoista ja kriitikoista, sai luultavasti rahoituksensa pääosin muista ammateista, apurahoista tai työvoiman ulkopuolelta, eikä heitä sen vuoksi löytynyt alan työllisestä työvoimasta: kuitenkin he voivat tarvita koulutusta ja päätyvät usein kulttuurin tekijöiksi koulutuksen kautta. Osa heistä saa silti edellytykset kulttuurin tekemiseen. Palkkatyön ulkopuolisesta työstä ei synny palkkatyötä vastaavia kerrannais- ja ulkoisvaikutuksia. Kulttuurialalla usein esiintyvät epätyypilliset ja sivutoimiset työt eivät usein tuo tekijälleen koko toimeentuloa, vaan monet esimerkiksi opettavat oman taiteellisen työnsä ohella. Toimialan pienuus, kulttuurista saatavien palkka- ja yrittäjätulojen vähäisyys ja väestön, maksavan asiakaskunnan ja kulttuurikysynnän vähäisyys (etenkin Kokkolan ja Kaustisen ulkopuolisella Keski-Pohjanmaalla) ovat saattaneet johtaa siihen, että tuntemattomien alojen tarpeita on ehkä ehtinyt muodostua niukemmin. Samalla on ehkä uskottu vähemmän mahdollisuuksiin saada resursseja jotain uutta kulttuurinalaa tai ammattia varten, ja uudesta alasta saatavat hyödyt ovat saattaneet vaikuttaa kaukaisilta jopa ensimmäisen alan ammattilaisedustajan ja puuhamiehen puuttuessa. Vastanneiden varovaisuus kertoa yleisiä koulutustarpeita koskevista näkemyksistään saattoi osaltaan johtua kyselylomakkeen verrattavien vaihtoehtojen runsaudesta. Työllisen kulttuurityövoiman vähäisyys Keski-Pohjanmaalla kertoi osaltaan alueen pienestä väestöpohjasta ja kysynnän vähäisyydestä. Lisäksi se liittyy alueen toimintakulttuuriin: kulttuuriammattien työvoimaa oli suhteessa vähän myös Pohjanmaalla ja Etelä-Pohjanmaalla (Työllinen työvoima kulttuurin toimialoilla maakunnittain 2000, Työllinen työvoima kulttuuriammateissa maakunnittain 2000, Tilastokeskus), joiden alueella ajankäyttö tilastoituihin kulttuurimuotoihin on suomalaisittain matalalla tasolla. Nämä alueet lukeutuvat työvoimaltaan Suomen maatalousvaltaisimpiin maakuntiin: vuonna 2003 alkutuotanto työllisti Keski-

---

¹⁰⁴ Työllinen työvoima kulttuurin toimialoilla maakunnittain 2000, Työllinen työvoima kulttuuriammateissa maakunnittain 2000, Tilastokeskus, Ks. myös Karttunen 2001.

Pohjanmaalla yli 11 %, ja koko maassa noin 5 % työllisestä työvoimasta. (Elinkeinorakenne 31.12.2003 työpaikat toimialoittain, KASE (www.kase.fi/tilastot/tiedostot/). Tilastokeskus: työssäkäyntitilasto, Työlliset toimialoittain 1990–2005, Tilastokeskus työssäkäyntitilastot). Keski-Pohjanmalla suhteessa vahvat työvoiman sosiaaliset ryhmät käyttävät valtakunnallisten tilastojen mukaan keskimääräistä niukemmin aikaa maksavaan kulttuurikysyntään (Kotitalouksien kulutusmenot kulttuuriin kotitaloutta kohden sosioekonomisen aseman mukaan 2001, Tilastokeskus. Kulttuuritilasto 2003, 244). Myös uskonnollisesti Keski-Pohjanmaa on aktiivista aluetta, ja osa uskonnollisista liikkeistä ohjaa jäsenistönsä kulttuuriharrastuksia kulttuuritilastoissa tilastoimattomaan, uskonnolliseen ja usein vapaaehtoisvoimin järjestettävään toimintaan, joka ei merkittävästi lisää kulttuurin maksavaa kysyntää¹⁰⁵. Keski-Pohjanmaalla kulttuurialan yrittäjyys on pienimuotoista: vaikka alueella löytyy useita taide- ja antiikkiliikkeitä ja suomalaisittain lähes poikkeuksellisen vanhaa rakennuskantaa 1600-luvulta saakka, toimialansa tilastoituun yritystoimintaan on päätenyt ainoastaan yksi taideliike eikä ainoatakaan antiikkiliikettä (Taide- ja antiikkiliikkeet maakunnittain 2004*, Kulttuuritilasto 2005, 2006, 277. Tilastokeskus). Keski-Pohjanmaalla käsityöammattien lisäksi useat muut ammatit ovat vahvasti sukupuolittuneita¹⁰⁶. Keski- ja Etelä-Pohjanmaan ja Pohjanmaan väestö käyttää keskimääräistä vähemmän aikaa useisiin taide- ja kulttuuriharrastuksiin (Taide- ja kulttuuriharrastukset 1999-2000. Tilastokeskus.)

Kulttuuriin liittyviä koulutustarpeita testattiin taiteenaloittain (1) ryhmien ”musiikin vastaajat” – muut ja (2) ryhmien ”kulttuuri yleisesti” vastaajat – muut avulla. Lisäksi testattiin, erosiko näkemys yleisistä koulutustarpeista (1) vastaajien taide- ja kulttuurihallintoon kuulumisen, (2) taiteellisissa tehtävissä tai (3) opetukseen liittyvissä tehtävissä työskentelemisen mukaan. Nämä ryhmäjaot esitetään taulukossa (Ks. Taulukko

¹⁰⁵ Suomen evankelis-luterilaisen kirkon musiikkitoiminnasta löytyy tilastoitua tietoa. Vuonna 2004 lähes 2 miljoonaa suomalaista osallistui tämän kirkon yleisiin musiikkitilaisuuksiin, ja sen säännöllisesti kokoontuvat musiikkiryhmät järjestivät Suomessa noin 20 800 esiintymistä. Kokonaismäärältään eniten esiintymisiä järjestettiin Lapuan, Turun, Tampereen ja Oulun hiippakunnissa, siis läntisessä Suomessa. (Suomen evankelis-luterilaisen kirkon musiikkitoiminta 1995-2004. Kulttuuritilasto 2005, 140)

¹⁰⁶ Keski-Pohjanmaalla työvoimankäytön vahvoja aloja ovat palveluiden lisäksi noin koko maan tasolla työllisen työvoiman mukaan oleva teollisuus ja Keski-Pohjanmaalla suhteessa yleisempi alkutuotanto (maa-, metsä-, riista-, ja kalatalous). Teollisuuteen ja alkutuotantoon sisältyy perinteisesti sukupuolittuneita ammatteja. Suomessa alkutuotannossa työskenteli 8 % vuonna 2003 ja 4 % vuoden 2004 ennakon mukaisesta työllisestä työvoimasta, kun Keski-Pohjanmaalla heihin kuului noin 11 % vuosina 2003-2004. Teollisuudessa työskenteli Keski-Pohjanmaalla 18-19 % vuosina 2003-2004. Suomessa teollisuudessa työskentelevistä 29 % ja maa-, metsä-, riista-, ja kalataloudessa työskentelevistä 32 % oli naisia vuonna 2002. Jälkimmäisessä työskentelevien naisten osuus on laskenut 29 %:iin vuonna 2005 (Työlliset toimialoittain 1999-2005, Tilastokeskus, Työssäkäyntitilasto 1995-2004 ennako. 9.3.2006. Tilastokeskus).

5 s. 74). Koulutustarpeita tarkasteltiin suhteessa taustamuuttujiin, kuten vastanneiden koulutukseen, sukupuoleen ja kieleen. Vastanneiden seudullisia kulttuuriin liittyviä koulutustarpeita koskevista näkemyksistä löytyi melko vähän selkeitä ryhmittäisiä eroja.
107

Vastanneiden näkemyksiä kulttuuriin liittyvistä koulutustarpeista hahmotettiin jakamalla taiteenalat ensinnäkin esittäviin ja tallennepohjaisiin taiteisiin. Esittävinä taiteina käsiteltiin esimerkiksi teatteria ja tanssia. Musiikki olisi kuulunut tähän ryhmään, mutta sen suuren osuuden vuoksi sitä käsiteltiin erikseen. Tallennepohjaisina taiteina pidettiin tässä esimerkiksi kuvataidetta, käsityötä, elokuvaa tai valokuvaa. Taiteenalat luetellaan seuraavassa taulukossa. Taulukon luvut ovat suuria, koska mukaan laskettiin 68 vastanneen kaikki kulttuurikoulutukseen ko. kysymyksen eri aloihin kantaa ottavat *valinnat* mukaan lukien ne valinnat, joissa vastannut suhtautuu neutraalisti alan koulutustarpeeseen. Esimerkiksi, jos vastannut kertoi koulutuksen määrällisistä tarpeista rastittamalla arkkitehtuurin, estetiikan ja kuvanveiston valiten näihin jonkin muun vaihtoehdon kuin ”en osaa vastata”, tästä saadaan kolme valintaa. En osaa vastata –valinnat eivät sisälly lukuihin. (Taulukko 20)

---

¹⁰⁷ Yleisten näkemysten testauksessa osasta muuttujista käytetään jatkuvia summamuuttujia, minkä vuoksi testit toteutettiin pääosin Kruskal-Wallis χ^2 -jakaumaan perustuvan testin avulla. Joissakin koulutustarpeissa löytyy eroa vastanneiden koulutustason mukaan: nämä erot saattavat heijastaa osin sitä, minkä tasoista koulutusta seudulla järjestetään erilaisilla kulttuurin aloilla. Taide- ja kulttuurihallintoon kuuluminen ja taiteenala (musiikki, kulttuuri yleisesti ja muut) toivat harvoin esiin eroja vastauksissa. ”Taiteellinen tai taidetta tukeva” vastanneiden ryhmä olisi saattanut erota muista, mutta muita kuin taiteellisesti suuntautuneita vastanneita tuli aineistosta esiin vain vähän.

Taulukko 20 Luokitus esittäviin ja tallennepohjaisiin taiteisiin¹⁰⁸

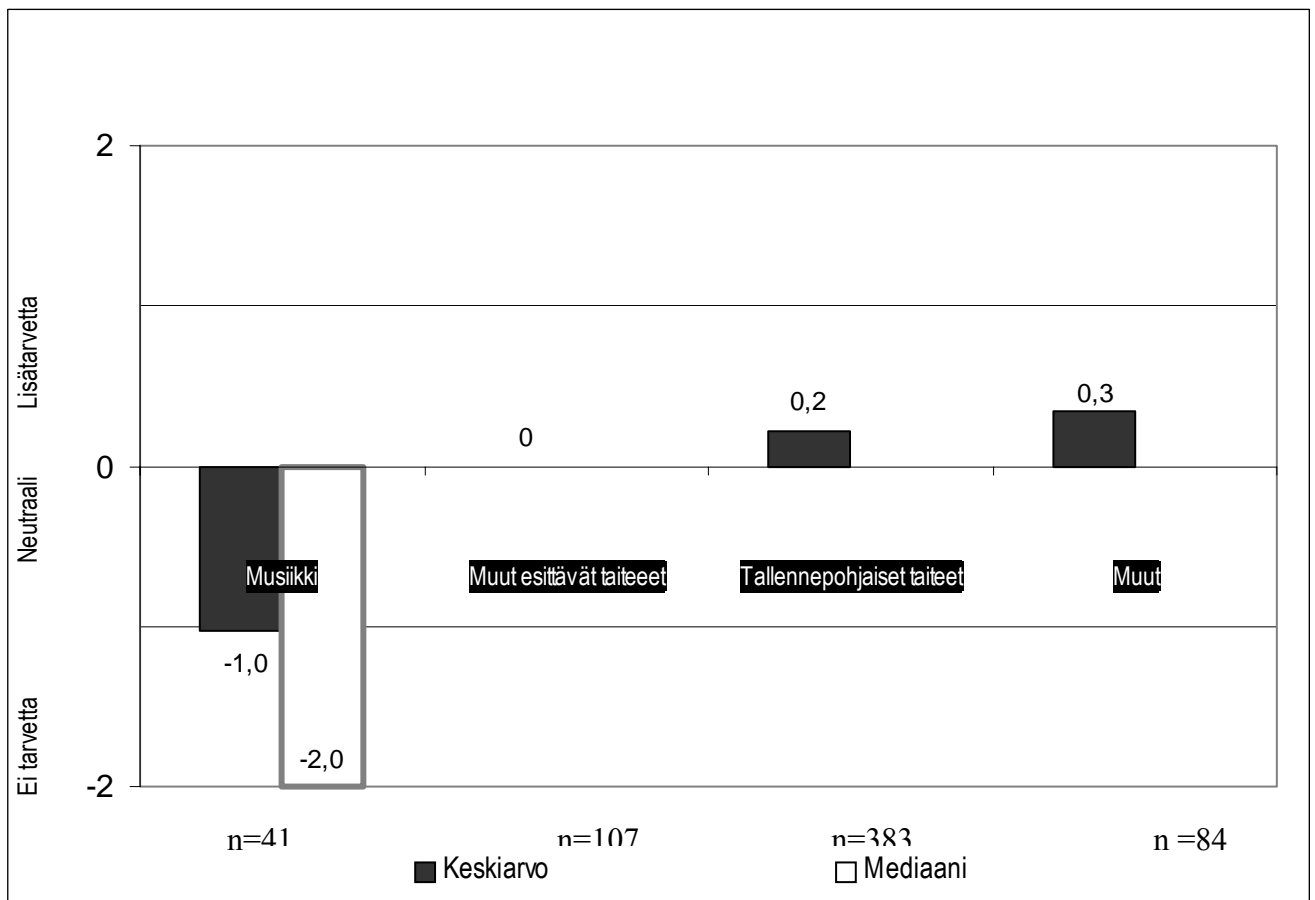
	Esittävät taiteet	Tallennepohjaiset taiteet	Muut	Kulttuuri yleensä
Alan määrällinen tarve (Kysymys 30)	Musiikki 43 valintaa Muut esittävät taiteet 110 valintaa	400 valintaa	86 valintaa	30 valintaa
Alan osaamisen riittävyys (Kysymys 31)	Musiikki 41 valintaa Muut esittävät taiteet 107 valintaa	383 valintaa	84 valintaa	5 valintaa
Taiteenala	☐ Musiikki (käsitellään erikseen) ☐ Sirkus- ja estraditaide ☐ Tanssi ☐ Teatteri	☐ Arkkitehtuuri ☐ Elokuva ja audiovisuaalinen ☐ Estetiikka ☐ Kirjallisuus ☐ Kuvanveisto ☐ Käsityö ☐ Maalaustaide ☐ Mediataide ☐ Muotoilu ☐ Sarjakuva ☐ Valokuva	☐ Monitaiteellisuus ☐ Rajoja ylittävä taide ☐ Uutuudet ☐ Lastenkulttuuri	

Lomakkeessa luetellut valintavaihtoehdot saivat vastanneet suhteuttamaan yksittäisten alojen määrällisen ja laadullisen työvoiman tarpeen koko taiteen ja kulttuurin kenttään Kokkolan seudulla. Erityisesti musiikkia koskevissa valinnoissa näkyy, että vastanneet suhteuttavat sitä yhtenä taiteen alana muihin, koko kulttuurin kenttään, joka muodostuu Kokkolan seudulla usein harrastepohjalta, ja osa taiteenaloista jopa puuttuu harrasteiden ammatilliselta kentältä. Vastanneet kokivat musiikin osaamisen keskimäärin tason melko riittäväksi (keskiarvo) tai erittäin riittäväksi (mediaani). Kysyttäessä näkemystä taiteen ja kulttuurin yleisestä koulutustarpeesta, jakauma muodostui vinoksi ainoastaan musiikin osalta: musiikin aineistosta yksittäisenä taiteenalana esiin nouseva osuus (26 % vastauksista) näkyy tässä. Kuitenkin useat muusikot toivat omissa koulutustarpeissaan

¹⁰⁸ Lukuihin sisältyy useita vastaajakohtaisia valintoja, jos sama vastannut on ottanut kantaa eri taiteenalojen koulutustarpeisiin. Saman vastaajan eri aloja koskevat valinnat ovat keskenään riippuvia.

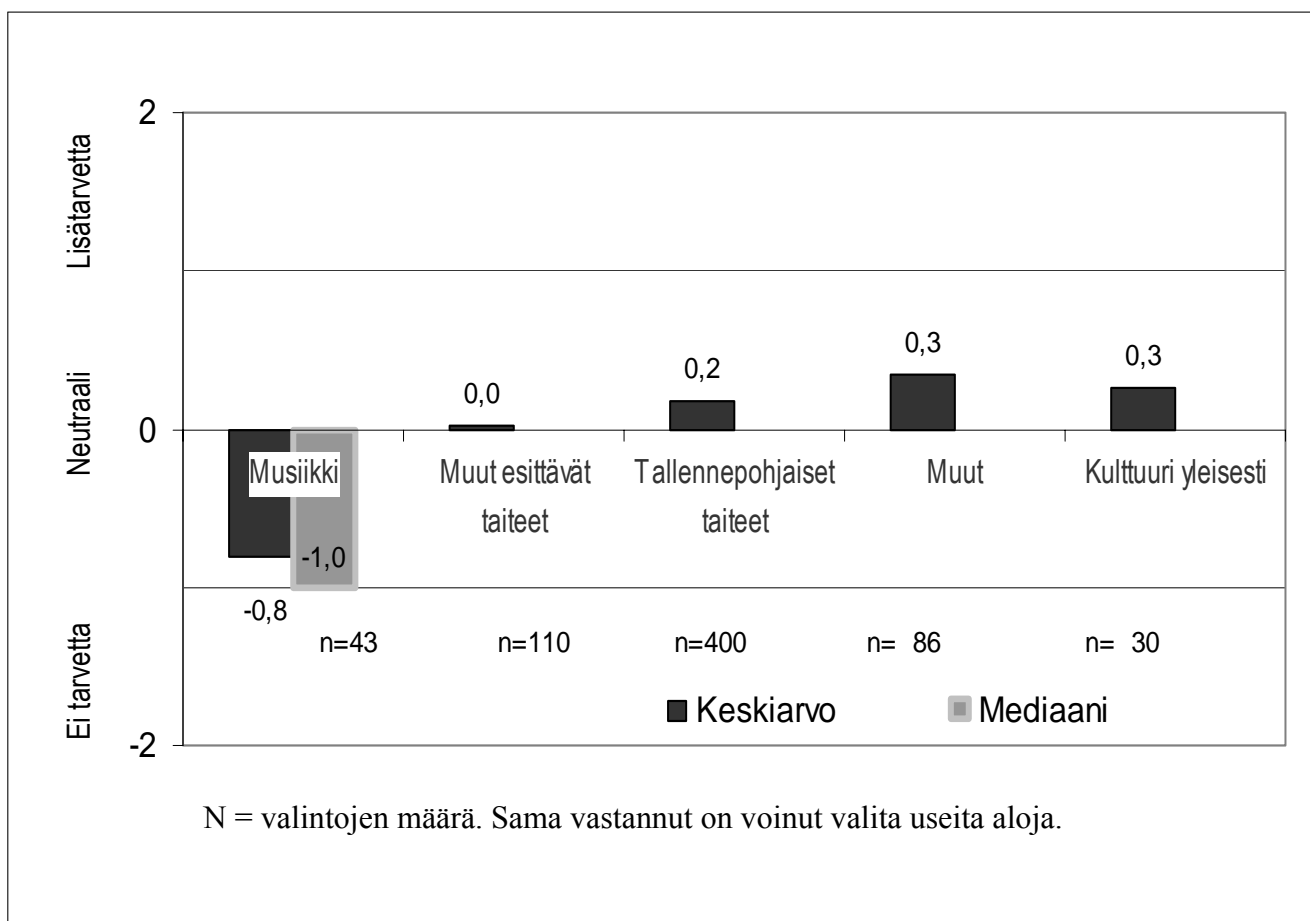
esiin tarvetta syventää osaamistaan. Musiikin vastanneet myös toivat jonkin verran muita niukemmin esiin muita aloja, esimerkiksi kirjallisuutta, koskevia koulutustarpeita. Muiden esittävien taiteiden osaamisen tasoon vastanneet suhtautuivat neutraalisti ja toivoivat hyvin lievästi osaamisen kasvua tallennepohjaisissa taiteissa. (Kuvio 12)

Kuvio 12 Tarve tallennepohjaisen ja esittävän taiteen osaamisen kasvuille Kokkolan seudulla

Vastanneet kokivat, että Kokkolan seudulla oli musiikin alalla tarpeisiin nähden riittävimmin työvoimaa. Muiden esittävien taiteiden osaajien määrälliseen tarpeeseen vastanneet suhtautuivat lähes neutraalisti. Sen sijaan, vastanneet näkivät mahdollisuuksia kasvattaa lievästi tallennepohjaisten taiteiden työvoimaa. (Kuvio 13)

Kuvio 13 Tarve tallennepohjaisille ja esittävän taiteen työvoiman määrän kasvulle Kokkolan seudulla

Taiteen- ja kulttuurialoja tarkastellaan seuraavassa jaottelulla vakiintuneempiin ja uudempiin. Vakiintuneilla tai institutionalisoituneilla taiteenaloilla tarkoitetaan tässä sellaisia korkeakulttuurisia taiteenaloja, joilla on kulttuuri- ja taidelaitoksia tai vahvaa koulutusta Kokkolan seudulla, ja jotka saattavat työllistää vähintään jonkun ihmisen seudulla. Klassista musiikkia lukuun ottamatta kaikilla muilla kulttuurityövoiman alueilla Keski-Pohjanmaalla on ollut alueen koko työväestöön suhteutettuna vähemmän kulttuurityövoimaa kuin koko maassa. Musiikin vahvan aseman vuoksi sitä tarkastellaan tässäkin erikseen.¹⁰⁹ Uusilla taidealoilla tarkoitetaan tässä Suomen mittakaavassa

¹⁰⁹ Työllisiä klassisen musiikin säveltäjiä, muusikoita ja laulajia oli Keski-Pohjanmaalla 37 eli 0,13 % alueen koko työllisestä työvoimasta. Koko maassa heitä oli noin 2 260 eli 0,10 % koko maan työllisestä työvoimasta. Keski-Pohjanmaa ylitti maan keskiarvon kahdeksan työllisen klassisen muusikon voimin. Myös alan naisten osuus oli Keski-Pohjanmaalla muuta maata korkeampi. Sen sijaan kevyen musiikin osuus

institutionaalisesti uudempia tai volyymiltaan pienempiä, ja ehkä kokeilevampia taiteita, esimerkiksi sirkus- ja estraditaidetta ja mediataidetta. Institutionaalisesti tai vastaajamääriltään vähäisinä pidetään tässä työssä sellaisiakin vakiintuneita taiteenaloja – esimerkiksi arkkitehtuuria – jonka koulutusta ei löydy Keski-Pohjanmaalta, tai elokuvaa, jonka työvoimaa ei juuri löydy alueelta.¹¹⁰ Käsitys kulttuuritoiminnan laajuudesta ja mahdollisuuksista on saattanut vaikuttaa vastanneiden käsityksiin mielekkäistä koulutustarpeista. Valintamäärissä ovat mukana kaikki 68 vastanneen eri taiteenaloja koskevat koulutustarpeisiin kantaa ottaneet valinnat: esimerkiksi valintamäärä lisääntyy kahdella yksittäisen vastanneen otettua kantaa sekä elokuvan että kirjallisuuden yleisiin koulutustarpeisiin. (Taulukko 21)

Taulukko 21 Kulttuurin alojen luokittelut vakiintuneisiin ja uudempiin ¹¹¹

	Perinteiset ja institutionaalisoituneet taiteet	Institutionaalisesti tai vastaajamääriltään pienemmät taiteet	Uudemmat taidemuodot	Kulttuuri yleisesti
Alan määrällinen tarve (kysymys 30)	236	209	194	30
Alan osaamisen riittävyys (kysymys 31)	225	209	181	5
Taiteenalat	Elokuva	Arkkitehtuuri	Lastenkulttuuri	
	Kirjallisuus	Estetiikka	Mediataide	
	Kuvataide	Käsityö	Sarjakuva	
	Musiikki	Muotoilu	Sirkus- ja estraditaide	
	Teatteri	Tanssi Valokuvaus	Monitaiteellisuus ja rajojen ylittäminen	

Vastanneet toivoivat kulttuuriin liittyviä sisällöllisiä koulutuksia melko maltillisesti. Jaoteltaessa taiteenaloja vakiintuneisiin ja uudempiin, vastanneet kokivat hieman

---

työllisestä työvoimasta jäi alueella hivenen pienemmäksi kuin koko maassa. (Työllinen työvoima kulttuuriammateissa maakunnittain, Tilastokeskus 2000)

¹¹⁰ Esimerkiksi vuonna 2000 työvoimatilastoista ei löytynyt Keski-Pohjanmaan alueella lainkaan kirjailijoita ja dramaturgeja, käsityötuotteiden tekijöitä, teatteri- ja elokuvaohjaajia, klowneja, juontajia, kuvaussihteerejä, joitakin valokuva-alan teknisiä työntekijöitä, kaivertajia ja syövyttäjiä. Kuvataiteilijoita työllisestä työvoimasta löytyi kaksi ja soittimien tekijöitä ja viritäjiä kolme (Työllinen työvoima kulttuuriammateissa maakunnittain 2000. Tilastokeskus), vaikka seutu tunnetaan erityisesti musiikista ja käsityöstä.

¹¹¹ Vastausmäärissä ovat mukana kaikki luokkaan kuuluvat vastaukset ”en osaa vastata” –valintoja lukuun ottamatta. Samalta vastanneelta on laskettu mukaan lukuihin kaikki luokkaan kuuluvat valinnat.

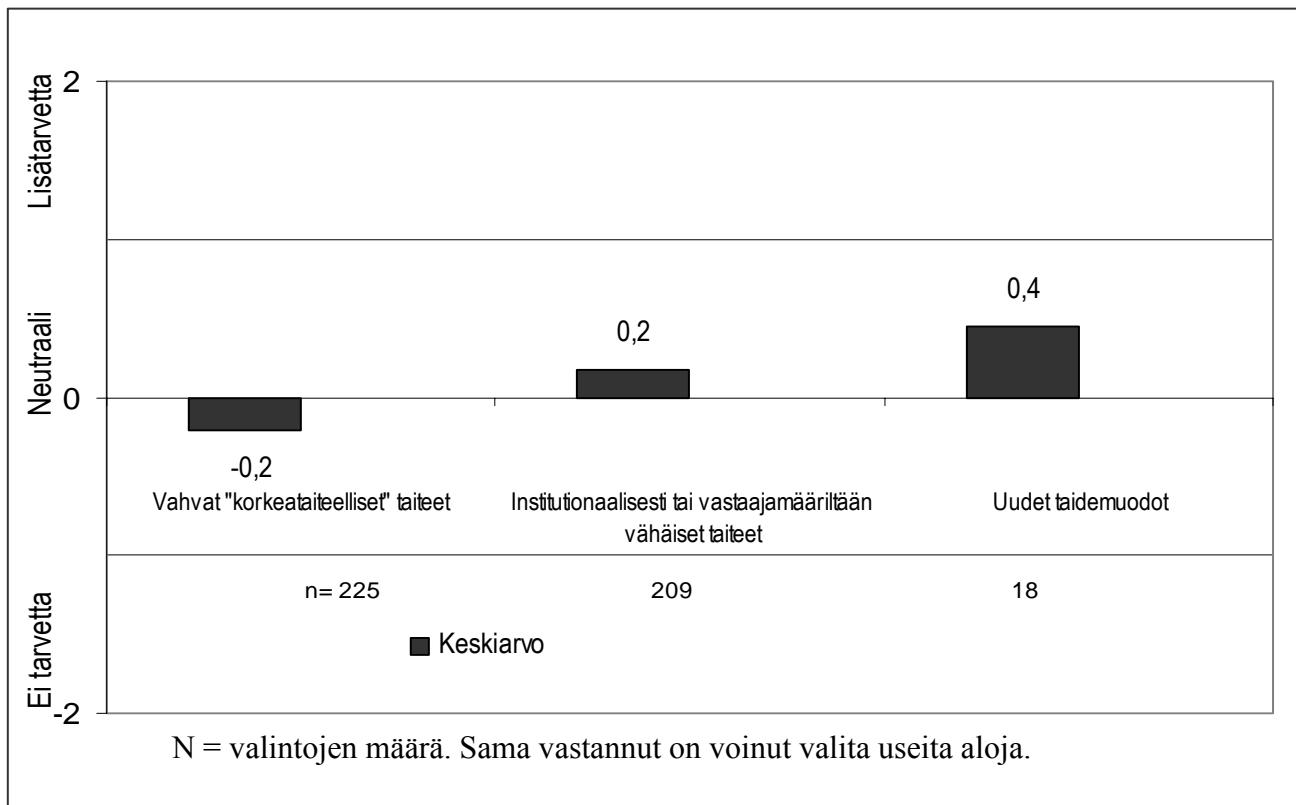
suurempaa tarvetta uudempien taidemuotojen osaamiselle ja osaajien määrälle. Tämä johtunee pitkälti siitä, että vastatessaan he suhteuttivat yksittäisiä taiteen- ja kulttuurin aloja koskevia vastauksia koko Kokkolan seudun kulttuurikenttään. Vastanneet kokivat vahvoiksi ja perinteisesti Suomessa "korkeataiteellisiksi" luokiteltujen alojen osaamisen tason lievästi riittäväksi. Koulutustarve koettiin hieman suuremmaksi pienemmillä taiteenaloilla, joiden työllinen työvoima tai toimiala on jopa kokonaan puuttunut Kokkolan seudulta. Osa vastanneista koki lievää lisätarvetta institutionaalisesti pienempien tai kyselyssä aivan yksittäisiin vastanneisiin jääneiden taiteenalojen osaamisen tasolle. Niukasti vastauksia saaneille uusille taidemuodoille koettiin myös lievää lisätarvetta (0,4).

¹¹²(Kuvio 14)

---

¹¹² Ammattikoulutasoisen koulutuksen käyneet vastanneet kokivat uusissa taidemuodoissa suurinta tarvetta laadun nostamiseksi. Myös muissa esittävisissä taiteissa eniten laatuun liittyvää koulutustarvetta kokivat enintään ammattikoulutasoisen koulutuksen käyneet ($p=0,092$).

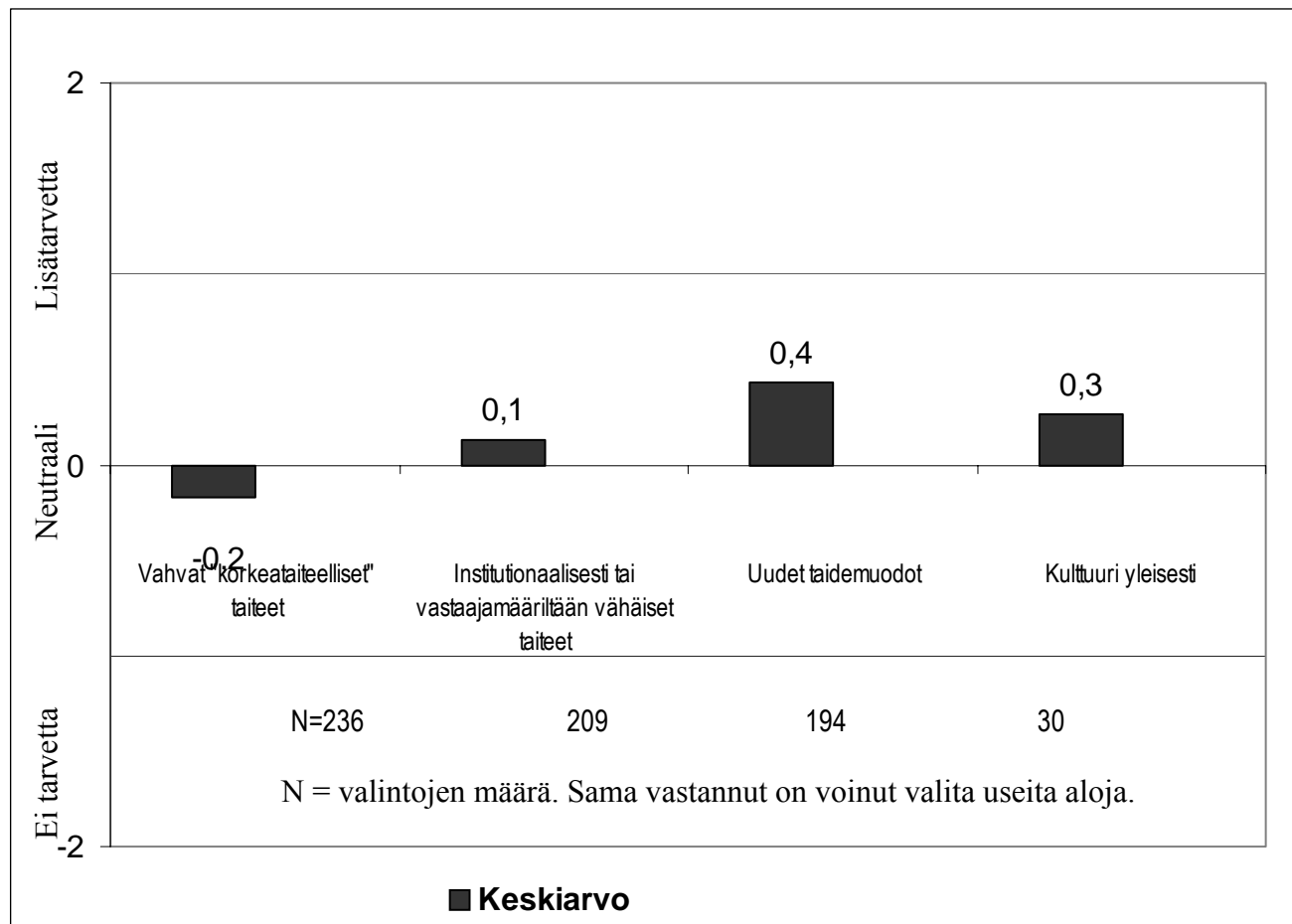
Kuvio 14 Tarve "vakiintuneiden" ja "uusien" taiteiden osaamisen tasolle Kokkolan seudulla

Vastanneet pitivät vakiintuneiden ”korkeataiteellisten” alojen työvoiman määrää sopivana tai katsoivat sen erittäin lievästi riittävän seudun tarpeisiin. Institutionaalisesti tai vastaajamääriltään pienempien taiteenalojen työvoiman määrän tarpeeseen suhtauduttiin neutraalisti. Uusissa taidemuodoissa ja kulttuurissa yleisesti nähtiin lievää työvoiman määrällistä tarvetta. Yksittäisempiä ja erikoisempia taiteenaloja koskeviin kysymyksiin vastanneiden määrät jäivät pienemmiksi, ja harvempien vastanneiden erityistarpeet tulivat enemmän esiin.¹¹³(Kuvio 15)

¹¹³ Kokkolan seudulla koettiin olleen tarpeisiin nähden lievästi liian vähän alan osaamista monitaiteellisuudessa, arkkitehtuurissa, sirkus- ja estraditaiteessa ja muotoilussa ja sarjakuvassa. Vielä maltillisempaa tarvetta osaamiselle koettiin estetiikassa, kulttuurissa yleisesti ja mediataiteessa ja kirjallisuudessa, sanataiteessa ja lausunnassa. Vastanneet pitivät koulutetun työvoiman määrää Kokkolan seudulla riittävämpänä musiikissa ja käsityössä. Lievästi tason koettiin riittävän valokuvauksen, tanssitaiteen, maalaustaiteen ja teatterin koulutustarpeet. Lähelle neutraalia tulivat lastenkulttuurin, elokuvan ja audiovisuaalinen ala ja ryhmä muu. Lastenkulttuuriin liittyvää opetusta – tai taidealan opettajuutta kehittäviä taitoja toivottiin avovastauksissa, mutta vaikuttaa että alalle ei kaivata erityisesti uutta työvoimaa.

Kuvio 15 Tarve "vakiintuneiden" ja "uusien" taiteiden työvoiman määrälle Kokkolan seudulla

Kysyttäessä, mihin ongelmaan kulttuurisisältöisten koulutusten odotetaan vastaavan (kysymys 34), vastaukset kertoivat perustason määrittelystä, tarpeesta löytää ansaintalogiikka, ja tarpeesta ylittää valtakunnalliselle tasolle. Myös sanallisessa vastauksessa kiinnitettiin huomiota musiikin vahvaan asemaan Kokkolan seudulla suhteessa muihin taiteen- ja kulttuurin aloihin: ”Musiikin koulutus kunnossa. Muilla alueilla tarvitaan panostuksia” (vastaaja 7), toinen vastannut kaipasi ”Taidealan osaamisen ammattilaisia kaupunkiin lisää” (vastaaja 3), tämän lisäksi kaivattiin ”Poikkitaiteellisia osaajia” (vastaaja 4). Useat (11 vastannutta) halusivat nostaa yleistä sivistystasoa, kilpailukykyä ja osaamista. Kulttuurialan koulutusta katsottiin tarvittavan koska vallitsee ”Kompetens- och kunskapsbrist” (vastaaja 18), ja koulutusta toivottiin ”Yleisen sivistystason nostamiseksi. Että pysytään valtakunnan tasolla. Että apurahat jakautuisivat oikeudenmukaisesti. Elämän mielekkyyden kannata (saataisiin asukkaita lisää)” (vastaaja 5), ”Yleisen kulttuuri-imagon nostamiseen” (vastaaja 28), ”För att få fram kultur i Karleby (vastaaja

42)”, ja ”Takaamaan monipuolinen osaaminen kulttuurisektorilla (vastaaja 22)”. Myös ”Passiivisuuden vähentäminen” (vastaaja 9) asetettiin kulttuurin sisällöllisen koulutuksen tavoitteeksi. Yksi vastanneista koki ongelmaksi, että käsityöhön, taitoaineisiin ja näiden pedagogiikkaan liittyvää ”Alan täydennys- ja pätevyitysmiskoulutusta ei alueella tarjolla” (vastaaja 38). Kyselyvastauksissa esiintyi huoli siitä, voiko kulttuuritoiminta rahoittaa itsensä. Tätä vastaaja 1 kuvailee: ”Täytyisi keksiä jokin ansaintalogiikka koulutetuille. Alue ei suuremmin hyödy yhteiskunnan tuella ylläpidettävistä tai stipendeillä pyöritettävistä toiminnoista taloudellisesti”.

Kulttuurikoulutuksen yleisissä kehittämistarpeissa (kysymys 34) tuli esiin yhteistyön tarve, ja suurempien ehkä monien alojen yhteisten koulutusten järjestämisen tarve ”Förmåga att söka, kombinera, experimentera och kritiskt utvärdera.”(vastaaja 18), ”Kaikki vain pyrkivät järjestämään pienille ryhmille täsmäkoulutusta, kun pitäisi myös yrittää löytää yhteisiä teemoja, jotka ylittäisivät taiteen alojen korporatiiviset rajat.”(vastaaja 1) ”Palkatut osaajat pitäisi välillä jalkauttaa.”(vastaaja 9) Vastannut kaipasi myös ”Vaikutteita maakunnan ulkopuolelta, Keski-Pohjanmaa on hieman itseriittoista ja sisäänpäinlämpiävää aluetta. (vastaaja 4)” Toisaalta, vastanneilla esiintyi tarpeita rajata ja täsmentää koulutusta ja nostaa osaamisen tasoa rajatuilla alueilla ”Rajata koulutusta, täsmäkoulutusta enemmän.”(vastaaja 32) ja ”Kasvattaa oppilaista luovia muusikoita, jotta he osaisivat ilmaista itseään musiikilla, rakentaa uutta musaa eikä vain kopioida nuotteja kuin kone.”(vastaaja 39) Luovuuden ja aloitteellisuuden tarve nousi esiin useissa vastauksissa.

Kysymykseen (37) vastannut koki koulutuksen haasteeksi ””kääpiöiden koripalloa” paikallissarjassa” pelaavat toimintatavat. Vastanneen mukaan koulutuksen tulisi antaa realistinen kuva omista taidoista, jotta voitaisiin synnyttää taloudellista toimintaa kohtuullisin riskein, ja jotta koulutus voisi ”rohkaista lähtemään maailmalle rohkeammin” (vastaaja 1). Tarve avoimuuteen, uusiin haasteisiin ja toiminnan kehittämiseen tuli esiin vastauksissa.

5.4.2. Vastanneiden näkemys kulttuuria tukevien muiden alojen koulutustarpeista seudulla

Kulttuuria tukevien muiden alojen taitoja jaotellaan tässä seitsemään ryhmään: Markkinointi, johtaminen ja tuotteistaminen (kolme kysymystä), kielet, viestintä ja kansainvälisyys (kaksi kysymystä), pedagogiikka (kolme kysymystä), esitystekniikka, kulttuuriaiheiset kurssit muiden alojen opiskelijoille, tutkimus ja muun alan taidot kulttuurin opiskelijoille (kustakin yksi kysymys). Ryhmä ”kulttuuri yleisesti” ei eronnut

muista vastanneiden ryhmistä pedagogiikkaa, markkinointia tai musiikkia määrällisesti tai laadullisesti koskevissa koulutustarpeissa.

Osa kulttuurin työvoima- ja elinkeinotilastoissa kulttuurin ammatteina tai toimialoina esitetyistä aloista esitetään tässä kulttuuria tukevana aloina. Näihin aloihin sisältyy esimerkiksi markkinointi, joka luokitellaan Tilastokeskuksen tilastoissa kulttuuriammatteihin. Keski-Pohjanmaalla oli huomattavasti muuta maata vähemmän mainontaan liittyvää työvoimaa.¹¹⁴ Keski-Pohjanmaalla oli suhteessa hieman vähemmän valo- ja elokuvaus, ja radio- ja tv-tekniikkaa. Vuonna 2000 Keski-Pohjanmaan työlliseen työvoimaan ei kuulunut lainkaan mainos- ja tiedotusjohtajia (Työllinen työvoima kulttuuriammateissa maakunnittain 2000. Tilastokeskus) Tässä kyselyssä käytetty luokitus esitellään taulukossa (Taulukko 22).

Taulukko 22 Aloittaiset luokittelut kulttuuria tukevien muiden alojen koulutustarpeista

	Markkinointi, johtaminen ja tuotteistaminen	Kielet, viestintä ja kansainvälisyys	Pedagogiikka	Esitystekniikka	Kulttuurikurssit	Tutkimus	Muun alan taidot kulttuurin opiskelijoille
Valintojen mää (Kysymys 34 työvoiman tarve seudulla)	105	73	109	37	73	34	35
Valintojen määrä (Kysymys 35 osaaminen seudulla)	109	72	106	36	76	34	34
Toiminnan alat	☐ Markkinointi, kulttuurijohtajuus, ohjelmateollisuus ☐ Koordinointi, organisointi, johtaminen ☐ Tuotteistaminen	☐ Kielet ja kansainvälisyys ☐ Viestintä	☐ Taidepedagogiikka ☐ Muu kulttuuriin liittyvä pedagogiikka ☐ Pedagoginen koulutus kulttuurin ammattilaisille		☐ Muun alan opiskelijoille		

Myös kulttuuria tukevien muiden alojen laadulliseen ja määrälliseen tarpeeseen vastattiin

¹¹⁴ Keski-Pohjanmaalla mainontaan liittyvää työvoimaa oli 0,13 % alueen **koko** työvoimasta, ja vastaavasti koko maassa 0,55 % koko työvoimasta. Maakunnista ainoastaan Etelä-Pohjanmalla mainonnan alan työllinen työvoima jäi Keski-Pohjanmaata matalammalle tasolle suhteessa oman alueensa työlliseen työvoimaan (Liite 4).

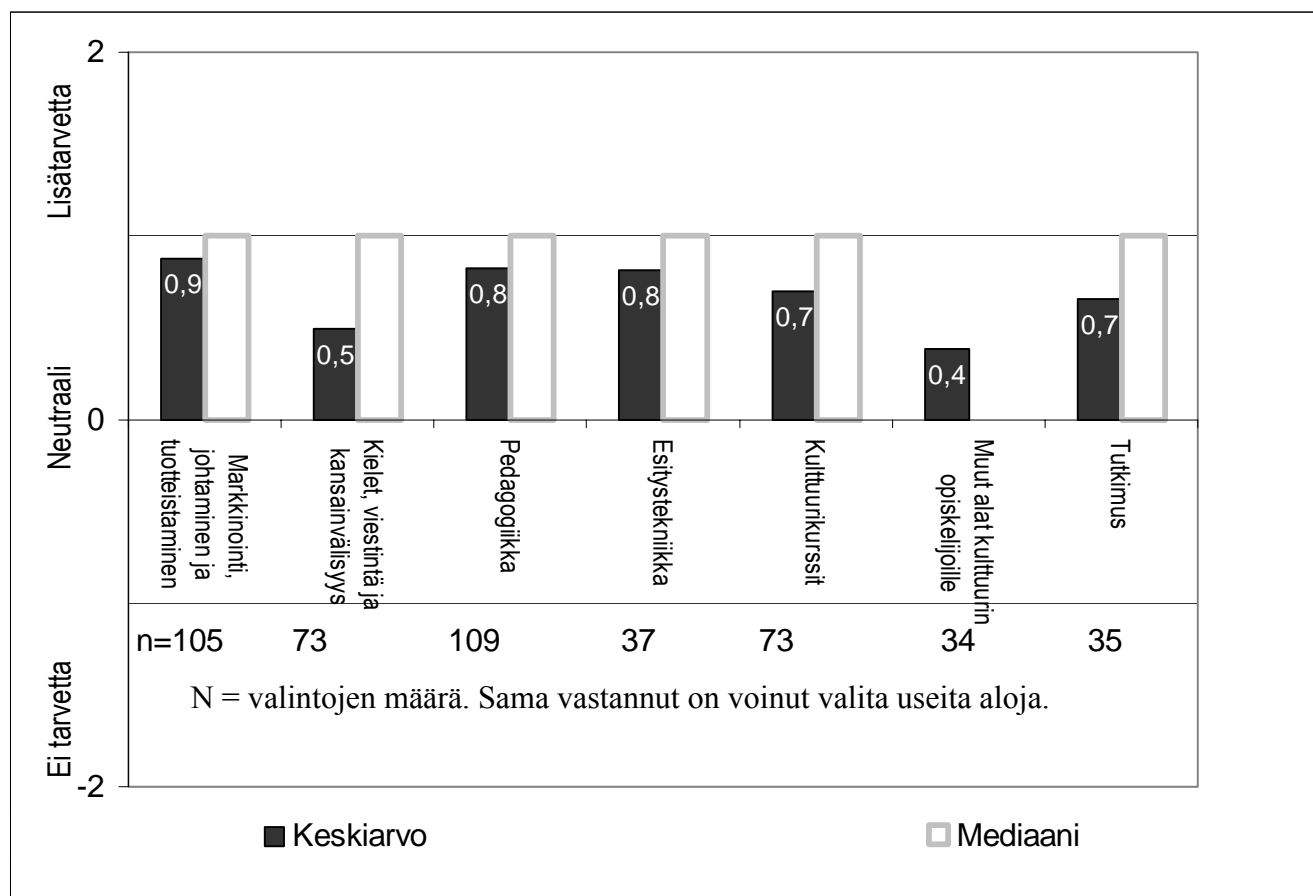
maltillisesti: minkään alan määrälliset tai laadulliset työvoiman tarpeet eivät yltäneet asteikon ylimmälle neljännekselle. Kulttuuria tukevien alojen koulutustarpeet olivat kuitenkin kaikki positiivisia ja lähes järjestään voimakkaampia verrattuna sisällöllisesti kulttuurisiin aineisiin. Kulttuurin sisällöllisiin koulutustarpeisiin verrattuna kysymyksiin muiden alojen tarpeista otettiin kuitenkin hieman harvemmin kantaa: ja siitä johtuen jakaumat olivat hieman vinoja. Vastanneet kokivat yleistä tarvetta useiden kulttuuria tukevien alojen koulutukselle. Kun useat vastanneet toivoivat omalle organisaatiolleen koulutusta markkinoinnissa, he kokivat yleisesti tarvetta markkinoinnin ohella myös useille muille kulttuuria tukeville taidoille.

Kulttuuri- ja taidealan opiskelijoille opetetaan nykyisin kulttuuria tukevia taitoja usein jo osana kulttuuriammattiin tähtääviä opintoja. Kuitenkin on esiintynyt näkemyksiä, että esimerkiksi markkinoinnin, manageroinnin ja tuotteistamisen taitojen tarpeeseen herätään usein vasta työelämässä (Ks. mm. Ilmonen 2003). Tämän kyselyn pääosin työelämässä toimivat vastanneet kokivat lievästi tarpeelliseksi lisätä näiden taitojen määrällistä ja laadullista koulutusta Kokkolan seudulla. Kyselyssä voimakkainta tarvetta kulttuuria tukevan työvoiman tarpeelle vastanneet kokivat markkinoinnissa, johtamisessa ja tuotteistamisessa (keskimäärin 0,9). Seudullisia osaamisen tarpeita koettiin näillä kaikilla aloilla melko paljon, kun organisaatioiden koulutustarpeissa näistä vastauskohdista korostui voimakkaimmin markkinointi. Yleistä työvoiman tarvetta koettiin myös esitystekniikassa ja pedagogiikassa (keskimäärin 0,8) ja muiden alojen opiskelijoille tarjottavissa kulttuuri-aiheisissa kursseissa (keskimäärin 0,7). Myös kielissä, viestinnässä ja kansainvälisyydessä, sekä tutkimuksessa koettiin määrällistä työvoiman tarvetta, mutta nämä vastaukset riippuivat enemmän vastauksista yksittäisiin kysymyksiin.¹¹⁵(Kuvio 16)

---

¹¹⁵ Miehet halusivat kohentaa voimakkaammin tutkimuksen laatua ($p=0,039$) ja tutkimuksen määrää ($p=0,01$). Muut kuin organisaatiossaan opetustehtävissä toimivat halusivat lisätä yleisesti tutkimuksen laatua ($p=0,026$), eli ero on tilastollisesti merkitsevä.

Kuvio 16 Muiden alan työvoiman määrällinen tarve kulttuurin piirissä

Kyselyvastauksissa markkinointitarpeita esiintyi sekä yksityisellä että julkisella sektorilla. Taiteelliset ja taidetta tukevat kokivat yleistä tarvetta markkinoijien määrän ja markkinoinnin laadun nostamiselle. Molemmat sukupuolet toivat esiin tarpeita lisätä markkinointia, esitystekniikkaa ja tutkimusta sekä määrällisesti että laadullisesti, mutta miehistä suuri osa koki lisätarpeen voimakkaampana. Sekä musiikin että muiden alojen vastanneista useat toivoivat markkinoijien määrän kasvattamista. Erot näiden ryhmien välillä eivät ole tilastollisesti merkitseviä.

Sekä miehet että naiset näkivät yleisesti lisätarvetta koordinointiin, organisointiin ja johtamiseen liittyvälle koulutukselle. Vastanneet kaipaavat Kokkolan seudulle lisää esitystekniikan määrällistä ja laadullista osaamista.¹¹⁶ Molemmat sukupuolet näkivät

¹¹⁶ Musiikin vastanneet halusivat enemmän ja johdonmukaisemmin lisää esitystekniikan määrällistä ja laadullista koulutusta Kokkolan seudulla yleisesti ($p=0,09$). Myös muista vastanneista osa koki tarvetta kulttuurin esittämiseksi tarvittavan tekniikan määrässä. Musiikin vastanneet kokivat esitystekniikassa voimakasta lisätarvetta ja molemmat ryhmät kokivat voimakasta lisätarvetta kulttuurin esittämiseksi tarvittavan tekniikan laadussa. Muut kuin organisaatiossaan koulutukseen liittyvissä tehtävissä työskentelevät

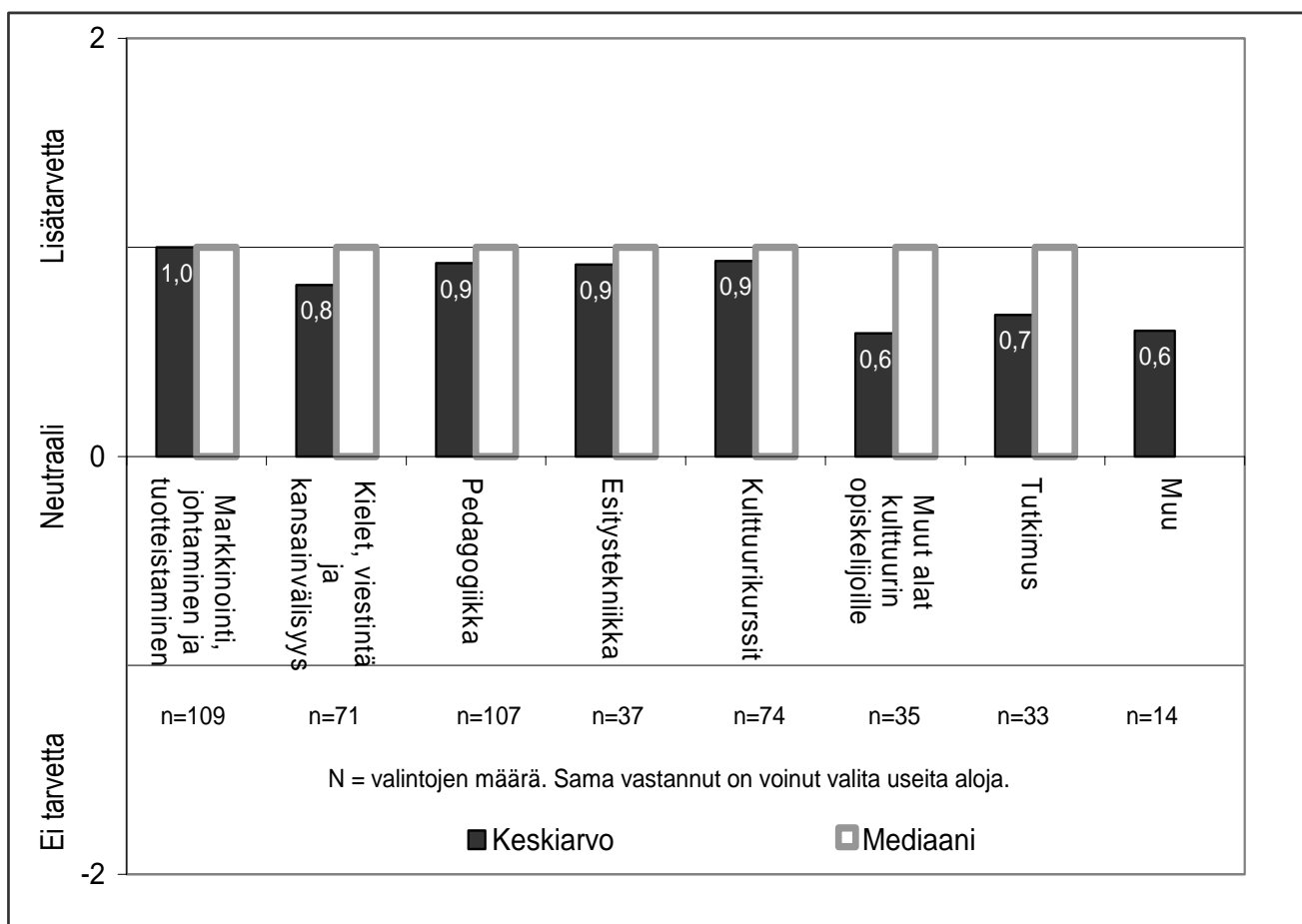
lisätarvetta tuotteistamisessa. Kuitenkin miehet pitivät voimakkaammin tärkeänä tuotteistamisen määrän ($p=0,024$) ja laadun ($p=0,035$) nostamista Kokkolan seudulla. Muiden alojen osaamisen tasoa haluttiin nostaa etenkin markkinoinnissa, johtamisessa ja tuotteistamisessa (keskimäärin 1), pedagogiikassa, esitystekniikassa ja kulttuurikursseissa (keskimäärin 0,9), ja edelleen hitusen lievemmin kielissä, viestinnässä ja kansainvälisyydessä (keskimäärin 0,8).¹¹⁷(Kuvio 17)

---

halusivat esitystekniikan laatua ($p=0,02$). Molemmat sukupuolet kaipasivat lisää esitystekniikan taitajia Kokkolan seudulle, mutta vastanneet miehet halusivat lisätä voimakkaammin esitystekniikan määrää ($p=0,05$).

¹¹⁷ Etenkin muut kuin kulttuuri- ja koulutushallintoon kuuluvat kokivat suurempaa määrällistä ja laadullista tarvetta kulttuurialan ammattilaisille suunnatulle pedagogiselle koulutukselle. ($p=0,003$). Musiikin ja muiden välillä ei ollut merkittävää eroa yleisissä pedagogisissa koulutustarpeissa. Naiset suhtautuivat neutraalimmin kulttuurin ammattilaisille suunnattuun pedagogisen koulutuksen yleiseen määrälliseen tarpeeseen, miehet halusivat sitä enemmän ($p=0,016$). Osaamisen tasoa haluttiin nostaa myös tutkimuksessa ja muiden alojen kulttuurialan opiskelijoille suunnatuissa kursseissa, mutta näissä vastausten vähäisyydestä johtuen yksittäiset vastaukset vaikuttivat huomattavasti tuloksiin. Kulttuuriaiheisille kursseille muun alan opiskelijoille näkivät hieman yleistä lisätarvetta enemmän muut kuin musiikin vastanneet.

Kuvio 17 Vastanneiden näkemys yleisestä tarpeesta muiden alojen osaamisen nostamiselle

Kysyttäessä yleisistä koulutustarpeista Kokkolan seudulla yksi vastanneista kirjoitti, että ”Kaikilla em. alueilla on varmaankin kehittämistarpeita. – Kulttuurin yleinen tuntemus on aina tärkeää. Alueen vahvuuksia voisi edelleenkin vahvistaa.”, ja huomautti lisäksi olettavansa, että ”Kaikilla aloilla on varmaankin liian vähän koulutettua työvoimaa.”(vastaaja 53) Työllisen työvoiman määrä on pääsääntöisesti ollut Keski-Pohjanmaan alueella kulttuuriammateissa matala, ja useiden alojen koulutusta on järjestetty musiikin ja perusopetuksen ulkopuolella seudulla pitkälti täydennyskoulutusluonteisesti. Koska koulutuksen kulttuurialoilla läpikäyneistä huomattava osa jatkaa muuhun kulttuurialan koulutukseen tai päättyy muiden alojen töihin (Ks. mm. Poropudas 2004, 49), ja kyselyaineistossa taiteellisesti suuntautuneista vain osa toimi ammattitaiteilijoina tai yksinomaan kulttuurin ammatissa, herää kysymys, onko ongelma pelkästään koulutetun työvoiman vähäisyydessä. Koulutuksen toteuttamiseen tarvitaan resursseja, mutta vielä suurempi haaste on sellaisen koulutuksen tarjoamisessa, joka antaisi edellytyksiä työpaikkojen synnyttämiseen kulttuurialalle.

6. PÄÄTELMÄT

6.1. Tutkimusasetelma

Työssä käsiteltiin kysymyksiä, millaisten koulutustarpeiden vuoksi koulutusta ja koulutettua työvoimaa haetaan ja tarjotaan. Entä minkä alojen ja tasojen koulutusten avulla tarpeisiin pyritään vastaamaan, ja millaisin resurssein koulutusta tarjotaan. Miten ja keiden näkökulmasta näitä tarpeita arvioidaan ja keden esittämiä koulutustarpeita huomioidaan. Koulutustarpeita tarkasteltiin yksilön, ihmisen yhteisöllisyyden ja yhteiskunnan, ja toisaalta lyhyen ja pitkän aikavälin näkökulmasta, sekä kulttuurikoulutuksen ja sen järjestämisen näkökulmasta. Mitä koulutustarpeet ovat? Voidaanko tarpeista konstruoida yhteiskunnallinen näkemys, ja mitä se kertoo? Millaisen koulutuksen avulla voidaan vastata koulutukselta odotettuihin tavoitteisiin?

Työssä selvitettiin, millaista kulttuuriin liittyvää koulutusta järjestetään Kokkolan seudulla, ja millaiset ovat koulutussuunnittelun näkymät? Mitä kulttuuriin liittyvää koulutusta seudulla on entuudestaan järjestetty? Kuinka paljon Kokkolan seudulla on kulttuurin ammattilaisia eri aloilla, millaiselle kulttuuriselle ja kulttuuria tukevalle osaamiselle olisi tarvetta seudulla, ja millaiset mahdollisuudet kulttuurialoille kouluttautuneilla on elää seudulla kulttuuriammattinsa varassa? Koulutustarpeita arvioitiin työssä Kokkolan seudun kulttuurikoulutuksesta kiinnostuneiden henkilöiden kyselyvastausten avulla Kokkolan kaupungin kulttuurin ja kulttuurikoulutuksen alojen organisaatiota, järjestöjä, opettajia ja aktiiveja koskevan osoitteiston pohjalta. Osoitteistoon sisältyivät kaupungin ja seudun kulttuuri- ja koulutusorganisaatiot, kaupungin kulttuuritoimeen kulttuuriasioissa yhteydessä olleet organisaatiot, järjestöt ja yksityishenkilöt, sekä sivutoimiset kulttuurialan opettajat. Organisaatiopohjainen lumipallomenetelmä sai mukaan kulttuuri- ja koulutuskentän asiantuntijoita, ja oli kustannustehokkaampi väestötutkimukseen verrattuna. Kysely perustui sallivaan ja laajaan kulttuurin määrittelyyn. Elinikäisen oppimisen aktivointitavoitteet mielessä kulttuurista kiinnostuneita pyrittiin saamaan vastaamaan myös kiinteiden instituutioiden ulkopuolelta. Kyselyn avulla saatiin esiin 68 taiteesta ja kulttuurista kiinnostuneen näkemystä kulttuuriin liittyvistä koulutustarpeista Kokkolan seudulla. Kulttuuri ja elinikäistä oppimista sisältävä koulutus ovat molemmat avoimia ja rajoiltaan häilyviä kenttiä. Kulttuurikoulutuksesta kiinnostuneista ei ole tiedossa tunnettua kiinteää perusjoukkoa. Kuka tahansa Kokkolan seudun asukkaista saattoi olla

kiinnostunut kulttuurista ja kulttuurialan koulutuksesta. Satunnaisotantaa ei voitu käyttää, koska kulttuurista ja kulttuurikoulutuksesta kiinnostuneet eivät muodosta kiinteää perusjoukkoa, ja satunnaisotanta olisi saattanut tiputtaa kulttuurin asiantuntijoita pois.

6.2. Koulutuksen funktiot ja koulutustarpeet

6.2.1. Tarpeiden suhde lähikäsitteisiin

Koulutustarpeet ovat pitkälti sidoksissa yhteiskuntaan ja kulttuuriin. Tarpeiden jäsentämistä vaikeuttavat niiden moninaiset suhteet ja vaikutussuunnat esimerkiksi mielihyvän, halun, hyödyn ja tottumuksen kanssa, sekä erot yksilön ja yhteisön tai yhteiskunnan hyödyissä ja lyhyen ja pitkän aikavälin suhteissa ja vaikutussuunnissa. Kulttuurikoulutuksen tarpeet jäsentyvät useille tasoille yksilöiden tarvehierarkiassa. Maslowlainen toisensa poissulkevista hierarkkisista tarpeista muodostuva malli ei täysin sovellu koulutustarpeisiin, vaan tarvitaan ymmärrystä tarpeen ja sen lähikäsitteiden vaikutussuhteista ja kulttuurin ja koulutuksen funktioista yhteiskunnan eri intressiryhmille, organisaatioille ja yksilöille. Tarpeet vaativat tyydyttyäkseen joko spesifin asian tai, ne voivat tyydyttyä useilla tavoilla. Myös sama asia kuten yksittäinen kulttuurikoulutus voi tyydyttää erilaisia ja tarvehierarkioissa eri tasoille asetettuja tarpeita, ja koulutuksen toteutuessa yhdistettynä kulutuksena ja investointina osa tarpeista tyydyttyy viipeellä ja seuraavia sukupolvia varten. Osa koulutustarpeista on keskenään vaihtoehtoisia jopa samassa yhteiskunnassa ja samana aikana. Monet kulttuurialan koulutukset antavat useisiin tehtäviin soveltuvia valmiuksia, ja edellyttävät yksilön hakevan itse oman osaamisensa ja työalansa. Koulutustarpeet ovat pitkälti sidoksissa yhteiskuntaan ja kulttuuriin.

Tarpeita ja edelleen koulutustarpeita perustellaan mielihyvän ja hyödyn avulla. Kulttuurialan koulutuksiin hakeutuvilla mielihyvä tai omien lahjojen hyödyntämisen tavoittelu saattaa olla tärkeä kouluttautumisen motiivi, kun joillekin toisille aloille kouluttaudutaan enemmän esimerkiksi työsaannin, korkean palkan tai yhteiskunnallisen aseman odotusten tai toisten auttamisen halun vuoksi. Mielihyvän ja hyödyn, tai mielihyvän ja tarpeellisuuden kesken ei ole asiayhteydestä ja kokijasta riippumatonta kausaalisuhdetta, mutta useita tyypillisiä yhteyksiä voidaan löytää. Hyödyllisyys liittyy tarpeeseen toteuttaa jotain, ja asettamalla hyödyllisyys tavoitteeksi pyritään saamaan mielihyvää itselle tai yhteisölle, tai toteuttamaan tottumuksen vaatimiksi koettuja asioita. Mielihyvää voidaan pitää välittömänä subjektiivisena tyytyväisyytenä. Myöhemmin

toteutuvina tavoiteltujen asioiden tuoma halujen tyydyttämättömyys ei johda mielihyvän ja hyödyn samaistumiseen. Myös tarpeet ja mielihyvä eroavat toisistaan. Ihminen saattaa kertoa tarvitsevansa ja haluavansa sitä, mistä hän tuntee mielihyvää, tai esimerkiksi jotain yleisesti hyväksytyksi kokemaansa. Mikrotaloustieteessä hyöty samaistetaan preferoitavuuteen: suurempaa hyötyä antaa valinta, joka asetetaan muiden edelle käytännön valintatilanteessa. Mielihalut ja halujen rajattomuus voivat generoida ennen kaipaamattomia tarpeita. Tarpeelliseksi koetusta ja alkuaan vastenmielisestä saattaa muodostua tottumuksen kautta haluttavaa, esimerkiksi oppimaan oppiminen saattaa johtaa koulutustarpeiden muodostumiseen. Hyödyn – haluttavan, tai haluttavan – tarpeellisen yhteys ei ole yksiselitteinen. Koulutukseen usein liitettävät pitkän aikavälin hyödyt tai tavoitteet eivät aina ole absoluuttisesti parempia verrattuna lyhyen aikavälin hyötyihin, vaan harkintaa tarvitaan. Ihminen saattaa aktiivisesti tahtoa tottumuksen mukaisten päämäärien seuraamista jopa vastoin haluaan ja korkeamman hyödyn saamista (Mill 2000 [1863]). Tottumus saattaa jäykistää yhteiskunnan toimintaa ja estää sekä yksilöitä että yhteiskuntaa kehittymästä silloin, kun kerran vakiintuneen tavan olisi edullista väistyä kehityksen tieltä (Mill 1982 [1859]).

Toimivassa yhteiskunnassa koulutuksen järjestämisen tavat vastaavat olennaisiksi katsottaviin koulutustarpeisiin. Aina uudelleenarvioitavaksi kysymykseksi jää, mitkä ovat keskeisiä tarpeita yhteiskunnassa, mitkä koulutustarpeet ovat olennaisia, ja kuinka ne edistävät yhteiskunnan tarpeelliseksi katsottujen päämäärien toteutumista. Tarvekäsitteen monitulkintaisuuden ja monenlaisten sovellusten kannalta on täsmennettävä, miten koulutuksen avulla toteutettavaksi suunniteltu kulttuuriin liittyvä tarve suhtautuu lähikäsitteisiinsä kulloisessakin tilanteessa ja tulevaisuuden näkymissä, miten suunnitellun tarpeen tarpeellisuus perustellaan, mitä tarpeen avulla tavoitellaan, keiden näkökulmasta toimi on tarpeellinen, ja mistä näkökulmasta tarvetta ja sen toteutusta arvioidaan. Miksi juuri tietty tarve valitaan toteutettavaksi, ja miksi ja kuinka sitä pyritään toteuttamaan koulutuksen, kulttuuriin liittyvän koulutuksen ja tietyn koulutuksen avulla? Entä millä koulutuksen tai kulttuurikoulutuksen sektorilla, tasolla, alueella ja kielellä koulutusta tarjotaan?

Mieltymyksiä pidetään nykyisin subjektiivisina, vaikka yhteiskunnan trendit vaikuttavat osaan mieltymyksistä yksilöiden mielenkiinnon kohdistuessa herkemmin näkyvästi esillä oleviin asioihin. Vertailuperustetta ei ole löydetty oppimisen aiheuttamien preferenssien muodon muutokselle, tai eri yksilöiden preferenssien vertailulle. Samassakin

yhteiskunnassa ja sen yksilöillä saattaa samana aikana esiintyä erilaisia näkemyksiä siitä, mitkä olisivat välttämättömiä koulutustarpeita, ja mihin välttämättömiin yhteiskunnan muihin tarpeisiin koulutusten pyrittäisiin vastaamaan. Eri yksilöiden preferenssien vertailemattomuudesta seuraa, että koulutustarvenäkemysten toteutettavuusjärjestykseen asettamiseksi ei ole yksiselitteistä loogista tapaa. Tavoitetta määritellä yhteiskunnan välttämättömät koulutustarpeet koskevat samat vaikeudet, kuin tavoitetta ylipäätään määritellä yhteisön tai yhteiskunnan preferenssejä. (vrt. Arrow 1950) Arrow'n mahdollisuusteoreema ilmentää, kuinka yhteiskunnan koulutuspreferenssien konstruoinen yksilöiden preferensseistä estyy lukuun ottamatta poikkeustapauksia, joissa joko toimijoiden preferenssijärjestykset ovat yhteneviä (implemented), tai yksittäiset preferenssit ovat määrääviä (diktatorship). Jotta koulutuspäätöksiä voidaan tehdä ja toteuttaa, koulutussuunnittelussa yksilöiden koulutusmieltymyksiä ja –tarpeita tulisi suhteuttaa toisiinsa ja yhteiskunnan vaatimuksiin, vaikka ei ole ilmennyt yksiselitteistä tai parasta tapaa, kuinka välttämättömät tarpeet määritettäisiin, ja kuinka koulutusten järjestämisestä päästäisiin tarveperustalta sopimukseen, ja jonka avulla koulutussuunnittelun lähtökohdaksi voitaisiin käytännössä konstruoida koko yhteiskunnan koulutustarpeita koskevat ja yksilöiden erilaiset hyödyt huomioivat yhteiskunnalliset preferenssit. Yksilöiden ja toimijoiden tarveverkoston monitahoisuudesta seuraa, että kaikkien yksilöiden tarpeet eivät aina kohtaa keskenään tai yhteiskunnan ja sen instituutioiden tai toimijoiden kuten yksittäisten työnantajien tarpeiden kanssa. Esimerkiksi yksilö ei aina pääse häntä eniten miellyttävään koulutuspaikkaan, tai työllisty hankkimansa koulutuksen mukaisesti. Kulttuurialan koulutukseen hakeutumisen ja niissä opiskelleiden työllistymismahdollisuuksissa ilmenee eroja aloittain, alueittain ja ajan kuluessa.

6.2.2. Koulutus yhteiskunnan tarpeena ja tehtävänä

Koulutustarpeet muodostuvat yksilöiden, yhteiskunnan instituutioiden ja intressiryhmien kuten eri alojen työnantajien, ja laajemmin koko yhteiskunnan osaamistavoitteista. (Taulukko 23)

Taulukko 23 Koulutuksen tavoitteita yhteiskunnassa

Inhimillisen pääoman	Koulutuksen avulla edistetään inhimillisen pääoman kasvua. Inhimillinen pääoma lisää elämän mielekkyyttä, sidostuu yksilöön ja hänen elämänsänsä. Talouden tuotannontekijänä inhimillinen pääoma lisää fyysisen pääoman ja teknologian tuottavuutta, ja on yksilöön sidostuessaan fyysistä pääomaa ja rahoituspääomaa riskikkäämpää.
Kilpailukyky	Koulutuksen avulla pyritään kohentamaan ihmisten tietämystä ja osaamisen tasoa, saamaan työmarkkinoiden tarpeita vastaavaa osaavaa työvoimaa ja nostamaan työn tuottavuutta, sekä ylläpitämään ja lisäämään kansantalouden kasvua ja kilpailukykyä. Kulttuurin ja taiteen nostaminen kansalliseksi kilpailutekijäksi esiintyy toistuvana aiheena opetusministeriössä. Esimerkiksi opetusministeriön alaisen taiteen keskustoimikunnan puheenjohtaja Saha pitää taiteellista osaamista ja luovuutta merkittävänä tekijänä kansakunnan menestyksessä ja korostaa kulttuurin yhteiskunnallista roolia. Hän ehdottaa Suomeen kansallista pääministerijohtoista valtiollista ja laajaa poliittista valtaa käyttävää taide- ja kulttuurineuvostoa. (Luovuuks kansalliseksi hankkeeksi. Kaleva.plus. Kulttuuri 20.8.2006). Seuraamalla kulttuurialan kehitystä havaitaan kuitenkin, että vaikka muotoilun ja viihteen toimialojen BKT-osuudet ovat nousseet, joukkoviestinnän osuus kulttuuritoimialan BKT:sta on vähentynyt taidealojen osuuden laskiessa hivenen. Tuloksena koko kulttuuritoimialan yhteenlasketun BKT:n osuus kansantalouden BKT:stä on laskenut vuodesta 1995 vuoden 2002 ennusteen 3,8 %:iin. (Alanen 2004, Kulttuuritilasto 2005, 263-264 mukaan).
Innovatiivisuus ja luovuus	Innovatiivisuutta ja luovuutta pidetään kilpailukyvyyn edistäjinä ja tuotannontekijänä, ja toisaalta kulttuurin kulutukseen ja harrastamiseen kuuluvana piirteinä. Innovatiivisuustavoittein perustellaan kulttuuriammatteihin kouluttamisen merkitystä (mm. Heiskanen ym. 2002, 333–334) Toisinaan kulttuuri- ja taidekoulutusten innovatiivisuus- ja luovuustavoitteet laajennetaan koko yhteiskunnan kilpailutekijäksi. Virikkeiden ja elämänsisällön tarjoamista, yhteiskuntarauhan ja rauhanomaisen ongelmanratkaisun edistämistä, ja luovuuden ja innovaatioiden edistämistä pidetään koulutuksen tehtävinä. Vapaan sivistystyön kulttuurikoulutuksiin sopivat innovatiivisuustavoitteet. Innovatiivisuuden lisääminen ei välttämättä ole peruste tarjota työvoimatarpeen ylittävissä määrin ammatillista kulttuuri- ja taidealan koulutusta etenkin ammattikoulutasolla, koska se johtaa osan kouluttaneista opiskelemaan työn puutteen vuoksi muuhun ammattiin, ja altistaa heitä työskentelemään epäpätevinä muilla aloilla, tai jäämään työvoiman ulkopuolelle. Kulttuurialojen ammattikouluissa ja ammattikorkeakouluissa opiskellaan melko runsaasti yleisopintoja, joista suuri osa on muita kuin taiteellisia opintoja. Pelkkiä taideopintoja tarjoavat kansalaisopistot, joissa opiskelu luokitellaan ammatillisten opintojen sijaan usein yleissivistäväksi koulutukseksi. Osa kulttuurialojen koulutuksesta päättyy yhteiskunnan ja yksilöiden kulutukseksi. Luovuus antaa arvoa myös kulutukselle, mutta edistää kilpailukykyä vain, kun se kyetään muuntamaan taloudelliseksi voimavaraksi.
Työvoiman allokointi ja yksilöiden sopeuttaminen yhteiskuntaan	Osataan koulutuksen tehtävänä pidetään väestön allokoointia yhteiskunnan eri aloille, tasoille ja toimenkuviin. Yhteiskunnan resurssienkäyttöä tehostaa, jos väestö allokoituu eri aloille, seuduille ja koulutustasolle inhimilliseen pääomaan investoivaan koulutukseen niin, että suurempi osa koulutuksesta muodostaa työmarkkinoilla käytettävää inhimillistä pääomaa, ja kulutusta olevan koulutuksen määrä jää kohtuullisen pieneksi suhteessa koko yhteiskunnan toimintaan. Toisinaan koulutuksen järjestämisen alueellisen sijoittelun avulla pyritään ohjaamaan ja houkuttelemaan osaavaa työvoimaa eri seuduille. Koulutuksen avulla sosiaalistetaan ja sopeutetaan yksilöitä toimimaan yhteiskunnassa. Koulutuksen epäsuoriin tehtäviin kuuluvat osataan yhteiskunnan rakenteiden ja organisaatioiden ylläpito ja uusintaminen ja yhteyksien rakentaminen muihin toimijoihin. Kulttuuri ja taide tuottavat sisältöjä, jotka tekevät väestön elämän mielenkiintoisemmaksi yhteiskunnassa. Toisaalta kulttuurin tekeminen ja tuottaminen tarjoaa rauhanomaisia keinoja käsitellä muutoin ehkä yhteiskunnassa ristiriitoja muodostavia aineksia. Kielteisimmässä tapauksessa merkittäviä luovuuks- ja elinkeinovaikutuksia ei toteudu, ja koulutus muodostuu yhteiskunnan rakenteellisista ongelmista kertovaksi ylijäämäväestön varastoinniksi.
Valikointi ja signaalointi	Korkeaa laatua tavoitellaan opiskelijoiden ja työvoiman valikoinnilla. Karsinnat synnyttävät tarpeita muodolliseen signaaloitukykyiseen koulutukseen, ja lisää koulutuksen määrää ja kustannuksia.

tavoitteet	<p>Koulutuksen ja kulttuurialojen koulutuksen tehtävät ovat moninaisia, ja koulutuksen avulla tavoitellaan ja perustellaan hyvin erilaisia asioita.</p> <p>Toisinaan koulutukselle asetetut tavoitteet saattavat olla keskenään ristiriitaisia: yksilöä voimakkaasti yhteiskuntaan sosiaalistavilta ja luovuutta ja ennakkoluulottomia ratkaisuja edistävilta koulutuksilta saatetaan vaatia erilaisia ominaisuuksia, samoin muodollisia koulutusstatuksia vaatimukset työmarkkinoilla ja kannustus elinikäiseen oppimiseen voivat muodostaa ristiriitoja.</p> <p>Koulutuksen allokointitehtävä saattaa saada kielteisiä muotoja, jos koulutuksen tehtäväksi nostetaan työmarkkinoilta ylijäävän väestön varastointi.</p> <p>Koulutuksen tehtävänä pidetään väestön valikointia muodollisten statusten avulla (screening, signalling) ja toisaalta väestön aktivointia epämuodolliseen elinikäiseen oppimiseen. Molemmilla näistä tavoista perustellaan koulutuksen tarpeellisuutta, vaikka ne saattavat kohdentua osin eri ikä- tai ihmisryhmille ja olla osin keskenään vastakkaisia tai ristiriitaisia silloin, kun elinikäisellä oppimisella tarkoitetaan omaehtoista kouluttautumista, joka ei tuota muodollisia statuksia.</p>
------------	--

Vaikka koulutus on kosketuksissa eri elämänalueisiin ja tuottaa työvoimaa eri aloille, yhteiskunnallisessa suunnittelussa koulutus jäsenetään usein yhteiskunnan toimintojen yhdeksi melko eriytyneeksi segmentiksi. Koulutusta suunnittelevat, hallinnoivat ja järjestävät organisaatiot ja yhteiskunnan toimijat sisältyvät pitkälti tälle segmentille, jolloin koulutus nähdään suppeammin koulutusta tuottavan ja hallinnoivan yhteiskunnan segmentin tehtävänä.

Koulutusta on pidetty työnantajan näkökulmasta implisiittisenä työntekijää koskevana laatutakuuna (mm. Riley 1979, S228). Muodollisten koulutusstatusten tarve on hintaa epävarmuudesta. Yksittäinen työnantaja on harvoin kiinnostunut yli jäävästä työvoimasta, mutta kohtaa alansa työvoimapulan tuotannon rajoitteena. On yhteiskunnan rakenteiden ongelma, jos tarvittavan laista työvoimaa ei löydy riittävästi. Tässäkin kohdataan Arrow'n mahdottomuusteoreeman (1950) tulos: koska yksilöiden preferenssit eivät aina ole keskenään ristiriidattomia, yhteiskunnan toimia väestön allokoimiseksi koulutukseen vaikeuttaa, että kaikkien ei-identtisten ja preferensseiltään itsenäisten yksilöiden preferenssijärjestyksen huomioivia sosiaalisia ja ei-diktaattorisia preferenssejä ei voida muodostaa, jos yksilöiden preferenssijärjestykset eivät toteuta toisiaan (implemented). Lisäksi koulutussuunnittelua vaikeuttaa epätietoisuus tulevaisuuden kehityksestä ja tulevista koulutustarpeista, yksilöiden onnistumisesta koulutuksessa ja edelleen tulevista työmarkkinoiden tarpeista eritavoin koulutetuille työntekijöille. (Taulukko 24)

Taulukko 24 Koulutussuunnittelun valinta-aspekteja epävarmuuden vallitessa

Resurssien jaon valinta-akseleita koulutussuunnittelussa		
◇ Koulutukseen	◇ Muille toimialoille	
◇ Nykytarpeiden mukaan	◇ Tulevaisuuden tarpeiden ennakkoinnin mukaan ja epävarmuuteen varautuen	
◇ Tutkintotavoitteiseen koulutukseen	◇ Elinikäisenä oppimisen tavoittein vapaaseen sivistystyöhön	
◇ Yhteiskunnan tarpeiden mukaisille aloille ja tasoille, ja edelleen yhteiskunnan eri sektoreiden, esimerkiksi tiettyjen alojen ja alueiden työnantajien toivomille aloille ja tasoille.	◇ Yksilöiden mieltymysten mukaisille aloille ja tasoille	
Koulutustavoitteiden eroja		
◇ Taloudellinen tuottavuus ja kilpailukyky	◇ Yhteiskuntarauha ja sosiaalinen koheesio	◇ Luovuus ja hyvä elämä
◇ Yleistaitojen hallitseminen	◇ Spesifien taitojen hallitseminen	
◇ Yhden alan taitojen hallitseminen	◇ Kahden tai useamman alan spesifejä taitoja: esimerkkeinä taide ja rakennustekniikka, sekä kulttuuri ja opetus.	

Epätietoisuus koulutuksen järjestämisen ja hankkimisen valintojen paremmuuksista lisää sekä yksilöiden että yhteiskunnan koulutusvalintojen riskiä. Riskikkäitä ja positiivisia ulkoisvaikutuksia tuottavia investointeja toteutetaan markkinoiden toiminnan varassa yhteiskunnan kannalta Arrow-Lind –teoreeman (1970) mukaan liian vähän, jos julkinen valta ei kykene toimimaan Arrow-Lind –teoreeman kuvaamana riskineutraalina koulutusinvestointien riskinhajauttajana. Työvoiman ja työvoimatarpeiden kohtaamattomuuden ja yksilön ja yksittäisen työpaikan ominaisuuksia koskevan vaillinaisen tiedon vuoksi epävarmuus nostaa yksilön kouluttautumisen kustannuksia, työnantajan kustannuksia hankkia koulutettua työvoimaa ja kyseiseen työhön ja työpaikkaan käypää työvoimaa, ja yhteiskunnan koulutuksen tarjoamisen kustannuksia. Päinvastaisessa tilanteessa, koulutuksen tuottaessa hyötyä yhteiskunnalle julkisen vallan kannattaa tarjota koulutusta, jos julkinen valta kykenee kantamaan riskiä yksittäisiä ihmisiä ja pieniä koulutuksenjärjestäjiä paremmin. Silloin julkinen valta kykenee verotuksen kautta myös hankkimaan koulutuksen järjestämiseksi tarvittavaa alkupääomaa yksittäisiä ihmisiä ja pieniä organisaatioita paremmin, ja julkisen vallan osallistuminen koulutuksen järjestämiseen edistää koulutetun työvoiman tarjontaa.

Epävarmuus tulevaisuuden tarpeista lisää tarvetta yleissivistävälle koulutukselle verrattuna spesifejä taitoja tarjoavaan koulutukseen, saattaa kasvattaa tarvittavan koulutuksen määrää, ja nostaa spesifille osaamisen tasolle yltävän koulutuksen kustannuksia. Signaalintimalleja

käsitlevä Riley (1979, S228–S229) katsoo epävarmuuden johtavan yksilöt yli-investoimaan koulutukseen aivan vähiten lahjakkaita lukuun ottamatta, mistä seuraa yhteiskunnallisia kustannuksia. Jos koulutusala ei työllistä yksilöä, saattaa seurata täydennys- tai uudelleen koulutus paineita, tai paineita muodolliseen statukseen tuovaan koulutukseen. Vaikka ikäluokat ovat hieman pienentyneet, koulutusmäärät ovat kasvaneet Suomessa 1990-luvun kuluessa ja 2000-luvulla: yliopistotutkinnon suorittajien määrä on lisääntynyt 36 % vuosien 1994–2004 aikana (Yliopistotilastot 2004, 18) Ammattikorkeakouluopiskelijoiden vuosittainen määrä on 1,6 –kertaistunut samassa ajassa (Ammattikorkeakoulut 2004, 2005, 23). Kasvu voi johtua esimerkiksi työmarkkinoilla ilmenevästä osaamisen tarpeen noususta, yhteiskunnan parantuneista valmiuksista tarjota koulutusta, ja 1990-luvun alussa kasvaneen työttömyyden jälkeisestä tarpeesta sijoittaa nuoria toimeentuloon sijaan koulutukseen ja toisaalta väestön aiempaa suuremmasta tarpeesta signaloida koulutuksen avulla osaamisestaan kiristyneessä kilpailussa työpaikoista. Toisaalla on arveltu muodollisen pätevyyden merkityksen vähenevän työmarkkinoilla (Kasvatustieteologia 2000).

Yleissivistävän koulutuksen avulla voidaan pyrkiä kehittämään inhimillisyyttä, pohdiskelutaitoja, päättelykykyä, sekä säilyttämään ja siirtämään kulttuurista perintöä uusille sukupolville. Yleissivistävä koulutus ei anna samalla koulutusmäärällä yhtä pitkälle erikoistuneita valmiuksia spesifeihin tehtäviin, mutta antaa kohtuullisia valmiuksia useisiin erilaisiin työtehtäviin ja lisää yksilöiden kykyä sopeutua uusiin osaamisen tarpeisiin. Vaikka yleissivistävään koulutukseen saattaa sisältyä enemmän suoraa subjektiivista koulutushyötyä, kohtuulliselle määrälle yleissivistävää koulutusta löytyy myös yhteiskunnallista tarvetta, koska yleissivistävä koulutus kehittää yksilöiden valmiuksia sopeutua yhteiskunnan muutoksiin ja hankkia spesifejä taitoja antavaa koulutusta. Vaikka epävarmuus lisää koulutuskustannuksia, koulutuksen yhdistetyn hyödykkeen luonteen vuoksi ei ehkä ole mielekäs pyrkiä lopettamaan koulutusta koulutusvaikutuksen alkaessa vallita kylliksi. Koulutuksen muuntuminen subjektiiviseksi koulutukseksi ilmaisee koulutautujan nauttivan koulutautumisestaan. Näin tapahtuu usein tilanteissa, joissa hän on oppinut oppimaan ja menestyy koulutuksessa. Samalla inhimillinen pääoma kasvaa, eli saavutetaan myös tietoja ja taitoja, joita työmarkkinoiden rakenteista riippuen saatetaan kaivata työmarkkinoilla.

Yleissivistävä koulutus ylläpitää koulutusinstituutioiden valmiuksia tarjota koulutusta ja saattaa osaltaan kehittää spesifeissäkin opinnoissa tarvittavaa metodista pohjaa,

opiskelijoiden valmiuksia ja motivaatiota opintoihin. Yleissivistävän koulutuksen tavoitteisiin kuuluu herättää opiskelijoissa kiinnostusta jatkaa kouluttautumista ja etsiä omaa alaansa. Vapaan sivistystyön koulutuksin ei tavoitella työllistymistä koulutusaloille, mutta esimerkiksi lapsille ja nuorille suunnattu kulttuuri- ja taidekoulutus voi kehittää taitoja ja innostusta hakeutua myöhemmin ammatilliseen kulttuuri- ja taidealan koulutukseen. Taideammateissa menestymisen mahdollisuudet ovat suuremmat, jos taideharrastus on aloitettu jo lapsuudessa, ja jos siihen on saanut opetusta. Elinikäisen oppimisen kannalta kysymykseksi nousee, mitä tulisi tehdä, jotta ihmisten omaehtoinen ja hallinnoimaton oppimishalu saataisiin esiin, niin siihen pystyttäisiin vastaamaan koulutuksen suunnittelulla, ja kuitenkin saataisiin hallinnon kaipaamia kovia tuloksia koulutuksen tehokkuudesta ja vastaavuudesta yhteiskunnan tarpeisiin. Yhteiskunnan näkökulmasta kysymyksiksi nousee, millainen koulutus toisi eloa, osaamista ja luovuutta kulttuuriin ja yhteiskunnalle laajemminkin, ja kulttuurialojen koulutusten yhteiskuntaan luovuutta lisäävät ulkoisvaikutukset riittävän suuria, jotta ihmisiä kannattaa kouluttaa kulttuurialalle runsaammin, kuin mitä ala näyttää ainakaan lyhyellä tähtäimellä työllistävän.

6.2.3. Koulutus investointina tuotannontekijään

Koulutuksen avulla tähdätään osaamiseen, jota käytetään tuotannontekijänä ja välineenä yksilön ja yhteiskunnan muiden tarpeiden tyydyttämiseksi eri aloilla. Välittömimmin koulutus vaikuttaa yhteiskuntaan oman koulutusalaansa sisällä, mutta koulutuksen vaikutukset leviävät muille yhteiskunnan segmenteille yhteiskunnallisen työnjaon ja vuorovaikutuksen välityksellä.

Koulutus on pitkäjänteistä investointia inhimilliseen pääomaan. Koulutus vie resursseja muilta aloilta verorahoituksen ja koulutukseen poistuvan työvoiman muodossa, mutta palauttaa viiveellä resursseja koulutettuna työvoimana. Solowin kasvumallissa inhimillinen pääoma muodostaa yhden tuotannontekijän pääoman ja teknologian ohella. Taloudellisissa malleissa työmarkkinoille soveltuva koulutus lisää inhimillistä pääomaa, ja sen kasvu näkyy muiden tuotannontekijöiden tuottavuuden kasvuna. Inhimillisen pääoman tuottavuus puolestaan kasvaa alenevalla nopeudella pääoman tai teknologian määrän kasvaessa. (Burda, M. ja Wyplosz, C, 1993). Taloudelliselta kannalta koulutustarpeen keskeisen kysymyksen muodostaa koulutuksen vaihtoarvo yksilölle ja yhteiskunnalle.

Inhimilliseen pääomaan investoinnit ovat epälikvidiytensä vuoksi riskikkäitä verrattuna rahoituspääomalla tehtäviin tuotantovälineinvestointeihin. Inhimillisen pääoman ja

koulutuslavalintojen riskikkyyttä ja jäykkyyttä lisää inhimillisen pääoman pitkä kertymäaika ja sen sidostuminen yksilöön (Ks. G. Becker 1993, 16, 91) ja koulutusaikojen pituus. Koulutuksen riskikkyyttä lisää, että tavanomainen koulutustaso ei ole kellekään erityinen etu esimerkiksi työpaikan saamiseksi. Työntekijät että työnantajat hakevat nopealiikkeisemmin toisiaan laajemmalla alueella koulutustason noustua, tiedonvälityksen nopeuduttua, perhekokojen pienentyttyä ja yhä useamman perheen irtaannuttua maataloustuotannon kaltaisista perhettä aloilleen sitovista investoinneista.

Koulutustason alituinen nousu ei ole itsestäänselvyys tai itsestään selvä tavoite: koulutus muodostuu yksilön elämänkaaren ajalle vaikuttavaksi investoinniksi ja kulutukseksi. Korkeakoulutuksen hankkineiden vanhempien lapsista osa käy ammattikoulun, ja joillekin aloille ennakoitaan työvoimapulaa. Yhteiskunta kantaa riskiä koulutusvalinnoista työvoiman ja sen tarpeen kohtaamattomuuden, BKT:n kasvun, yhteiskuntarauhan ja sosiaalimenojen muodossa yksilöiden kantaessa riskiä koulutusvalinnoistaan elämänhallinnan, taloudellisten olojen ja työympäristön mielekkyyden kautta. Jonkin koulutuksen läpikäyminen nostaa yksilöiden tulotasoa yleensä, mutta ei aina (mm. Lazear 1977). Korkeampi koulutustaso ei välttämättä aina tuo yksilölle suurempia tuloja. Tulot riippuvat koulutuksen lisäksi esimerkiksi vastaavan koulutuksen hankkineiden runsaudesta työvoiman kysyntään nähden, alan palkkatasosta ja alan työpaikkojen sijoittumisesta yksityiselle tai julkiselle sektorille, yksilön lahjakkuuksista, sosiaalisesta pääomasta, kunnianhimosta, iästä ja sukupuolesta, ja yksilön koulutuksenmukaisesta työllistymisestä. Myös koulutukseen pääsyn nopeus ja koulutusajan pituus (Työllisyystyöryhmän loppuraportti, 2003), mahdollinen myöhempi uuden koulutuksen tarve ja verotus vaikuttavat yksilön elinkaaren aikana ansaitsemiin tuloihin ja elintasoon. Kuten tekniset investoinnit, myös inhimillinen pääoma voi vanhentua ja kulua. Jos yksilö ei pidä yllä osaamistaan, hän voi unohtaa koulutuksessa oppimiaan asioita, ja hänen osaamisensa voi jäädä jälkeen yhteiskunnan kehityksestä.

6.2.4. Kulttuuriin liittyvä koulutus ja tarve työllistymiseen

Kulttuurialan ammattiin tähtäävän koulutuksen näkökulmasta keskeistä on, mille toimialoille ja millaisiin ammatteihin kulttuurialan koulutuksen käyneet työllistyvät. Kun koulutustarpeita saadaan määriteltyä, niitä voidaan pyrkiä huomioimaan aiempaa paremmin koulutuspaikkojen tarjonnassa ja koulutussisällöissä. Taide- ja kulttuurialan koulutuksiin haetaan ja niissä opiskellaan suhteessa useammin, kuin mitä kulttuurialan

tilastoidut työpaikat työllistävät. Valtakunnallisesti kulttuurialan opiskelijoiden osuus kaikkien alojen ammatti- ja ammattikorkeakoulujen opiskelijoista oli 7 % (Kulttuurialan koulutuslohkon opiskelijat ja tutkinnot 2001, Tilastokeskus) ja taidealan opiskelijat muodostivat noin 3 % korkeakouluopiskelijoista (Yliopistoissa suoritettut tutkinnot koulutuslohkoittain ja aloittain 2001, KOTA, OPM), kun kulttuuriammattien työllisessä työvoimassa toimi noin 3 % kaikkien alojen työllisestä työvoimasta (Työllinen työvoima kulttuuriammateissa maakunnittain 2000, Tilastokeskus). Valtakunnallisten tilastojen perusteella kulttuurialojen ammattikoulutus on runsasta suhteutettuna kaikkiin ammattikoulutason opiskelupaikkoihin, koko kulttuurikoulutukseen ja kulttuurialojen työllisen työvoiman määrään (Opiskelijamäärät koulutusaloittain, ammattikorkeakoulututkintoon johtava koulutus" 1997–2003, OPH/AMKOTA, Kulttuurialan koulutuslohkon opiskelijat ja tutkinnot 2001, Tilastokeskus, Työllinen työvoima kulttuuriammateissa maakunnittain 2000, Tilastokeskus).

Osa korkeakoulu- ja ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneista työllistyy joko toisen alan töihin tai koulutusta vastaamattomiin suorittavamman tason töihin, ja erityisesti kulttuurialalla (ks. Poropudas 2004) ammatillisen koulutuksen hankkineita siirtyy muiden alojen koulutuksiin ja työmarkkinoiden ulkopuolelle. Koulutustason nosto lisää pätevyyttä laveammalla alueella ja lisää työllistymismahdollisuuksia, myös kulttuurialalla. Kulttuurialan koulutuksen läpikäyneistä parhaiten *alalle* sijoittuvat korkeammin koulutetut: kulttuurialan koulutukset painottuvat määrällisesti ammatti- ja ammattikorkeakoulujen koulutuksiin, mutta 38 % Suomen kulttuurialan työllisistä oli suorittanut yliopistotutkinnon vuonna 2002 (Kulttuurialan työlliset ja yliopistotutkinnon suorittaneet EU-maissa vuonna 2002, Eurostat 2004, Kulttuuritilasto 2005, 304, Tilastokeskus).

Suomessa kulttuurialojen työllisten ja ammattitaiteilijoiden koulutustaso on melko korkea. Kulttuurialojen ja ammattien työllisistä Suomessa 38 % oli suorittanut vähintään ammattikorkeakoulututkinnon vuonna 2002. Heidän prosenttiosuutensa ylitti lievästi kaikkien alojen koulutusasteen Suomessa ja voimakkaammin EU:ssa, mutta alitti lievästi EU:n maiden keskiarvon kulttuurin työllisten koulutusasteessa. (Kulttuurialan työlliset ja yliopistotutkinnon suorittaneet EU-maissa 2002, Eurostat 26.5.2004, Luxemburg, England, Kulttuuritilastot 2005, 304, Tilastokeskus) Kuitenkaan koulutusasteen nousu ei kulttuurialoilla välttämättä juuri edistä työllistymistä, vaan eri taiteenalojen erot työllistymisessä ovat suuria (Rensujeff 2004, 108, Kulttuuritilastot 2005, 239 mukaan).

Perustettavat kulttuurialan II asteen koulutukset vaativat valtion erityislupaa valtakunnallisen kulttuurin työvoiman ylitarjonnan vuoksi, mutta samanaikaisesti valtionhallinnossa on nähty tarvetta taiteen osaamisen tason nostamiseksi (TAISTO II – seurantatyöryhmän muistio 2003, 14), ja kulttuurialan ammattikouluopintojen tavoiteopiskelijamäärää on vähennetty (Koulutus ja tutkimus 2003–2008, 2005). Työllistyminen muodostaa haasteen kulttuurialan koulutuksille, koska ammattiin tähtäävän koulutuksen keskeisenä tavoitteena on, että koulutuksen läpikäyneet saisivat sen avulla elinkelpoisen ja koulutusta vastaavan työn. Laajalla kulttuurikoulutuksella saatetaan tavoitella yhteiskunnan luovuuden lisäämistä olettaen kulttuurikoulutuksen käyneiden siirtyvän muille aloille – mutta osa heistä siirtyy muille aloille uudelleen kouluttautumisen kautta tai epäpätevinä. Erityisesti ammatillisen II asteen kulttuurialan koulutuksen käyneitä on päätyntä runsaasti muiden toimialojen töihin valtakunnallisesti (Poropudas 2004) – toisaalta, spesifejä taiteellisia ammatteja lukuun ottamatta kulttuurin ammatteihin voidaan päätyä myös kulttuurin ulkopuoliselta koulutustaustalta. Jos kulttuurialan koulutuksista valmistuneiden ei haluta laajamittaisesti elävän apurahoilla – mihin ammattikoulut ehkä harvoin valmistavat – laajasta kulttuurikoulutuksesta seuraa ylitarjontaa työmarkkinoilla. Ylitarjontaa voitaisiin varastointitehtävän lisäksi ehkä perustella kulttuurin ammattilaisiksi aikovien kilpailutuksella vähemmän lahjakkaiden karsimiseksi alalta ja laadun kohottamiseksi: tätä karsintatapaa harjoitetaan suunnitelmallisemmin ja laajemmin maissa, joissa kaikki halukkaat saavat aloittaa opinnot yliopistoissa, mutta seuraaville vuosikurssille pyrkiviä karsitaan. Suomalaisessa koulutusjärjestelmässä on perinteisesti arvostettu valmiita tutkintoja. Opiskelijoiden karsinta vuosikursseittain ei ole ollut yleistä tai juurikaan tarkoituksellista Suomessa, vaan siltä vaikuttava toiminta kertoo koulutuspaikkojen ja työelämän kohtaamattomuudesta, joidenkin alojen liian runsaista koulutuspaikoista, tai koulutussisältöjen kehittämisen tarpeesta. Jos kulttuurikoulutuksen katsotaan edistävän luovuutta muita aloja enemmän, ja jos tavoitteeksi asetetaan kulttuurikoulutuksen läpikäyneiden työllistyminen kulttuurin ulkopuolelle, muiden alojen tarpeet tulisi huomioida sisällöllisesti jo osassa kulttuurialojen koulutuksia sen sijaan, että odotetaan kulttuurialoille kouluttautuvien ja ilman alan työtä jääneiden hakeutuvan myöhemmin toisten alojen koulutuksiin. Kansalaisopistojen opetuksesta poiketen ammatti- ja ammattikorkeakouluopetus sisältää ei-kulttuurisia yleisopintoja, mutta tarvitsisiko osa kulttuurialoille kouluttautujista jonkin rinnakkaisen alan erikoistunutta osaamista jo kulttuurikoulutuksensa aikana? Kulttuurin ammattikoulu- ja

ammattikorkeakouluopintoihin sisältyy runsaasti muita kuin taiteellisia opintoja. Pelkkiä taideopintoja tarjoavat kansalaisopistot yleissivistävinä opintoina.

Yksilön näkökulmasta kysymykseksi nousee koulutuksen ja mielekkäiden taitojen saannin jatkuvuus, ja tarve välttää varastoivaa koulutusta. Varastoinnin ilmeneminen ja sen asettaminen julkilausutuksi koulutuksen tavoitteeksi koulutusinstituutioissa kertovat yhteiskunnan rakenteellisista ongelmista: koulutus- ja työmarkkinoiden epätäydellisestä toiminnasta eli väestön osaamisen ja työmarkkinoiden tarpeidenkohtaamattomuudesta, tuotantoresurssien vajaakäytöstä, tai yhteiskunnan rakenteiden muutoksen aiheuttamasta kitkasta eri alojen ja taitojen kysynnässä työmarkkinoilla. Kun varastoinnin avulla perustellaan koulutusten tarpeellisuutta (Ks. Kasvatussosiologia 2000 157–158), se kertoo koulutuksen institutionalisoitumisesta ja etäännyttämisestä inhimillisen pääoman tarpeen näkökulmasta koulutukselle asetetuista tavoitteista. Väestön varastointi on koulutusorganisaatioiden tai koulutuksen rahoittajien koulutukseen kohdistamaa kulutuskysyntää, kun vapaita tuotannontekijöitä ei kyetä sijoittamaan hyödyllisesti. Jos kulttuurialan koulutuksia järjestetään kevyin sisällöin, ne saattavat osittaisen viihdyttävyytensä vuoksi soveltua työmarkkinoilta ylijäävän väestön varastointiin, jos varastoinnista on muodostunut koulutuksen varsinainen tehtävä. Varastoinnin kokeminen koulutuksen tehtäväksi saattaa houkutella koulutuksenjärjestäjiä luopumaan ponnisteluista kehittää koulutusten sisältöjä, mihin koulutuksenjärjestäjät kuitenkin voivat vaikuttaa ratkaisevasti paneutumisellaan ja asiantuntemuksellaan käytöllä. Jos koulutus on ainoastaan varastoivaa, se ei tuo koulutautujille olennaisesti inhimillistä pääomaa. Varastoiva koulutus muodostuu traagiseksi koulutukseen osallistuvien sekä yhteiskunnan sosiaaliturvamenojen ja toteutumatta jäävän BKT:n kasvun näkökulmista. Toisinaan, etenkin ammatillisessa II asteen koulutuksessa, kulttuurikoulutuksen haasteena on ollut opiskelijoiden sitouttaminen käymään koulun loppuun. Koulutusmotivaatiota saattavat laskea heikot työllisyysnäkymät ja pelko koulutuksen varastoivuudesta.

6.2.5. Päätöksentekotapoja koulutussuunnittelussa

Jos yhteiskunnallinen hyötyfunktio sisältää vähintään kahden henkilön alaryhmän, tämä ryhmä kykenee päätöksentekoon muita kuulematta, ja diktaattoriseen vallankäyttöön pystyvä ryhmä voi syntyä (Sen 1979, 542). Diktaattorisessa päätöksenteossa esimerkiksi koulutussuunnittelua voidaan toteuttaa hallinnollisin päätöksin ilman tarkkaa tietoa tai kiinnostusta, vastaako koulutus yksilöiden ja muiden yhteiskunnan toimijoiden tarpeita.

Päätöksentekovaltuuksien rajoissa diktaattorista valtaa voidaan käyttää päätettäessä jonkin instituution sisällä tai jonkin instituution organisoimassa komiteassa, strategiatyöryhmässä tai paneelissa. Diktaattorisen vallan käyttö ei välttämättä tarkoita päätöksentekijän välinpitämättömyyttä muun yhteiskunnan koulutustarpeista, vaan Arrow (1950):n mahdottomuusteoreeman heijastamaa näkemystä, että yksittäinen päätöksentekijä tai päättäjärühmä ei halutessaankaan kykene ottamaan huomioon yhteiskunnan kaikkien yksilöiden ja toimijoiden preferenssejä. Arrow'n mahdottomuusteoreemassa diktaattorinen päätöksenteko välttäisi yksilöiden ja yhteiskunnan hyötyfunktion välisen epäkoherenttiuden (inconsistency), mutta diktaattorin päätöksenteko ei kykene huomioimaan herkkänä populaation heterogeenisia tarpeita (Sen 1999, 351). Sen (1999) katsoo komiteoiden saattavan päätyä epäkoherenttiin ratkaisuun silloinkin, kun komitea pyrkisi heijastamaan jäsentensä erilaisia toiveita, ja suosittaa enemmistöäänestyksiä päätöksentekokeinoina. Päätöksentekovallan käyttö antaa mahdollisuuksia esimerkiksi strategiatyöskentelylle, mutta esimerkiksi Sen (1979, 544; 1999, 350) suosii enemmistöpäätöksentekoa. Myös enemmistöpäätöksenteko ei ole ongelmatonta: se saa esiin suosituimman ja ehkä taktikoidusti valitun vaihtoehdon, ei äänestäjien koko preferenssijärjestystä valintakohteen suhteen, ja on kallis ja jäykkä toistuvine äänestyksineen. Toimijoiden ja yhteiskunnan eduksi ovat toimintatavat, jotka edistävät harkittujen päätösten tekemistä ja niiden kohtuullisen ripeää toteuttamista. Jos päätöksiä ei saada tehtyä, julkinen valta ei voi järjestää, organisoida tai tukea koulutusta tai muuttaa aiemmin tehtyjä päätöksiä, ja tilanne on huonompi, kuin jos asiat voivat mennä eteenpäin kohtuullisin päätöksin. Rahoituksen ja väestön rajallisuudesta seuraa, että päättäjien ja koulutuksen järjestäjien on valittava, missä määrin halutaan järjestää koulutuksia lavealla skaalalla, mutta useilla aloilla harrastustasoisina, ja mitä aloja valitaan kärkialoiksi koulutuksen volyyymia lisäten ja sisältöä syventäen. Herää kysymyksiä, kuinka monella alalla ja millä tasolla kulttuuriin liittyvää koulutusta voidaan järjestää, ja kuinka nämä painoalueet valitaan? Koulutusta voidaan pyrkiä kehittämään toteuttamalla harkittujen ja tarkoituksenmukaisten koulutusvalintojen avulla. Valintaa tehdään eri alueiden, alojen ja koulutustasojen välisessä resursoinnissa, sekä koulutussisältöjen yleissivistyksen – erikoisosaamisen välillä. Strategia heijastaa aina joitain lohkontua tai konstituotua osaa maailmasta. Se heijastaa joitain näkemyksiä ja joitain kompromisseja, ja osa koulutustarpeista jää yksittäisen strategiatyön ulkopuolelle.

Suomalainen koulutussuunnittelu muodostuu päätöksentekotapojen yhdistelmänä: viranomaiset ja virkoihin äänestetyt poliitikot käyttävät päätöksentekovaltaa valtuuksiensa rajoissa, ja luottamuselimiin äänestetyt henkilöt ja heistä muodostuneet ryhmät päättävät usein äänestäen rajoista, joissa virkamiehet voivat toteuttaa päätöksiä. Päätöksenteko on Suomessa segmentoitu jakamalla valtio pienempiin ja pienempiin hallinnollisiin alueisiin ja kielialueisiin aina kunta- ja organisaatiotasolle saakka, ja jakamalla hallintoa koulutusaloja ja -tasoja koskevaksi. Nämä suunnittelun, päätöksenteon ja koulutuksen toteuttamisen segmentit ovat osin päällekkäisiä. Käytännössä koulutusta suunnitellaan lohkomalla koulutustarpeita alueittain, opetuskielen mukaan, aloittain ja tasoittain, ja laatimalla erillisiä strategioita kullekin alueelle. Koulutuksen moninaisista tavoitteista johtuen koulutussuunnittelun lohkot eivät aina ole toisensa poissulkevia, vaikka poissulkevan jaon olemassaolo ehkä yksinkertaistaisi koulutussuunnittelua. Kukin koulutussuunnittelun segmentti muodostaa organisatorisessa koulutussuunnittelussa ikään kuin oman haaransa, joka voi haarautua tai lohkoutua edelleen pienempiin osiin. Segmenttien raja-aidat saattavat olla jäykät, ja erilaisten segmentointitapojen rajakohdat eivät usein satu samoille kohdille. Esimerkiksi yhden segmenttijaon yhden segmentin mukaista koulutusta: vaikkapa ruotsinkielistä koulutusta, järjestetään osissa muiden segmenttijakojen kaikkia segmenttejä: esimerkiksi kulttuuriin liittyvänä koulutuksena ja muuna koulutuksena, ja sekä Keski-Pohjanmaalla että sen ulkopuolella. Koulutusta suunnitellaan yleisemmällä tasolla valtakunnallisesti: esimerkiksi opetushallituksessa, esimerkkinä koulutuspaikkojen ja tutkintojen aloittainen ja oppilaitoskohtainen tilastointi, ja opetusministeriössä, esimerkkinä II asteen kulttuurikoulutuksen järjestämisen asettaminen luvanvaraiseksi, ja (ii) täsmällisemmin kapea-alaisemmissa lohkoissa, esimerkiksi koulutustason, koulutusalojen, koulutuksen ammattiin tähtäävyyden, koulutettavien iän, tai koulutusta järjestävän alueen tai organisaation mukaan jaoteltuina. Valtion tasolla koulutusta suunnittelevat ja hallinnoivat opetushallitus ja opetusministeriö. Tuossa ministeriössä kulttuurialan koulutukseen vaikuttavat koulutus- ja tiedepolitiikan osasto yleissivistävän koulutuksen, ammatillisen koulutuksen, ammattikorkeakoulujen, yliopistojen, aikuiskoulutuksen ja tiedepolitiikan yksiköineen, opetusministeriön kunnallistalouden ja hallinnon ryhmä, ja ruotsinkielisen koulutuksen ja kulttuurin ja kehittämisen ryhmä, ja yleisemmin kulttuuri, taide, ja nuorisosioiden kehityksen kautta kulttuuri- liikunta ja nuorisopolitiikan osasto (Nuoruus Suomessa 2004, 31). Kuntatasolla koulutusta suunnitellaan sivistystoimen koulutusosastoissa virkamiehineen ja kuntien koulutuslautakunnissa. Koulutusta järjestetään myös lähikuntien, seutukuntien,

maakuntatason ja lähimaakuntien kuntien välisenä yhteistyönä esimerkiksi kielialueittain ja koulutusaloittain. Yksittäiset koulutusta järjestävät tai rahoittavat organisaatiot suunnittelevat osaltaan koulutusta. Koulutuspaikkasuunnittelussa hyödynnetään tilastotietoja aiemmista koulutuspaikoista, valmistuneista, ja eri alojen, koulutustasojen ja alueiden työllisyydestä. Koulutuksen suunnittelussa hyödynnetään organisaatioiden välistä yhteistyötä ja eri alojen asiantuntijoita esimerkiksi paneelien ja strategiatyöryhmien avulla. Paneelien avulla saatetaan pyrkiä nostamaan esiin asiantuntijoiden mielipidettä tarvittavasta koulutuksesta tai tulevaisuuden tarpeista.

6.3. Kokkolan seutu kulttuurikoulutuksen segmenttinä

6.3.1. Tarve segmenttirajauksille

Koulutusta voidaan tarkastella *yhtenä yhteiskunnan segmenttinä*. Koulutuksen kanssa rinnakkaisille elämänalueille segmentoituvat esimerkiksi terveydenhoito, poliittiseen toimintaan osallistuminen, rakennustuotanto ja taiteen tekeminen. Segmenttijaottelua käytetään esimerkiksi koulutus- ja työpaikkahallinnossa, ja työvoiman tilastoinnissa ammatti- ja toimialoittain. Kulttuuriin liittyvät koulutustarpeet suuntautuvat alueen, kulttuurin ja koulutuksen segmenteille, mutta välillisesti ne vaikuttavat eri tavoin koko yhteiskuntaan.

Koulutussuunnittelua segmentoidaan koulutustaloittain, -tasoittain ja koulutuksen tavoitteiden mukaan, alueittain ja koulutuskielen mukaan. Tässä työssä tarkastelu kohdistui kulttuurialojen koulutukseen Kokkolassa ja löyhemmin sen koulutuksellisilla yhteistyöalueilla, joihin kuuluvat Keski-Pohjanmaan lisäksi esimerkiksi ruotsinkielistä kulttuurialan koulutusta Kruunupyysä ja Pietarsaassa. Tilastojen osalta tarkastelu rajautui Keski-Pohjanmaan maakuntaan ja sen valtakunnallisiin vertailukohtiin. Yksittäinen koulutuslohko on helpommin hahmotettavissa verrattuna koulutukseen ja koulutustarpeisiin yleisesti. Verrattuna avoimeen tilanteeseen yksittäisen lohkon koulutusta tuottavat instituutiot voidaan määritellä helpommin, koulutuksesta aiheutuvat suorat kustannukset voidaan helpommin kohdentaa yhteiskunnan eri sektoreille, koulutukseen osallistuvien tarpeet ovat vähemmän heterogeenisiä, ja yhteiskunnan koulutukselle asettamia tavoitteita voidaan käsitellä osana lohkoutunutta ja vaiheittaista koulutusstrategiaa. Kunkin koulutuslohkon sisällä on helpompi miettiä, mitkä ovat sen

lohkon olennaisimmat piirteet, ja mitkä koulutustarpeet ja –tavoitteet ovat sillä loholla toissijaisia. (Taulukko 25)

Taulukko 25 Koulutusvalintoja ja segmenttejä

Yksilö valitsee	
Koulutukseen hakeutuminen ja valinnan tarkentaminen	<ul style="list-style-type: none"> ◇ Hakeutuuko hän hakeutuuko hän ylipäätään koulutuksen. ◇◇ Koulutukseen hakeutuvat yksilöt valitsevat kulttuurialan koulutuksen tai muun koulutuksen kesken. ◇◇◇ Kulttuurialan koulutukseen hakeutuvat tarkentavat tavoitteitaan koulutusalan, tavoitetason, kielen, alueen, ja konkreettisten koulutuspaikkojen kesken. <p>Valinta saattaa toteutua käytännössä yksinkertaisemminkin niin, että yksilö ei järjele kaikkia portaita, vaan esimerkiksi hakeutuu muusta yhteydestä kuulemaansa koulutukseen.</p>
Yhteiskunnan toimijat kunnista koulutuksenjärjestäjäorganisaatioihin ja valtakunnallisiin viranomaisiin valitsevat	
Ammattialoit tain	Koulutusta jaotellaan ammattialoitain esimerkiksi taiteisiin, kulttuuriin ja humanistisiin opintoihin; talouteen; tekniikkaan ja sosiaalialaan. Nämä lohkot jaetaan edelleen erikoistuneemmille aloille, esimerkiksi taide jaetaan eri taiteenaloihin, kuten musiikkiin, näyttämötaiteeseen ja kuvataiteeseen.
Ammatillisten tavoitteiden olemassaolon mukaan ja koulutustasojen mukaan	<p>Koulutusta jaotellaan ammattiin johtavaan opiskeluun ja vapaaseen sivistystyöhön.</p> <p>Ammattiin johtava opiskelun tavoitteiden näkökulmasta koulutus jaetaan eri tasoille, jotka perinteisesti on käsitetty hierarkkisina. Näitä tasoja ovat :</p> <ul style="list-style-type: none"> ◇ Vapaa sivistystyö, joka jaetaan lasten ja nuorten harrastemuotoiseen opetukseen, ja aikuisten täydentävään tai yleissivistävään opetukseen esimerkiksi työväen- ja kansanopistoissa. ◇ Ammattikouluopinnot ◇ Ammattikorkeakouluopinnot ◇ Ylemmän korkeakoulututkinnon opinnot. ◇ Tutkintoa täydentävät opinnot ammattikorkeakouluissa tai korkeakouluissa. ◇ Jatko-opinnot..
Koulutustasoitain koulutuksen ammatitavoitteiden	<p>Nuorten tutkintotavoitteiset opinnot kuuluvat usein koulutusinstituutioiden kiinteään ja opiskelijoille maksuttomaan tarjontaan, kun työelämässä olevan väestön koulutus saattaa useammin olla projektipohjaista, ja osin maksullista joko kouluttajalle tai työnantajalle.</p> <ul style="list-style-type: none"> ◇ Tutkintotavoitteinen koulutus nuorelle väestölle ◇ Ammattitaidon täydentämiseen opinnoin tai tutkinnoin jo työvoimaan kuuluvan väestön keskuudessa.

Alueittain	<p>Koulutusta järjestetään</p> <ul style="list-style-type: none"> ◇ Valtakunnallisesti ◇ Lääneittäin ja maakunnittain ◇ Seutukunnittain ◇ Kunnittain ja kuntien sisällä jaoteltuna ◇ Alueiden yhteistyönä myös hallinnollisten rajojen yli esimerkiksi lähikuntien, seutukuntien ja maakuntien yhteistyönä <p>Alueen elinkeinoelämän vahvuusalat, tutkimusorganisaatiot, alueella työllistävät alat ja väestön määrä vaikuttavat kunkin alueen koulutustarpeisiin ja usein sen koulutustarjontaan. Eri alueiden koulutusprofiilit eroavat: määrällisesti ja koulutustasoiltaan. Joillekin paikkakunnille on keskittynyt useita eri alojen yliopistoja. Yliopistopaikkakunnille keskittyy usein runsaasti myös tutkimuslaitoksia, suurempia kirjastoja, monialaisia ammattikorkeakouluja ja myös ammattikouluja. Muutaman alan ammattikouluja toimii myös syrjäisemmillä paikkakunnilla.</p> <p>Alueellisesti koulutusta suunnitellaan esimerkiksi Keski-Pohjanmaan alueella, Kokkolan lähiseudulla tai Kokkolassa järjestettävänä.</p>
Kielittain ja kielialueittain	<p>Erikieliset koulutukset muistuttavat koulutuksen järjestämisessä maantieteellisesti eriytyneitä alueita, ja suomen- ja ruotsinkielisen oppilaitoksen välinen käytännön välimatka voi olla maantieteellistä etäisyyttä pidempi.</p> <p>Koulutuksia järjestetään</p> <ul style="list-style-type: none"> ◇ Yksikielisinä ◇ Monikielisinä <p>Yleisimmät koulutuskielet painottuvat etenkin lasten, nuorten ja vapaan sivistystyön koulutuksessa alueittain väestön kielijakauman mukaan maan virallisilla kielillä ja jossain määrin maahanmuuttajaväestön äidinkiellillä. Ammattikorkeakouluissa ja yliopistoissa annetaan enemmän opetusta vierailta kielillä.</p> <p>Kokkolan seudulla suomen- ja ruotsinkielistä koulutusta on suunniteltu ja järjestetty pitkälti toisista erillään. Erikieliset koulutukset hakevat yhteistyökumppaneita kuntarajojen yli eri suunnista: kun Kokkolan suomenkielinen koulutoimi ja ammatilliset oppilaitokset järjestävät koulutusyhteistyötä pitkälti suomenkielisten kuntien suomenkielisen väestön suuntaan Keski-Pohjanmaalla, kun ruotsinkielistä koulutusta järjestetään enemmän yhteistyössä lähialueen Pohjanmaan kunnissa sijaiseviin koulutuksiin. Koulutusta järjestetään eriytettynä koulutuskielen mukaan ja kielialueittain: esimerkiksi Keski-Pohjanmaan ja sitä lähellä olevien Pohjanmaan kuntien yhteistyö ruotsinkielisen koulutuksen järjestämisessä.</p>

6.3.2. Kulttuurin työllisyys, väestöpohja ja tarve kulttuurialojen työtuloille Keski-Pohjanmaalla

Tässä työssä verrattiin ammattialoittaista työvoiman määrää Keski-Pohjanmaalla ja muualla maassa ainoastaan kulttuuriammateiksi tilastoiduissa ammateissa. Kulttuuriammateissa toimiva Keski-Pohjanmaan asukaslukuun suhteutettu työllinen työvoima vastasi arviolta EU-maiden keskitasoa jääden samalla matalammalle tasolle miltei jokaiseen Suomen maakuntaan verrattuna. Työlliseen kulttuurialan työvoimaan sisältyi vuonna 2000 Keski-Pohjanmaalla ammateittain tarkasteltuna noin 430 henkilöä ja toimialoittain tarkasteltuna noin 670 henkilöä. Tilastoissa kulttuurin ammattialoihin on sisältynyt myös mainonta-ala, joten se oli mukana vertailussa, vaikka mainontaan liittyviä taitoja käsiteltiin työssä kulttuuria tukevin muun alan taitoina. Ammattialoittain väestöön

suhteutettu Keski-Pohjanmaan työllinen työvoima alitti alueen väestömäärään suhteutettuna muun Suomen ammattilaisten määrän erityisesti markkinoinnissa, mutta myös miltei kaikilla sisällöllisesti taiteeseen ja kulttuuriin kuuluvilla aloilla lukuun ottamatta alueen vahvuutta klassista musiikkia (Työllinen työvoima kulttuuriammateissa maakunnittain 2000. Tilastokeskus). Vertaamalla tietoja Keski-Pohjanmaan väestön koulutustaso painottui ammattikoulu- ja ammattikorkeakoulutasolle. Keski-Pohjanmaan väestöllä oli muita suomalaisia vähemmän kaiken tasoisia tutkintoja lukuun ottamatta keskiasteen ammatillisia tutkintoja, joita Keski-Pohjanmaalta löytyi alueen 15 vuotta täyttäneisiin suhteutettuna hivenen koko maan tilannetta enemmän (Väestö koulutusasteen mukaan kunnittain ja maakunnittain 2001. Tilastokeskus), ja heidän työttömyytensä tutkinnon suorittamista seuraavana vuonna vuosina 2000–2003 alitti koko maan keskiarvon¹¹⁸. Vuosituhannen alussa yleistyneet ammattikorkeakoulututkinnot huomioidenkin Keski-Pohjanmaan korkeakoulututkintojen määrä oli Kainuun ohella Suomen alhaisin: vähintään ammattikorkeakoulututkinnon on suorittanut 17 % Keski-Pohjanmaan väestöstä kun tämä koulutustaso on 31 % Uuden maan väestöstä (Koulutus ja tutkimus 2003–2008, 2004, 9), että alueella ilmeni eniten vajetta vähintään maisterintason tutkinnon suorittaneissa: vuonna 2001 heitä oli Keski-Pohjanmaalla 3 % ja koko maassa 6 % 15 vuotta täyttäneestä väestöstä (Väestö koulutusasteen mukaan kunnittain ja maakunnittain 2001. Tilastokeskus), Keski-Pohjanmaalla heitä oli myös selvästi maan keskiarvoa vähemmän työttöminä, kun ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneiden työttömyys Keski-Pohjanmaalla oli hieman koko maan keskiarvoa yleisempää (Koulutus ja tutkimus 2005, 30-31). Korkeampi koulutus on työllistänyt Suomessa 2000-luvun alussa tilastollisesti paremmin, mutta erot ovat jonkin verran pienentyneet (mm. Koulutus ja tutkimus 2005, 17–18, Valtioneuvoston koulutuspoliittinen selonteko eduskunnalle [2006], 53). Kulttuurin elinkeinojen näkökulmasta ongelmana on, että joissakin kulttuuriammateissa Keski-Pohjanmaalta ei löytynyt ainoatakaan työlliseen työvoimaan kuuluvaa henkilöä (Työllinen työvoima kulttuuriammateissa maakunnittain 2000. Tilastokeskus 2003.).

Keski-Pohjanmaata pidetään kulttuurimaakuntana, ja maakunnassa sijaitsee kansainvälisestikin merkittäviä kulttuuri-instituutiota etenkin klassisessa musiikissa ja kansankulttuurissa. Kulttuurielinkeinojen kannalta Keski-Pohjanmaan heikkoutena ovat olleet maksavan kulttuurikysynnän vähäisyys ja kulttuurin ja taiteen tekemisen

---

¹¹⁸ Tutkinnon suorittaneiden työttömyyden kehitys tutkinnon suorittamista seuraavan vuoden lopussa vuosina 2000–2003 koko maassa ja eräissä maakunnissa (Koulutus ja tutkimus 2005, 30–31)

harrastemuotoisuus ja sivutoimisuus. Kulttuurin ja taiteen tekemistä rahoitetaan huomattavassa määrin tekemällä muiden alojen työtä ja apurahoilla. Miltei kaikki Kokkolan aineiston itsensä vapaiksi taiteilijoiksi mieltäneet työskentelivät palkkatyössä taide- ja kulttuuriorganisaatioissa. Kulttuuria myös hyödynnettiin muiden tarpeiden toteuttamiseksi, jolloin sivutoimisuus saattoi korostua kulttuurin tekemisessä. Kysymykseen vastanneista 45 % koki taiteen tai kulttuurin pääasiaksi ja 29 % sivuasiaksi organisaatioissaan. Osa vastanneista koki kulttuurin ja taiteen itseisarvoiseksi, toisten kokiessa kulttuurin auttavan esimerkiksi vanhuksia virkistäytymään. Useat ei-kulttuurisissa ammateissa toimivat tai toimineet kertoivat kyselyssä näkemyksiään kulttuuriin liittyvistä koulutustarpeista. Kulttuurikoulutus kiinnosti esimerkiksi terveydenhoitohenkilöstöä, teollisuustyöntekijöitä ja elintarviketyöntekijöitä, joista useat harrastivat tai toteuttivat taidetta tai kulttuuria ikään kuin sivutoimena. Kun taiteilijat tarvitsevat alueen maksavan kysynnän vähäisyydestä johtuen lisäksi muun toimeentulon lähteen, taloudellinen toiminta saattaa suuntautua enemmän kulttuurin ulkopuolelle, ja suuri osa kulttuurin ja taiteen osaamisesta jää taloudellisesti hyödyntämättä. Muun toimeentulon hankkiminen voi vaikuttaa taiteen ja kulttuurin tekijöiden koulutustarpeisiin, ajankäyttöön ja identiteettiin esimerkiksi osan heistä mieltäessä oman taiteen tekemisensä harrastemuotoiseksi, vaikka sillä alkuaan olisi ollut ammatillisia tavoitteita. Kulttuurin maksavan kysynnän vähäisyyttä Keski-Pohjanmaalla saattoivat selittää (i) alueen väestön vähyys ja (ii) ajankäyttötutkimusten ilmentämät tottumukset tavanomaista hieman niukemmasta kulttuurin kulutuksesta. Ajankäyttötutkimusten (Taide- ja kulttuuriharrastukset 1999–2000. Tilastokeskus) mukaan Keski-Pohjanmaan, Pohjanmaan ja Etelä-Pohjanmaan väestö käyttää suomalaisittain keskimääräistä harvemmin aikaa kulttuuriin. Keski-Pohjanmaalla käytetään niukasti yksityistä rahaa kulttuurin ja vielä niukemmin taiteellisen työn ostamiseen. Ostettavan kulttuurin niukkaa kuluttamista selittävät osaltaan (i) Keski-Pohjanmaa väestöltään Suomen pienimpänä maakuntana Ahvenanmaata lukuun ottamatta (Asukasluku [Asukasluku kunnittain] 31.12.2004. Tilastokeskus). (ii) Toimihenkilöt kuluttavat koko maassa paljon kulttuuriin, mutta Keski-Pohjanmaan sosioekonomisessa rakenteessa painottuu muuta maata voimakkaammin alkutuotanto. Myös teollisuus ja muiden kuin kulttuuristen alojen pienyrittäjyys ovat Keski-Pohjanmaalla koko maan tasolla työllisessä työvoimassa, ja II asteen ammatillinen koulutus on ollut alueella vahvaa, ja yleinen koulutustaso on Suomen matalin vielä vuonna 2004. (Väestö koulutusasteen mukaan kunnittain ja maakunnittain 2001. Tilastokeskus, Valtioneuvoston koulutuspoliittinen selonteko eduskunnalle [2006], 53). Suomessa sosioekonomisen aseman mukaan luokitellut

kulutusmenot kulttuuriin olivat *kotitaloudessa asuvaa henkilöä* kohden vuonna 2001 keskiarvoa keskiarvoa pienemmät muissa kuin toimihenkilöiden kotitalouksissa. Keski-Pohjanmaalla elää suhteessa runsaasti suorittavan työn tekijöitä: Keski-Pohjanmaan työpaikoista yli neljännes sijoittui sekä teollisuuteen ja rakentamiseen, että palveluihin. (Elinkeinorakenne 31.12.2003. Työpaikat toimialoittain. www.kase.fi/tilastot/tiedostot, Tilastokeskus, Työlliset toimialoittain 1990–2005. Tilastokeskus). Maatalousväestön osuus on Keski-Pohjanmaalla suomalaisittain poikkeuksellisen korkea (11 % Keski-Pohjanmaan työllisistä työpaikoista – vs. noin 5 % koko maassa vuonna 2003) (Elinkeinorakenne 31.12.2003. Työpaikat toimialoittain. www.kase.fi/tilastot/tiedostot, Tilastokeskus. Työlliset toimialoittain 1990–2005. Tilastokeskus). Sen sijaan väestön keski-ikä Keski-Pohjanmaalla ja koko maassa vastaavat toisiaan (Väestö iän ja sukupuolen mukaan maakunnittain 31.12.2002, Tilastokeskus) ja Keski-Pohjanmaan aiemmin maan keskiarvoa korkeampi työttömyys hieman laskenut vuoden 2002 11,6 %:sta vuoden 2005 10,3 %:iin. (Työttömyysaste kuukausittain 1991-2006, www.kase.fi) (iii) Keski-Pohjanmaalle leimallisten sosioekonomisten ryhmien eli maatalousyrittäjien ja työntekijöiden kulttuurikulutuksen tiedetään suuntatuvan pitkälti muuhun kuin taiteellisia ammatteja rahoittavaan kulutukseen, kun asiaa tarkastellaan koko maan tilastoissa. Suomessa maatalousyrittäjien, työntekijöiden, työttömien ja eläkeläisten kotitaloudet ovat käyttäneet kulttuurista rahaa runsaasti joukkoviestimiin. Maatalousyrittäjät ovat kuluttaneet rahaa huvitilaisuuksiin ja peleihin ja askartelu- ja taidetarvikkeisiin. Muu kulttuurin kulutus on jäänyt heillä koko väestön keskiarvoa matalammalle tasolle. Työntekijöiden kotitaloudet ovat suunnanneet kulutustaan äänentoistoon, huvitilaisuuksiin ja peleihin ja he ovat kuluttaneet keskimääräistä vähemmän rahaa askartelu- ja taidetarvikkeisiin, ohjattuihin harrastuksiin, kulttuuritilaisuuksiin ja taide- ja koriste-esineisiin. (Kotitalouksien kulutusmenot kulttuuriin kotitaloutta kohden sosioekonomisen aseman mukaan 2001, Tilastokeskus. Kulttuuritilasto 2003, 244) (b) Taiteen ja käsityön runsas sivutoiminen harrastaminen saattaa heikentää maksavaa kulttuurikysyntää: osa itse taidetta ja kulttuuria tekevistä osallistuu lähinnä omiin esiintymistilaisuuksiinsa, tai ostaa enimmäkseen tarvikkeita. Harrastetoiminta ei näy esimerkiksi työllisissä päätoimisissa työpaikoissa eikä tuo tuloja alueelle. Kulttuurin harrastamisen laajuudesta on niukasti määrällistä vertailtavaa tietoa. Yhden esimerkin antaa Käsi- ja taideteollisuuskeskusten jäsenmäärän (Käsi- ja taideteollisuusyhdistykset 1997–2001. Tilastokeskus) yltäminen lähes yhtä alueen tilastoidun kulttuuriammattien työllisen työvoiman tasolle Keski-Pohjanmaalla. (c) Kulttuurin tekemisen ammatillistumista elinkeinoksi saattaa vaikeuttaa Keski-Pohjanmaan

melko sukupuolittunut ammattirakenne (Työlliset toimialoittain 1999-2005, Tilastokeskus, Työssäkäyntitilasto 1995-2004 ennako. 9.3.2006, Tilastokeskus). Koulutus voi kuitenkin muuttaa ammattien sukupuolijakaumia: Keski-Pohjanmaan klassisen musiikin työllisestä työvoimasta miltei puolet eli 46 % on naisia, kun koko maassa klassisen musiikin työllinen työvoima on selkeästi miesvaltaista (Työllinen työvoima kulttuuriammateissa maakunnittain 2000, Tilastokeskus). Keski-Pohjanmaan klassisen musiikin ammattilaisiin sisältyy alueen koulutuksen vaikutuksesta melko paljon nuoria muusikoita. Kulttuurin maksavaa kysyntää saattavat heikentää (d) pienyrityksyyttä arvostavat asenteet alueella, jonka yritysten vahvat toimialat sijoittuvat kulttuurin ulkopuolelle esimerkiksi maatalouteen ja sen tuotteiden jalostukseen, tekniikkaan ja raskaaseen teollisuuteen kytkeytyen. (e) Keski-Pohjanmaa ja läntinen Suomi on myös uskonnollisella toiminnallaan aktiivista aluetta. Uskonnolliset yhteisöt kanavoivat ajankäyttöä ja yhteisöllistä harrastustoimintaa kulttuurin ulkopuolelle tai uskonnolliseen toimintaan tilastoituihin kulttuurimuotoihin, jotka eivät aina näy varsinaisissa kulttuuritilastoissa. Poikkeuksen muodostaa Kulttuuritilastossa näkyvä (Suomen evankelis-luterilaisen kirkon musiikkitoiminta 1995-2004, Kulttuuritilasto 2005, 140). Uskonnolliseen toimintaan kanavoituva kulttuuri ei myös usein tuota maksavaa kulttuurikysyntää. Jotkut uskonnolliset liikkeet torjuvat esimerkiksi tanssin ja kansanmusiikin harrastamisen toisten liikkeiden järjestäessä omia tanssitilaisuuksia, joissa esimerkiksi haitallisina pidetyt juomat kofeiinipitoisia myöten ovat poissa. (iii) Keski-Pohjanmaan ulkopuolelta alueelle tuleva kulttuurin kysyntä on merkittävää, mutta lyhytaikaista: festivaalit tuovat alueelle runsaasti vieraita enintään parin viikon jaksollaan. Keski-Pohjanmaan Kamariorkesteri esiintyy kiertueillaan alueen ulkopuolella, mutta kiertueisiin liittyvät taloudelliset ulkoisvaikutukset jäänevät paljolti Keski-Pohjanmaan ulkopuolelle. Seurauksena harva taiteilija on klassisen musiikin ulkopuolella kyennyt elämään taiteellisen työn työtuloillaan Keski-Pohjanmaalla.

6.3.3. Koulutustaso ja olemassa oleva kulttuurialan koulutus Kokkolan seudulla

Kokkolan seudulla yleissivistävää kulttuurialojen koulutusta järjestetään etenkin lapsille ja nuorille, ja vapaan sivistystyön harrastemuotoisena koulutuksena aikuisille. Yleissivistävässä koulutuksessa spesifin ammattipätevyyden hankkiminen ei ole ainakaan ensisijaisena tavoitteena. Valinnainen tai vapaan sivistystyön kulttuurikoulutus aktivoi,

parantaa nuorten mahdollisuuksia hakeutua myöhemmin taidealojen koulutuksiin, rakentaa yleissivistystä ja tukee perusopetusta. Lasten vapaaehtoisten kulttuuriopintojen merkitys on korostunut peruskoulun taideaineiden tuntikehyksen niukkuuden vuoksi. Eri ikäryhmille suunnattu vapaan sivistystyö on Kokkolan seudulla monipuolista, mutta nojaa osin harkinnanvaraisiin resursseihin ja kurssimaksuihin. Suuri osa myös lasten ja nuorten taidekoulutuksesta riippuu kuntien vapaaehtoisesta halukkuudesta järjestää sitä. Nämä palvelut tukevat kuntalaisten hyvinvointia osittaisina vaihtoehtoina esimerkiksi urheilurakentamiselle. Osa kulttuuriin liittyvästä koulutuksesta voidaan toteuttaa kuntien tehtävinä koulujen valinnaisaineena tai kunnallisten organisaatioiden kuten museoiden toimintana. Vapaan sivistystyön kulttuurialojen koulutuksen järjestäjiä Kokkolan lähialueilla kootaan seuraavassa (Taulukko 26).

Taulukko 26 Vapaan sivistystyön kulttuuriopetuksen järjestäjät Keski-Pohjanmaalla

Lapsille ja nuorille vapaan sivistystyön opetusta järjestävät	<ul style="list-style-type: none"> ◇ Keski-Pohjanmaan balettiopisto ◇ Estraditaiteen koulu ◇ Keski-Pohjanmaan konservatorion musiikkileikkikoulu, musiikkikoulu ja –opisto ◇ Kokkolan lasten ja nuorten kuvataidekoulu ◇ Kokkolan luontokoulu ◇ Keski-Pohjanmaan Käsateollisuus ry:n Käsityökoulu ◇ Sanataidekoulu ◇ Kokkolan seudun opisto <p>Nuorten taideopetusta järjestävät kansanopistostatuksella</p> <ul style="list-style-type: none"> ◇ Pohjoismainen taidekoulu Kokkolassa ◇ Keski-Pohjanmaan Kulttuuriopisto Kälviällä
Aikuisten vapaata sivistystyötä harjoittavat	<ul style="list-style-type: none"> ◇ Keski-Pohjanmaan Kesäyliopisto ◇ Avoin yliopisto ◇ Kokkolan seudun opisto ◇ Keski-Pohjanmaan lähialueilla esimerkiksi Pietarsaaren suomen- ja ruotsinkieliset työväenopistot ja Pohjoismainen taidekoulu Kokkolassa

Valtakunnallisesti kulttuurialan opintojen aloittajatavoitteet ovat nuorisoikäluokalle suunnatussa koulutuksessa vuonna 2008 seuraavat:

Kulttuuriala yhteensä 4500, sisältäen 340 ruotsinkielistä koulutuspaikkaa

- ◇ Ammatillinen peruskoulutus 2200 sisältäen 180 ruotsinkielistä koulutuspaikkaa
- ◇ AMK 1800, sisältäen 120 ruotsinkielistä koulutuspaikkaa
- ◇ Yliopistot 500, sisältäen 40 ruotsinkielistä koulutuspaikkaa

Lisäksi humanistisella ja opetuslalla tavoitellaan 6000 aloittajaa, josta yliopistoihin suunnitellaan 4800 koulutuspaikkaa. Samaan aikaan kaikilla aloilla tavoitteena on yhteensä noin 90 400 koulutuksen aloittajaa. (Koulutus ja tutkimus 2003–2008, 2004, 12)

Keski-Pohjanmaa on Ahvenanmaan jälkeen väestöltään Suomen pienin maakunta (Asukasluku [Asukasluku kunnittain] 31.12.2004. Tilastokeskus). Väestön määrään nähden Keski-Pohjanmaalla tarjottiin melko runsaasti taide- ja kulttuurikoulutusta II asteen ammatillisena koulutuksena, mutta lasten kulttuuri- ja taideopintoihin verrattuna harvemmillä aloilla. Taidealan koulutusta järjestettiin erityisesti alueen kulttuurisiin vahvuuksiin kuuluvassa klassisessa musiikissa, joka myös työllisti alueella poikkeuksellisesti. Useilla aloilla taide- ja kulttuurialan ammattiin ja alan töihin hakeutuvien on muutettava opintojen tai töiden vuoksi alueelta. Yliopistotasosta kulttuurikoulutusta ei löytynyt Keski-Pohjanmaalta lukuun ottamatta joitain yhteistyöyliopistojen kanssa joinain vuosina toteutettavia lähinnä perusopintotason sivuainekokonaisuuksia. Myös muiden alojen yliopisto-opintoja tarjottiin seudulla niukasti, vaikka opintojen tarjonta on vuoden 2006 näkymin laajenemassa kauppa-, luonnon-, ja yhteiskuntatieteellisillä aloilla. Taide- ja kulttuurialan ammattiin suuntaavaa koulutusta tarjosivat Kokkolan seudulla seuraavat organisaatiot (Taulukko 27):

Taulukko 27 Ammattiin suuntautuvan kulttuurikoulutuksen tarjoajat, tasot ja suuntautumiset Keski-Pohjanmaalla ympäristöineen

Ammattiin suuntautuvan kulttuurikoulutuksen tarjoajat, tasot ja suuntautumiset Keski-Pohjanmaalla ja sen ympäristössä	
Peruskoulupohjainen kulttuurin koulutus	<p>Pohjoismainen taidekoulu (Nordiska Konstskolan) järjesti kuvataiteenopintoja, jotka soveltuvat kuvataiteilijan ammattiin pyrkiville sekä valmentaviksi opinnoiksi taidealojen yliopisto-opintoihin.</p> <p>Keski-Pohjanmaalla järjestettiin kuutta kulttuuriin liittyvää ammattitutkintoa (120 ov).</p> <p>Keski-Pohjanmaan Koulutuskuntayhtymä Keski-Pohjanmaan Ammattikorkeakoulu/Taiteen ja musiikin yksikkö ja Konservatorio.</p> <p>Päätymässä oli Konservatorion toisen asteen ”Muusikon linja”.</p> <p>Pietarsaassa Svenska yrkesinstitutet järjesti toisen asteen ammatillista koulutusta.</p> <p>Keski-Pohjanmaan Koulutuskuntayhtymän Vaatetusalan linjalta valmistui pukuompelijoita. Keski-Pohjanmaan kulttuuriopisto järjesti opistotason koulutusta audiovisuaalisessa viestinnässä, media-assistentin opinnoissa, käsi- ja taideteollisuusalan perustutkinto-opinnoissa, ja opistotasoisina perustutkintoina nuoris- ja vapaa-ajan ja matkailun aloilla.</p> <p>Keski-Pohjanmaan Maaseutuopisto Toholammilla koulutti artesaaneja. Pietarsaaren kauppaoppilaitos – turkisoppilaitos järjesti ammattikoulutusta osana Keski-Pohjanmaan ammattikorkeakoulua linjoinaan artesaani, matkailuvirkailija ja aikuiskoulutuksen matkatoimistovirkailijan ammattitutkinto.</p>
Ammattikorkeakoulujen kulttuurikoulutus	<p>Kokkolan seudulla ja lähialueilla järjestettiin koulutusta useilla kulttuuriin liittyvillä ammattikorkeakoululinjoilla. Kulttuurialan ammattikoulututkintoon johtavaa koulutusta järjestettiin musiikkipedagogiassa Kokkolassa, teatteri-ilmisussa Kälviällä, Keski-Pohjanmaan lähiseuduilla humanistisella ja kasvatusalalla Ylivieskassa, vaatetusosalalla suomeksi Pietarsaassa, ja ruotsiksi Svenska Yrkeshögskola:ssa Pietarsaassa. Nelialainen kulttuurin ammattikorkeakoulutus Uusikaarlepyyssä on päättynyt ja siirtynyt Svenska Yrkeshögskolan:in muihin toimipisteisiin vuonna 2006.</p>
Yliopistokoulutus kulttuurialoilla	<p>Chydenius-instituutti ja Keski-Pohjanmaan kesäyliopisto järjestivät Kokkolassa ja yhteistyössä yhteistyöpaikkakuntien kanssa avoimen yliopiston ja luokanopettajien sivuainekokonaisuuksina perus- ja aineopintokokonaisuuksia.</p>

6.3.4. Kyselyn tulokset

Kokkolan seudun koulutustarvekyselyyn vastanneista yli neljä viidesosaa toimi taiteellisessa työssä tai harrastuksessa tai näitä tukevassa työssä. Useat vastanneet toimivat taiteilijoina muun työn ohella. Opetukseen liittyvissä tehtävissä toimi kolmannes ja kulttuuri- ja koulutushallinnossa yli viidennes vastanneista. Noin puolet vastauksista tuli yksityiseltä sektorilta: etenkin järjestöistä ja organisaatioiden ulkopuolelta. Lähes kolmannes vastauksista oli peräisin kulttuuriin liittyvistä järjestöistä ja lähes kolmannes oppilaitoksista. Viidennes vastauksista tuli kokkolalaisista kulttuurilaitoksista ja kaupungin kulttuuripalveluista, ja 10 % organisaatioiden ulkopuolelta esimerkiksi vapailta

taiteilijoilta. Noin puolet kyselyn vastanneista kertoi organisaationsa toimivan ensi sijassa kulttuurin ja taiteen alalla, ja lähes kolmasosa järjesti ensi sijassa koulutusta. Lähes kolme viidesosaa vastanneista koki organisaationsa toiminta-alan paikalliseksi tai alueelliseksi. Kaksi kolmannesta vastanneista koki toiminnan kasvaneen ja kolmannes katsoi sen säilyneen vakaana.

χ^2 -testin osoittivat koulutustarvevastaukset sisäisesti koherenteiksi. Vastaajaryhmien (kulttuuri- ja koulutushallinto – muut; taiteellista työtä tekevät – muut; opettavat – muut; ja työsuhteessa olevat – muut) taustamuuttujat poikkesivat toisistaan huomattavasti, ja vastanneiden omia koulutustarpeitaan koskevissa vastauksissa ilmeni yksilökohtaisia taiteenaloittaisia eroja ja yksilökohtaisia koulutustoitteita. Vastanneet toivoivat itselleen lähinnä sisällöllisesti kulttuurista täydennyskoulutusta. Nämä vastaukset hajaantuivat melko paljon. Vastauksissa toivottiin esimerkiksi opetusta pihaveistosten teossa tai moniäänisessä yhteislaulussa, ja koulutusta teatteriohjaajaksi. Itselleen kulttuuriin liittyvää koulutusta halusi yli kolme viidesosaa kyselyyn vastanneista. Vastanneiden itselleen toivoma kulttuurikoulutus oli yleisimmin kulttuuri- ja taidealan osaamista kehittävää koulutusta ja täydennyskoulutusta. Koulutukselta toivottiin oman alan taitojen lisäksi monitaiteellisuutta, rajojen ylittämistä ja uusia ideoita. Vastanneet kaipasivat itselleen myös kulttuurijohtajuuteen tai yrittäjyyteen liittyvää koulutusta, esimerkiksi tuottajan työstä ohjaajan ja näyttelijän työn yhteydessä tai tapahtumien järjestämiseen liittyvät asiat saivat monia vastanneita kaipaamaan välineellisiä taitoja: kulttuuriyrittäjyyttä ja markkinointia.

Vastanneet kokivat omat koulutustarpeensa enemmän sisällöllisesti kulttuurisiksi ja taiteellisiksi. Harva vastannut toivoi itselleen koulutusta markkinoinnin ja johtamisen kaltaisissa kulttuuria tukevilla muiden alojen taidoissa, vaikka useat vastanneet kokivat huomattavaa tarvetta niihin organisaatioissaan ja Kokkolan seudulla. Organisaatioissa esiintyi tarpeita myös johtamista, tuotteistamista, kielitaitoa ja viestintää, sekä pedagogiikkaa kehittäville koulutuksille. Vastauksissa markkinointi- ja johtamiskoulutuksen tarve kasvoi vastanneiden koulutustason kasvaessa.

Erot vastanneiden itselleen toivomissa koulutuksissa verrattuna heidän organisaatiolleen tai alueelleen toivomiinsa koulutuksiin saattoivat ilmentää vastanneiden omakohtaista kulttuurisisältöihin suuntautunutta mielenkiintoa, tai kulttuurikoulutuksen muihin aloihin verrattuna suhteessa suurempaa henkilökohtaista kuluttamista koulutusinvestoinnin sijaan, mutta on huomioitava vastanneiksi valikoituneen kulttuurista ja kulttuurikoulutuksesta kiinnostuneita ja useita aiemmin spesifin kulttuurikoulutuksen hankkineita henkilöitä. Asia

vaatisi lisätutkimusta.

Kokkolan seudun kyselyvastauksissa toivottiin moninaisten alojen ja moniin tarpeisiin vastaavia koulutuksia. Useat näistä koulutustarpeista olivat enintään sivuaineen laajuisia täydentäviä opintoja, vielä useammin toivottiin harrastetason koulutuksia. Näitä tarpeita toteuttavat käytännössä esimerkiksi vapaan sivistystyön lasten ja nuorten taidekoulut, sekä aikuisväestön täydennys- ja harrastuskoulutus. Tällaiset koulutukset ovat yleissivistäviä ja toteuttavat elinikäistä oppimista. Monet harrastemuotoisten koulutusten toiveista kertovat alueen matalasta lähtötasosta: useilla kulttuurin aloilla Keski-Pohjanmaalta puuttuivat sekä ammattiin tähtäävä koulutus että työlliset työpaikat. Toisaalta vastauksissa toivottiin syventäviä tai tarkkaan rajattuja koulutuksia yksittäisillä aloilla. Näitä koulutustarpeita toteuttavat ammattikorkeakoulut, yliopistot, ja edellisten täydentävät ja jatko-opinnot.

Toiset työelämässä olevista vastanneista eivät toivoneet itselleen koulutusta, vaikka he ilmaisivat organisaatiotaan ja seutua koskevia koulutustarpeita. Nämä vastaukset viittaisivat koulutushyödykkeen normaaliuuteen: vaikka yksilöiden tarpeet ovat kyltymättömiä, yksittäisen hyödykkeen kulutus kyllääntyy sen määrän noustua riittävän suureksi. Näille vastanneille koulutus ja osalle heistä kulttuurialan koulutus oli saattanut olla työtulojen hankkimiseksi aikoinaan tehty investointi.

Vastanneet selvästi miettivät koulutusten järjestämisen resursseja ja koulutusten tarpeellisuutta alueella. Vastanneet kertoivat melko yhdenmukaisesti näkemystään Kokkolan seudulla tarvittavasta kulttuuriin liittyvästä koulutuksesta. Kyselyssä esiin tulleet yleiset koulutustarpeet ovat riittävän yhdenmukaisia, jotta voitiin konstruoida suuntaa antava näkemys kulttuuriin liittyvistä koulutustarpeista Kokkolan seudulla. Vastanneet kertoivat maltillisesti eri taiteenalojen osaamisen ja työvoiman tarpeesta Kokkolan seudulla. Lievää sisällöllistä koulutustarvetta koettiin tallennepohjaisissa ja seudulla institutionaalisesti pienimuotoisemmissa taiteissa. Vastanneet suhtautuivat melko neutraalisti esittävien ja institutionaalisesti vakiintuneiden taiteiden määrään ja osaamisen tasoon. Musiikin työvoiman määrää ja osaamisen tasoa vastanneet pitivät Kokkolan seudun tarpeisiin nähden melko riittävänä.

Myös kulttuuria tukevien muiden alojen laadulliseen ja määrälliseen tarpeeseen vastattiin maltillisesti: minkään alan määrälliset tai laadulliset työvoiman tarpeet eivät yltäneet asteikon ylimmälle neljännekselle. Miltei poikkeuksetta vastanneet kokivat suurempaa osaamisen tason ja työvoiman määrän nostamisen tarvetta kulttuuria tukevilla muilla

aloilla. Kulttuuristen koulutustarpeiden maltillisuus saattoi heijastaa vastanneiden kokemusta ja käsitystä siitä, mihin alueella oli totuttu ja mihin oli kyselyn aikoihin resursseja. Entuudestaan seudulla on ollut entuudestaan niukasti kulttuurin työllisiä työpaikkoja.

6.3.5. Koulutussuunnittelun kehityssuuntia

Väestöltään pienen ja elinkeinorakenteeltaan poikkeuksellisen maatalousvaltaisen Keski-Pohjanmaan kulttuurintuottajien on etsittävä markkinoita myös alueen ulkopuolelta. Tulotason ja ammattilaisten määrän nostamiseksi tämä on välttämätöntä. Voitaisiinkin pohtia, millä Keski-Pohjanmaan tukeutuvilla aloilla ja millaisin toimin se olisi mahdollista. Jos kulttuuriammattiteihin kohdistuisi Kokkolan seudulla enemmän maksavaa kysyntää, ehkä osa sivutoimisesta kulttuurin tekemisestä saattaisi ammatillistua. Voisiko kulttuurin ammattilaisten tarjonnan lisääminen alueella järjestettävän koulutuksen avulla luoda heille kysyntää, kuten kuin näyttäisi tapahtuneen Keski-Pohjanmaan klassisessa musiikissa ja Kaustisen kansanmusiikkijuhlilla? Näissä esimerkeissä koulutuksella on ollut osuutensa, mutta pelkkä koulutus ei johtane kulttuurin kysynnän laajamittaiseen kasvamiseen ilman riittävän laajaa kulttuurin kuluttajien populaatiota ja toimivaa organisatorista tai työmarkkinoihin liittyvää rakennetta. Tarvittaisiin koulutusta, joka auttaisi rakentamaan tuotteita tai palveluita, joita voitaisiin viedä seudun ulkopuolelle. Myös vientikanavien rakentamiseen liittyvä koulutus ja hankkeet saattaisivat auttaa ammattimaistamaan kulttuurin tekemistä. Millaisin koulutusvalinnoin edistettäisiin menestyviä ja kulttuuriyleisöään laajemmalla alueella tavoittelevia toimintoja?

Kulttuurin ja taiteen yliopistokoulutukseen haluavat joutuvat muuttamaan pois Keski-Pohjanmaalta. Heitä voi olla vaikea saada palaamaan alueelle, jolla kulttuurin työllisiä työpaikkoja löytyy poikkeuksellisen vähän. Kulttuurin koulutuksen hankkineen muuttajan kannalta keskeistä on, ovatko työsuhteet lyhyitä tai epävarmoja, tuetaanko taiteen tekemistä, ja onko perheen puolison vaikea löytää töitä seudulta. Alueen kulttuurielämää voidaan pyrkiä monipuolistamaan myös houkuttelemalla alueen ulkopuolelta sellaisten kulttuurialojen koulutettua työvoimaa, jota alueelta itseltään puuttuu. Muutamankin eri kulttuurin alan ihmisen saaminen paikkakunnalle saattaisi tarjota täydentävää osaamista kulttuurin alalle. Kokkolan seudun kouluttamista osaajista osa puolestaan suuntautuu alueen ulkopuolelle. Joissakin kyselyn vastauksissa pelättiin osaajien lähtemistä: tavoitteiksi asetettiin sekä suvaitsevaisuuden ja moninaisen kulttuurin edistäminen että alueelta lähtevän aivovuodon ehkäiseminen, mutta toisissa vastauksissa kannustettiin myös lähtemään alueen ulkopuolelle ja

lisäämään innovatiivisuutta muualta vaikutteita hakien. Jos löydetään tapoja, joilla koulutukset saadaan tuottamaan työllistäviä ja kulttuurin tekemisensä rahoittavia työpaikkoja, koulutusaloja tai niiden painoalojen määrää voidaan kasvattaa, ja koulutuksia voidaan pyrkiä kehittämään. Koulutusta ja kulttuuriosaamista kehitettäessä voitaisiin pyrkiä etsimään alueita, joilla alueen harrastusmuotoista osaamista voitaisiin tukea ja muuntaa ammatillisemmaksi ja rahatuloa tuovaksi.

Maltillisuutta kulttuurialojen koulutuksen suunnitteluun Keski-Pohjanmaalla aiheuttavat alueen pieni ja osin maataloustaustainen väestö, kulttuuriammattien tilastoitu niukka työllistävyys alueella, ja Kokkolan seudulla toteutetun kyselyn tulokset.

Kulttuuriin liittyvä koulutus on Kokkolan seudulla pitkälti vapaassa sivistystyössä ja joidenkin alojen ammattikoulu- ja ammattikorkeakoulutasoisissa opinnoissa. Keski-Pohjanmaan ja lähialueiden erikoisuuksiin kuuluvat vahva klassisen musiikin koulutus, kansanmusiikin ja kansanperinteen ammatillinen koulutus, tanssin ja teatterialan ammatillinen koulutus, ja suomen- ja ruotsinkielinen kulttuurialojen koulutus.

◇ Tottumus vähentää jo olemassa olevan koulutuksen järjestämistä ja vähentää sen kustannuksia. Järjestettävät koulutukset nojautuvat aiempaan koulustraditioon. Jos voimavaroja on jo käytetty jonkin koulutuksen suunnitteluun, saatetaan tottumuksen vuoksi kokea tarpeelliseksi toteuttaa sitä. Näin voidaan päästä pidemmälle sellaisessa, mitä jo jonkin verran osataan, ja mahdolliset lisäresurssit voidaan käyttää joko toiminnan laadun parantamiseen tai sen laajentamiseen. Tottumus saattaa toisaalta viivyttää tarpeellisiksi koettuja organisaatiouudistuksia. Tottumuksen vuoksi saatetaan päätyä puolustamaan oppimiskäytäntöä tai instituutiota, joka tarvitsisi muutosta. Jo tekeillä oleva saatetaan kokea tarpeelliseksi. Toiminnan jatkamiseksi saatetaan keksiä argumentteja, jotka puolustavat juuri toteutettavan koulutuksen tarpeellisuutta. Osa argumenteista saattaa syntyä halusta säilyttää olemassa oleva tilanne. Esimerkin tästä muodostaa koulutuksen tarpeellisuuden perusteleminen tarpeella varastoida ihmisiä.

◇ Uusien koulutusten perustamisen käynnistysvaiheessa on hankittava alusta lähtien koulutusta tarjoava instituutio henkilöstöineen, tiloineen, koulutuksen sisältöineen ja opiskelijoineen.

◇ Toisinaan resurssien puute saattaa estää esimerkiksi koulutusinvestoinnin, vaikka se koettaisiin yksilöille ja yhteiskunnalle pitkällä aikavälillä tarpeelliseksi. Kuinka voitaisiin suunnitella koulutuksia, joille väestö allokoituisi niin, että yksilöt löytäisivät itselleen

soveltuvat koulutukset, joille myös löytyisi kysyntää työmarkkinoilla. Resurssien puute on johtanut ruotsinkielisen kulttuurialan nelilinjaisen ammattikorkeakoulutuksen lopettamiseen ja oppilaiden siirtämiseen Keski-Pohjanmaan lähialueelta Uusikaarlepyystä kauemmas Pohjanmaalle. Kulttuurialan ammattikoululinjoja Uusikaarlepyyssä ei ole ollut. Opetusministeriön päätöksellä kulttuurialan ammattikoulutason koulutusten perustaminen vaatii erillisluvan (TAISTO II –seurantatyöryhmän muistio 2003, 14). Yksittäisenkin uuden koulutuksen perustaminen ja pyörittäminen vaatii runsaasti resursseja: koulutuksen olisi myös kyettävä houkuttelemaan osallistujia alueen ulkopuolelta ja tarjoamaan sellaista osaamista, jolle tarjoutuisi jonkin verran käyttöä ja työmahdollisuuksia myös Keski-Pohjanmaan alueella.

◇ Kulttuurialojen koulutusten kasvutavoitteet sisältävät yhteistyömahdollisuuksia kulttuurin oppilaitosten kesken eri aloilla ja tasoilla, ja yhteistyömahdollisuuksia kulttuuria tukevien opintojen järjestäjien kanssa. Koulutustason nostaminen ammattikorkeakoulutasolta yliopistotasolle on nykyisin mahdollista Keski-Pohjanmaalla vain sivuainekokonaisuuksina, sillä kulttuurialojen koulutus ei ole sisältynyt alueen yliopistokoulutussuunnitelmiin tutkintokoulutuksena.

◇ Olemassa olevien koulutusten keskinäisen yhteistyön avulla voidaan laajentaa koulutusta, tarjota yhtymäkohtia, syventävää ainesta tai tutustumisia toisten koulutusalojen antiin. Yhteistyö saattaa kehittää moniammatillisia alueita, ja luoda kontakteja eri ammattikuntiin ja opettaa eri aloille koulutautujia työskentelemään yhdessä. Koulutuksen aikainen eri alojen oppilaitosten yhteistyö saattaa lisätä kulttuuriammatteihin valmistuvien työllistymisen mahdollisuuksia.

Koulutusyhteistyö on mahdollista saman kulttuurialan eri tasojen koulutusten kesken esimerkiksi opettajavaihtona ja projekteina, eri kulttuurialojen kesken, ja yhteistyössä kulttuurin ulkopuolisista aloista kulttuuria tukeville muille aloille esimerkkinä markkinoinnin ja johtamisen koulutus, ja kulttuurin uusille sovellusaloille yhteistyönä esimerkiksi tekniikan ja sosiaalialan koulutusten kanssa.

6.4. Kysymyksiä jatkotutkimusta varten

Työssä nousi esiin kysymyksiä, joita olisi mielenkiintoista tutkia erillisissä tutkimuksissa:

(i) Työn jatkokysymykseksi jää koulutustarpeiden suhteuttaminen alueen resursseihin ja kulttuuri- ja koulutusorganisaatioiden sisäisen toiminnan ja yhteistyön suunnitteluun organisaatioiden ja kuntien ja seutukuntien yhteistyönä. Jatkossa tutkittavaksi jää myös

Kokkolan seudun kulttuurikoulutuksen ja –tarjonnan vaikuttavuus alueen ulkopuolelle, ja se minkä verran toivotusta kulttuuriosaamisesta voidaan saada Kokkolan seudulle muuttajien avulla ja mitä Kokkolassa tulisi järjestää itse lisää.

(ii) Keski-Pohjanmaalla puhutaan alueesta kulttuurimaakuntana, mutta alueelta löytyi klassista musiikkia lukuun ottamatta suomalaisittain poikkeuksellisen niukasti päätoimiseksi työvoimaksi tilastoitua kulttuurin työllistä työvoimaa. Työvoimatilastoista löytyi harvoja taiteilijoita klassisen musiikin ulkopuolisilta aloilta, ja kulttuurin palkkatyön tarjonnan näkökulmasta Keski-Pohjanmaan kulttuurimaakuntalaisuus osoittautui myytiliksi. Käsityökeskusten tilastoitu jäsenmäärä antaa osviittaa kulttuurin laajasta harrastamisesta. Suuri osa Kokkolan seudun ja Keski-Pohjanmaan kulttuurin tekemisestä vaikuttaa sekä tämän kyselyn että olemassa olevien vaillinaisten tilastojen pohjalta joko sivutoimiselta tai harrastusmuotoiselta. Esimerkiksi etnologeille olisi otollinen aihe kaivaa esiin paljon puhuttu harrastemuotoinen kulttuurin osaaminen.

(iii) Tutkimusmenetelmät ohjaavat jonkin verran tutkimuksen luonnetta ja saattavat vaikuttaa tuloksiin. Tähän kyselyyn vastanneet olivat kulttuurista ja koulutuksesta kiinnostuneita ja erityisesti ikänsä ja maakuntansa keskiarvoihin verrattuna keskimäärin poikkeuksellisen pitkälle koulututtuneita. Useat heistä toimivat työssään vakiintuneissa organisaatioissa ja hallinnossa tai luottamustoimissa. Työssä hahmotettiin Kokkolan seudun kulttuurin ja kulttuurikoulutuksen kenttää organisaatiolähtöisesti. Resurssien salliessa voitaisiin tutkia kulttuurista kiinnostuneiden ja kulttuurin harrastamisen, seuraamisen ja sivutoimisen kulttuurin tekemisen osuutta ja muotoja väestötutkimuksen avulla. Löyhästi organisaatioihin liittyviä ihmisiä voitaisiin pyrkiä saamaan vastaajiksi vapaamuotoisempien lomakkeiden avulla tai haastatteluin, mitä ehdotettiin kyselyn vastauksissakin. Jos kyselytutkimuksen sijaan aineisto kerättäisiin haastatteluin, vastaajiksi saatettaisiin saada enemmän käsillä tekemiseen suuntautuneita ihmisiä, jotka eivät ole tottuneet laajoihin kirjallisiin tehtäviin. Olisi mielenkiintoista tutkia, ilmenisikö haastatteluaineistossa eroja koulutustarpeissa ja käsityksessä kulttuurin ja taiteen merkityksestä lomakekyselyyn verrattuna. Koska koulutustarvekyselyä jaettiin pääosin organisaatioiden kautta, useimmat vastanneet olivat työelämässä. Myös järjestöjen vastanneista miltei jokainen toimi työelämässä. Jatkossa voitaisiin tutkia myös, miten moni palkkatyön ulkopuolella oleva kokee identiteettinsä taiteelliseksi tai kulttuuriseksi, pitävätkö he kulttuuria itseisarvoisena vai välineenä muihin päämääriin, kokevatko he

tarvetta koulutukselle ja kohdistuvatko heidän koulutustarpeensa kulttuurisiin vai muihin aloihin.

(iv) Kyselyyn vastanneet toivoivat itselleen useammin sisällöltään kulttuurista tai taiteellista koulutusta ja organisaatioilleen tai alueelle useammin kulttuurin harjoittamista tukevien muiden alojen koulutusta esimerkiksi markkinoinnissa ja johtamisessa. Vastaukset viittaavat kulttuurikoulutukseen yhdistettynä kulutuksena ja investointina, ja kulttuuri- ja koulutusorganisaatioihin työllistyneiden vastanneiden onnistuneisiin kulttuurisiin uravalintoihin. Saataisiinko muilta kuin kulttuurikoulutuksesta kiinnostuneilta ja muilta kuin kulttuurin ja koulutuksen organisaatioihin osallistuvilta kerättyä myöhemmissä tutkimuksissa lisää aineistoa kulttuurikoulutuksen tarkempaan tutkimiseen kulutuksena ja investointiyhdykkeenä? Mitä tulokset kertoisivat kulttuurikoulutuksista kulutuksena ja investointina? Entä mitä tulokset kertoisivat kulttuurikoulutuksen suhteesta muiden alojen koulutuksiin ja yhteiskunnan rakenteisiin?

LÄHTEET

Empiirinen aineisto

Enlace-hankkeen Kokkolan kyselyn vastaukset. 68 tarkemmin käsiteltävää kyselyvastausta ja 5 muuta kommenttia lomakkeesta. Syksy 2003 ja alkutalvi 2004.

Puhelinkysely Keski-Pohjanmaan kulttuurialan oppilaitoksille 7.4.2004 kulttuurialan opiskelupaikkatietojen täydentämiseksi.

Tutkimuskirjallisuus¹¹⁹

Ahonen S. ja Koponen H. (2001). Nuorten opiskelu ja työurat 1990-luvulla Nuorisosiain neuvottelukunta. Nuora, julkaisuja 20. Kirjapaino Raamattutalo, Pieksamäki. www.minedu.fi.

Aristoteles (1989) [kirjoittaja syntyi 384 eKr.] Teokset VII. Nikomakhoksen Etiikka (Ethica Nicomachea). Classica –sarja. Suomentanut ja selitykset laatinut Simo Knuutila. Gaudeamus. Helsinki.

Arrow K. J. (1950). A Difficulty in the Concept of Social Welfare. P. 328–346 in *The Journal of Political Economy*. Vol. 58, No. 4, August.

Arrow K. J. and Lind R. C. (1970). Uncertainty and the Evaluation of Public Investment Decisions. P. 364-378 in *The American Economic Review*, Vol. 60, No. 3.

Baumol W. J. and Bowen W. G. (2001). *Performing Arts: The Economic Dilemma. A Study of Problems Common to Theatre, Opera, Music and Dance*. Ashgate. Aldershot. Great Britain.

Blaug M. (1967). Approaches to Educational Planning. P. 262–287 in *The Economic Journal*. Vol 77, No. 306, June.

Becker G. S. (1996/1998). *Accounting for Tastes*. First printing. Mass. Harvard U.P. Cambridge. Second printing 1998. Mass. Cambridge, London, England.

Becker G. S. and Grossman M., Murphy K. M. (1990/1994). An Empirical Analysis of Cigarette Addiction. National Bureau of Economic Research. Working Paper No. 3322, 1990. P. 396–418 in the *American Economic Review*. Vol. 84, No. 3, June 1994.

Becker G. S. (1993). *Human Capital, A Theoretical and Empirical Analysis with Special References to Education*. Third printing. The University of Chicago Press. Chicago, U.S.A. and London, Great Britain.

Becker G. S. (1965). A Theory of the Allocation of Time. P. 88–89 in *The Economic Journal*. September.

Becker H. S. (1984). *Art Worlds*. University of California Press. Berkeley (Calif.). U.S.A.

---

¹¹⁹ Tutkimuskirjallisuudessa hakasuluin on merkitty iäkkään teoksen alkuperäinen julkaisuvuosi. Tiedon puuttuessa hakasuluin on merkitty kirjailijan syntymä- tai elinaika. Alkuperäisen julkaisun tekstiasu ja sivutus eivät välttämättä ole identtisiä lähteenä käytetyn pyörösuluin merkityn saatavissa olevan edition kanssa.

- Bourdieu P. (1993). *Field of Cultural Production. Essays on Art and Literature*. Polity Press. Cambridge. Great Britain.
- Burda, M. and Wyplosz, C. (1993). *Macroeconomics. A European Text*. Oxford University Press. New York, U. S. A.
- Burke E (1958 [1757]). *A Philosophical Enquiry into the Origin of Sublime and Beautiful*. Edited with an introduction and notes by J. T. Boulton. London, Great Britain.
- Chiang A. C. (1988). *Fundamental Methods of Mathematical Economics*. McGraw-Hill International Editions. Economic Series. Fifth printing. Printed in Singapore.
- Cremin L. A. (1971). Foreword. P. vii-viii in Mill J. S. *On Education*. Edited, with an Introduction and Notes, by F. W. Garforth. *Classics in Education*. L. A. Cremin, General Editor. No. 43 Education. Teachers College Press. Manufactured in the U. S. A. Teachers College, Columbia University. New York.
- Danto A. C. (1981). *The Transfiguration of the Commonplace. A Philosophy of Art*. Harvard University Press. Cambridge, Massachusetts, London, England. Printed in the U. S. A.
- Elinikäinen oppiminen (1994/1997). Toim. A. Kajanto ja J. Tuomisto. Kansanvalistusseura ja Aikuiskasvatuksen tutkimusseura. Kirjastopalvelu. Helsinki.
- Freud S. (1993) [Kirjoittaja elänyt 1856-1939]. Johdatus narsismiin ja muita esseitä. Alkuteokset Zur Einführung des Narzismus 1914, Jenseits des Lustprinzips 1920, Das Ich und das Es 1923 ja Aus der Geschichte einer infantilen Neurose 1918. Gummerus. Jyväskylä.
- Frey, B. S. (1994). The Economics of Music Festivals. P. 29-39 in *The Journal of Cultural Economics* 18.
- Fudenberg D. and Levine D. (1998). *The Theory of Learning in Games*. The MIT Press Series on Economic Learning and Social Evolution. Massachusetts Institute of Technology. The MIT Press, Cambridge, Massachusetts, London, England. Printed and Bound in the U.S.A.
- Garforth F. W. (1971). Introduction by Francis W. Garforth. P. 1-37 in Mill J. S. 1971. *On Education*. Edited, with an Introduction and Notes, by F. W. Garforth. *Classics in Education*. L. A. Cremin, General Editor. No. 43 Education. Teachers College Press. Manufactured in the U. S. A. Teachers College, Columbia University. New York.
- Grampp W. D. (1989). *Pricing the Priceless, Art, Artists, and Economics*. Basic Books Inc. Publishers. New York, U.S.A.
- Gravelle H. and Rees R. (1994). *Microeconomics*. Second printing, third impression. Longman. London, Great Britain and New York, U.S.A. Printed in Singapore.
- Heiskanen I. (2000). Kulttuurin julkinen rahoitus Suomessa – Tilastot ja todellisuus. Rahoitustilastojen käyttökelpoisuudesta ja 1990 -luvun rahoitustilanteesta taide ja kulttuurilaitosten kannalta. TAILA – projektin julkaisu. Taiteen keskustoimikunta, Tilastotietoa taiteesta nro. 25. Helsinki. Helsingin yliopiston yleisen valtio-opin laitos. Tutkimustietoa politiikasta ja hallinnosta nro. 13. Helsinki.
- Heiskanen I., Kangas A. ja Mitchell R. (2002). Muutoksen suunnat, haasteet ja mahdollisuudet S. 327–340 julkaisussa *Taiteen ja kulttuurin kentät: perusrakenteet, hallinta, lainsäädäntö ja uudet haasteet*. I. Heiskanen, A. Kangas ja R. Mitchell (toim.). Tietosanoma. Helsinki.
- Hume D. (1965 [1757]). *Of the Standard of Taste and other Essays*. Edited, with an Introduction by John W. Lenz (pp. vii–xxviii). *The Library of Liberal Arts*. Bobbs-Merrill. Indianapolis, New York.

- Ilmonen K. (2003). Soittajille soppaa: koulutuksen haasteet rytmimusiikissa. Jyväskylän yliopisto. LIKE. Helsinki.
- Järvelä M. (1991). Palkkatyö ja koulutustarve. Tutkimus palkkatyön kasvusta, ammatillistumisesta ja toimijoiden strategioista Suomessa toisen maailmansodan jälkeen. Väitöskirja Helsingin yliopiston valtiotieteellisessä tiedekunnassa. Tutkijaliitto. Helsinki.
- Kant I. (1784) Idee zu einer allgemeinen Geschichte in weltbürgerlicher. S. 385–411 in der Berlinische Monatsschrift. November.
- Kant I. (1974/1924 [1790]). Kritik der Urteilskraft. Philosophische Bibliothek Band 39 a. Unveränderter Nachdruck 1974 der sechsten Auflage von 1924. Herstellung: fotokop wilhelm weihert kg [!], Darmstadt. Printed in Germany.
- Karhunen P. ja Niininen M (2003). Taidealojen ammattikoulutus: esiselvitys. Työpapereita 41. Taiteen keskustoimikunta. Helsinki.
- Karttunen S. (2001). Kulttuuriryövoima Suomessa 1970–1999 Kulttuurin ammatit ja toimialat väestölaskennan ja työssäkäyntitilastojen valossa. Kulttuuri ja viestintä 2001: 2. Tilastokeskus. Helsinki.
- Karttunen S. (2002). Taiteilijan määrittely: refleksiivisyyden esteitä ja edellytyksiä taidepoliittisessa tutkimuksessa. Väitöskirja yhteiskunnallisessa tiedekunnassa. Joensuun yliopisto. Joensuu.
- Kasvatussosiologia (2000). Antikainen A., Rinne R. ja Koski L. WSOY. Helsinki.
- Kasvatustieteen käsitteistö (1992). Hirsijärvi Sirkka (toim.) Kolmas painos. Otava. Helsinki.
- Knuuttila S. (1994). Tyhmän kansan teoria. Näkökulmia menneestä tulevaan. Tietolipas 129. SKS. Helsinki.
- Kotkavirta J. (2004) Hyvän ja pahan lähteellä. S. 73–92 julkaisussa Immanuel Kant. Radikaali paha. Paha eurooppalaisessa perinteessä. Toimittaneet A. Hirvonen ja T. Kotkas. Suomentanut M. Lehtinen. Loki-Kirjat. Helsinki.
- Kotkavirta J. (1995). Mitä on oppiminen filosofiassa? S. 154-165 julkaisussa Kasvatus filosofiaan? Toim. T. Laine. Filosofian julkaisuja, 66. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä.
- Koulutus ja tutkimus 2003–2008. Kehittämissuunnitelma (2004). Opetusministeriö. Yliopistopaino. Helsinki.
- Koulutus ja tutkimus 2003–2008. Kehittämissuunnitelmassa asetettujen tavoitteiden väliarviointi (2005). Koulutus- ja tiedepolitiikan osasto. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2005: 45. Opetusministeriö. Yliopistopaino. Helsinki.
- Lazear E. (1977). Education: Consumption or Production? P. 569–598 in The Journal of Political Economy. Vol 85, No. 3, June.
- Lång M. (2005). Sigmund Freud 1856–1939. S. 241–286 julkaisussa Sigmund Freud. Murhe ja Melankolia sekä muita kirjoituksia. Suomentanut M. Lång. Vastapaino. Tampere.
- Maslow, A. H. (1998). Maslow on Management. Abraham H. Maslow with Deborah C. Stephens and Gary Heil. Wiley. New York. U.S.A.
- Mill J. S. (1971) [Kirjoittaja elänyt 1806-1873]. On Education. Edited, with an Introduction and Notes, by F. W. Garforth. Classics in Education. L. A. Cremin, General Editor. No. 43 Education. Teachers College Press. Valmistettu U. S. A.:ssa. Teachers College, Columbia University. New York.
- Mill J. S. (2001 [1859]). On Liberty. London, GBR. ElecBook Classics. ElecBook. <http://site.ebrary.com/lib/jyvaskyla/Doc?id=1001507&page=148>.

- Mill J. S. (2000 [1863]). Utilitarismi. Suomentaneet K. Saastamoinen, S. Sajama ja M. Järvenpää. Huomautuksia Benthamin filosofiasta. Suomentanut K. Saastamoinen. Gaudeamus. Helsinki.
- Mill J. S. (1982 [1859]). Vapaudesta. Englanninkielisen alkuteoksen (On Liberty) kansanpainoksesta suomentanut N. Liakka (1891), kieliasun tarkistanut ja osittain ajanmukaistanut R. T. A. Luoto. Kustannus Oy Librum. Länsi-Savon Kirjapaino. Mikkeli.
- Minkkinen V. (1999). Taiteellinen työ ja apurahat. Tutkimus valtion apurahan saajista. Tilastotietoa taiteesta, nro. 22. Taiteen keskustoimikunta. Helsinki.
- Mitchell R. (2002). Taiteellinen työ ja sen tekijät: lainsäädäntö ja tuki. S. 193–227 julkaisussa Taiteen ja kulttuurin kentät: perusrakenteet, hallinta, lainsäädäntö ja uudet haasteet. I. Heiskanen, A. Kangas ja R. Mitchell (toim.) Tietosanoma. Helsinki.
- Niemi K., Rosenqvist O. ja Vähämäki J. (2005). Kauas nuoret karkaavat – Postikyselyyn perustuva selvitys keskipohjalaisnuorten sijoittumisesta. MUTTI -työllisyysstrategiahankkeen erillisselvitys. Chydenius-instituutti – Kokkolan yliopistokeskus 28.10.2005. www.chydenius.fi
- Niinikoski K. (2001) Ammatillisen peruskoulutuksen tuloksellisuusrahoitus. Loppuraportti. Opetushallitus. Nivala 2001. www.minedu.fi/opencms/opencms/handle404?exporturi=/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2001/liitteet/opm_11_loppuraportti.pdf&lang=fi, julkaistu/päivitetty 06.06.2006.
- Niiniluoto I. (2001) Järki, arvot ja välineet. Kulttuurifilosofisia esseitä. Otava. Helsinki, Keuruu.
- Noldeke G. and van Damme E. (1990). Signalling in a Dynamic Labour Market. P. 1–23 in The Review of Economic Studies. Vol. 57, No. 1.
- Nuoruus Suomessa (2004). Opetusministeriö. Toim. A Kalliomaa, S. Puura, P. Tasanko. Yliopistopaino. Helsinki.
- Poropudas O. (2004). Koulutus, tutkimus ja työllisyys. Valtion tiede- ja teknologianeuvostolle laadittu seurantaraportti. Koulutus- ja tiedepolitiikan osasto. Opetusministeriön julkaisuja 2004: 17. Opetusministeriö, Helsinki. www.minedu.fi
- Rantajärvi M. (2003). Juhlapuheista käytäntöön: katsaus Pohjois-Pohjanmaan kulttuuritoimintaan. Oulun yliopisto. Oulu.
- Rawls J. (1988 [1971]). Oikeudenmukaisuusteoria. (Alkuperäisteos A Theory of Justice, 1971). WSOY. Porvoo, Helsinki, Juva.
- Rensujeff K. (2003). Taiteilijan asema: raportti työstä ja tulonmuodostuksesta eri taiteenaloilla. Taiteen keskustoimikunta. Helsinki. Taiteen keskustoimikunnan julkaisuja no. 27 Nykypaino. Helsinki.
- Riley J. G. (1979). Testing the Educational Screening Hypothesis. P. S227–S252 in The Journal of Political Econom, Vol 87, No 5, Part 2. Educational and Income Distribution. October.
- Ristimäki E. (2002). Euroopan unioni ja kansallinen kulttuuripolitiikka. s. 89–130 julkaisussa Taiteen ja kulttuurin kentät: perusrakenteet, hallinta, lainsäädäntö ja uudet haasteet. I. Heiskanen, A. Kangas ja R. Mitchell (toim.). Tietosanoma. Helsinki.
- Sappinen J. (1991). Perinteinen kuluttajan valintateoria ja Beckerin uusi teoria: metodologinen näkökulma neoklassisen talousteorian kehitykseen. S.165–177 julkaisussa Discursive Economics – Critical methodology? Products of a Seminar at the University of Joensuu in 10.–11.11.1990. Toim. T. Tammi, Joensuun yliopisto, Kansantaloustiede. Keskustelualoitteita no. 20. Joensuu.
- Sen A. (1985 a). Commodities and Capabilities. Professor Dr. P. Hennipman Lectures in Economics 7. Theory, Institutions, Policy. North-Holland. Amsterdam, New York, U.S.A. and Paris, France.

- Sen A. (1979). Personal Utilities and Public Judgements OR What's Wrong with Welfare Economics. P. 537–558 in *The Economic Journal* Vol. 89, No 355, September.
- Sen A. (1999) The Possibility of Social Choice. P. 349–378 in *The American Economic Review*. Vol. 89, No 3, June.
- Sen A. (1984/1997). *Resources, Values and Development*. Basil Blackwell. Oxford. Britannia. 2. printing 1997. Harvard University Press. Cambridge, Mass. Great Britain.
- Sen A. (1985 b). Well-Being, Agency and Freedom: The Dewey Lectures 1984. P. 169–221 in *The Journal of Philosophy*, Vol. 82, No. 4, April.
- Siisiäinen M. (2002) Yhdistyslaitoksen yleiskuva Jyväskylässä. S. 17-67 julkaisussa Yhdistykset kolmannen sektorin toimijoina: tutkimus jyväskyläläisistä yhdistyksistä. Toim. M. Siisiäinen. Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto. Helsinki.
- Siisiäinen M. (2003). Muuttuvat yhdistykset. S. 63–79 julkaisussa Yhteiskunnallinen muutos. Toim. H. Melin ja J. Nikula. Vastapaino. Tampere.
- Silvennoinen H. ja Tulkki P (1998). Elinikäisen oppimisen diskurssit ja todellisuudet. S. 195-214 julkaisussa Elinikäinen oppiminen. H. Silvennoinen ja P. Tulkki (toim.). Gaudeamus. Helsinki. Tammerpaino. Tampere.
- Silvennoinen H. ja Tulkki P. (1998) Elinikäisen oppimisen olennaista etsimään. S. 9-24 julkaisussa Elinikäinen oppiminen. H. Silvennoinen ja P. Tulkki (toim.). Gaudeamus. Helsinki. Tammerpaino. Tampere.
- Smith A. (2000 [1776]) *Wealth of Nations*. Eas Rutherford, NJ, USA: Viking Penquin. <http://site.ebrary.com/lib/jyvaskyla/Doc?id=10052970&page=529>.
- Spence M. (1973). Job Market Signalling. P. 355-374 in *The Quarterly Journal of Economics*. Vol. 87, No. 3, August.
- Taisto II-seurantaryhmän muistio (2003). Opetusministeriö. Kulttuuri-, liikunta-, ja nuorisopolitiikan osasto. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä, 2003: 19. Yliopistopaino. Helsinki. www.minedu.fi.
- Tarkiainen V. (1958). Mikael Agricola. Tutkielmia. Toim. S. Haltsonen. SKS. Forssan kirjapaino. Forssa.
- Throsby D. (1994). A Work Preference Model of Artist Behaviour. P. 69–80 in *The Cultural Economics and Cultural Policies*. Eds. A. Peacock and L. Rizzo. Kluwer Academic Publishers. Printed in the Netherlands.
- Tuorila H. (1986). Hedonic Responses to Colour, Sweetness, Saltiness and Fattiness in Selected Foods as Related to Corresponding Attitudes and Other Behavioural Measures. Väitöskirja. Helsingin yliopisto. Elintarvikekemian ja -teknologian laitos. Helsinki.
- Työllisyystyöryhmän loppuraportti (2003). Valtioneuvoston julkaisusarja 5/2003. Paintmedia. Helsinki.
- Vaijärvi K. (1997). *Apuraha-avain*. Cultura. Turku. Paino Cosmoprint. Helsinki.
- Valtioneuvoston koulutuspoliittinen selonteko eduskunnalle [2006]. Opetusministeriö. 2006, 48. Julkaistu/päivitetty 22.6.2006. http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Koulutus/koulutuspolitiikka/asiakirjat/Koulutuspoliittinen_selonteko.pdf?lang=fi. 20.8.2006.
- Valtioneuvoston periaatepäätös taide- ja taiteilijapolitiikasta (2003). Maaliskuu 2003. Opetusministeriö. Kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan osasto. Opetusministeriön julkaisuja 2003: 20. www.minedu.fi.

Virtanen A (2002). Uudella koulutuksella uudelle vuosituhannele. Suomen 1990-luvun koulutuspolitiikka. Tampereen yliopisto. Kasvatustieteiden laitos 2002. Opetusministeriö. Koulutus- ja tiedepolitiikan julkaisusarja 2002: 95. Vammalan kirjapaino. Vammala. www.minedu.fi

Väärälä R. (1995). Ammattikoulutus ja kvalifikaatiot. Yhteiskuntatieteellinen väitöskirja. Acta Universitatis Lapponiensis 9. Lapin yliopisto. Lapin yliopiston monistuskeskus. Rovaniemi.

Weiss A. (1995). Human Capital vs. Signalling Explanations of Wages. P. 133–154 in The Journal of Economic Perspectives Vol. 9, No. 4, Fall.

Wilenius R. (1991). Mihin maailma menee? Näkökulma kriisien aikaan, kehityksen mahdollisuuksiin. WSOY. Porvoo, Helsinki, Juva.

Tilastot, esitelmät ja sanomalehtiartikkelit

Ammatillinen koulutus. Opetushallitus. 21.11.2003. <http://vos.uta.fi/rap/ptr/s03/p02ty6m.html>.

Ammattikorkeakoulut 2004. Taulukoita AMKOTA-tietokannasta (2005). Opetusministeriön julkaisuja 2005: 23. Koulutus- ja tiedepolitiikan osasto. Opetusministeriö. Yliopistopaino.

Ammattikorkeakoulut tilastoina (2004). http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2004/liitteet/opm_243_AMKfin.pdf?lang=fi. Opetusministeriö.

Ammattitutkintoon johtava koulutus 2001. Ammattikorkeakouluja koskeva AMKOTA-tietokanta. Opetusministeriö. 18.6.2002.

Asukasluku [Asukasluku kunnittain] 31.12.2004. Tilastokeskus. www.kuntaliitto.fi 12.2.2006.

Aulin-Ahmavaara Pirkko 4.10.2004. Kansantalouden tilinpidon rakenne. www.cc.jyu.fi/~riikka/aulin-ahmavaara/tilinpito.pdf.

Elinikäinen oppiminen kansalaisopintojen taustana. Vapaan sivistystyön yhteistyöjärjestö. <http://vsop.php.vsy.fi/opinto/kansalaisopinnot/index.php?k=936> 16.2.2003. sit. 20.8.2006.

Elinkeinorakenne 31.12.2003. Työpaikat toimialoittain. www.kase.fi/tilastot/tiedostot. Työssäkäyntitilastot. Tilastokeskus.

Gwynne Robert. All Students Have Needs. http://www.tcnj.edu/~vogel8/education_paper.htm .sit. 8.8.2006.

Gwynne R. (1997). Maslow:s Hierarchy of Needs.htm. web.utk.edu/~gwynne/maslow. sit. 1.2.2005.

Abraham Maslow.htm. Gwynne R. (http://www.tcnj.edu/~vogel8/education_paper.htm 8.8.2006).

Ikäihmisten oppiminen ja internet. IPOPP 2000 –seminaariesitelmä. M. Jokiniemi ja S. Laasonen. Tampereen yliopiston Tietojenkäsittelytieteen laitos. www.cs.uta.fi/ipopp/www/ipopp2000/JokiniemiLaasonen/2.htm 16.2.2003.

Immanuel Kant. Wikipedia. http://de.wikipedia.org/wiki/Immanuel_Kant.

Järjestöjen jäsenyys (%) vuonna 1999. Järjestöjen jäsenyys (%) EU-jäsenmaissa vuonna 1999, 16 vuotta täyttäneet henkilöt sukupuolen mukaan. Tilastokeskus 1/18/2004. Päivitetty 12.8.2003.

Järjestöjen jäsenyys (%) vuonna 2000. Järjestöjen jäsenyys (%) EU-maista vuonna 2000, 16 vuotta täyttäneet henkilöt sukupuolen mukaan. Tilastokeskus. Päivitetty 19.1.2004.

Kangas A. Kulttuurienergiaa! Seminaari kulttuurin, taidetoiminnan ja terveyden välisistä yhteyksistä. Jyväskylä 20.11.2003. www.jyu.fi 15.1.2004.

Keski-Pohjanmaa 1/2006. Yritysbareometri. Keski-Pohjanmaan yrittäjät. Suomen yrittäjät ry ja Finnvera. (pdf).

Kokkolan työttömyysaste vuosina 2002 ja 2004. www.kokkola.fi.

Kotitalouksien kulutusmenot kulttuuriin kotitaloutta kohden sosioekonomisen aseman mukaan 2001, Tilastokeskus. Kulttuuritilasto 2003, 244.

Kotkavirta J. Kulttuurista hyvinvointia. Esitelmä Kaustisella Suomalaisen kansankulttuurin uudet haasteet –seminaarissa 16.7.2004.

Koulutusjärjestelmäkaavio. Opetushallitus. <http://www.oph.fi/SubPage.asp?path=1;438;4171> 24.2.2004.

Kulttuurialan koulutuslohkon opiskelijat ja tutkinnot 2001. Tilastokeskus. Päivitetty 20.2.2003.

[Kulttuurialan ammatillinen koulutus opistotasolla] http://www.minedu.fi/opm/koulutus/amatillinen_koulutus/koute/koute_opiskelijat_jarjestajat.pdf 5.5.2005.

Kulttuurialan liiketoiminta toimialoittain 2001. Tilastokeskus. Päivitetty 1.9.2003.

Kulttuurin tutkinnon suorittaneet: työvoima ja työttömyysaste 1996, 1999, 2001 ja 2003* [ko. vuoteen mennessä koulutuksen suorittaneet], Kulttuuritilasto 2005, 2006, 250.

Kulttuuritilasto 2003. Cultural Statistics 2003 (2005). Tilastokeskus. Kulttuuri ja viestintä 2004: 1. Helsinki.

Kulttuuritilasto 2005. Cultural Statistics 2005 (2006). Kulttuuri ja viestintä 2006. Tilastokeskus. Helsinki.

Kulttuurialan työlliset ja yliopistotutkinnon suorittaneet EU-maissa 2002. Eurostat 26.5.2004, Luxemburg, England. Kulttuuritilasto 2005, 304. Tilastokeskus.

Käsi- ja taideteollisuusyhdistykset 1997-2001. Tilastokeskus. Päivitetty 27.2.2003.

Lagerström S. (2004). Suomen kulttuuri- ja taideammatit tilastollisessa tarkastelussa 1995–2000 maakunnittain. Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissäätiö. Cuporen julkaisuja 4/2004. www.cupore.fi/julkaisut_5.php

Luovuus kansalliseksi hankkeeksi. Kaleva.plus, Kulttuuri. 20.8.2006.

Muu yritystoiminta koko maassa toimialoittain vuonna 2005, ennakkotieto 10.5.2006. Tike. Maa- ja metsätalousministeriön tietopalvelukeskus. Tilastoryhmä. Maa- ja metsätalousministeriö.

Opiskelijamäärät koulutusaloittain, ammattikorkeakoulututkintoon johtava koulutus. 1997-2003. OPH/AMKOTA. Tilastokeskus. <http://www.csc.fi/amkota/taulukot>.

Opiskelijamäärät lääneittäin ja maakunnittain 1999-2003. Ammatillista koulutusta koskeva KOUTE-tietokanta. Opetusministeriö.

Opiskelijamäärät lääneittäin, maakunnittain ja koulutuksen järjestäjittäin 1999-2003. KOUTE-tietokanta. Opetusministeriö.

Panos-tuotos. Tilastokeskus 20.4.2006, <http://www.stat.fi/meta/til/pt.html>.

Pääministeri Paavo Lipposen II hallituksen ohjelma, 15.4.1999. Valtioneuvosto. <http://www.valtioneuvosto.fi/vn/liston/base.lsp?r=696&k=fi&page=6&old=696>.

Ruotsinkielinen väestö Kokkolassa 31.12.2002. www.kokkola.fi 15.12.2003.

Suomen evankelis-luterilaisen kirkon musiikkitoiminta 1995-2004. Kulttuuritilasto 2005, 140.

Suomen kirjailijaliitto. www.suomenkirjailijaliitto.fi/tarkoitus_ja_toiminta.asp 3.9.2006.

Suomen maatalous ja maaseutuelinkeinot 2004. TT. Taloustutkimus MTTL. Maa- ja elintarviketalouden tutkimuslaitos MTTL, julkaisuja 104. Toim. Jyrki Niemi ja Jaana Ahlstedt. Helsinki. Vammalan kirjapaino, Vammala 2004.

Taide- ja antiikkiliikkeet maakunnittain 2004*, Kulttuuritilasto 2005, 2006, 277. Tilastokeskus.

Taide- ja kultt.harrastukset 1999-2000 [Taide- ja kulttuuriharrastukset 1999-2000]. Tilastokeskus. Päivitetty 4.9.2003.

Taide- ja kulttuurimäärärahat valtion talousarviossa 2003–2006, Tilastokeskus.

[Taidekorkeakoulujen opiskelijat 2001]. www.csc.fi/KOTA/taulukkoita/opiala.xls. 20.8.2006 haettavissa <http://kotaplus.csc.fi:7777/online/Haku.do> hakuehdoin opiskelijat, yhteensä, taidekorkeakoulut, kaikki taidealat, 2001. Opetusministeriö.

Taidemaalariliitto. www.artists.fi/painters/jasenhaku.html 3.9.2006.

Työllinen työvoima kulttuuriammateissa ammatin ja sukupuolen mukaan 1970-1999. Tilastokeskus Päivitetty 3. 5.2001.

Työllinen työvoima kulttuuriammateissa maakunnittain 2000. Tilastokeskus. Päivitetty 14.11.2003.

Työllinen työvoima kulttuurin toimialoilla maakunnittain 2000. Tilastokeskus. Päivitetty 10.3. 2003.

Työlliset toimialoittain 1999-2005, Tilastokeskus, Työssäkäyntitilasto 1995-2004 ennakko. 9.3.2006. Tilastokeskus.

Työlliset toimialoittain 1990–2005. Työssäkäyntitilastot. Tilastokeskus. 24.1.2006.

Työssäkäyntitilasto 1995-2004 ennakko. 9.3.2006. Tilastokeskus.

Työttömyysaste kuukausittain 1991-2006, Altika, Tilastokeskus ja Pohjanmaan TE-keskuksen työllisyyskatsaukset, tyttömyysaste kk 1991-2006, www.kase.fi.

Vanhanen M. (2006). Maakuntien Suomi Euroopan unionissa. Pääministeri Matti Vanhanen Keski-Pohjanmaan liiton 75-vuotisjuhlaseminaarissa. Valtioneuvosto. Valtioneuvoston tiedotusyksikkö 23.5.2006.

Valtion menot kulttuuriin, vapaa-aikaan ja uskuntoon maakunnittain 2002. Tilastokeskus.

Väestö 1-vuotisikäryhmittäin siviilisäädyn mukaan 31.12.2002. Tilastokeskus.

Väestö iän ja sukupuolen mukaan maakunnittain 31.12.2002 .Tilastokeskus.

Väestö kielen mukaan maakunnittain 31.12.2002, Tilastokeskus.

Väestö koulutusasteen mukaan kunnittain ja maakunnittain 2001. Tilastokeskus. Päivitetty 15.11.2002.

Väestömuutostietoja ja väestötietoja alueittain 1980-2002, Tilastokeskus. Päivitetty 26.5.2003.

Yksityisten henkilöiden tulot, varat ja verot, 1970–2001. Tilastokeskus. Päivitetty 09.04.2003.

Yliopistoissa suoritettut tutkinnot koulutuslohkoittain ja aloittain 2001. Korkeakoulukoulutusta koskeva KOTA-tietokanta. Opetusministeriö.

Yliopistoissa vuosina 1990-1999 ylemmän korkeakoulututkintonsa suorittaneiden työttömyysaste tutkinnon suorittamisvuotta seuraavan kalenterivuoden lopussa. KOTA-tietokanta. Opetusministeriö.

Yliopisto-opiskelijat koulutuslohkoittain ja aloittain 2001. KOTA-tietokanta. Opetusministeriö.

Yliopistotilastot 2004 (2005). Taulukoita Kota-tietokannasta. Opetusministeriön julkaisuja 2005: 26. Koulutus- ja tiedepolitiikan osasto. Opetusministeriö. Toim. Tomi Halonen ja Antti Iloakso. Yliopistopaino.

LIITTEET

Liite 1 Enlace-hankkeeseen liittyvät organisaatiot Kokkolan seudulla

◇ Kaupunki, ja kaupungin ja seudun kulttuuri- ja taidelaitokset

Kokkolan kaupunki: Sivistys- ja kulttuuritoimi, Kirjastotoimi ja Museotoimi

Keski-Pohjanmaan kamariorkesteri ja Kokkolan kaupunginteatteri

◇ Lasten ja nuorten taidekoulutus:

Estraditaiteen koulu, Keski-Pohjanmaan Balettiopisto, Kokkolan lasten- ja nuorten kuvataidekoulu ja Keski-Pohjanmaan Konservatorio ja Pohjoismainen taidekoulu

◇ Ammattiin tähtäävä ammatillinen, ammattikorkeakoulu- ja yliopistokoulutus

Keski-Pohjanmaan Koulutuskuntayhtymä ja Keski-Pohjanmaan Ammattikorkeakoulu ja Chydenius Instituutti

◇ Vapaa sivistystyö:

Kokkolan seudun opisto, Keski-Pohjanmaan kulttuuriopisto ja Keski-Pohjanmaan Kesäyliopisto

◇ Kokkolan seudun kulttuuriin liittyviä järjestöjä

Liite 2 Keski-Pohjanmaalla kulttuurikoulutusta tarjoavat organisaatiot ja koulutukset

Koulutuksen tarjoajia esitellään tässä hieman Kokkolan lähialueita laajemmin. Esimerkiksi Pietarsaaren ja Ylivieskan kulttuuri-aiheinen koulutus on otettu mukaan, koska paikkakunnilla on yhteisiä koulutustoimintoja Keski-Pohjanmaan ammattikorkeakoulun kanssa.

- Lapsille ja nuorille taidealan koulutusta järjestävät:

Keski-Pohjanmaan balettiopisto, Estraditaiteen koulu, Kokkolan lasten ja nuorten kuvataidekoulu, Kokkolan luontokoulu sekä Keski-Pohjanmaan Käsityöryhmä ry:n Käsityökoulu. Sanataidekoulu opettaa ala-asteen ikäisiä lapsia syksystä 2005 lähtien.

◇ Kokkolan lasten ja nuorten kuvataidekoulu antaa kuvataiteen perusopetusta 6-16-vuotiaille. Opetus jakautuu oppilaiden iän mukaan valmentaviin, perusopintoihin ja syventäviin opintoihin, joihin osallistutaan 60-135 minuuttia viikossa. Yli 16-vuotiaille järjestetään opintoja aikuisosaston kanssa. Opetus rakentuu kaupungin hallinnon, lakien ja valtakunnallisten opetussuunnitelmien pohjalta. Kuvataidekoulun opetus on kaksikielistä kaupungin kielijakaumaan perustuen. Oppilaita koko koulussa alle 300, keskimäärin 26 opetusryhmää. (<http://www.kso-kni.kokkola.fi/kuvataidekoulu.htm>)

◇ Kokkolan luontokoulu keskittyy luontoon liittyvään opetukseen, mutta myös rakennettu kulttuuriympäristö ja kulttuurimatkailu liittyvät luontokoulun ja sen sijaintipaikan Nuorisokeskuksen toimintaan luontokoulun sijaitessa vanhassa huvilaympäristössä. Luontokoulu järjestää elämyksellisiä kokonaisuuksia päiväsaikaan oppivelvollisuusikäisten ryhmille. Lisäksi luontokoulu järjestää kerhoja ja leirikouluja, elämysmatkailua, lasten kulttuuri- ja harrastustoimintaa. Luontokoululaiset liikkuvat luonnossa, seikkailevat. Lisäksi luontokoulussa toimii opetustila, laboratorio ja luonnontietäjän talo. Luontokoulu toimii Kokkolan kaupungin osakeyhtiön kautta Nuorisokeskuksessa, jonka toiminta ja rahoitus perustuu nuorisotyölakiin ja nuorisotyön asetukseen.

◇ Keski-Pohjanmaan käsi- ja taideteollisuus ry:n järjestämässä Käsityökoulussa opetetaan erilaisia käsityötekniikoita. Lapsille järjestetään 5 –vuotinen käsityökoulu (14 lasta vuosittain) ja aikuisille 3-vuotinen koulu. Käsityökoululla ei kyselyn aikaan ollut virallisen koulutuksenjärjestäjän statusta: opinnot pyrittiin järjestämään yhteistyössä vapaan sivistystyön virallisiin koulutuksenjärjestäjiin, esimerkiksi Kokkolan seudun opistoon ja Kesäyliopistoon. Vuodesta 2006 lähtien Käsityökoulu antaa Kokkolan kaupungin hyväksymää taiteen perusopetusta.

◇ Kokkolan estraditaiteen koulu antaa opetusta musiikin ja tanssin osastoilla lapsille, nuorille ja hieman myös aikuisille. Koulussa opiskelee noin 150 nuorta. Koulu järjestää projekteja ja esiintymistilaisuuksia, kansainvälisestikin. Koulutusta hallinnoi Kokkolan kaupungin nuorisotoimi. Koulussa ovat yhdistyneet

aiemmat Kokkolan tanssiopisto ja Rock-Jazz-koulu. Koulutus rahoitetaan kaupungin avustuksen, oppilasmaksujen, Kokkolan estraditaiteen tuki ry:n ja talkootyön avulla.

◇ Keski-Pohjanmaan balettiopisto antaa tanssitaiteen perusopetusta harrastajille ja ammattiin tähtääville opiskelijoille 4-vuotiaista aikuisiin. Opetus painottuu lapsiin. Lastentanssikoulussa opetetaan satubalettia. 7-20-vuotiaat käyvät balettikoulua. Opisto on perustettu 1978. Oppilaita on kirjoilla 120: heistä vuosittain balettia harrastaa Kokkolassa noin 100 ja Kaustisilla noin 10 henkilöä.

◇ Konservatorio tarjoaa musiikkiopetusta perusopetuksena ja ammatillisena opetuksena

Perusopetus koostuu (a) Musiikkileikkikoulusta: vauvat ja 4-8 -vuotiaat, (b) Musiikkikoulusta: solistinen pääaine, teoria ja säveltapailu, musiikkitieto ja yhteismusisointi (c) Musiikkiopistosta: jatkaa Musiikkikoulun jälkeen, tavoitteena I -tutkinnot. Lisäksi yhteismusisointia ja sivuaineopetusta. Musiikkiopisto valmentaa musiikin ammattiopintoihin. (d) Aikuisosasto alle 26-vuotiaana aloittaville: Seuraa musiikkikoulun tietoja ja taitoja, opinnoissa pyritään musiikkiopiston suorittamiseen. (e) Vapaa osasto: vapaaehtoiset kurssitutkinnot. (f) Jazz-workshop, (g) Didaktiikkaopetus: opettamassa Keski-Pohjanmaan ammattikorkeakoulun opiskelijat.

◇ Keski-Pohjanmaan Kulttuuriopisto Kälviällä tarjoaa Kansanopiston talven (36 ov) kestävää opintoihin valmentavaa opetusta (a) Foto-Media ja (b) Luova ilmaisu -linjoilla.

Myös kulttuuriin liittyvää opetusta voi hankkia Keski-Pohjanmaan koulutuskuntayhtymän alaisuudessa oppisopimuskoulutuksena.

- Taide- ja kulttuurialan ammatillinen koulutus

Taide- ja kulttuurialan ammattiin suuntaavaa koulutusta tarjoavat Kokkolan seudulla tarjoavat Keski-Pohjanmaan Koulutuskuntayhtymä Keski-Pohjanmaan Ammattikorkeakoulu/Taiteen ja musiikin yksikkö ja Konservatorio, Pohjoismaiden taidekoulu (Nordiska Konstskolan), Chydenius-instituutti (Avoin yliopisto ja luokanopettajien sivuainekokonaisuudet, joita voidaan käyttää myös osana myöhempiä yliopisto-opintoja). Avoimen yliopistojen opintoja voi suorittaa useiden opetuksen tarjoajien, esimerkiksi Kesäyliopiston ja Kälviän Keski-Pohjanmaan kulttuuriopiston välityksellä. Useat näistä koulutuksen järjestäjistä tarjoavat sekä harrastepohjaista, taideopintoihin valmentavaa koulutusta että taiteen ammatillista koulutusta.

Konservatorion ammattikoulutuksessa voidaan suorittaa (1) yhdistetty ”Musiikkialan perustutkinto sekä lukio” tai (2) ”Muusikko” -koulutus. Musiikin perustutkinto on 120 ov:n laajuinen, ja siinä voidaan

Kokkolassa erikoistua (a) taidemusiikkiin, (b) kansanmusiikkiin tai (c) pop/jazzmusiikkiin. Vanhempi musiikin opistoasteen koulutus on loppumassa konservatoriossa.

- Opistotasolla ja toisella asteella

Keski-Pohjanmaalla järjestetään kuusi kulttuuriin liittyvää ammattitutkintoa (120 ov) (a) Konservatorion toisen asteen ”Muusikon linjalla” opiskelee keväällä 2003 yhteensä 45 opiskelijaa. Sisään otetaan vuosittain noin 15 opiskelijaa. Konservatorion opistoasteen musiikkialan koulutus on päättymässä. Lisäksi Pietarsaareissa Svenska yrkesinstitutet järjestää toisen asteen ammatillista koulutusta.

(b) Keski-Pohjanmaan Koulutuskuntayhtymän Vaatetusalan linjalta valmistuu pukuompelijoita.

Keski-Pohjanmaan kulttuuriopisto järjestää opistotason koulutusta neljällä linjalla: (c) Audiovisuaalinen viestintä. Audiovisuaalisen viestinnän perustutkinto 120 ov, jossa opiskelee 30 opiskelijaa keväällä 2003. Media-assistentti (d) Käsi- ja taideteollisuusalan perustutkinto. Esinesuunnittelun ja -valmistuksen koulutusohjelma 120 ov Artesaani, 12 opiskelijaa keväällä 2004. Lisäksi kulttuuriopisto järjestää kaksi löyhemmin kulttuuriin liittyvää opistotasosta tutkintokoulutusta: (e) Nuoriso- ja vapaa-ajan perustutkinto. Nuoriso- ja vapaa-ajanohjaaja, 45 opiskelijaa keväällä 2003, ja (f) Matkailualan perustutkinto. Matkailun ohjelmalvelujen koulutusohjelma 120 ov. Matkailupalvelujen tuottaja, 9 opiskelijaa keväällä 2003.

Pietarsaaren kauppaoppilaitos – turkisoppilaitos järjestää ammattikoulutusta osana Keski-Pohjanmaan ammattikorkeakoulua. Pietarsaaren kaupunki hallinnoi koulutusta. artesaani, matkailuvirkailija ja aikuiskoulutuksena matkatoimistovirkailijan ammattitutkinto. (<http://pkol.cop.fi/>)

Aikuiskoulutuskeskuksen (Kokkola) ”Media-assistentin” tutkinto on audiovisuaalisen viestinnän perustutkintoon valmistavaa koulutusta, suuntautumismahdollisuudet ovat multimedia- ja verkkoviestinnässä, visuaalisessa viestinnässä ja video- ja äänituotannossa.

Aikuiskoulutuksena Keski-Pohjanmaan Maaseutuopiston Artesaaniopistossa Toholammilla järjestetään Artesaanin tutkintoon johtavaa koulutusta (120 ov) (3 vuotta) aloina vaatetus, keramiikka/lasi, metalli/kivi, hopeasepän ala ja sisustus. Keväällä 2004 artesaaniopiskelijoita on 66. Uusia opiskelijoita aloittaa vuosittain 36.

- Ammattikoulu- ja lukio-opintojen yhdistäminen

Kulttuuriin liittyviä opintoja voi harjoittaa Kokkolan seudulla ammattikoulujen kulttuurilinjoilla (yleensä 120 ov). Opiskelija voi halutessaan suorittaa ammattikoulun ohella myös lukion oppimäärän Konservatoriossa ja Keski-Pohjanmaan koulutuskuntayhtymän opistoissa vaatetusalalla pukuompeleijan linjalla, sekä Keski-Pohjanmaan kulttuuriopistossa Media-assistentin, Käsi- ja taideteollisuusalan perustutkinnon ja Nuoriso- ja vapaa-ajan ohjaajan koulutusohjelmissa. Ammattilukio-opintoihin sisältyy 80 ov ammattiopintoja ja vähintään 48 lukiokurssia.

- **Ammattikorkeakoulu**

Kokkolan seudulla ja lähialueilla järjestetään koulutusta useilla kulttuuriin liittyvillä ammattikorkeakoululinjoilla. Usein tarkastellaan erikseen kulttuurikoulutusta ja humanistis-kasvatustieteellistä koulutusta. Kulttuurialan ammattikoulututkintoon johtavana koulutuksena järjestetään:

(a) Vaatetusalan ko/UP för konfektionsbranchen Vestonomi (AMK) Pietarsaari, (160 ov). Aiemmat Pietarsaaren vaatetusalan ja turkisalan koulutukset ovat yhdistyneet vaatetusalan koulutukseen. Keväällä 2004 yhteensä 26 opiskelijaa. Syksyllä 2003 aloitti 9 uutta opiskelijaa.

(b) Teatteri-ilmaisun ohjaaja (AMK). (160 ov), (4 vuotta), keväällä 2004 yhteensä 35 opiskelijaa (yli 16-vuotiasta nuorta). Musiikin ja taiteen yksikkö, Kälviä. Vuosittain aloittaa 20 yli 16-vuotiasta nuorta.

(c) Musiikkipedagogi (AMK), 180 ov (4,5 vuotta). Suuntautumisvaihtoehdot kansanmusiikkipedagogi, musiikkioppilaitoksen opettaja, musiikinohjaaja. Kokkola, Musiikin ja taiteen yksikkö, keväällä 2004 yhteensä 91 opiskelijaa: 74 yli 16-vuotiasta nuorta ja 17 aikuista. Vuosittain aloittaa 20 yli 16-vuotiasta nuorta ja noin 5 aikuista.

(d) Ylivieskassa toimivat Humanistinen ja kasvatusala: Keski-Pohjanmaan ammattikorkeakoulun Humanistisen alan ammattikorkeakoulututkinto: Kansalaistoiminnan ja nuorisotyön ko. (140 ov) (3,5 vuotta) jossa suoritetaan Humanistisen alan ammattikorkeakoulututkintona Yhteisöpedagogi (AMK), jossa erikoistutaan kansalaistoimintaan ja nuorisotyöhön suuntautumisvaihtoehtoina nuoriso- ja perhekasvatus tai diakoninen kasvatus. Opiskelijoita on yhteensä noin 100 ja vuosittain koulutukseen otetaan sisään 20 uutta opiskelijaa.

(e) Pietarsaassa Svenska Yrkeshögskolan järjestää ruotsinkielistä musiikin ammattikorkeakouluopetusta. Uusikaarlepyyn kulttuurin nelilinjainen ammattikorkeakoulutus on päätynyt vuoteen 2006 ja opiskelijat ovat voineet siirtyä Svenska Yrkeshögskolan:in muihin toimipisteisiin.

• **Vapaata sivistystyötä** harjoittavat Keski-Pohjanmaan Kesäyliopisto, Avoin yliopisto, Kokkolan seudun opisto, ja laajemmalla alueella esimerkiksi Pietarsaaren suomen- ja ruotsinkieliset työväenopistot.

Osa opinnoista soveltuu opintotavan ja –tavoitteiden mukaan sekä vapaaseen sivistystyöhön että tutkinto-opiskelun sivuaineopintoihin. Esimerkiksi Kesäyliopisto ja Avoin yliopisto järjestävät osana Kulttuurin avaimet –aineopintotasoista koulutusta sekä Sibelius-Akatemian ja taideteollisen korkeakoulun 15 ov:n kokonaisuuksia. Myös Chydenius-instituutin luokanopettajankoulutus järjestää esimerkiksi kuvaamataidon perusopintoja. Nämä kulttuuriaiheiset opinnot toteutetaan usein yhteistyössä alansa korkeakoulujen kanssa.

Täydennyskoulutusta ja aikuiskoulutusta järjestävät esimerkiksi Chydenius-instituutti, Keski-Pohjanmaan ammattikorkeakoulu ja aikuiskoulutuskeskus.

Liite 3 Kulttuurityövoima ammatittain ja toimialoittain maakunnissa vuonna 2000¹²⁰

	Maakunta	Koko työllinen työvoima	Kulttuuri-ammattien työvoima	Kulttuuri-ammattit työllisestä työvoimasta
1	Uusimaa	655 301	31 690	4,8 %
2	Itä-Uusimaa	41 271	1 444	3,5 %
	Koko maa	2 228 557	65 760	3,0 %
3	Pirkanmaa	191 759	5 569	2,9 %
4	Kanta-Häme	69 799	1 793	2,6 %
5	Keski-Suomi	104 758	2 675	2,6 %
6	Päijät-Häme	82 639	2 018	2,4 %
7	Varsinais-Suomi	197 908	4 811	2,4 %
8	Etelä-Savo	62 240	1 493	2,4 %
9	Ahvenanmaa	12 932	294	2,3 %
10	Pohjanmaa	74 786	1 507	2,0 %
11	Pohjois-Karjala	62 063	1 178	1,9 %
12	Lappi	69 520	1 309	1,9 %
13	Satakunta	94 873	1 776	1,9 %
14	Pohjois-Savo	94 789	1 674	1,8 %
15	Pohjois-Pohjanmaa	146 338	2 544	1,7 %
16	Etelä-Karjala	54 444	891	1,6 %
17	Kainuu	31 512	491	1,6 %
18	Kymenlaakso	75 256	1 158	1,5 %
19	Keski-Pohjanmaa	28 231	432	1,5 %
20	Etelä-Pohjanmaa	78 138	1 013	1,3 %

	Maakunta	Työllinen työvoima	Kulttuuritoimialan työvoima	Kulttuuri-toimiala työllisestä työvoimasta
1	Uusimaa	655 301	40 685	6,2 %
2	Itä-Uusimaa	41 271	2 099	5,1 %
3	Ahvenanmaa	12 932	528	4,1 %
4	Varsinais-Suomi	197 908	7 975	4,0 %
	Koko maa	2 228 557	89 707	4,0 %
5	Pirkanmaa	191 759	7 630	4,0 %
6	Kanta-Häme	69 799	2 517	3,6 %
7	Etelä-Savo	61 642	2 109	3,4 %
8	Keski-Suomi	104 758	3 544	3,4 %
9	Päijät-Häme	82 639	2 503	3,0 %
10	Lappi	69 520	1 912	2,8 %
11	Pohjois-Pohjanmaa	146 338	3 962	2,7 %
12	Pohjanmaa	74 786	2 024	2,7 %
13	Pohjois-Karjala	62 063	1 643	2,6 %
14	Satakunta	94 873	2 478	2,6 %
15	Pohjois-Savo	95 387	2 436	2,6 %
16	Keski-Pohjanmaa	28 231	665	2,4 %
17	Kainuu	31 512	736	2,3 %
18	Kymenlaakso	75 256	1 622	2,2 %
19	Etelä-Pohjanmaa	78 138	1 565	2,0 %
20	Etelä-Karjala	54 444	1 074	2,0 %

¹²⁰ Työllinen työvoima kulttuuriammateissa maakunnittain 2000; Työllinen työvoima kulttuurin toimialoilla maakunnittain 2000 (Tilastokeskus)

Liite 4 Työllisen työvoiman kulttuuriammattilaisten määriä vuonna 2000¹²¹

Ammatti	Koko Suomi			Uusimaa		Keski-Pohjanmaa			
	Työlliset kulttuuri-ammateissa	% maan kulttuuri-työvoimasta	% maan työllisestä työvoimasta	Työlliset kulttuuri-ammateissa	% koko maan kulttuuri-työvoimasta	Työlliset kulttuuri-ammateissa	% maan kulttuuri-työvoimasta	% alu-teen koko työll. työvoimasta	% alueen kulttuuri-työvoimasta
TAIDE, MUOTOILU JA TAIDEKÄSITYÖ	11678	17,76 %	0,52 %	5663	48 %	96	1,7 %	0,34 %	22,2 %
Kirjailijat ja dramaturgit	200	0,30 %	0,01 %	123	62 %	-	-	-	-
Kuvataiteilijat	455	0,69 %	0,02 %	196	43 %	2	1,0 %	0,01 %	0,46 %
Graafiset suunnittelijat	1647	2,50 %	0,07 %	1056	64 %	6	0,6 %	0,02 %	1,39 %
Taideteolliset suunnittelijat ja taiteilijat	1484	2,26 %	0,07 %	741	50 %	6	0,8 %	0,02 %	1,39 %
Taide- ja taideteollisen alan asiantuntijat	1955	2,97 %	0,09 %	965	49 %	11	1,1 %	0,04 %	2,55 %
Soittimien tekijät ja virittäjät	164	0,25 %	0,01 %	57	35 %	3	5,3 %	0,01 %	0,69 %
Puu-, tekstiili- ym. käsityötuotteiden tekijät	11	0,02 %	0,00 %	4	36 %	-	-	-	-
Klass. mus. säveltäjät muusikot ja laulajat	2264	3,44 %	0,10 %	817	36 %	37	4,5 %	0,13 %	8,56 %
---Miehet	1410	2,14 %	0,06 %	488	35 %	20	4,1 %	0,07 %	4,63 %
---Naiset	854	1,30 %	0,04 %	329	39 %	17	5,2 %	0,06 %	3,94 %
Tanssitaiteilijat	542	0,82 %	0,02 %	334	62 %	1	0,3 %	0,00 %	0,23 %
Näyttelijät	1041	1,58 %	0,05 %	492	47 %	15	3,0 %	0,05 %	3,47 %
Teatteri- ja elokuvaohjaajat	290	0,44 %	0,01 %	201	69 %	-	-	-	-
Viihdemusiikin laulajat, tanssijat	1551	2,36 %	0,07 %	645	42 %	15	2,3 %	0,05 %	3,47 %
Klovnit, taikurit, akrobaatit ym.	74	0,11 %	0,00 %	32	43 %	-	-	-	-
TOIMITUSTYÖ	9187	13,97 %	0,41 %	4858	53 %	74	1,5 %	0,26 %	17,1 %
Päällikkötoimittajat	500	0,76 %	0,02 %	273	55 %	4	1,5 %	0,01 %	0,93 %
Lehden- ja kustannustoimittajat & kriitikot	6047	9,20 %	0,27 %	2986	49 %	50	1,7 %	0,18 %	11,57 %
Radio- ja tv-toimittajat	2295	3,49 %	0,10 %	1455	63 %	20	1,4 %	0,07 %	4,63 %
Juontajat, kuuluttajat ym.	345	0,52 %	0,02 %	144	42 %	-	-	-	-
VALO- JA ELOKUVAUS, RADIO- JA TV-TEKNIikka.	4824	7,34 %	0,22 %	2697	56 %	22	0,8 %	0,08 %	5,09 %
Kuvaajat, kuvanauhoittajat ja äänittäjät	2994	4,55 %	0,13 %	1637	55 %	18	1,1 %	0,06 %	4,17 %
Radio- ja tv-tarkkailijat	616	0,94 %	0,03 %	409	66 %	3	0,7 %	0,01 %	0,69 %
Kuvaussihteerit ym.	433	0,66 %	0,02 %	278	64 %	-	-	-	-
Valokuvaboratoriotyöntekijät	250	0,38 %	0,01 %	119	48 %	1	0,8 %	0,00 %	0,23 %
Valokuvatuotteiden teolliset valmistajat	531	0,81 %	0,02 %	254	48 %	-	-	-	-

Taulukko jatkuu...

¹²¹ Työllinen työvoima kulttuuriammateissa maakunnittain 2000 (Tilastokeskus)

Taulukko jatkuu...

Ammatti	Koko Suomi			Uusima		Keski-Pohjanmaa			
	Työlliset kulttuuri-ammateissa	% maan kulttuurityövoimasta	% maan työllisestä työvoimasta	Työlliset kulttuuri-ammateissa	% koko maan kulttuurityövoimasta	Työlliset kulttuuri-ammateissa	% maan kulttuurityövoimasta	% alueen koko työll. työvoimasta	% alueen kulttuurityövoimasta
GRAAFINEN TYÖ	17345	26,38 %	0,78 %	6354	37 %	107	1,7 %	0,38 %	24,8 %
Graafisen tekniikan asiantuntijat	1886	2,87 %	0,08 %	999	53 %	5	0,5 %	0,02 %	1,16 %
Latojat ja asemoijat	3334	5,07 %	0,15 %	1146	34 %	40	3,5 %	0,14 %	9,26 %
Painopinnan valmistajat	1397	2,12 %	0,06 %	518	37 %	6	1,2 %	0,02 %	1,39 %
Kaivertajat ja syövyttäjät	29	0,04 %	0,00 %	7	24 %	-	-	-	-
Kirjansitomotyöntekijät	442	0,67 %	0,02 %	181	41 %	2	1,1 %	0,01 %	0,46 %
Silkki- ja tekstiilipainajat	257	0,39 %	0,01 %	89	35 %	4	4,5 %	0,01 %	0,93 %
Painokoneen hoitajat	7266	11,05 %	0,33 %	2600	36 %	42	1,6 %	0,15 %	9,72 %
Jälkikäsitteijät	2734	4,16 %	0,12 %	814	30 %	8	1,0 %	0,03 %	1,85 %
MAINONTA	12206	18,56 %	0,55 %	8237	67 %	37	0,4 %	0,13 %	8,56 %
Mainos- ja tiedotusjohtajat	613	0,93 %	0,03 %	456	74 %	-	-	-	-
Tiedottajat	2708	4,12 %	0,12 %	1915	71 %	6	0,3 %	0,02 %	1,39 %
Mainonnan & markk. erityisasiantuntijat	8365	12,72 %	0,38 %	5481	66 %	30	0,5 %	0,11 %	6,94 %
Mainostoimittajat	520	0,79 %	0,02 %	385	74 %	1	0,3 %	0,00 %	0,23 %
KULTT.HALL & KIRJ., ARK. JA MUSEOTYÖ	10520	16,00 %	0,47 %	3881	37 %	96	2,5 %	0,34 %	22,22 %
Kulttuurijohtajat	914	1,39 %	0,04 %	446	49 %	9	2,0 %	0,03 %	2,08 %
Arkistonhoitajat	584	0,89 %	0,03 %	262	45 %	6	2,3 %	0,02 %	1,39 %
Museoalan erityisasiantuntijat	610	0,93 %	0,03 %	283	46 %	2	0,7 %	0,01 %	0,46 %
Kirjastonhoit., informaattikot ym.	3272	4,98 %	0,15 %	1303	40 %	19	1,5 %	0,07 %	4,40 %
Kirjasto-, arkisto- ja museotyöntekijät	5140	7,82 %	0,23 %	1587	31 %	60	3,8 %	0,21 %	13,89 %
KAIKKI KULTTUURIAMMATIT	65760	100,00 %	2,95 %	31690	48 %	432	1,4 %	1,53 %	100 %
KOKO TYÖLLINEN TYÖVOIMA	2228557		100 %	655301	29 %	28231		100 %	

Liite 5 Tutkielman teossa noudatetut eettiset käytännöt

Työ on alkuaan toteutettu Kokkolan kaupungin paikallisesti hallinnoiman ja tutkimuslaitokselta tilaaman kulttuuriin liittyvän elinikäisen oppimisen strategiahankkeen tarpeisiin Euroopan komission Education and Culture –ohjelman Learning Regions –aloitteen R3L –rahoituksen ja paikallisen rahoituksen avulla. Tästä johtuen työ ei ole puhdas tieteellinen pro gradu -tutkimus vaan käytäntöön ja strategiaprosessiin sovellettava tutkimus. Projektitutkimukseen suhtaudutaan toisinaan epäluuloisesti peläten intressipitoista ja tilaajaa miellyttävää ainesta. Käsittääkseni nämä vaarat on tässä työssä pitkälti onnistuttu välttämään. Työn tilaaja Kokkolan kaupunki toimi EU-hankkeessa yhteistyökumppanina työn toteuttaneen tutkimuslaitoksen Jyväskylän yliopiston erillislaitoksen Chydenius-instituutin ja myöhemmältä nimeltään Chydenius-instituutin – Kokkolan yliopistokeskuksen kanssa sekä muiden hankkeeseen osallistuvien organisaatioiden kanssa ja on ollut kiinnostunut koulutustarpeiden tutkimuksellisesta selvittämisestä, jotta strategiatyöskentelyn realistiset lähtökohdat saataisiin selville.

Kulttuuri, koulutus, elinikäinen oppiminen ja kuntajohtoisen koulutusstrategian päämäärät sekä EU-hankkeen erityisehdot ovat sisältyneet tutkimuksen annettuihin lähtökohtiin, joita työssä on ollut tarpeen käsitellä. Kunhan annetut teemat tulivat huomioiduksi, sain kuitenkin tutkijana työn tilaajalta Kokkolan kaupungilta melko vapaat kädet tutkimuksen toteutukseen, mutta tutkimusbudjetti rajoitti voimakkaasti aineiston keruun mahdollisuuksia. Tutkijana koin suurimmaksi ongelmaksi näiden useiden laajojen käsitteiden sovittamisen yhteen yksittäisessä työssä. Useista annetuista käsitteistä ja niiden laajuudesta johtuen tämän kokoisessa työssä ei ollut mahdollisuutta syventyä enempää mihinkään yksittäiseen käsitteeseen. Strategiatyö sisältää tutkimuksellisten päämäärien lisäksi hallinnollisia, suunnittelullisia ja poliittisia päämääriä. Tässä työssä ne eivät kuitenkaan ilmene kovin voimakkaina eivätkä ole juuri vaikuttaneet johtopäätöksiä lukuun ottamatta työn sisältöön johtuen ensinnäkin siitä, että tutkija on työskennellyt erillisessä tutkimuslaitoksessa: ei poliittisten ja hallinnollisten päättäjien joukossa. Taustatutkimus on painottunut strategian kustannuksella työssä myös, koska työtä ei voitu taustatietojen ja nykytilan kuvauksen puuttuessa suoraan kirjoittaa ohjelmalliseksi koulutustarvestrategiaksi. Ensimmäinen selvitettävä, kuinka kulttuurin kenttä jäsenyytensä Kokkolan seudulla ja millä kulttuuriin liittyvillä tahoilla esiintyy kiinnostusta ja tarvetta kulttuuriin liittyvään koulutukseen, ilmeneekö Kokkolan seudun kulttuuri- ja koulutusorganisaatioissa riittävää kiinnostusta kulttuuriin liittyvän koulutuksen strategiaan, kuinka paljon, minkä tason ja minkä alan kulttuuriin liittyvää koulutusta alueella toivotaan, millainen on seudun koulutustaso, ja kuinka koulutustaso ja kulttuurikoulutus liittyvät työllisyyteen ja työllistymismahdollisuuksiin. Työssä erilaisia skenaarioita on pyritty nostamaan esiin melko tasapuolisesti mutta niin, että työ saisi lukijat pohtimaan päätöksentekoa, toimintastrategioita ja institutionaalisia rakenteita ja näiden tarjoamia mahdollisuuksia.

Varsinainen strateginen päätöksenteko jää kuitenkin poliittisille ja hallinnollisille toimijoille. Tutkijan ensisijainen tehtävä on tarjota sitä varten mahdollisimman relevanttia tietoa.

Tutkimus on toteutettu kustannussyistä kaavakekyselynä, johon kuitenkin jätettiin runsaasti tilaa vapaamuotoisille vastauksille. Haastattelututkimus olisi saattanut saada esiin runsaammin sellaisten ihmisten vastauksia, jotka mieluummin puhuvat kuin kirjoittavat. Kyselyn luonne siis on voinut vaikuttaa aineiston valikoitumiseen. Kyselyä toteutettaessa tätä koskeva pelko oli suuri. Kuitenkin, aineiston sisäisessä analysoinnissa havaittiin, että esimerkiksi koulutustaso, ammatti tai työpaikka eivät vaikuttaneet yhdensuuntaisesti siihen, millaisia kulttuuriin liittyviä koulutustarpeita tuli esiin. Kokkolan kaupunki määrittä kyselykaavakkeiden keruun ensisijaiseksi kohdejoukoksi kaupungin kulttuuriin liittyvässä osoitteistossa ilmenevät kulttuuri- ja koulutusorganisaatiot sekä järjestöt, kuitenkin kaupunki ja muut yhteistyöorganisaatiot toivoivat, että kyselyssä saataisiin mahdollisimman runsaasti kuuluviin koulutustarpeita kiinteiden instituutioiden ulkopuoliselta kulttuurin vapaalta kentältä. Tuottaessaan päätöksentekoon liittyvää tietoa alueella, jossa aiempaa aihepiiriin sovellettua paikallista tutkimusta on niukasti ja nostaessaan näkökulmia kuuluville tutkija joutuu miettimään myös tiedon sovellettavuutta – esimerkiksi sitä, vahvistaako tutkimus olemassa olevia institutionaalisia rakenteita vai purkaako se niitä. Tilaaja tai muut yhteistyökumppanit eivät ole esittäneet toiveita siitä, millaisia tuloksia tulisi saada. Yksittäiset kyselyyn vastanneet ovat kuitenkin tuottaneet aineistoon runsaasti perusteltuja ja monipuolisia näkemyksiä kulttuuriin liittyvistä koulutustarpeista Kokkolan seudulla.

Lähteiden ja vastausten käytössä on pyritty huomioimaan, mistä näkökulmasta vastaus on annettu ja pohtimaan, vaikuttaako vastanneen tausta hänen esittämiinsä koulutustarpeisiin, koska esimerkiksi kunnallinen päätöksentekijä, perusopetuksen antaja, yleissivistävän aikuisopetuksen antaja, spesifin ammatillisen tutkinnon opettaja, tietyn taiteenalan ammattilainen tai järjestöaktiivi saattavat esittää koulutustarpeita omista näkökulmistaan. Lähteiden näkemyksen välittymiseksi työssä hyödynnetään tulkinnan apuna sitaatteja. Lainaukset elävöittävät työtä ja tuovat esiin, kuinka päämäärän suuntautuneissa ja positiivisista lähteissä sekoittuvat tavoitteet, argumentaatio, perustelut, mielipiteet ja usein estetisoivaan pyrkivä kirjoitustapa.

Aineisto on pyritty kokoamaan vastanneiden yksityisyyttä kunnioittaen. Tämän vuoksi kyselykaavakkeissa ei pyydetty vastanneiden nimeä, kaavakkeen sai antaa täytettäväksi myös toisille vastanneille samassa organisaatiossa, ja karhukirjeet lähetettiin uudelleen koko osoitteistolle. Lisäksi vastanneet olivat muualta paikkakunnalle tulleelle tutkijalle tuntemattomia. Eettiset periaatteet ja tilastoaineiston keruu muodostavat lievän konfliktin. Jos vastanneiden henkilöllisyyttä olisi kysytty, vastaukset olisi helpommin saatu jyvitettyä esimerkiksi organisaatiokohtaisesti, ja vaillinaisia kyselytietoja olisi pystytty täydentämään jälkikäteen. Nyt osa vastanneista saattoi vastata toisen kulttuuriin liittyvän organisaation jäsenenä, kuin mille lomake oli alkuaan lähetetty.

Kulttuurikentän selvittämiseksi ja useiden vastanneiden monien kulttuuristen roolien vuoksi tämä vastanneiden saama valinnanvapaus oli kuitenkin hyväksi. Aineiston luotettavuuden arvioimiseksi ja aineiston vertailemiseksi käytettävissä oleviin tilastoihin ja kulttuurin ja koulutukseen osallistumiseen liittyvään tutkimukseen kaavakkeessa kysyttiin runsaasti taustamuuttujia kuten vastanneiden ikää, sukupuolta, koulutustasoa, ammattia ja tuloja. Aineiston arvioimiseksi ja teoretisoimiseksi työssä on huomioitu kohtuullisessa määrin kulttuuri- ja koulutuspoliittista tutkimuskirjallisuutta. Kulttuuriin, koulutukseen ja työllisyyteen liittyviä tilastoja on huomioitu vertailutietoina runsaasti. Taustatietojen kysyminen sekä vastaajista että organisaatiosta teki lomakkeesta raskaan, minkä vuoksi osa potentiaalisista vastaajista saattoi jäädä vastaamatta. Tämä herätti osassa potentiaalisia vastanneita ennakkoluuloja yksityisyyden suojan katoamisesta – esimerkiksi tammikuussa 2003 järjestetyssä seminaarissa yleisöön kuuluva henkilö esitti pelon yksityisyyden suojan menettämisestä alle 36 000 asukkaan paikkakunnalla ja alle 71 000 henkilön maakunnassa yhtenä vastaamista estäneenä syynä. Pelko oli kuitenkin aiheeton, koska seudun ulkopuolelta tullut tutkija ei olisi kuitenkaan pystynyt tunnistamaan nimettömiä vastauksia. Vastanneen nimen kysyminen lomakkeessa olisi saattanut alentaa vastausprosenttia.

Liite 6 Jälkikirjoitus

Työ alkoi projektitutkimuksena. Kiitos tähän osallistuneille vastanneille ja yhteistyöorganisaatioille. Hankkeeseen osallistuivat paikallisina organisaatioina Kokkolan kaupungin Sivistystoimen lisäksi Chydenius-instituutti, Estraditaiteen koulu, Keski-Pohjanmaan Ammattikorkeakoulu, Keski-Pohjanmaan Balettiopisto, Keski-Pohjanmaan kamariorkesteri, Keski-Pohjanmaan Kesäyliopisto, Keski-Pohjanmaan Koulutuskuntayhtymä, Keski-Pohjanmaan kulttuuriopisto, Kokkolan kaupunginteatteri, Kokkolan Kirjastotoimi, Kokkolan lasten- ja nuorten kuvataidekoulu, Kokkolan Museotoimi, Pohjoismainen taidekoulu ja Kokkolan seudun opisto (Liite 1), sekä useat Kokkolan seudun kulttuuriin liittyvät järjestöt ja kulttuurin piirissä toimivat yksityishenkilöt. Tutkimussihteri Pia Lundström tallensi suuren osan vastauksista tietokoneelle Chydenius-instituutissa. Kyselyvaiheessa työtä kommentoivat tutkimusjohtaja Jouni Kaipainen Chydenius-instituutissa ja kulttuuritoimenjohtaja Sampo Purontaus Kokkolan kaupungilta. Enlace-hankkeeseen kuuluva tutkimus on saanut rahoituksensa Euroopan Komission R3L-yhteisöaloitteesta ja Kokkolan kaupungilta.

Koulutustarvekäsité –luvun lisäsin työhön pro gradua varten professori Anita Kankaan kehotuksesta, mistä kiitokset hänelle. Käsitteen käyttötavasta vastaan itse. Kannustuksesta kiitän professori Jussi Kotkavirtaa ja ystäviäni Erkki ja Johanna Kuoppalaa.

Kokkolassa, 24.10. 2006, Tiina Kukkonen

Liite 7 Kyselykaavake¹²²

Kysely kulttuuriin liittyvistä koulutustarpeista
Enlace –projekti, Kokkola

Kaavaketta voidaan jakaa useammalle samassa organisaatiossa

Omat koulutustarpeenne

(1) Haluaisitteko itsellenne lisää kulttuuriin liittyvää koulutusta

- En
 En osaa sanoa
 Kyllä, mitä erityisesti?

---

(2) Mihin tarpeeseen?

Organisaatiota ja järjestötoimintaa koskevat kysymykset

(3) Rastittakaa, missä kaikissa kulttuuriin tai koulutustarpeisiin liittyvissä organisaatioissa toimitte nykyisin?

☐	Taidelaitos (esimerkiksi sinfoniaorkesteri)
☐	Kulttuurilaitos (esimerkiksi kirjasto)
☐	Kulttuuri-intressejä omaava muu laitos (esimerkiksi oppilaitos)
☐	Laitos jolla ei ole kulttuuri-intressejä
☐	Kulttuurijärjestö
☐	Muu kuin kulttuurillinen järjestö, joka hyödyntää kulttuuria omiin tavoitteisiinsa (esimerkiksi terveysalan järjestö jonka jäsenet virkistäytyvät kulttuuri-toiminnan avulla)
☐	Järjestö jolla ei ole kulttuuri-intressejä

Mitä organisaatiota koskien haluatte vastata kyselyyn kulttuuriin liittyvistä koulutustarpeista?

- (4) Tämän organisaation nimi _____
(5) Organisaation yhteystiedot _____

Vastaisitteko loppuihin organisaatiota koskeviin kysymyksiin juuri nimeämääne organisaatioon liittyen!

(6) Roolini tässä organisaatiossa

☐ Käyn työssä	☐ Hoidan luottamustointia	☐ Harrastan	☐ Opiskelen päätoimisesti	☐ Opiskelen sivutoimisesti	☐ En toimi lainkaan kulttuuriin tai koulutustarpeisiin liittyvässä organisaatiossa
--------------------------------------	--	------------------------------------	--	---	---

(7) Tehtäväalani tässä organisaatiossa

☐ Luova työ	☐ Koulutuksen tarjoaminen	☐ Tutkimus, kehitys	☐ Hallinto	☐ Jakelu, markkinointi	☐ Asiakkaana, esim. opiskelijana	☐ En toimi organisaatiossa
------------------------------------	--	--	-----------------------------------	---	---	---

¹²² Kyselykaavake jaettiin Kokkolassa suomen- ja ruotsinkielisinä, joista suomenkielinen kaavake on pro gradun liitteenä. Enlace -hankkeen ulkomaisia yhteistyökumppaneita varten kaavake englanninnettiin.

(8) Numeroikaa tärkeysjärjestyksessä organisaation toiminta-alat (enintään 3 tärkeintä)

Toimintatarkoitus	Järjestysnumero
Kulttuurin ja taiteen ala	
Koulutuksen järjestäjänä	
Hallinto	
Tutkimus, kehitystyö	
Markkinointi, jakelu	
Poliittiseen vaikuttamiseen pyrkien	
Ammatti- tai taloudellisten järjestöjen alalla	
Sosiaali- ja terveysalalla	
Kotiseututyö	
Urheilun ja liikunnan alalla	
Uskomuksen tai katsomuksen edustaminen	
Maanpuolustukseen, sotaan tai rauhaan liittyen	
Kansainvälisyyden edistäminen	
Muulla alalla, millä	

(9) Organisaation toiminta-ajatus

---

(10) Mitä merkitystä kulttuurilla tai taiteella on organisaatiossa?

---

(11) Hyödyntääkö organisaatio kulttuuria tai taidetta muun alan päämääränsä saavuttamiseen

- Ei
 En osaa vastata
 Kyllä, mihin tarkoitukseen, miten?

---

(12) Millä uudella tavalla organisaatio voisi hyödyntää kulttuuria tai taidetta?

---

(13) Miten koulutustarpeet liittyvät organisaatioon?

☐	Henkilöstöllä on kulttuuriin liittyviä koulutustarpeita
☐	Henkilöstöllä on muita kuin kulttuuriin liittyviä koulutustarpeita
☐	Organisaatio tarjoaa taide- tai kulttuurikoulutusta
☐	Organisaatio tarjoaa muuta koulutusta
☐	Organisaatio ei liity koulutustarpeisiin
☐	En osaa vastata

(14) Rastittakaa alat, joissa organisaatiollanne on koulutustarpeita

	Ala
☐	Elokuva ja audiovisuaalinen ala
☐	Estetiikka
☐	Kirjallisuus, sanataide, lausunta, kirjoittajakoulutus
☐	Maalaustaide
☐	Kuvanveisto
☐	Käsityö
☐	Lastenkulttuuri
☐	Mediataide
☐	Monitaiteellisuus/rajoja ylittävä taide, uutuudet
☐	Muotoilu
☐	Musiikki
☐	Sarjakuva
☐	Arkkitehtuuri
☐	Sirkus- ja estraditaide
☐	Tanssitaide
☐	Teatteri
☐	Valokuvaus
☐	Muu taiteenlaji, mikä
☐	Kulttuuri yleisesti

(15) Mitä yllä olevista ensisijaisesti toivomanne koulutuksen tulisi sisältää

---

(16) Miksi juuri tätä koulutusta tarvitaan? Mihin ongelmaan koulutus auttaisi?

---

(17) Mitä kulttuuriin sisällöllisesti liittyvää osaamista kaipaisitte lisää organisaation ulkopuolelta, esimerkiksi yhteistyökumppaneilta?

---

(18) Millä kulttuuri toimintaa tukevilla aloilla organisaatiossa on koulutustarpeita?

	Ala
☐	Markkinointi, kulttuurijohtajuus, ohjelmateollisuus
☐	Kielet ja kansainvälisyys
☐	Koordinointi, organisointi, johtaminen
☐	Taidepedagogiikka (mm. ohjaajat, koreografit...)
☐	Taiteen/kulttuurin esittämiseksi tarvittava tekniikka (äänitys, valaistus, ...)
☐	Muu kulttuuriin liittyvä pedagogiikka
☐	Kulttuuri-aiheiset kurssit, mikä, mille tasolle
☐	Kulttuuria tukevat muun alan taidot kulttuurialan opiskelijoille
☐	Pedagoginen koulutus kulttuurin ammattilaisille
☐	Kulttuuriin liittyvä koulutus opetusalan ammattilaisille
☐	Tuotteistaminen
☐	Tutkimus
☐	Viestintä
☐	Muu, mikä

(19) Mitä sisältöjä ensisijaisesti toivomassanne koulutuksessa tulisi olla?

(20) Miksi juuri tätä koulutusta tarvitaan? Mihin ongelmaan koulutus auttaisi?

(21) Mitä kulttuuria tukevaa muuta osaamista kaipaisitte lisää organisaation ulkopuolelta, esimerkiksi yhteistyökumppaneilta?

(22) Jos organisaatio on ollut järjestämässä kulttuuriin liittyvää koulutusta, mitä?

(23) Onko kyseessä

☐ Ammattiin johtava koulutus	☐ Täydennyskoulutus	☐ Harrastustoimintaan liittyvä koulutus
---	--	--

Jos organisaatiossa jaetaan kyselyä useammalle ihmiselle, lisävastaajat voivat hypätä kysymykseen (30)

(24) Organisaation koko vuonna 2002

Työntekijöiden määrä	Henkilötyövuotta
Jäsenmaksun maksaneiden jäsenten määrä (jos peritään jäsenmaksua)	Henkilöä
Aktiivisesti toimivien jäsenten määrä	Henkilöä
Vapaaehtoisten määrä	Henkilöä
Keskimääräinen vapaaehtoisen työpanos vuodessa	Päivää
Päätoimisten opiskelijoiden määrä	Henkilöä
Sivutoimisten opiskelijoiden määrä	Henkilöä

(25) Organisaation toiminta-alue

☐ Paikallinen tai alueellinen	☐ Kotimaa (itsenäisesti)	☐ Kotimaa (katto-organisaation kautta)	☐ Kansainvälistä toimintaa
--	---	---	---

(26) Kuinka organisaation toiminnan laajuus on muuttunut viimeisen viiden vuoden kuluessa

☐ Säilynyt vakaana	☐ Kasvanut	☐ Vähentynyt
---	-----------------------------------	-------------------------------------

(27) Organisaation kotikunta Kokkola Muu, mikä? _____

(28) Organisaation perustamisvuosi _____

(29) Organisaation liikevaihto vuonna 2002 _____ euroa

Yleiset koulutustarpeet

(30) Koen että Kokkolan seudulla on saatavilla *tarpeisiin nähden* liian vähän alan koulutettua työvoimaa

Ala	Täysin eri mieltä	Hieman eri mieltä	Neutraali	Hieman samaa mieltä	Täysin samaa mieltä	En osaa vastata
Elokuva ja audiovisuaalinen ala						
Estetiikka						
Kirjallisuus, sanataide, lausunta, kirjoittajakoulutus						
Maalaustaide						
Kuvanveisto						
Käsityö						
Lastenkulttuuri						
Mediataide						
Monitaiteellisuus/rajoja ylittävä taide, uutuudet						
Muotoilu						
Musiikki						
Sarjakuva						
Arkkitehtuuri						
Sirkus- ja estraditaide						
Tanssitaide						
Teatteri						
Valokuvaus						
Muu taiteenlaji, mikä						
Kulttuuri yleisesti						

(31) Koen että alan osaamisen taso ei ole Kokkolan seudulla riittävä

Ala	Täysin eri mieltä	Hieman eri mieltä	Neutraali	Hieman samaa mieltä	Täysin samaa mieltä	En osaa vastata
Elokuva ja audiovisuaalinen ala						
Estetiikka						
Kirjallisuus, sanataide, lausunta, kirjoittajakoulutus						
Maalaustaide						
Kuvanveisto						
Käsityö						
Lastenkulttuuri						
Mediataide						
Monitaiteellisuus/rajoja ylittävä taide, uutuudet						
Muotoilu						
Musiikki						
Sarjakuva						
Arkkitehtuuri						
Sirkus- ja estraditaide						
Tanssitaide						
Teatteri						
Valokuvaus						
Muu taiteenlaji, mikä						
Kulttuuri yleisesti						

(32) Minkä ongelman korjaamiseen näitä koulutuksia tarvitaan?

_____

(33) Mitä nykyisessä koulutuksessa tulisi erityisesti kehittää?

_____

(34) Koen että Kokkolan seudulla on saatavilla *tarpeisiin nähden* liian vähän alan koulutettua työvoimaa

Ala	Täysin eri mieltä	Hieman eri mieltä	Neutraali	Hieman samaa mieltä	Täysin samaa mieltä	En osaa vastata
Markkinointi, kulttuurijohtajuus, ohjelmateollisuus						
Kielet ja kansainvälisyys						
Koordinointi, organisointi, johtaminen						
Taidepedagogiikka (mm. ohjaajat, koreografit...)						
Taiteen/kulttuurin esittämiseksi tarvittava tekniikka (mm. äänitys)						
Muu kulttuuriin liittyvä pedagogiikka						
Kulttuuriaiheiset kurssit, mikä, mille tasolle						
Kulttuuria tukevat muun alan taidot kulttuurialan opiskelijoille						
Pedagoginen koulutus kulttuurin ammattilaisille						
Kulttuuriin liittyvä koulutus opetusalan ammattilaisille						
Tuotteistaminen						
Tutkimus						
Viestintä						
Muu, mikä						

(35) Koen että kulttuuritoiminta tarvitsee Kokkolan seudulla lisää alla olevien alojen osaamista

Ala	Täysin eri mieltä	Hieman eri mieltä	Neutraali	Hieman samaa mieltä	Täysin samaa mieltä	En osaa vastata
Markkinointi, kulttuurijohtajuus, ohjelmateollisuus						
Kielet ja kansainvälisyys						
Koordinointi, organisointi, johtaminen						
Taidepedagogiikka (mm. ohjaajat, koreografit...)						
Taiteen/kulttuurin esittämiseksi tarvittava tekniikka (mm. äänitys)						
Muu kulttuuriin liittyvä pedagogiikka						
Kulttuuriaiheiset kurssit, mikä, mille tasolle						
Kulttuuria tukevat muun alan taidot kulttuurialan opiskelijoille						
Pedagoginen koulutus kulttuurin ammattilaisille						
Kulttuuriin liittyvä koulutus opetusalan ammattilaisille						
Tuotteistaminen						
Tutkimus						
Viestintä						
Muu, mikä						

(36) Minkä ongelman korjaamiseen näitä koulutuksia tarvitaan?

_____

(37) Minkä koette koulutuksen haasteeksi tulevaisuudessa?

_____

Taustamuuttajat

(38) Syntymävuotenne 19_____

(39) Sukupuolenne Nainen Mies

(40) Kotikuntanne Kokkola Muu, mikä _____

(41) Valitkaa korkein koulutustasonne

☐	Peruskoulu/kansakoulu/keskikoulu
☐	Lukio
☐	Ammattikoulu
☐	Ammattikorkeakoulu/alempi korkeakoulututkinto
☐	Ylempi korkeakoulututkinto (maisteri...)
☐	Jatkotutkinto (lisensiaatti, tohtori)
☐	Koulutus kesken, mikä? _____

(42) Ammattinne _____

(43) Missä kaikissa rooleissa toimitte nykyisin

☐	Käyn palkkatyössä
☐	Toimin luottamustehtävissä
☐	Harrastan säännöllisesti kulttuuria
☐	Toimin vapaana taiteilijana
☐	Toimin yrittäjänä
☐	Olen työttömänä
☐	Opiskelen
☐	Olen eläkkeellä
☐	Olen muulla tavoin työvoiman ulkopuolella (esimerkiksi äitiyslomalla)

(44) Mitkä olivat henkilökohtaiset vuositulonne vuonna 2002?

☐	alle 10 000	euroa
☐	10 000 – alle 15 000	euroa
☐	15 000 – alle 25 000	euroa
☐	25 000 – alle 35 000	euroa
☐	yli 35 000	euroa

(45) Monessako kulttuurijärjestössä olette nykyisin jäsenenä _____ kpl

(46) Monessako muussa järjestössä olette nykyisin jäsenenä _____ kpl

(47) Monessako kulttuurijärjestössä toimitte aktiivisesti _____ kpl

(48) Kuinka paljon aikaa vietätte keskimäärin järjestöissä viikossa _____ tuntia

(49) Montaako luottamustointia hoidatte? _____ kpl

Paljon kiitoksia vastauksesta!